

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Süleyman PINGOV

DİN-ESTETİK İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE PETİR DİNOV'UN PANEVRİTMİA VE
MEVLEVİLİKTEKİ SEMÂ'NIN MUKAYESESİ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Süleyman PINGOV

DİN-ESTETİK İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE PETİR DİNOV'UN PANEVRİTMİA VE
MEVLEVİLİKTEKİ SEMÂ'NİN MUKAYESESİ

Danışman

Prof. Dr. Rıfat ATAY

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Süleyman PINGOV'un bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ali Kürşat TURGUT (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Rıfat ATAY (İmza)

Üye : Doç. Dr. Ahmet UĞURLU (İmza)

Tez Başlığı: Din-Estetik İlişkisi Çerçevesinde Petır Dınov'un Panevritmia Ve Mevlevilikteki Semâ'nın Mukayesesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 21/06/2021

Mezuniyet Tarihi :/....../2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Din-Estetik İlişkisi Çerçevesinde Petır Dınov’un Panevritmia Ve Mevlevilikteki Semâ’nın Mukayesesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Süleyman PINGOV

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Süleyman PINGOV
Öğrenci Numarası	20155263013
Enstitü Ana Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Rıfat ATAY
Tez Başlığı	Din-Estetik İlişkisi Çerçevesinde Petır Dımov'un Panevritmia Ve Mevlevilikteki Semâ'nın Mukayesesi
Turnitin Ödev Numarası	1614916595

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 171 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 02/07/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 11

alıntılar dahil % 12 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

02/07/2021

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Rıfat ATAY

İÇİNDEKİLER

RESİMLER LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR.....	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PETİR DİNOV'UN HAYATI VE DÜŞÜNCESİ

1.1. Petir Dınov'un Hayatı	4
1.2. Petir Dınov'un Düşüncesi	16

İKİNCİ BÖLÜM

PANEVRİTMİA

2.1. Panevritmia	23
2.1.1. Panevritmia'nın Yapısı	25
2.1.2. Panevritmia'nın Faydaları ve Önemi.....	33
2.1.3. Panevritmia'nın Formları	37
2.1.3.1. Uyanış.....	37
2.1.3.2. Uysallık	38
2.1.3.3. Verme	39
2.1.3.4. Yükselme.....	40
2.1.3.5. Kaldırma.....	42
2.1.3.6. Açma	43
2.1.3.7. Kurtulma.....	44
2.1.3.8. El Çarpma.....	46
2.1.3.9. Temizleme	46
2.1.3.10. Uçma	47
2.1.3.11. Evera.....	48
2.1.3.12. Zıplama.....	50
2.1.3.13. Dokuma	50
2.1.3.14. Düşünceler.....	53
2.1.3.15. Aum.....	55

2.1.3.16.	Güneş Doğar.....	56
2.1.3.17.	Kare	59
2.1.3.18.	Güzellik	61
2.1.3.19.	Hareketlilik.....	63
2.1.3.20.	Yenme	65
2.1.3.21.	Dünyanın Sevinci	66
2.1.3.22.	Tanışma	68
2.1.3.23.	Güzel Gün	70
2.1.3.24.	Ne Kadar Da Mutluyuz	72
2.1.3.25.	Adım Adım.....	74
2.1.3.26.	Sabah Vakti	76
2.1.3.27.	Nefes Alma.....	78
2.1.3.28.	İhtiyat	79
2.2.	Güneş Işınları	80
2.3.	Pentagram	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN-ESTETİK İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE PANEVRİTMİA VE SEMÂ'NİN MUKAYESESİ

3.1.	Din ve İslâm Estetiği.....	86
3.2.	Semâ.....	95
3.3.	Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Dil-Şiir	105
3.4.	Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Müzik	112
3.5.	Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Dans (Raks).....	126
3.6.	Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Aşk	132
SONUÇ		148
KAYNAKÇA.....		151
Ö Z G E Ç M İ Ş		155

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1 Drü okulundaki üç senelik kursunda gördüğü dersler.....	11
Resim 1.2 Petır Dınov’un “Germen kabilelerin göç ve Hristiyanlaştırılması” adlı tezin orijinalinden.....	13
Resim 1.3 Petır Dınov, Amerika’da öğrenciyken	14
Resim 1.4 Petır Dınov kemanı ile Panevritmia Müzikleri besteliyor.....	19
Resim 1.5 Petır Dınov Panevritmia yapıyor.....	19
Resim 1.6 Panevritmia halkaların kuş bakışı	21
Resim 1.7 Panevritmia yapanlar 1	21
Resim 1.8 Panevritmia yapanlar 2	21
Resim 2.1 Uyanış müziğinin notaları	38
Resim 2.2 Uyanış hareketi-1	38
Resim 2.3 Uyanış hareketi-2	38
Resim 2.4 Uyanış hareketi-3	38
Resim 2.5 Uysallık müziğinin notaları	39
Resim 2.6 Uysallık hareketi-1	39
Resim 2.7 Uysallık hareketi-2	39
Resim 2.8 Verme müziğinin notaları.....	40
Resim 2.9 Verme hareketi-1	40
Resim 2.10 Verme hareketi-2.....	40
Resim 2.11 Yükselme hareketi	41
Resim 2.12 Yükselme müziğinin notaları	41
Resim 2.13 Kaldırma hareketi-1.....	42
Resim 2.14 Kaldırma hareketi-2.....	42
Resim 2.15 Kaldırma müziğinin notaları	43
Resim 2.16 Açma hareketi-1	44
Resim 2.17 Açma hareketi-2	44
Resim 2.18 Açma hareketi-3	44
Resim 2.19 Açma hareketi-4	44
Resim 2.20 Kurtulma hareketi-1	45
Resim 2.21 Kurtulma hareketi-2	45
Resim 2.22 Kurtulma müziğinin notaları	45
Resim 2.23 El çarpma hareketi-1	46
Resim 2.24 El çarpma hareketi-2	46
Resim 2.25 El çarpma hareketi-3	46

Resim 2.26 Temizleme hareketi-1	47
Resim 2.27 Temizleme hareketi-2	47
Resim 2.28 Uçma hareketi-1	48
Resim 2.29 Uçma hareketi-2	48
Resim 2.30 Evera hareketi-1	49
Resim 2.31 Evera hareketi-2	49
Resim 2.32 Evera hareketi-3	49
Resim 2.33 Evera hareketi-4	49
Resim 2.34 Evera hareketi-5	49
Resim 2.35 Evera hareketi-6	49
Resim 2.36 Zıplama müziğın notaları	50
Resim 2.37 Zıplama hareketi-1	50
Resim 2.38 Zıplama hareketi-2	50
Resim 2.39 Zıplama hareketi-3	50
Resim 2.40 Dokuma hareketi-1	52
Resim 2.41 Dokuma hareketi-2	52
Resim 2.42 Dokuma müziğının notaları.....	53
Resim 2.43 Düşünceler müziğının notaları	54
Resim 2.44 Düşünceler hareketi-1.....	54
Resim 2.45 Düşünceler hareketi-2.....	54
Resim 2.46 Düşünceler hareketi-3.....	54
Resim 2.47 Düşünceler hareketi-4.....	55
Resim 2.48 Düşünceler hareketi-5.....	55
Resim 2.49 Düşünceler hareketi-6.....	55
Resim 2.50 Aum müziğının notaları.....	56
Resim 2.51 Aum hareketi-1.....	56
Resim 2.52 Aum hareketi-2.....	56
Resim 2.53 Aum hareketi-3.....	56
Resim 2.54 Güneş Doğar hareketi-1.....	57
Resim 2.55 Güneş doğar hareketi-2	57
Resim 2.56 Güneş doğar hareketi-3	57
Resim 2.57 Güneş doğar hareketi-4	58
Resim 2.58 Güneş doğar hareketi-5	58
Resim 2.59 Güneş doğar hareketi-6	58
Resim 2.60 Güneş doğar hareketi-7	58
Resim 2.61 Güneş doğar hareketi-8	58
Resim 2.62 Güneş doğar müziğının notaları	59

Resim 2.63 Kare hareketi-1	60
Resim 2.64 Kare hareketi-2	60
Resim 2.65 Kare hareketi-3	60
Resim 2.66 Kare hareketi-4	60
Resim 2.67 Kare müziğinin notaları	61
Resim 2.68 Güzellik hareketi-1	62
Resim 2.69 Güzellik hareketi-3	62
Resim 2.70 Güzellik müziğinin notaları	62
Resim 2.71 Hareketlilik hareketi-1	63
Resim 2.72 Hareketlilik hareketi-2	63
Resim 2.73 Hareketlilik hareketi-3	64
Resim 2.74 Hareketlilik hareketi-4	64
Resim 2.75 Hareketlilik müziğinin notaları	64
Resim 2.76 Yenme hareketi	65
Resim 2.77 Yenme müziğinin notaları	65
Resim 2.78 Dünyanın sevinci hareketi-1	66
Resim 2.79 Dünyanın sevinci hareketi-2	66
Resim 2.80 Dünyanın sevinci-3	67
Resim 2.81 Dünyanın sevinci-4	67
Resim 2.82 Dünyanın sevinci müziğinin notaları	67
Resim 2.83 Tanışma müziği notaları	69
Resim 2.84 Tanışma hareketi-1	70
Resim 2.85 Tanışma hareketi-2	70
Resim 2.86 Tanışma hareketi-3	70
Resim 2.87 Tanışma hareketi-4	70
Resim 2.88 Tanışma hareketi-5	70
Resim 2.89 Tanışma hareketi-6	70
Resim 2.90 Güzel gün hareketi-1	71
Resim 2.91 Güzel gün hareketi-2	71
Resim 2.92 Güzel gün müziğinin notaları	72
Resim 2.93 Ne kadar da mutluyuz hareketi-1	73
Resim 2.94 Ne kadar da mutluyuz hareketi-2	73
Resim 2.95 Ne kadar da mutluyuz hareketi-3	73
Resim 2.96 Ne kadar da mutluyuz müziğinin notaları	74
Resim 2.97 Adım adım hareketi-1	75
Resim 2.98 Adım adım hareketi-2	75
Resim 2.99 Adım adım müziğinin notaları	76

Resim 2.100 Sabah vakti müziğinin notaları.....	77
Resim 2.101 Sabah vakti hareketi-1	78
Resim 2.102 Sabah vakti hareketi-2	78
Resim 2.103 Sabah vakti hareketi-3	78
Resim 2.104 Sabah vakti hareketi-4	78
Resim 2.105 Sabah vakti hareketi-5	78
Resim 2.106 Nefes alma müziğinin notaları	79
Resim 2.107 Nefes alma hareketi-1.....	79
Resim 2.108 Nefes alma hareketi-2.....	79
Resim 2.109 Güneş ışınları hareketi.....	82
Resim 2.110 Güneş ışınları-1	82
Resim 2.111 Güneş ışınları-2	82
Resim 2.112 Güneş ışınları-3	82
Resim 2.113 Güneş ışınları hareketi-2	83
Resim 2.114 Güneş ışınları-4	83
Resim 2.115 Petır Dınovun çizdiği Pentagram	85
Resim 3.1 Semâ eğitimi için kullanılan tuzlu meşk tahtası.....	101
Resim 3.2 Meşk tahtasında Semâ eğitimi.....	101
Resim 3.3 Semâ eğitimi 1	102
Resim 3.4 Semâ eğitimi 2.....	102
Resim 3.5 Semâ eğitimi 3.....	102
Resim 3.6 Semâ eğitimi 4.....	102
Resim 3.7 Niyaz duruşu-1	103
Resim 3.8 Niyaz duruşu-2	103
Resim 3.9 Kollarını açmış semazen-1	104
Resim 3.10 Kollarını açmış semazen-2	104
Resim 3.11 Semâ'da kollar.....	132
Resim 3.12 Panevritmia'da kollar	132

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Az.	: Aziz
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DİA	: TDV İslam Ansiklopedisi
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İbr.	: İbraniler
Mez.	: Mezmurlar
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
ss	: Sayfalar
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
Yay.	: Yayınları

ÖZET

Dinî ritüeller, tarih boyunca sosyokültürel yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkar. Bu ritüeller, sosyokültürel yaşamda yarattıkları etkiler ile toplumsal yaşamın temel dinamiklerinden ola gelmişlerdir. Tarihin başlangıcından günümüze, ilkel dinlerden mensubu en kalabalık dinlere kadar her dinin içindeki farklı grupların değişik ritüeller kullandıkları görülmektedir.

Bu çalışmada İslâm dünyasının en çok bilinen ve tüm dünyada tanınan Mevleviliğe ait “Semâ” ile Hristiyan dünyasında belli bir yer tutan ancak Türkiye’de pek bilinmeyen “Pnevritmia” ritüelleri karşılaştırılarak din ve estetik açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Semâ hakkında oldukça fazla araştırma yapılmış ve kitap yazılmış olduğundan, çalışmada bu bölümler sadece özet olarak verilmiştir. Pnevritmia’nın yapısı ve kurucusu olan Dınov’un hayatı hakkında ise neredeyse hiç çalışma yapılmadığından, konunun daha iyi anlaşılması için bu bölümler biraz daha geniş tutulmuştur.

Osmanlı Devleti sınırları içinde yer alan Bulgaristan’ın Varna’ya bağlı Hadırça köyünde 1864’te dünyaya gelen ve bir Hristiyan din adamı olma hedefiyle büyütülen Dınov, ilk tahsilini ülkesinde almıştır. Orta öğrenimden sonra Metodist Kilisesine bağlı olan hocalarının da etkisiyle yükseköğrenimi için Amerika’ya gitmiştir. Oradan döndükten sonra otuzlu yaşlarında memleketinde Evrensel Beyaz Kardeşliği Örgütü’nü kurduktan kısa bir süre sonra 28 farklı fiziksel hareketten oluşan Pnevritmia’yı ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışma, estetiğin İslâm ve Hristiyanlıktaki yer ve öneminden bahsettikten sonra Dınov’un Pnevritmia’sı ile Mevlânâ’nın Semâ’sını “Dil-Şiir”, “Müzik”, “Dans” ve “Aşk” anlayışları çerçevesinde ele alarak din ve estetik açısından karşılaştırmayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Estetik, Semâ, Mevlânâ, Petır Dınov, Pnevritmia.

SUMMARY

A COMPARISON OF PETER DINOV'S PANEVRITMIA AND SEMÂ IN MAWLAWI ORDER WITHIN THE FRAMEWORK OF RELIGION – AESTHETICS RELATION

Religious rituals have been integral part of sociocultural life throughout history. These rituals with their effects they have on sociocultural life has become the basic dynamics of social life. From the very beginning of history till date, primitive religions, to the well known religions have performed different religious rituals.

In this study, we will be comparing and evaluating the widely known 'mevlevilik' among the Islamic world, recognized all over the world as "Semâ ritual" and "Panevritmia ritual" which holds a particular place in the Christian world, but little is known about it Turkey, in terms of religion and aesthetics.

Since there has been a lot of research and books written about Mevlânâ Celaleddin Rumi and Semâ, these chapters will only give a little summary about Mevlânâ's Semâ. Since there almost no study about the structure of Panevritmia and the life of Peter Dinov, the founder, these chapters will look in depth into Panevritmia for a better understanding.

Born in 1864 in the village of Hadarcha in Varna, Bulgaria, which was at that period was within the borders of the Ottoman Empire.

Dinov was raised with the aim of becoming a Christian clergy, he received early education in his home country. After his secondary education, influenced by his teachers that had tied to the methodist church, Peter Dinov went to America to further his higher education.

After his return from America, during his 30s, he established the Universal White Brotherhood Organization in his hometown, where he revealed Panevritmia which consisted of 28 different physical movements.

After emphasizing the importance and place of aesthetics in Islam and Christianity, this study aims to presents Dinov's Panevritmia and Mevlânâ's Semâ within the framework of "Language-Poetry", "Music", "Dance" and "Love", comparing the two in terms of religion and aesthetics.

Keywords: Religion, Aesthetics, Semâ, Mevlânâ, Petir Dinov, , Panevritmia.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, sonsuz sabırla beni her zaman destekleyen, çalışmaya teşvik eden ve güven veren danışmanım Sayın Prof. Dr. Rıfat ATAY'a, yoğun ve uzun süren bu çalışmalarım sırasında sabır gösterdiği ve destek verdiği için sevgili eşim Nimet Züleyha'ya, vakitlerinden ve ilgimden mahrum bıraktığım halde bana engel olmamaya çalışan sevgili oğullarım Enes ve Muhammet'e, bana hiçbir zaman yardımlarını, desteklerini esirgemeyen ve gerekli imkânları sağlamaya çalışan sayın müdürüm Fatma ŞİMŞEK'e, yazım kuralları denetimi konusunda yardımcı olan değerli arkadaşım Çığın UZUNOĞLU'na, Bulgarca kaynakları bulmama ve elde etmeme yardımcı olan, hiçbir zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen biricik ablam Asibe PİNGOVA'ya, uzun seneler birbirimizden çok uzakta kalmamıza rağmen her zaman kalbimde olan, hayatım boyunca bana verdikleri desteklerinden dolayı sevgili anneciğim Amide ve babacığım Ramadan'a sonsuz teşekkür ederim.

Süleyman PINGOV
Antalya, 2021

ÖNSÖZ

Türkiye’de henüz çok fazla tanınmamakla birlikte tüm dünyada ve özellikle Bulgaristan, Fransa, ABD ve Japonya başta olmak üzere birçok ünlü kişinin de dâhil olduğu binlerce takipçisi bulunan Dınov ve Panevritmia hakkında ülkemizde bilimsel bir çalışma yapılmamış olması oldukça ilgi çekici bir durumdur. Kurduğu Evrensel Beyaz Kardeşliği Örgütü ve yazdığı yüzlerce kitapla, fikir ve düşünce dünyasında yelpazesi oldukça geniş bir filozof ve din adamıdır Dınov. Büyük ihtimalle uzak doğu mistik düşüncelerinden de etkilenerek, Hristiyan inancına yeni bir mistik yorum katarak Panevritmia’yı ortaya çıkarmıştır.

Türkiye’de Dınov’un düşüncelerinden birkaçının derlenip ve tercüme edilerek kitap haline getirilmesinin dışında, özellikle düşünce ve anlayışında çok önemli bir yer tutan Panevritmia hakkında akademik bir araştırma yapılmadığından, çalışmamızın oldukça faydalı ve ilgi çekici olacağını ümit etmekteyiz. Panevritmia konusunun yakından tanıdığımız Mevlevilikteki Semâ ile karşılaştırarak daha kolay anlaşılacağına karar verdik. İkisinin de estetik bir tavra sahip olmaları nedeniyle onları din-estetik açısından değerlendirmeye çalıştık.

Dınov’u daha iyi tanımak ve düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için çalışmamızın birinci bölümünde hayatı ve düşüncesi hakkında genişçe bilgi vermeye çalıştık. Düşüncesini daha iyi anlayabilmek için aldığı eğitim, temas kurduğu kişiler ve en önemlisi, etkilenip düşünce temellerini oluşturan hususların neler olduğu konularına değinmeye çalıştık. İkinci bölümde ise Dınov’un Panevritmia öğretisini sunduk. Türkiye’de pek tanınmadığı için bu bölümü resimlerle destekleyerek Panevritmia’nın tam olarak ne olduğunu, yapısını, faydalarını, önemini ve formlarını açıklamaya çalıştık. Bu formların her hareketinin yapılış şeklini ve amacını açıklamaya gayret ettik. Üçüncü bölümde ise din ve estetik hakkında kısa bir bilgi vererek giriş yaptıktan sonra ülkemizde çokça tanınmış ve hakkında oldukça fazla çalışma yapılmış olduğu için fazla uzun tutmayarak, Semâ’nın çıkış noktası, anlamı, yapısı ve uygulanması gibi konuları açıklamaya çalıştık. Daha sonra ise, Panevritmia ve semâ’yı karşılaştırarak, “Dil-Şiir”, “Müzik”, “Dans” ve “Aşk” anlayışlarını din-estetik ilişkisi çerçevesinde mukayese etmeye çalıştık.

GİRİŞ

Tarihin ve sosyal yaşamın içerisinde dinin rolü, inkâr edilemeyecek kadar büyüktür. Ayrıca sosyal hayattaki bütün norm ve kurumların dinden doğduğu hem sosyologlar hem de antropologlar tarafından kabul görmüştür. Bunun için toplum hayatını oluşturan olguların, davranışları kontrol eden ve yönlendiren kuralların birçoğunun dinden gelmiş kurallar olduğunu söyleyebiliriz. Toplamların gelişmesinin bile dine olan bakış açısına ve dini nasıl yorumladıklarına bağlı olduğunu söylemek abartı olmaz.

Bu bağlamda, din ve bilim ikilisi de tarihsel süreç içerisinde bazen yan yana bazen karşı karşıya oldukları halde varlıklarını beraberce sürdürebilmişlerdir. Dinin içerisinde ilim kavramının önemi de tartışılmazdır. İlim denildiğinde öncelikle teolojik bilgi akla gelmektedir. Bilim ise gözlem ve deney yöntemine sahip olup bu yöntemlerle evrendeki olguları ve onları birbirine bağlayan yasaları bulmaya, böylece gelecekteki olayların da önceden bilinmelerini sağlamaya çalışır. Sanayinin gelişmesiyle ve insanların modern bilime karşı ilgisi arttıkça din-bilim çatışmalarının da arttığı bilinmektedir. Ancak bu çağın bilim adamlarının çoğunun dine karşı değil tam tersi onun savunucuları ve destekleyicileri oldukları da aşîkârdır. Günümüz insanı da her ne kadar modern bilimle iç içe bir hayat sürse de dini inanç ve uygulamalardan vazgeçememekte, din ve bilimin birini diğerine tercih etmemektedir.¹

İslâm dini başta olmak üzere diğer dinler de ilim ve bilim konusuna oldukça fazla önem vermektedirler. Birçok düşünürün aynı zamanda birer din adamı olması da bunu kanıtlayan bir gerçektir. İnsan, tarih boyunca farklı ilim metotları kullanarak Tanrı'nın, kozmosun ve kendi varlığının nedenini anlamaya çalışmıştır. Okült ilimler, kökende bütün ilmi alanların kurallarını içeren ve felsefî açıdan kaynak sayılacak bir birikime sahiptir. Bu gizli öğretiler, her ne kadar kıyıya köşeye atılmış gibi dursa da kuşaktan kuşağa inisiye olan birimler tarafından okült ve ezoterik çerçevede “Eskilerin Yolu” olarak günümüze aktarılmış tamamlayıcı bilgilerdir.

Okültizm ve spiritüalizm olarak da karşımıza çıkan okült ve spiritüel ilimler eğer Tanrı'yı bulma ve ona ulaşma çabasında ise Mistisizm ve Tasavvuf olarak bir açılıma geçmişler demektir. Günümüzde de spiritüel, spiritüellik, spiritüel enerji, okültizm gibi kavramlar her geçen gün daha çok insanın dikkatini çekmektedir. Bunun sebepleri çok farklı

¹ Bertrand Russell, *Din İle Bilim*, çev. Akşit Göktürk, Bilgi Yay., Ankara 1972, s. 7-9.

olmakla birlikte en önemli sebeplerinden biri maddeye artan bağımlılık ve dinden uzaklaşarak kişilerin ruhsal bir boşluğa düşmesidir.

Bulgaristanlı düşünür Dınov da bunu öne sürerek insanlığın kurtuluşu ve yeni bir dünya düzeni kurabilmek için yola çıkarak Panevritmia'yı ortaya çıkarır. 1864'te Bulgaristan'da dünyaya gelen Dınov, spiritüalizm, okültizm ve mistisizm dünyasında oldukça tanınan biridir. Dınov, dünyada spiritüel ismi "Biensa Douno" olarak tanınsa da bu çalışmamızda onun gerçek ismini kullanmanın daha uygun olacağını düşündük. Takipçilerinin ona üstat, öğretmen, şifacı gibi lakaplarla hitap edişlerine de bakıldığında onun bir din adamı mı, bir filozof ve düşünür mü, yoksa bir mistik mi olduğuna karar vermek oldukça zordur. Kendini hiçbir zaman Hristiyan dininin dışında görmese de Bulgar Ortodoks kilisesi onu aforoz etmiştir. Bulgaristan Din İşleri Bakanlığı ise Dınov'un bu görüşünü kabul etmeyerek her ne kadar Dınov buna karşı çıksa da onun ortaya çıkardığı yeni düşünce sistemini yeni bir mezhep olarak "Dınovizm" ismiyle resmileştirir.²

Dınov'un Tanrı, din, ruh, ölüm gibi birçok konunun yanı sıra bedensel sağlık, şifalı bitkiler, müzik, dans ve sosyal hayatla ilgili de oldukça fazla düşüncesi ve kitapları vardır. Ancak ortaya çıkardığı en önemli şey şüphesiz Panevritmia'dır. Ona göre, 28 farklı fiziksel hareketten oluşan bu Panevritmia, hem insanlığın dünyadaki kurtuluşuna hem de Tanrı'ya ulaşmanın en önemli yollarından biridir. Kendisinin kurduğu Evrensel Beyaz Kardeşlik Örgütü ve yetiştirdiği onlarca öğrenci vasıtasıyla seneler içinde Panevritmia bütün dünyaya yayılıp ilgi toplamayı başarmıştır. Normal olarak Müslüman ülkelerinde çok fazla tanınmadığı gibi Türkiye'de de Dınov ile ilgili yapılan bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Panevritmia ile ilgili okumalar yapıldığında Sûfilikte ve bilhassa Mevlevilikte önemli bir yeri olan Semâ ile benzeşen noktaların olabileceği saptanmıştır. Bu çalışmanın amacı da meşhur Bulgar düşünürü olan Dınov'un ortaya çıkardığı Panevritmia ile Mevlevilikteki Semâ'nın din-estetik çerçevesinde ilişkilerini saptamak ve mukayeselerini yapmaktır. Amacımız, Türkiye'de fazla tanınmayan Dınov ve Panevritmia'sını araştırarak tanımış olduğumuz Semâ ile ilişkili olup olmadığını saptayıp bu bilgileri araştırma alanına kazandırmaktır.

Bu çalışmada Dınov'un Panevritmia anlayışı, Mevlevîlikte Semâ anlayışı ve bu iki anlayışın din-estetik ilişkisi çerçevesinde mukayesesi yapılmıştır.

Çalışmamız için gerekli bilgilere literatür taraması, dokümanter metin analizi ve mukayeseli okuma yöntemiyle ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın büyük ve önemli kısmını oluşturan Dınov ve Panivritmia hakkında Türkiye'de literatür bulunmadığından bu

² Visarion, *Otvukit*, Hram Sv. Kiril i Metodiy Yay., Sofia 2011, s. 25-26.

kısım için orijinal Bulgarca metinlere ulaşılarak metinleri tercüme ve analiz etme yöntemi uygulanmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için de bazen Dınov'un el yazmaları, yazdığı notalar ve fotoğraflar eklenmiştir. Panevritmia ile ilgili iki temel kaynak kullanılmıştır. İki kaynak da *Panevritmia* isimlidir ancak biri 1938, diğeri ise 2013 basımlıdır. Kaynakların karışmaması adına dipnotlarda “Dınov, *Panevritmia*, 1938” ve “Dınov, *Panevritmia*, 2013” olarak belirtilmiştir. Mevlevilik ve Semâ hakkında da temel kaynaklara ulaşıp objektif ve tutarlı bir mukayese yapılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PETİR DİNOV'UN HAYATI VE DÜŞÜNCESİ

Çalışmamızın bu bölümünü Dınov'un Panevritmia'sını daha iyi anlaşılması için onun hayatına ve yaşam boyunca aldığı eğitimlere, yapmış olduğu çalışmalara ve Panevritmia'yı ortaya çıkaran düşüncelerine değineceğiz. Bu bölümde vermiş olduğumuz bilgilerle tezin ana konusunun daha iyi anlaşılacağını ümit ediyoruz.

1.1. Petir Dınov'un Hayatı

Petir Konstantinov Dınov³, 11 Haziran 1864'te Varna şehrinin yakınlarında bulunan Hadırça (yeni adı Nikolaevka)⁴ köyünde ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Eski Ortodoks Kilisesinin takvimine göre bu tarih azizler Petrus ve Pavlus gününe denk geldiği için yeni doğan çocuğa Petir adı verilir.⁵ Dınov dindar bir ailede büyür. Adı Konstantin Dınovski olan babası 1857 yılında 27 yaşındayken Hadırça köyünün papazı olur. Çok aktif bir hayatı olan ve herkes tarafından aşırı Slavyanofil ve Bulgarofil olarak tanınan Konstantin, Osmanlı'nın varlığına karşı ve Bulgar kilisesinin İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesine olan bağlılığından kurtulmak için büyük mücadele verir. Nitekim 1878 senesinde Rusların yardımıyla Varna bölgesi, Osmanlı hükümrancılığından çıkar. Aynı zamanda bağımsızlığını ilan eden Varna kilisesinin başına ise Konstantin Dınovski getirilir.⁶ Dınov'un 1858 doğumlu Maria ve 1862 doğumlu Atanas adında bir ablası ve bir abisi vardır. Ablası Maria'nın hatırasına göre Petir'in narin bir sağlığı vardır. İnce ve zarif bir bedene sahip olan çocuk sakın, sessiz, duygusal, anne ve babaya karşı çok saygılıdır.⁷ Petir, normalinden daha geç yürümeye başlar ve konuşma çağına geldiğinde ise konuşmaz. İlk başta birkaç hece konuştuysa da kısa bir süre sonra onları da bırakır ve tam bir sessizliğe bürünüp konuşmayı kesinlikle reddeder. Bazı kaynaklara göre bu, üç yaşına kadar bir başka kaynaklara göre ise altı yaşına kadar devam ettiği için Petir'in yakınları onun hiçbir zaman konuşamayacağını zannederler. Bu psikolojik anomali, Türkçe'de *Disleksi* olarak tanınmaktadır.

³ Dınov'un hayatı ve eserleri hakkında birçok eser yazılmıştır. Biz bu bölümde Georgi Hristov'un Genç Petir Dınov anlamına gelen *Mladia Petir Dınov* (Georgi Hristov, *Mladia Petir Dınov*, Sdrjenje Slnçogledi Yay., Burgas 2012) adlı eserini kullanacağız. Bu kitap, düşünür hayatı ve eserleri ile ilgili yazılan neredeyse bütün kitapları araştırıp yazılmıştır. Bu yüzden onun hakkında en geniş biyografi kitaplarından biri sayılmaktadır.

⁴ Hadırça köyü, Varna şehrinin 30 km kuzeybatı tarafında bulunmaktadır. O dönemde köyde yaklaşık 163 hane olduğu bilinmektedir. Bunlardan 41'i Türk, 114'ü Bulgar ve 8'i Romandır.

⁵ Georgi Hristov, *Mladia Petir Dınov*, Sdrjenje Slnçogledi Yay., Burgas 2012, s. 34.

⁶ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 14.

⁷ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 34.

Küçük Petır, ilkokula 1871/1872 eğitim öğretim yılında, doğduğu köyün okulunda başlar. O günkü kanunlarına göre, her köyde okul olması zorunlu olup altı yaşını bitiren her çocuk ise okula gitmeye başlar. Kaynaklara göre, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmadan önce Bulgaristan'daki köy okullarının temel amaçları şöyledir: Çocukların bilinçli ve hür bir şekilde okuma yeteneklerini sağlama, doğru yazmayı öğretme, matematiksel hesapları öğrenme, genel coğrafya kültürüne sahip olma, Bulgar tarihi ve Tanrı kanunlarını öğrenmedir. Bu ilkokullar dört seneliktir.⁸

Hadırça köyündeki ilkokul 1847 yılında açılır. Okul olarak köyün zenginlerinden Atanas'ın evinin kileri kullanılır ve öğretmen olarak da Konstantin Dınovski göreve başlar. İlk sene 10-15 kadar öğrenci toplanırken, ikinci sene Konstantin Dınovski'nin uğraşlarıyla Yunanlılardan yardım sağlanıp iki odalı bir bina inşaatına başlanır. Amaç, bir odayı okul diğerini ise kilise olarak kullanmaktır. Kısa bir süre sonra Yunanlılar yardımlarını durdıkları için inşaat yarıda kalsa da köyün ağası olarak da tanınan Atanas, Varna şehrine gidip orada yaşayan zengin Osmanlı Türklerinin yardımlarını sağlayarak inşaatı bitirmeyi başarır.⁹

Dınov 1871/1872 yılında bu okula başlar. Öğretmeni ise Eski Zağra bölgesindeki Jeleznik köyünden gelen Stefan Kolçov'dur. Onun zamanında öğrenci sayısı oldukça fazlaştığı için, okul sınıflara ayrılır. Kolçov 1874/1875 eğitim öğretim yılının ortasında okuldan ayrılmak zorunda kaldığı için onun yerine bölgenin Osmanlı'dan ayrılincaya kadar okulda çalışacak olan Dimo Mitov gelir. Petar Dınov ilkokulunu bitirir bitirmez Osmanlı – Rus savaşı patlak verir.¹⁰

Savaş nedeniyle eğitime yaklaşık iki yıl ara verildiği için bu zaman zarfında öğrenciler okul ortamından uzak kalır. Savaş, Bulgarların zaferiyle sonuçlansa da yaklaşık beş yüz sene Osmanlı'nın hükümrانlığında kalmış olan devlet için toparlanmak oldukça zor olur. Bağımsızlığa yeni kavuşmuş bu genç ülke yeteri kadar kurumsallaşamamaktadır. Eğitim sistemi de aynı durumdadır, okullar açılır ancak devlet hiçbir maddi destek veremediği için birçoğu bakımsız kalır. Öte yandan, öğretmenlerin çoğu maaş alamadıkları için okuldan ayrılıp başka bir geçim kaynağı aramak mecburiyetinde kalırlar. Varna bölgesindeki ve özellikle Dınov'un da okuyacağı Varna şehrinin en elit okulu olan Varna Gimnazyumunda da durumlar çok farklı değildir. Öğrencilerin yaş farklılıkları ve sınıfta kalmanın fazla olması, mevcut tarihsel durumun bir sonucudur.

Dınov, 1879/1880 eğitim-öğretim yılında Varna Gimnazyumuna kaydolur. Ancak onun durumu da diğerlerinden farklı olmadığından o da sınıfta kalır ve 1880/1881 yılında

⁸ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 36.

⁹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 37.

¹⁰ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 37.

birinci sınıfı tekrar okur. Okul kayıtlarında Dınov'un Hadırça köyünden geldiğini, okul masraflarının ailesi tarafından karşılandığı ve babasının köyün papazı olduğu belirtilmektedir. Ancak doğum günü yerinde sadece 14 yaşı bitirdiği belirtilmektedir.¹¹ Karnesi ise şöyledir: Davranış – Örnek; Çalışkanlık – Yorulmadan; Yazı yazma ve evrak hazırlama durumu – Çok iyi. Notları ise şöyledir: Tanrı Kanunu – Çok iyi; Bulgar dili – Pekiyi; Matematik – İyi; Geometri – Çok iyi; Tarih – Çok iyi; Resim – Çok iyi; Geometrik çizimler – Çok iyi; Güzel yazma – İyi; Jimnastik – İyi; Coğrafya – Çok İyi. Kalan üç senenin kayıtları da buna benzer şekildedir ancak son sınıfının kayıtlarına bakıldığı zaman sadece ilk yarıyılın notları mevcuttur. Bu da büyük ihtimalle okulu son dönemine kadar okumasına rağmen bitirmediğine işaret etmektedir.¹²

Dınov ergenlik yıllarını ablası Maria ve ailesinin yanında geçirir. Oturdıkları ev aynı zamanda Varna'daki Metodist Kilisesi¹³ olarak da hizmet vermektedir. Bu sebeple genç Petır, bütün toplantı ve ibadetlere katılıp Evanjelik öğretilerini öğrenmeye ve hayata geçirmeye başlar. 1884 yılının ilk aylarında geçirdiği zor bir hastalıktan sonra, 19 yaşındaki Dınov'un hayatı tamamen değişir ve yeni bir anlam kazanır. Ablası ve "sadık kardeşler" in¹⁴ etkisiyle eğitimini Sviştov şehrindeki Amerikan İlahiyat Enstitüsünde devam etme kararı alır.¹⁵

O yıllarda Sviştov, soyluların yaşadığı Bulgaristan'ın en büyük şehirlerinden biridir. Yerli halkın vatanseverlik, aydınlanma tutkusu ve sonsuz fedakârlığıyla savaştan yeni çıkmasına rağmen çok kısa bir sürede şehir, okullara, tiyatrolara, kültür merkezlerine, kiliselere vb. binalara sahip olur. Bu sebeplerden dolayı şehir, kültür ve eğitim bakımından devletin ilk sıralarındadır. Şehrin etnik bakımdan çok renkli bir yapısı olmasına rağmen, her grup kendi mabedine, mütevellilerine, din adamlarına ve dini kitaplarına sahiptir. Üç büyük dünya dini olan İslam, Hristiyanlık (Ortodoks, Katolik ve Protestan olmak üzere) ve Musevilik, bu şehirde mensubu olan ve aynı zamanda Amerikan okulunda okutulan dinlerdir. 1883-1887 yılları arasında şehirdeki tiyatro, müzik ve resim sanatları oldukça hızlı bir şekilde olgunlaşıp devletteki ilk sıraları alır.¹⁶

1880 yılında Amerikan Misyoner Derneği, Kuzey Bulgaristan'a A. R. Djouns adında yeni bir misyoner gönderir. Bir sene sonra kendisine yardımcı olarak papaz Jordan İkonomov verilip Tırnovo şehrine gönderilir. Orada geçici bir misyoner okulu açarlar. Aynı zamanda dernek, Sviştov'da geniş bahçeli bir Türk evi satın alıp 1882 yılında okulunu buraya taşır.¹⁷

¹¹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 47.

¹² Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 47.

¹³ Bkz., Bayram Polat, *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, IQ Kültür Sanat Yay., 2008.

¹⁴ Metodist Kilisesine bağlı olanlar kendilerini "sadık kardeşler" cemaati olarak adlandırır.

¹⁵ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 50

¹⁶ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 51

¹⁷ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 52.

Sviştov'daki metodist hareketi 1863 yılında Albert Long (ö. 1901) adlı Amerikalı misyoner tarafından başlatılır.¹⁸ O şehri ilk defa ziyaret ettiğinde şehrin bazı ileri gelenleriyle tanışıp evlerine özel sohbet yapma imkânı bulur. Bu şekilde çok kısa bir sürede oldukça fazla takipçisi olur. Onlardan ilki Stoyan Ruevski'nin oğlu Ap. Ruevski, daha sonra Dınov'un hocası olacaktır. Albert Long'dan sonra 10 sene kadar vaizlik işi papaz Gavrail İliev tarafından yürütülür. 1875'te misyoner olarak Sviştov'e D. Calis gelip burada bir toplantı salonu ve papaz lojmanı inşa ettirir. 1882'de ise yatılı orta ve teoloji lisesi açtırır. Lise sadece erkekler için olup üç kademelidir: I. Kademe, üç senelik olup İstanbul'daki Robert kolejine hazırlıklıdır. II. Kademe, beş senelik eğitimseldir. III. Kademe, beş senelik olup teoloji eğitimi vermektedir.¹⁹ Birkaç sene sonra Sviştov'un merkezinde geniş bir arsa alınıp oldukça büyük ve zamanın modası olan Viyana mimarisi stiline uygun yatılı bir gimnazyum inşa edilir. Okul, sınıfları, öğretim üyelerinin odaları, laboratuvarlarıyla oldukça modern bir şekilde yapılır. Ders kitapları ise öğrencilerin son derece hazırlıklı birer misyoner olmaları için özenle hazırlanır.²⁰

Varna – Sviştov şehirlerin arasında ulaşım Rusçuk'a kadar trenle oradan ise ya Rus ya da Avusturyalı olan iki gemi şirketinden biri tercih edilerek Sviştov'a devam etmektedir. 1885 takvim yılının başında Dınov Sviştov'e gelip buradaki Amerikalı teoloji okulunun III. Kademesi olan Teoloji kısmına kaydını yaptırır. Buraya doğrudan üçüncü sınıfa kaydını yaptırmış olmasının nedeni büyük ihtimalle daha önce Varna gimnazyumunda okuduğu üç buçuk seneden dolayıdır.²¹

1885/1886 eğitim-öğretim yılının başında çok önemli iki tarihi olay meydana gelir. Bunlardan biri Bulgaristan Prensliği ile Doğu Rumeli'nin birleşmesidir. Diğeri ise patlak veren Sırp – Bulgar savaşıdır. Savaş nedeniyle misyonerlerin okullarından sadece bir tanesi eğitime ara verir. O da Kızıl Haçın kullanması için hastaneye çevrilen Lovça'daki kız okuludur. Savaştan sonra ise bu okulda her şey eski hızıyla devam eder.

Sviştov'daki okulda dinle ilgili dersler, Jordan İkonov tarafından verilmekte, diğer dünya dinleri ise insanı Tanrı'ya yaklaştıran araç olarak okutulmaktadır. Bu eğitim-öğretim yılında din dersleri ve genel sayısal derslerin yanında ayrıca Medeniyetler tarihi, İngilizce ve Homiletik²² dersleri verilir ki, Homiletik dersinde her öğrenci bir vaaz hazırlayıp onu metodist kilisesinde öğretmenleri, din adamları ve halkın önünde sunmaktadır.²³

¹⁸ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 52.

¹⁹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 52.

²⁰ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 52.

²¹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 53.

²² *Homiletik*: Hristiyan vaaz tarihi ve sorunları ile ilgilenen retorik ve belâgat bilimin bir dalıdır.

²³ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 54.

Dinov, çok zeki ve bilgili bir genç olarak bütün dikkatleri üzerinde çeker; İngilizce, Fransızca ve Rusça dilleri öğrenen Petır okulda yapılan münazaralarda hem en sevilen konuşmacı ve öğrenci hem de öğretmenleriyle çok yakın kardeş ilişkisi kurup herkes tarafından sevilen biri olarak öne çıkmaktadır. 24 Haziran 1887 yılında Dinov sınıf arkadaşlarıyla beraber Sviştov'daki okulundan mezun olur. Okulun ikinci mezunlarından olan Petır ve arkadaşları aldıkları diplomayla Metodist kiliselerinde papazlık yapma hakkı da kazanmış olurlar.²⁴

Okulunu bitirince Dinov'un askerlik yapma zamanı gelmiş olur. Ancak burada önemli bir bilgiden bahsetmemiz gerekir. 6 Aralık 1880 yılında Resmî gazetenin 89. Sayısında "Bulgar Ordusuna Yeni Asker Alma Kanunu" açıklanır ve ona göre, eğer bir bölgedeki askerliğe gitme yaşına gelmiş adaylar orduya alınacak yeni asker sayısından fazla olursa, kura çekilerek fazla olan sayı askerlikten muaf sayılacaktır.²⁵ Bu kanun Birinci Dünya Harbine kadar geçerli kalır. Harpten sonra Bulgaristan'da "Emek Güçleri"²⁶ denilen askerlik şubeleri kurulmuş ve bahsedilen fazla adaylar bu güçlere gönderilmiştir. Askerlik şubesinde bütün adaylara bir kutuda bulunan kâğıtlardan birer tane kâğıt seçmeleri istenir. Muaf sayılacak aday kadar kâğıda "Evet" yazılır ve kuraya sunulur. Dinov da kısımtli adaylardan biri olarak muafiyeti çekmiş ve hayatında savaş zamanında dahi hiçbir zaman askerliğe gitmemiştir.²⁷

Dinov okulunu bitirdikten sonra, Metodist kilisesi ona kuzey Bulgaristan'ın önemli bir şehri olan Rusçuk'un 26 km. uzağındaki Hotantsa köyünde görev verir. 1887/1888 eğitim-öğretim yılında bu köyün ilkokulunda öğretmenlik yapıp aynı anda orada bulunan Metodist kilisesinde papazlık yapar. Küçük köydeki yaşam ve çalışma şartları çok zor olduğundan daha önceki görevliler kısa sürede orayı terk ederler ancak yeni mezun olan Petır için bu şartlar hiçbir önem taşımamaktadır. Köy ne kadar fakir ve yaşamak için zor ise insanları da o kadar iyi ve aydınlanmaya açtırlar. Buna delil olarak ise köy halkının toplanarak Rusçuk'taki Metodist kilisesine gidip köylerinde okul açılması için ricada bulunmaları gösterilebilir.²⁸

İlk başta bu amaç için kullanılan tek odalı bina hem okul hem de kilise işlevini görmektedir. Ancak 1927 senesinde bu ufacık oda yerini taştan inşa edilen ve köyün en

²⁴ Hristov, *Mladia Petar Dinov*, s. 55.

²⁵ Hristov, *Mladia Petar Dinov*, s. 62.

²⁶ *Emek Güçleri*: Neuilly Antlaşması Bulgar ordusunun sayısının oldukça fazla kısıtlanması sonucunda, 14 Haziran 1920 senesinde Aleksander Stanboliyski hükümeti bu birliği kurmaya karar verir. Ona göre belli bir yaşa gelen bütün erkek ve kadınlar belli bir zaman diliminde devlet için çalışmak zorundadır. Bu karar iki ana nedenden büyük tepkilere yol açar. Biri insan hakları çiğnendiği için ikincisi ise devletin çalışma ekonomisini zedelediği için. Stanboliyski hükümetinin değişmesiyle bu güçler "İnşaat Ordusu" olarak değişir ve 2000 yılına kadar devam eder. (Ekaterina Balçeva, Pitevoditel Po Fondovete Na Stroitelnite Voyski V Dirjaven Voennostoričeski Arhiv-Veliko Tırnovo 1920-2020, *Dirjavna Agenstia Arhivi*, Sofia 2014, 5-161, s. 9-11).

²⁷ Hristov, *Mladia Petar Dinov*, s. 63.

²⁸ Hristov, *Mladia Petar Dinov*, s. 64.

ihtişamlı binasına dönüşen büyük bir kiliseye bırakır. Bu kilise Protestan Hristiyan cemaatin katkılarıyla inşa edilir ve inşaatın gerçekleşmesi için bütün evangelistler yardım eder. Bu kilise bir ana merkez işlevine üstlenmiştir. Bütün ibadetler, Pazar dersleri, sosyal toplantılar, dini sohbetler, gençlerin buluşmaları burada yapılır. Bütün bu toplantılara din korosunun şarkıları eşlik eder.²⁹ Dınov, kısa zamanda bölgenin en sevilen adamı haline gelir. Yumuşak huyu ve aşkla dolu kalbi insanlara inanılmaz tesir etmiştir. Dini sohbetlerini dinlemek için yakın çevrelerden sürekli akın akın insanlar gelmeye başlar. Burada “Gök Çarı İçin” adlı ilk şarkısını besteler. Bu şarkı Protestan manevi ilahileri tarzında olup Eski Ahit’in en gizemli simalarından biri, İncil’de ise sadece ima edilmiş olan Melhisedek’e³⁰ adanmıştır.³¹ Şarkının sözleri şöyledir:

“İleri, şan için ileri,
Gök Çarı için savaşmaya,
Barış ve aşk,
Barış ve aşk,
Aşk, aşk,

Şan, şan yakıştır Sana,
Sen adalet ve barış Çarısın,
Sen adalet ve barış Çarısın,
Barış ve aşk,
Barış ve aşk,
Barış ve aşk,
Barış ve aşk,
Aşk, aşk”³²

Hotantsa köyündeki ilk görevini başarıyla tamamlayan Dınov, eski hocası papaz Jordan İkonomov tarafından tavsiye mektubu alır. Bu mektup yardımıyla Dınov mütevazı bir

²⁹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 64.

³⁰ Melkisedek, Şalem Kralı ve yüce Tanrı’nın kâhiniydi. Kralları bozguna uğratmaktan dönen İbrahim’i karşılamış ve onu kutsamıştır. “.....Ama yüce Tanrı’nın kahini ve şalem kralı Melkisedek, Avram’ı güçlendirmek için ekmek ve şarap getirmişti. Kutsal Kitap’ın ekmek ve şaraptan bahsedilen bu bölümünü ilk kez okurken, Kurtarıcımız’ın çarmıh acılarının simgelerini düşünmeden edemeyiz. Bizi günahattan kurtarmak için ödediği bedeli düşündüğümüzde, her günahlı ayartmaya direnmek için güçlendiriliriz. Kutsal Yazılar’da geçen adların anlamları vardır. Melkisedek adının anlamı, doğruluk kralıdır; Şalem (Yeruşalim’in kısaltılmışı) ise esenlik anlamına gelir. Melkisedek, doğruluk ve esenlik kralıdır. Gerçek doğruluk ve esenlik kralı, büyük Baş kâhinimiz olan Mesih’in simgesidir. İbraniler 7,3’de, Melkisedek’in babasız, annesiz olduğu, soyağacının, günlerinin başlangıcının ve yaşamının sonunun olmadığı yazılıdır. Bu ifade kâhinliğiyle ilgili olarak anlaşılmalıdır. Kâhinlerin çoğu görevini miras olarak alır ve sınırlı bir zaman için hizmet ederlerdi. Ama Melkisedek’in kâhinliği eşsizdi; yazılanlara göre, kâhinlik ona anne ve babasından geçmemişti ve başlangıcı ya da sonu yoktu. Mesih’in kâhinliği ‘Melkisedek düzenine göredir’ (Mez. 110:4 ; İbr. 7:17).”

³¹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 68.

³² Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 68.

bursla Amerika'nın Madison kentinde bulunan metodist okulun özel öğrencisi olarak kabul edilir. 1888 yılının Ağustos ayında Amerika'ya doğru yola çıkar.³³ O zamanda yolculuk genelde Liverpool veya Hamburg şehirlerine kadar demir yolu ile oradan Amerika'ya ise deniz yoluyla yapılır.³⁴

Amerika'nın inanılmaz hızlı büyümesiyle, o zamanlarda New York şehri sahip olduğu Broadway, Wall Street, Brooklyn köprüsü, Central Park ve benzeri yapıtlarıyla bir dünya merkezine dönüşmüş durumundadır. Şehirde dünyaca ünlü müzik konserleri, spor müsabakaları düzenlenir. İlim ve bilim konusunda da ilerleme kaydedip sürekli yeni kitap basılır. Bu dönemde ün kazanan Teozofi akımı ve onun en büyük temsilcisi Blavatsky'nın (ö. 1891) kitapları basılır. Başka bir ünlü müessese ise Teoloji okulu "Drü"dür. Metodist kilisesine ait olan bu okul 1867 yılında açılmıştır. 1888 yılında yeni kütüphanesinin açılışıyla bu Metodist okulu, ABD'nin en prestijli teoloji okullarından birine dönüşür. Dınov da o sene gelip 19 Eylül'de kaydını yaptırır. Anlaşılacağı gibi okul sadece yerli öğrenci almıyor, tam tersine dünyanın dört bir yandan öğrenci barındırıyordu. Ancak 1888 yılında yabancı öğrencilerin sayısı oldukça çoğalır.

Dınov geçimini gayet mütevazı bir bursla idare etmek zorundadır. İlk sene İngilizce öğrenmekle uğraşan Petır, boş vakitlerinde New York limanına gidip Avrupa'dan gelen gemileri karşılayıp yolcuların valizlerini taşıyarak az da olsa para kazanmaya çalışır. 1889-1890 eğitim-öğretim yılında normal derslerin yanında Petır'ın eğitim vaazları vermesi ve sınıf arkadaşlarının verdikleri vaazları dinleyip onları tartışması gerekir. Yaz tatilinde sürekli gezilere katılıp şehri ve çevresini iyice öğrenir. Stajını da Manhattan'da bir Metodist misyoneri olarak yapar. Bir sonraki eğitim öğretim senesinin açılışından 6 gün sonra okul müdürü noter huzurunda Dınov'un, okulun saygın ve devamlı öğrencisi olduğunu tasdik eden bir belge imzalar. Bu belge, ona göç dairesi yetkililerin huzurunda işe yarayacaktır. İkinci senesinin başlamasıyla Petır'ın hayatında bazı değişiklikler ortaya çıkmaya başlar. O, artık olgun, zarif, yakışıklı ve Amerika'daki hayata adapte olmuş bir delikanlıdır. İlk senesini daha çok çalışmakla ya da vaaz etmekle geçirirken, gün geçtikçe New York'la olan bağlantısı artar. Drü'deki sakin ve hayal dolu günler, Manhattan'ın ateşiyle değişir. Fakirlerden oluşan dev göçmen dalgaların arasına dalıp gerçek misyonerlik yapma şansı, ona hem çalışıp daha iyi para kazanmanın hem staj yapmanın imkânını kazandırır.

³³ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 69.

³⁴ Ünlü Bulgar yazar Aleko Konstantinov'un başyapıtlarından biri olan "Çikago'ya Gidiş Dönüş" adlı seyahatnamesine bakılırsa, o dönemin şartları ve Amerika'ya olan yolculuğun zorlukları daha iyi anlaşılabilir. Bkz. Aleko Konstantinov, *Do Chicago İ Na Zad*, Pan Yay., Sofia 2005.

XIV. yüzyıl içinde yetmiş kat kadar büyüyen New York şehri, Manhattan'dan birkaç dakika uzaklıkta olduğu için misyonerlik fikri üzerine kurulan metodist kilisesi için büyük bir fırsattır. Aslında okulun New York'taki misyonerlik faaliyeti 1877 yılında başlar, ancak o zamanlar bu işi haftalık üç beş dolar çıkarmak için fakir öğrenciler yaparken, Dınov'un geldiği 1888'de ise Metodistlerin orada artık sürekli çalışan misyonerleri bulunmaktaydı. 1890 yılında gerçekleşen en yüksek göç dalgası zamanında, Drü okulu bu durumu fırsat bilip biri fakir İtalyan çocukların bulunduğu, diğeri ise Dınov'un da çalıştığı Çin mahallesinde iki misyonerlik binası açar. Dınov'un kartvizitinde gönderildiği yerin belli olması için büyük harfle yazılan isminin yanında Varna / Bulgaristan yazar.³⁵

19 Mayıs 1892 tarihinde okulu bitirenlere diploma teslim töreni yapılır. Dınov da bitiren öğrenciler arasında yerini alır ve Drü okulunu başarılı bir şekilde³⁶ bitirdiğine dair belgesini teslim alır.³⁷

SCHEDULE OF STUDIES.						
DAY	PROFESSOR.	SENIOR CLASS.		MIDDLE CLASS.		JUNIOR CLASS.
TUESDAY.	BUTTE.....	Greek, - - -	12-12	Greek, - - -	12-1	Hebrew, - - - 8-9
	STRONG.....	Hebrew, - - -	9-10	Hebrew, - - -	10-11	Greek, - - - 11-12
	MILEY.....	Soteriology, - - -	3-4	Anthropology, - - -	11-12	Theology, - - - 9-10
	CROOKS.....	Church History, - - -	10-11	Church History, - - -	9-10	Church History, - - - 3-4
	UPHAM.....	Practical Theology, - - -	12-1	Practical Theology, - - -	2-3	Practical Theology, - - - 10-11
WEDNESDAY.	BUTTE.....	Greek, - - -	11-12	Greek, - - -	12-1	Hebrew, - - - 10-11
	STRONG.....	Hebrew, - - -	9-10	Hebrew, - - -	10-11	Greek, - - - 11-12
	MILEY.....	Soteriology, - - -	3-4	Anthropology, - - -	11-12	- - - - -
	CROOKS.....	Church History, - - -	10-11	- - - - -	- - - - -	Church History, - - - 3-4
	UPHAM.....	Practical Theology, - - -	12-1	Practical Theology, - - -	2-3	- - - - -
THURSDAY.	BUTTE.....	Greek, - - -	11-12	Greek, - - -	12-1	Hebrew, - - - 10-11
	STRONG.....	Hebrew, - - -	9-10	Hebrew, - - -	10-11	Greek, - - - 11-12
	MILEY.....	Soteriology, - - -	3-4	- - - - -	- - - - -	Theology, - - - 9-10
	CROOKS.....	Church History, - - -	10-11	Church History, - - -	9-10	Church History, - - - 3-4
	UPHAM.....	Practical Theology, - - -	12-1	Practical Theology, - - -	2-3	- - - - -
FRIDAY.	BUTTE.....	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -
	STRONG.....	Heb. 9-10, Interpretation, 10-11	- - - - -	Canon and Criticism, 10-11	- - - - -	- - - - -
	MILEY.....	- - - - -	- - - - -	Anthropology, - - -	11-12	Theology, - - - 9-10
	CROOKS.....	- - - - -	- - - - -	Church History, - - -	9-10	- - - - -
	UPHAM.....	Practical Theology, - - -	11-12	- - - - -	- - - - -	Practical Theology, - - - 10-11

*Special Exercises in Elocution are given throughout the year, under Prof. J. P. SILVER NAIL.

Curriculum of the three-year bachelor program (junior, middle and senior classes) of Drew Seminary in the 1890s.

Изучаваните предмети през тригодишния курс на обучение в Семинарията Дрю през 1890 г.

Resim 1.1 Drü okulundaki üç senelik kursunda gördüğü dersler

Eğitimi tamamlamak için Amerika'nın en prestijli üniversitelerinden biri olan Boston Üniversitesi Teoloji Fakültesine kaydını yapar. O yıl fakülteye toplam 73 yeni öğrenci giriş yapmıştır. Onlardan İtalya'dan Rivoire, Finlandiya'dan Hetman, Jamaika'dan Teobald

³⁵ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 103.

³⁶ Dınov, eski Rum dili kursunu bitirmemiş olmasına rağmen diploma almayı hak kazanmıştır.

³⁷ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 104.

Augustus Smit ve Bulgaristan'dan Dınov olmak üzere dördü yabancı uyrukluysen kalanların tamamı Amerikan vatandaşıdır.³⁸ Dınov, şehrin elit mahallelerinden olan *Beacon Hil* mahallesinde oturmaya başlar. Boston'un ölçülü ve sıkı güzelliği fakülte'deki öğrenci-öğitmen ilişkilerinde de geçerlidir. Burada artık her şey daha profesyonel ve daha ciddi bir şekilde işler.

Teoloji fakültesinin programında müzik eğitime büyük önem verilir. Öğrenciler, vaazlara eşlik eden müzikleri öğrenip çözebilmeleri için ilk önce piyano çalmasını öğrenirler. Seneler sonra öğrencilerine Amerika'daki öğrencilerin geçimini sağlamak için farklı işlerde çalıştıklarını anlatır. Kendisinin de geçimini sağlamak için yemekhanelerde bulaşıkçılık, farklı yerlerde hizmetçilik, limanlarda hamallık yaptığını söyler ve bunu söylemekten utanç duymaz. Öğrencilik hayatıyla ilgili tuttuğu günlüğünü sebebini açıklamadan 1944'te başka birkaç notuyla beraber ateşe atar.³⁹

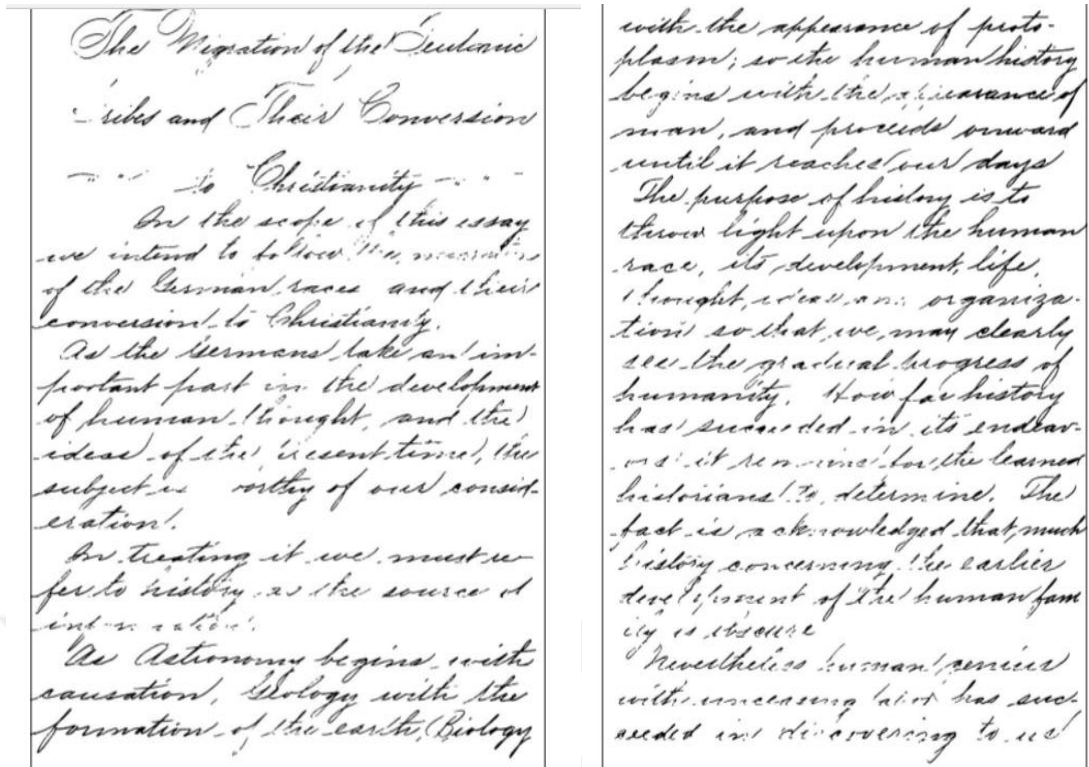
Dınov, 1892-1893 eğitim öğretim yılında ünlü teolog Luther Tawnsend (ö. 1922) tarafından verilen pratik teoloji dersini "Germen Kabilelerin Göç ve Hristiyanlaştırılması"⁴⁰ adlı bilimsel bir tezle çok başarılı bir şekilde geçmiş olur.⁴¹ Bu çalışmayı yazarken aslında o hala memleketinde çalışacak bir Metodist papaz olarak hazırlanmıştır. Dikkat edilmeli ki, metodist kilisesi XIX. yüzyılda Bulgaristan'a geldiğinde ilk olarak eski Mizia topraklarına adımını atarak merkezini Sviştov (eski Nove – Got kralı Teodorih'in başkenti) şehrinde kurmaktadır. Bu gerçeklerin hepsi Dınov tarafından dikkatlice incelenir.

³⁸ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 131.

³⁹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 133.

⁴⁰ Bkz. Petır Dınov, *Migratsia i Hristianizirane Na Germanskite Plemena (The Migration of the Teutonic Tribes and Their Conversion to Cristianity)*, Byalo Bratstvo Yay., Sofya 2007.

⁴¹ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 133.

Resim 1.2 Petır Dınov'un "Germen kabilelerin göç ve Hristiyanlaştırılması" adlı tezin orijinalinden.

Dınov teoloji fakültesindeki eğitimini tamamladıktan sonra tıp fakültesine kaydını yaptırır. Burada da kendisinden başka yabancı olarak bir Çinli ve bir Avusturyalı öğrenci vardır. Okul binaları, öğrenci yurtları ve eğitim ortamı muazzam olan okulun yanında bir de tıp öğrencilerinin staj yaptıkları o zaman için tıbbın zirvesi denilebilecek Homeopati⁴² hastanesi, dispanser ve cerrahi kliniği bulunur. Ancak bilinmeyen sebeplerden dolayı Dınov, 3 Şubat 1894 yılında okulun birinci dönemini bitirdikten sonra okulu bırakır. 1895 yılında ise Metodistlerce sağlanan yol parasıyla memleketi olan Bulgaristan'a döner.⁴³

⁴² Homeopati yaklaşık 200 yıl kadar önce Dr. Samuel Hahnemann tarafından geliştirilerek dünyaya yayılmıştır. "Benzeri benzer ile tedavi", Homeopatinin temel ilkesidir. Buna göre, sağlıklı insanda hastalık belirtileri oluşturabilen herhangi bir maddenin çok düşük dozları, hasta bir bireyde bu belirtileri ortadan kaldırıp iyileşmeyi sağlayabilir. Bu tedavideki amaç, hastaya zarar vermeden, ılımlı ve güvenilir bir yolla hastalığı tümüyle ve kökten iyileştirmektir. Hastaya verilen Homeopatik ilacın hastalık belirtilerine benzer ve düşük dozda olması, tek ilaç kullanılması, tedavinin temel kurallarıdır. Ayrıca, verdiği ilaç hakkında Homeopatin (Homeopati uzmanının) kapsamlı bir bilgiye sahip olması gerekir. Aynı hastalığa her birey değişik tepki gösterir. Homeopati, "hastalık yoktur, hasta vardır" yaklaşımıyla uygulanır, tedavi kişiye göre düzenlenir. (Meltem Kurtsan, *Türkiye'de Hemeopatinin Uygulanabilmesi İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 5-6.)

⁴³ Hristov, *Mladia Petar Dınov*, s. 141.

*Петър Дънов по време на студентството си в Америка
Peter Dınov during his studies in the U.S.A.
(1888-1895)*

Resim 1.3 Petır Dınov, Amerika’da öğrenciyken

Dınov, Metodizmin manevi anlamını ve onun kurtuluştan sonraki Bulgar milletini uyandırma potansiyelini anlar. Bulgar Ortodoks kilisesinin reforma ihtiyacı olduğu kanaatine varır ve Metodistlerin İsa’yı insanlara yaklaştırdığını bizzat yaşadıktan sonra onları bir kurtuluş yolu olarak görür. Wesley’in “Hristiyan Mükemmellik”⁴⁴ fikrinde kullandığı metotlara olan güveni onu ilk önce Sviştov’daki Metodist okuluna daha sonra Amerika’daki Drü okuluna ve son olarak da Boston üniversitesine götürür.⁴⁵ Orada Amerikan Protestanlığının pozitif taraflarıyla tanışır ve yoğun okumalarla gerçeğin anlaşılmasında

⁴⁴ Wesley’e göre insan asli günah’tan dolayı, engelleyici inayet (prevenient grace)’in sahibi olarak bile yetersizlik ve bozulma içerisindedir. Çünkü temelde kötülük içerisinde bulunan insan, aklanmadan erdemli, kutsal ve iyi olan hiçbir şeyi yapamaz, aksine kötülükte sürekli ısrar eder. Bu nedenle insan ve onun yetenekleri iman etmeden önce günahın esiridir. İnsan mutluluk, özgürlük ve ahlak bakımından Tanrı’dan uzaklaştığının ve manevi çöküş içerisinde olduğunun farkında değildir. Bunun sebebi insanın kendi yapısının bozulması ve kendi çıkmazına önem vermemesidir. Tövbe, insanlığın düşüştten sonraki yükselişinin yani Hristiyan Mükemmelliğinin ve kurtuluşunun (Christian Perfection) ilk adımı ve atılan adımların ilk merhalesidir. (Bayram Polat, Evanjelik Bir Hareket: Metodist Kilisesi, *Genç Akademisyenler İlahyat Araştırmaları Sempozyumu*, 1-2 Mayıs, M. Ü. İlâhyat Fakültesi Vakfı Yay., Ed. Yrd. Doç. Dr. Sami Erdem, İstanbul 2009. s. 3.)

⁴⁵ Hari Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, Universitet Sv. Kliment Ohridski Yayınları, Sofia 2007, s. 17.

bilimin önemini anlar. Bunun yanında yeni dini akımlar olan transandantalizm ve teosofizm ile tanışır. Bütün bunlar ve özellikle Amerikan dinseliliğinin oldukça pratik bir yönü ve insan iradesine manevi bir dürtü uyandırdığı anlayışı kendisinde büyük bir etki yaratır. Daha sonra Bulgaristan'a döndüğünde Metodist kilisenin Bulgaristan'da başarılı olamayacağını anlar. Ortodoks kilisesinin reformunun başarılı olması için metodizmin Amerikan Protestanlığına verdiği dürtüden daha fazlasına ihtiyacı vardır. O, kendi misyonunu "Tanrının yaşayan sözü" olarak algılar ancak Metodistlerle de bir geleceğinin olamayacağını farkına varır. Metodist kiliselerden defalarca papazlık görevi için davet alsa da hepsini reddeder.⁴⁶ Aynı zamanda Bulgaristan'daki teosofi topluluğundan gelen vaazlık teklifini de reddederek hayatının misyonunu gerçekleştirmek için kendi yoluna devam eder.

Bulgar Kilisesi, Dınov'un öğretilerini Ortodoks Kilisesinin öğretilerine zıt olduğu ve Anti-Hristiyan öğretileri savunduğu gerekçesiyle 1916 yılında onu Kiliseden aforoz eder. Bugün de kilisenin görüşü farklı değildir. Bulgar din adamı Visarion'un 2011 yılında yayınladığı ve Bulgar Kilisesinin resmi sayfasında da yer alan kitabında Dınov'dan bahseder. Onu "Anti-Hristiyanlığın Elçisi" olarak adlandırır. Ona göre Dınov, kutsal kitapta da bahsedilen insanlık tarihinin en büyük yalancısı ve aldatıcısıdır ve Anti-Hristiyanlığın hüküm sürmesini isteyen bu insanlar her zaman var olmuş ve olacaklardır.⁴⁷

1901-1912 yılları arasında Bulgaristan'ın birçok köyünü gezip ders verir ve frenoloji⁴⁸ araştırmaları yapar. 1904 yılından sonra vaktinin çoğunu Sofya'da sohbet ortamında vaaz vermekle geçirmeye başlar.⁴⁹ 16 Mart 1914 yılında Sofya'da "Güç ve Yaşam" ismiyle uzun soluklu sohbet ve seminerler vermeye başlar.⁵⁰ Sayısı 7 binden fazla olan bu seminerlerin ana düşüncesi, insanın ne olduğudur ve insanda tohum halinde olan tanrısal insanın ancak bundan sonra ortaya çıkacağını söyler. Her kişi, bütün bir âlem kadar önemlidir. Dolayısıyla ne olursa olsun hiç kimse için negatif bir fikir söylenmemelidir. İnsan bu durumu ile henüz bitirilmemiş bir tablodur.⁵¹

⁴⁶ Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 18.

⁴⁷ Visarion, *Otvukit*, s. 72-73.

⁴⁸ *Frenoloji*; XIX. yüzyılın başlarında anatomi ve fizyolojide meydana gelen gelişmelere dayanan Frans Joseph Gall, beyindeki bazı bölgelerin belirli zekâ niteliklerinden sorumlu olduğu düşüncesini ortaya atmıştır. Bu düşünceden de kafatasının düzensiz yumrularının altındaki çeşitli alanların yönettiği yeteneklerin haritasını çıkaracak olan frenoloji doğmuştur. Frenoloji, zihin inceleme bilimi anlamına gelmektedir. Gall kafataslarındaki çeşitli çıkıntı ve girintilerin bazı vasıflara karşılık olduğuna dikkat çekmiş, aynı çıkıntılara rastlanan birçok kimselerde aynı özellikleri görmüştür. Ona göre bir müzisyene veya şaire kabiliyetini veren özellik bu çıkıntılarla ilgilidir. Aynı şekilde bir fizikçi veya matematikçinin dehası da gene kafatasındaki çıkıntılarının durumuna bağlıdır. (Bilginer Onan, *Beynin Bilişsel İşlevleri Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Ana Dili Eğitimine Yansımaları*, *Türk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, c. 27, 2010, s. 521-561.)

⁴⁹ Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 7.

⁵⁰ Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 7.

⁵¹ Petır Dınov, *Melekût*, çev. Renan Seçkin, Mavi Kalem Yay., İstanbul 2015, s. 11.

24 Şubat 1922 yılında Sofya şehrinde Evrensel Beyaz Kardeşlik Okulunu açar. Şubat 1944 yılına kadar tam 22 sene boyunca devam edecek bu okul, biri normal diğeri de özel olarak iki sınıf şubesinden oluşur. 1927 yılında Sofya çevresinde bugün İzgrev Mahallesi olarak varlığı devam eden “İzgrev” (Doğuş) köyünü oluşturup öğrencilerini ve takipçilerini buraya toplar. Buraya kalıcı olarak yerleşen Dınov, kendi düşüncelerini özel yapılan toplantı salonunda sunmaya başlar. 1929 yazında ilk kez takipçilerini Rila dağındaki Yedi Göl bölgesine götürüp kamp kurdurur. Sonraki yıllarda bu kamplar sürekli olarak devam eder.

1944 yılının başlarında Sofya’ya yapılan hava saldırıları esnasında İzgrev köyünün tahliyesini organize edip insanları Sofya’nın kuzeybatısında bulunan Mırçaevo köyüne yerleştirir. Kendisi ise bugün müze olan o zaman ise öğrencisi olan Temelko Görev’in evinde kalır. Bu senenin yazında Rila dağına çıkıp Komünist rejiminden önceki son kampını yapar. 19 Ekim 1944 yılında İzgrev’e döner ve aynı yılın 20 Aralığında ise bütün öğrencilerin önünde “Son Söz” adlı dersi verir.⁵²

Dınov 27 Aralık 1944 yılında vefat eder. Bulgaristan, Fransa, ABD, Japonya başta olmak üzere, aralarında Albert Einstein dahil olmak üzere her dinden binlerce takipçi, öğrenci ve bugün hala faal olan onlarca ruhsal okul ve seminer konuşmalarından derlenen yüzlerce kitap bırakır. Dınov’un naaşı kendi kurduğu İzgrev köyüne defnedilir.

1.2. Petır Dınov’un Düşüncesi

Dınov’un düşünce yelpazesi oldukça geniştir. Kendisinin kaleme aldığı kitapların sayısı oldukça az olsa da yakın takipçileri tarafından kitaplaştırılmış konuşma, konferans ve düşünceleri bunun kanıtıdır. 1896 senesinde kaleme aldığı “*Bilim ve Eğitim*” adlı eserinde yeni asırla birlikte gelecek olan yeni bir kültürün esaslarından bahseder. Boyan Boev arşivinde şunu buluyoruz: Üstadın yanına bayan bir kardeşimiz gelmişti ve üstat ona şöyle demişti: “Ben 19 Mart 1897 tarihinde Tanrı tarafından aşılandım. Gökten bir görev aldım ve bana bütün insanlığın Üstadı olduğum söylendi. Yeni misyonum Slav ırkının yeni yolu ve altıncı çağın başlamasıyla ilgilidir.”⁵³ Dınov, yepyeni bir devrin başlamakta olduğunu, insanlara ışık, sevgi ve bilimi bir arada getireceğini bir yüzyıl evvelinden müjdeler. Rudolph Steiner, Elena Blavatska, Mahatma Gandi’nin mistik psikolojik doktrinleriyle benzer yönleri olan fikirlerini ilk defa bu çalışmasında açıklar. Bu çalışmasına daha Amerika’da iken başlamıştır. Dınov, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında dünyada yükselişe geçen mistik-teosofik hareketlere, kurduğu Beyaz Kardeşlik Hareketiyle önemli bir katkı sağlar.

⁵² Salman, *Petır Dınov i Metodizm*, s. 8.

⁵³ Boyan Boev, *Akordirane na çoveşkata duşa (İnsan Ruhun Akort Edilmesi)*, Byalo Bratstvo Yay., Sofia 1999, c. 1, s. 339.

Beyaz Kardeşlik öğretisi, bilim ve dinsel geleneği bir araya getirir. Aslında farklı bir açıdan bakılırsa Beyaz Kardeşlik, Bulgaristan'daki Metodizm misyonunun transformasyonu olarak görülebilir.

Dinov'a göre evrenin ruhsal evrimi, İlâhi öğretide “*Yüce Evrensel Kardeşlik*” olarak adlandırılan kurum tarafından kontrol edilmektedir. Bu yüce evrensel yapı, evrimini milyonlarca sene önce tamamlayan ve asırlarca farklı zaman diliminde dünyaya gelip insanlığa yön veren, başları İsa Mesih olan azizlerden oluşur. Dinov'a göre Yüce Evrensel Kardeşliğin, Beyaz Kardeşlik ve Siyah Kardeşlik olan iki ana tezahürü mevcuttur. Beyaz Kardeşlik sağ öğretinin merkezi olup çalışma metodu ise evrendeki iyiliktir. Bu kardeşlik, küresel ve yerel ölçüde kendine has yapılara sahip olup onu kontrol eden hocaları ve takipçileri vardır. Ancak hem Beyaz Kardeşlik hem de Siyah Kardeşlik, Yüce Evrensel Kardeşliğin kontrolündedir. Beyaz Kardeşlik hakkında Dinov şöyle der: “Dünyanın organizasyonu Beyaz Kardeşliğe bağlıdır. Bütün dinler bu kardeşliğin birer metodu olup onun gönderdiği elçiler tarafından kurulmuşlardır. Bütün azizler kardeşliğin üyesi olup ona çalışmaktadır. Beyaz Kardeşlik, Tanrı ve İsa Mesih ile doğrudan iletişim içinde olan İlâhi dünyanın büyük toplumdur.”⁵⁴

Beyaz Kardeşlik, bir açıdan uzay ve evrensel bir kurum olarak diğer açıdan ise onun maddi dünyada inşa ettiği okullar olarak gözlemlenebilir. İlk açıdan Beyaz Kardeşlik, büyük manevi üstatlardan oluşan mükemmel bir topluluk olurken ikinci açıdan ise daha düşük evrimleşmiş bireylerin heterojen bir ortaklığıdır. Dinov'un ortaya çıkardığı ve temsil ettiği Beyaz Kardeşlik ise bu ikinci ve daha düşük olanıdır. Konuşmalarında Beyaz Kardeşliğin modern insanda üç farklı tezahüründen bahsettiği görülmektedir. Dinov onları Beyaz Kardeşliğin üç dalı olarak adlandırır:

I. Dal: Beyaz Kardeşlik – Mısır; Bu dal, Mısır'dan Pers İmparatorluğuna oradan Yunan topraklarına geçer.

II. Dal: Beyaz Kardeşlik – Filistin; Mısırdan Filistin'e gelip Hıristiyanlıkla beraber Roma, İngiltere, Almanya vs. topraklarına yayılır.

III. Dal: Beyaz Kardeşlik – Bulgaristan; Mısır'dan Hindistan'a, oradan Arabistan, Suriye ve Bulgaristan'a ulaşmaktadır.⁵⁵

Dinov'un Beyaz Kardeşlik hakkındaki bu bilgileri nereden edindiği veya fikir olarak tam olarak nereden ve kimden etkilendiği hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Amerika yıllarında zamanının büyük bir kısmını kütüphanelerde geçirdiği bilinmektedir. Kendisini Beyaz Kardeşliğin en son temsilcisi ve öncüsü olarak gören Dinov, Doğu

⁵⁴ <https://petardanov.com/topic/11410-i-> (erişim tarihi: 04.04.2021)

⁵⁵ <https://petardanov.com/topic/11410-i-> (erişim tarihi: 04.04.2021)

Avrupa’da, Hristiyanlığın canlı ruhunu kilisenin dış formlarından kurtarmaya yönelik yeni bir dini anlayış oluşturmaya çalışır. Metodizm ibadetinde karakteristik olan vaaz dinleme, dua etme ve şarkı söyleme, Beyaz Kardeşlikte transformasyona uğramış, bütün erkek ve bayan kardeşlerin sürekli toplanıp hep beraber sohbet ederek şarkı söylemesi ve üstadın vaazlarını dinlemeleri haline dönüşmüştür. Kardeşliğin ilk ilahilerinde bazı Metodist ilhamlar gözükse de daha sonrakilerde görülmesi mümkün değildir.⁵⁶ Onların Panevritmia’sı, ahenkli müzikleri ve dağ kamplarının kaynağı daha çok Orfe⁵⁷ öğretileri gibi gizemli geleneklerle bağdaştırılabilir.

Dınov’un doktrinleri, belirli bir gayeye sahip olan bilimsel bir sisteme sahiptir. Bu gaye, insanın içsel gelişiminin ve yaşamının dengelenmesi ve bu içsel yaşamın dış yaşamla, çevreyle entegrasyonu olarak söylenebilir. İnsanı daha iyi tanıyıp bütün iyi ve kötü yönlerini tespit edip onu geliştirmek için olumlu taraflarını öne çıkarması için birçok yöntem geliştirir. Dua, tefekkür, meditasyon ve Tai Chi’yi andıran bedensel egzersizler bu teknikler arasındadır.

Dınov, 22 Mart ile 22 Eylül arası tercihen dağların yüksek zirvelerinde açık havada topluluk halinde uygulanan Panevritmia isimli kompleks bir ritüel icat eder. Düşünür, arketipsel⁵⁸ hareketlerden oluşan ve beden, ruh ile zihni kozmik ritimlere uyumlandırmayı amaç edinen egzersizlerin mutlaka bilinçli olarak yapılmasını, duygu ve düşüncelere uygun olmasını öğütler. Çünkü beden hareketleri, bu harekete uygun olan belli bir duygu ve düşünceye karşılık vermediğinde içsel dengesizlikler oluşmaktadır. Yine bu ritüel için 150’den fazla okült beste yapan Dınov, bunları ilk zamanlarda kemanıyla bizzat kendisi seslendirirken ileride bestelerin üzerine sözler de ekler. Doğada canlı cansız her şeyin belli bir titreşimi, frekansı ve dolayısıyla sesi olduğunu hatırlatan Dınov, insan için en uygun olan

⁵⁶ Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 19.

⁵⁷ Orfe veya Orpheus, Yunan mitolojisinde geçen ancak gerçek bir kişi mi yoksa sadece bir mitten ibaret olan biri mi belli değildir. Orfe, meydanlarda savaşan, cesur ve korkusuz biri olmayıp övülmeyi hak eden reformcu, dini bir kahraman lider, yedi telli lirin ustası, tüm doğanın onu dinlemeye doymadığı, vahşi hayvanların ayaklarının altında sessizce uzandığı ozan ve şarkıcıdır. Trakya Kralı Oeagros ile ilham perilerinden olan Kalliope’nin oğludur. Dünyanın ilk şarkıcısı ve günahlardan arınma düşüncesini mitolojiye ilk sokan kişi olarak bilinir. Hassas kalpli ve zarif bir ozan olan Orfe, başkaların şiddetle ve tüm maddi kuvvetlerle yapamayacakları kahramanlıkları lirin nağmeleriyle yapmayı başaran, kalpleri fetheden biri olarak tanınır. Müziğe ve onun gücüne dayanan ezoterik bir dinin kurucusu olup var olan dini metinleri yorumlar ve kendi düşüncelerini de eklemektedir. Orfe, tüm Yunan ezoterik dinlerinin kaynağı olarak tanınmaktadır. (Fatih Mehmet Berk, “Düalist Bir Öğreti Olarak Orfizim”, *Tarih Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:3, Yıl: 2010, ss. 107-188, s. 108-109.)

⁵⁸ *Arketip* kavramın anlamı Antik Yunan’a dayanmasıyla birlikte tarihte St. Augustin ve daha birçokları onu farklı şekilde kullanmışlardır. İnsan psişizmi için kullanan ilk kişi Carl Gustav Jung olur. Onun ortaya koyduğu Arketip kavramına bir bütün olarak bakılacaksa, insan ruhunun gizli güçlerinin toplamını ifade eder. Ona göre Tanrı, insan ve kozmos arasında oldukça geniş olan ilişki bakımından eskilerden kalma zengin bir bilgi hazinesidir. Bu hazineyi açmak, onu yeni bir yaşama uyandırmak, bilinçle bütünleştirmek, insanı yalnızlığından kurtarıp, sonsuz kozmik sürece katmak davranışı bilimden de, ruh biliminden de öte bir yaşam türü olmaktadır. (F. Begüm Yılmaz, “Carl Gustav Jung’un Arketipleri Bağlamında “Persil, Magnum ve Eti Canga” Reklam Filmlerinin Çözümlemeleri”, *Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Mart 2018, ss. 88-114, s. 102.)

müziği keşfedip evrenle olan dengesini tesis etmek için çalışır. Bunun için müziğin çok önemli olduğunun altını çizer.

Resim 1.4 Petır Dınov kemanı ile Panevritmia Müzikleri besteliyor

Dınov'a göre insanın özü, sonsuz ve tek olan evrenin tezahürüdür. Ruhsal yapısı pozitif ve negatifi birlikte taşır. Dolayısıyla iyi ve kötü dışarıda değil, insanın kendi içindedir. Bu inancın ışığında Dınov, çocukların aşk, bilgelik ve iyilik yolunda eğitilmesinden daha önemli hiçbir şeyin var olmadığına ısrar eder. Dolayısıyla işe anneyle başlanması gerektiğini belirtir.

Resim 1.5 Petır Dınov Panevritmia yapıyor

Dınov, ışığın canlı olduğunu bu yüzden meyveler başta olmak üzere ışığı depolayan besinlerin tüketiminin çok önemli olduğunu öğretir. Sağlık öğütleri arasında suyun hem bedensel hem de zihinsel ve ruhsal arındırıcı olarak sıcağa yakın ılık ve yudumlar halinde içme önerisi de vardır. Hem meyvelerin hem de suyun, ışığı kendinde hapseden bir madde olarak ele alınmasını öğretir. Işık da canlı olduğuna göre, onunla temas etmek için bu maddelerin alımının ne kadar etkili olduğu tahmin edilmelidir.⁵⁹

1917-1918 yıllarında Birinci dünya savaşı devam ederken Vasil Radoslavov hükümeti, öğretisinin cephedeki askerlerin ruh hallerini zayıflattığını öne sürerek Dınov'u Varna'ya gönderir. Savaşın bitiminden sonra takipçileri hızla çoğalmaya başlar ve 1930'larında sayıları 40.000'e yaklaşır.⁶⁰ Öğretisi ülkede ilgi görmekle kalmaz ve ülke sınırların dışına taşar. Dınov'un Beyaz Kardeşlik öğretisi, batı ile doğunun ruhsal inanışlarını sentezleyen ezoterik bir öğretiye dönüşür. Öğreti, Hinduizm'in karma, tekrar doğuş, prana (yaşam enerjisi) inancına sahip çıkmıştır.

1929 ile 1932 senelerinde Krishnamurti (ö. 1986) ile mektupla bir irtibat kurar. Bilinen bir şeydir ki Hindu inançlarına göre her bir çağda ruhsal öğretmen olarak bir avatar gelir. İddialara göre Krishnamurti'den, kendisinin Maitreya veya İsa misali aydınlanmış bir varlık olduğunu kabul etmesini ister. Ancak önerileri geri çeviren Krishnamurti, 1929 yılında Hollanda'daki uluslararası teosofi kongresinde böyle bir öğretmenin zaten Bulgaristan'da bulunduğunu söyler.⁶¹

Dınov, 21 Eylül 1930 yılında öğretilerinde "Pazar Sabah Sözleri" adlı yeni bir akım başlatır. 1934'te ise melodi, metin ve vücut hareketlerinden oluşan, 28 egzersiz hareketi barındıran "Pnevritmia"yı oluşturmaya başlar. Daha sonra bunlara "Güneş Işınları" ve "Pentagram" egzersizleri ekler.⁶²

⁵⁹ Seçkin, *Melekût*, s. 11.

⁶⁰ Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 8.

⁶¹ Seçkin, *Melekût*, s. 12.

⁶² Salman, *Petr Dınov i Metodizm*, s. 8.

Resim 1.6 Panevritmia halkaların kuş bakışı

Resim 1.7 Panevritmia yapanlar 1

Resim 1.8 Panevritmia yapanlar 2

Dinov'un öğretilerinde farklı mit ve felsefelerin esintilerini yakalamak mümkündür. Amerika yıllarında Metodistlerin özel kütüphanelerinin yanı sıra merkez kütüphanelerde de oldukça fazla okuma yaptığı bilinmektedir. Hem bilim hem düşünce açısından kendisini oldukça geliştiren Dinov'un düşüncesinin temelleri bu okumalardan sonra oluşmaya başlamıştır. Bitirme tezine baktığımız zaman, Bulgaristan'ın bölgesel tarihini, bölgede yaşamış toplumların mit, inanç ve felsefelerini detaylı bir şekilde incelediği görülmektedir. Daha sonra yaptığı çalışmalarında ve düşüncelerinde özellikle Panevritmia'da Antik Yunan ve Doğu felsefelerinin öğretileri de oldukça belirgindir.

Dinov'un hayatı ve düşünceleri ile ilgili vermiş olduğumuz bu bilgiler ışığında bir sonraki bölümde Dinov'un Panevritmia düşüncesine değineceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

PANEVİTMİA

Bir önceki bölümde Panevritmia'nın ortaya çıkış serüveni ile ilgili bilgilere değindik. Bu bölümde ise ana konumuz olan Panevritmia'nın ne olduğu, yapısı ve formları üzerinde duracağız.

2.1. Panevritmia

Dinov'un "Yakında insanlar boşluğun, insanların akıllarına ışık döken ve her şeyi yeniden organize eden akıllı varlıklarla dolu olduğunu anlayacaklar." sözleri, bizi Panevritmia dansının fiziki seviyeye indirilmesinin⁶³ sebeplerinden birine, oradan da onun derin felsefi özüne yönlendirmektedir. İşte tam olarak bu fiziki, ruhsal ve tanrısal dünyaların bağlantısı ve birbirlerine taşınması, Panevritmia egzersizlerinin evrimsel açıdan inşa edilmesi ve gelişmesinin metotlarından biri olmuştur. Evrenin ve doğanın harmoni titreşimi ile kayıp olan dengeyi yeniden sağlama ve rezonansa girme yollarından biri budur.⁶⁴ Ona göre Panevritmia, birkaç paralel dünyada uygulanmaktadır. Hayatın bütün çağlarında, Dinov gibi yeteneklere sahip olan insanlar olup diğer dünyalarla enerjik bir temas uygulayarak insan bilgilerini zenginleştirmektedirler.

Mikro ve makro-kozmik düzeyinde bir olumlu ve yapıcı etkileşimi ihtiva eden, çiftlerin daire şeklinde ve ritmik hareketlerden oluşan kutsal dansı, bize "canlı doğanın güçleriyle makul bir etkileşimini ve değişimini" açıklar. Buradan da çok farklı dallara yayıldığı kolayca tahmin edilebilir. Bu dallardan birine Dinov şöyle der: "Panevritmia ile insan vücudunda fonksiyonel olan enerjiler, harmonize edilebilir, düzenlenebilir ve dönüştürebilirler."⁶⁵

Panevritmia'nın normal bir dileğe (dua) veya isteğe benzememesi için dans edenler irade, kalp ve aklın güçlerini (enerjilerini) harekete geçirmelidirler. Bütün katılımcıların tezahürü ve iç farkındalık düzeyleri arasında sağlanan senkronizasyona göre, Toprak-ana ve Güneş-babanın enerjileri dengelenir ve makul bir orana getirilir. Burada ikinci basamak

⁶³ Dinov, "Yedi Rila Gölündeki Konuşmalar" kitabında, bu egzersiz dansların uydurma olmadıklarını, yukarıdan indirildiklerini ve orda yapıldıkları gibi yapıldığını anlatır. Bkz. Petır Dinov, *Razgovori Pri Sedemte Rilski Ezera*, PK Yay., Sofya 1948.

⁶⁴ <https://petardanov.com/files/file/844> (erişim tarihi: 28. 08. 2018)

⁶⁵ <https://petardanov.com/files/file/844> (erişim tarihi: 28. 08. 2018)

ortaya çıkar; Dans edenler vibrasyonlarını yükseltirken, toplumun genel durumunu iyileştirirler ve böylelikle gezegeni bir etki uygularlar.⁶⁶

Bu planın tam ve eksiksiz uygulanması için Panevritmia'ya katılanlara bağlı olan belirli bazı koşullar gereklidir. Mesela, dairenin şekli bozulduğunda etki anında kaybolur; egzersizler yanlış uygulanırsa, bir “psiko-fizyolojik hareket” olmaktan çıkar. Burada, dogmatik kurallara sınıksız bağlandıklarından “sert” bir şekilde gerçekleşen arkaik ayin uygulamalarıyla bir paralellik bulunabilir. Böyle bir antik-dogmatik ilişki Panevritmia oluşumunda da kısmen görünmektedir. Her bir hareketin ezoterik içeriği, jestlerle, vücut hareketleriyle, söz ve melodilerle ifade edilen manevi bir mesaj ve okült bir anlam ortaya koyar.⁶⁷

Panevritmia, dıştan basit bir dansa benzese de o, birçok antik kökleri barındıran ve XX. Yüzyılın bir olgusu olan kutsal bir gizemi temsil eder. O, Bulgaristan'daki Beyaz Kardeşliğe özgün, orijinal bir uygulamadır. Ancak, kapalı ve izole edilmiş sistemleri temsil eden, antik tarihe dayalı birçok öğretinin aksine Panevritmia, insanlara açık ve bütün dünyaya yayılmış olan bir olgudur (Rusya, Fransa, Almanya, ABD, İngiltere, Avustralya, Belçika, İsviçre, Yunanistan vb.). Bu da kozmik ritmin etimolojik yapısını ispatlar:

“pan” – hep, her şey, evrensel, kozmik;

“ev” – Latince “eu” den – hakiki, gerçek, yüce;

“ritim” – hareketlerin doğru hali;⁶⁸

Bakışlarımızı eskiye çevirip de daha derin bir analitik seviyeyle eski atalarımızın kozmolojisine baktığımızda, önümüze oldukça fazla benzerlikler çıkmaktadır. Panevritmia'nın içsel ve ruhsal amaçlarından biri, Antik Yunandaki “kalokagathia”⁶⁹ ya benzer bir şekilde, mükemmelliğe doğru yola çıkan öğrenciyi desteklemektir. Pisagor okulunun aksine, buraya alınan öğrencinin zihin ve bedeninin sıkı disiplini için zorunlu bir gereklilik bulunmamaktadır. Böyle bir demokratik okulun oluşması, dünyadaki her bir

⁶⁶ <https://petardanov.com/files/file/844> (erişim tarihi: 28. 08. 2018)

⁶⁷ <https://petardanov.com/files/file/844> (erişim tarihi: 28. 08. 2018)

⁶⁸ Petır Dınov, *Panevritmia*, Sofia 1938, s. 62.

⁶⁹ Platon, güzel ve iyi arasında bir bağlantı olduğunu savunur. Platon, gençlik dönemi eseri olan *Lysis*'te güzelin iyi olduğunu ileri sürer. Bu görüş dış görünüş ile iç niteliğin birlikteliği olarak düşünülebilir. Olgunluk dönemi eserlerinde varlıklara karşılık olan akıl yetilerini sıralarken üst noktaya “kalokagathia” kavramını koyar. Bu kavram güzel ile iyinin aynı anlamda kullanılması manasına gelir. İyi ve güzel daima özdeştir, iyi daima faydalı, faydalı da daima güzeldir. Kalokagathia bir terim olarak Antik dönemdeki yüksek ideal değerini yansıtıyordu. Bu ideal uyum ve birlikteliktir. Grekçe'den gelen bu kelime kabaca ahlaki değerler, doğru, erdem, dürüstlük olarak çevrilir. Bu kompleks kelime iki sınıftan kaynaklanır. *Kalos* kelimesi güzel, zarif, hoş, etkileyici (dışsal), hoşgörülü, saygın, doğru, soylu (içsel) anlamına gelmektedir. *Agathos* kelimesi ise onurlu, yürekli, hayranlık değeri gibi anlamlara gelir. *Kalos* kelimesi kısmen *agathos*'un anlamıyla ilgili değerleri de içerir. Böylece Platonik düşünceye göre (Tanrı idealinin bir yansıması olarak) kalokagathia terimi güzel ve iyi koşutluğuyla eğitim ve yaşam yoluyla başarılabılır. (Sehran Dilmaç, *Etik ve Estetik Düşünce Bağlamında Değerler Eğitimi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015, s. 314.)

vatandaşın tertemiz düşünce enerjisiyle ona dâhil olabilme imkânı ile bağdaşmaktadır. Dınov, Panevritmia'yı bütün varlığın evrensel harmonik hareketi olarak nitelendirir.⁷⁰

Panevritmia'nın her sene 22 Mart'ta başlamasının ve sabahın erken saatlerinde yani gündeğümü esnasında yapılmasının sebebini Dınov şöyle açıklar: “Gündeğümü esnasında, dünya negatiftir yani almaya açıktır. Gündeğümün önemini belirlemek için, bu olağanüstü bir öneme sahiptir. Bu yüzdendir ki, insan organizmasının da güneş enerjilerini almaya en müsait zamanı gündeğümüdür. Sabahın hayâ enerjileri günün diğer kısımlarından çok daha fazladır.

2.1.1. Penevritmia'nın Yapısı

Panevritmia, doğal bir dekorla kombine olmuş müzik sesleri eşliğinde yapılan bir tür jimnastik hareketlerinin icra edilmesidir. Dınov'un tabiriyle, her sene 22 Mart'ta hayatın yeni ve güzel bir sayfası açılır. Güzel bir bahar sabahında, çiçekler güneşin hayat veren ışınlarını almak için açıldıklarında, tazelik, mutluluk, harmoni ve müzik her yeri doldurduğunda, etrafı uzun çam ağaçlarıyla çevrili geniş bir çayırda bu hareketler yapılır. Dans edenler, çiftler halinde orkestranın etrafında daire çizerler. Her dans kendine has söz ve müziğe sahiptir. Çoğu kez bütün dans edenler sözleri koro şeklinde söylerler. Neden her sene 22 Mart'ta başlar ve neden sabahın erken saatlerinde yapıldığı sorularına Dınov şu şekilde cevap verir:

“Sabah gün doğumunda dünya negatiftir yani almaya müsaittir. Güneşin doğumunun önemini kavrayabilmek için bu zamanlama çok önemlidir. Bu yüzdendir ki, insan bedeninin güneşin enerjisine karşı en açık olduğu vakit sabah vaktidir. Gün doğumundaki hayat enerjisi, herhangi bir vakitten çok daha fazla olur. Canlı organizmanın en fazla ve en güçlü pozitif enerjiyi emdiği vakit bu vakittir.

Baharın başında dünya (toprak) fazla negatif olduğundan enerjilere karşı açıktır. Güneş ışınlarının tedavi edici özelliğinin en güçlü olduğu zaman senenin bu vaktinde olduğu için, güneşin yararlı etkisi Mart ayının 22'sinde başlar. Bu zamanda dünya daha yaratıcı olur. Yenilenmenin en uygun zamanı da 22 Mart'tan 22 Haziran'a kadardır. Baharda çiçeklerin açtığı görüldüğü zaman, kurtuluş günü yaklaştığı için insan ruhunda bir mutluluk doğmalı. İnsan; düşüncelerini, hislerini ve güçlerini tazeleyebilmesi ve yararlı etkisini kabul edebilmesi için kendisini saran bu hayatı veren güce karşı hislerini sevgiyle açmalı.”⁷¹

Dınov'a göre, Panevritmia'nın insan üzerindeki etkisi muazzam ve çok kapsamlıdır. Her şeyden önce Panevritmia egzersizleri, insanın fiziksel gelişimi için büyük önem taşır. Oldukça büyük bir farklılığa sahip olan bu hareketler, vücudu kapsamlı bir şekilde geliştirirler. Panevritmia'daki hareketler hafif, yavaş ve ayrı bir güzelliğe sahiptirler. Onları yaparken, baş, boyun, göğüs, bel, bilekler kısacası bedenin neredeyse bütün organları yer

⁷⁰ Dınov, *Razgovori Pri Sedemte Rilski Ezera*, s. 222.

⁷¹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 62.

almaktadır. Kaslar gelişir, nefes ve kan dolaşımı canlanır. Sinir sistemi sağlamlaşır çünkü güneş doğumundan önce ve doğduktan yaklaşık bir saat sonra süren zaman zarfındaki güneş enerjisinin sinir sistemi üzerinde oldukça sağlamlaştırıcı bir etkisi vardır.

Panervritmia'nın daha derin bir tarafı da vardır. Bu hareketler keyfi değildir. Onlar doğada canlı olan, insan bedeninde ise çalışır veya uyumuş olan güçlerin tanınmasının meyveleridir. Bu yüzden bu hareketlerin etkileyici, fethedici ve insandaki yüceliği uyandıran tarafı vardır. Panervritmia hareketleri, insanı doğanın yaratıcı ve yapıcı güçleriyle buluşturan bir akü gibidir. Onlar hayat vericidir, insan onları kavrayarak kendi gelişimini tamamlar. Bütün hayatı aktive eden kozmik ritimle uyumlu olduklarından, bu hareketler, insan ruhunun bütün uyuyan güçlerini uyandırıp aktive etmektedirler. Panervritmia'nın hareketleri öyle bir karaktere sahiptirler ki insan onların aracılığıyla evrene, güç, düşünce ve fikir gönderip onlar orada işlevlerine devam edip evrenin yeniden yaratılmasını sağlamaktadır. Bu hareketler normal jimnastik veya bale hareketleriyle karıştırılmamalıdır. Bunlar, insanın olgunlaşmasında doğa güçleriyle irtibata geçmesi için kullanılan daha derin doğa kanunlarına dayanırlar. Doğa kanunu gereği her şey hareket etmelidir. Eğer insan bu hareketleri makul bir şekilde sokarsa onlardan bir şey kazanma şansı yakalamış olur. İşte Panervritmia hareketleriyle insan, doğanın canlı güçleriyle irtibat kurmaktadır.⁷²

Dinov'a göre eski insanın doğayla ilişkisi daha sıkıdır. O, yalnız doğanın formuyla değil aynı zamanda onun ruhsal gücüyle de ilişki kurmaktadır. Bugün insanlık belli bir ölçüde doğadan uzaklaşıp onunla olan içsel ilişkisi zayıflamıştır.⁷³ Dönemin önemli Rus asıllı Fransız sosyolog, hukukçu ve araştırmacı Gurvitch (ö. 1965) ve Belarus asıllı Fransız mühendis, yazar ve mucit Lakovski (ö. 1942) gibilerin yaptıkları araştırmalardan da bilindiği gibi insan organizması da dâhil olmak üzere bütün organizmalar belli miktarda radyasyon, özel ışınlar ve enerjiler yaymaktadırlar. Panervritmia ise bu enerjiler hakkında daha derin bilgi sağlamaktadır. Mesela insan ellerini iki yana açtığı zaman her parmak ucundan ışın demetleri çıkmaktadır. O anda insanın beyninden, kulaklarından, burnundan yani bütün bedeninden bu radyasyonlar yayılmaktadır.⁷⁴

Dinov, Rayhenbah (ö. 1953) ve Dürvil⁷⁵ gibilerin araştırmalarını örnek göstererek insan bedenin üç polariteye sahip olduğunu savunmaktadır. Ona göre insanın sağ tarafı pozitif sol tarafı ise negatiftir. Ön tarafı pozitif arka tarafı negatif olurken üst taraf (baş tarafı) pozitif

⁷² Dinov, *Panervritmia*, 1938, s. 60.

⁷³ Dinov, *Panervritmia*, 1938, s. 60.

⁷⁴ Dinov, *Panervritmia*, 1938, s. 64.

⁷⁵ Dinov, konuşmalarında Dürvil'den bahseder ancak yaptığımız tüm araştırmalara rağmen böyle birine rastlamadık.

alt tarafı (ayak kısmı) ise negatiftir.⁷⁶ Aynı şekilde doğa enerjileri ve doğada bulunan her şey de polarize edilmiştir. Bu, okült bilimin sahip olduğu yedi temel prensibin dördüncü prensibidir. İki manyetizma çeşidi: kuzey ve güney; iki elektrik çeşidi: pozitif ve negatif vb. Yani doğada farklı formlarda bulunan iki çeşit enerjiye pozitif ve negatif adı verilebileceği gibi yaratan ve yaratılan veya doğadaki erkek ve kadın enerjileri olarak da adlandırılabilir. İncil'deki “Tanrı göğü ve dünyayı yarattı” ifadesi doğadaki yaratıcı güçlerine göndermede bulunur. Sonra “Ve dünya gelişmemişti” denilmektedir. Dünyanın zamanla yaratılmış ve gelişmiş olmasından bahsedilir. Yani her evrede iki çeşit güç görülmektedir.⁷⁷

Bedenin saldıgı güçler polarize oldukları için bedenin sağ tarafı, kolu, ayağı vb. doğadaki yaratıcı güçleri ifade etmektedir. Sol tarafı, sol ayak, kol vb. ise yaratılmış güçleri ifade etmektedir. Panevritmia'da yer alan hareketlerin hangi taraflı oldukları büyük bir önem taşır. Sağ uzuvların hareketleri ya da bedenin sağ tarafa dönmesi, insanın doğanın yaratıcı güçleriyle birleşmesini ifade eder. Sol uzuvların hareketleri veya bedenin sola tarafına dönmesi ise insanın doğanın yaratılmış güçleriyle birleşmesini ifade eder. Yaratıcı güçler, ilk tesir eden güçler olduklarından dolayı, Panevritmia dansı daima sağ ayakla başlar. Bu yaratan güçler, yaratılan güçlerin üzerinde çalıştıkları elementleri yaratır. Bilinçli bir şekilde sağ ve sol adımlarımızı atarken, yaratan ve yaratılan güçlerin akım değişimi oluşur.⁷⁸

Dınav'a göre, Panevritmia'yı oluşturan üç temel ilke vardır. İlk temel ilkesi, bu dansın hareketlerinin her şeye rağmen organizmaya belli bir yenilik getirmesidir. Doğadaki her şey ritmin kanununa uyar. Ritim, okült bilimin beşinci prensibidir. Kalbin ritmi ile güneş ışınlarının ritmi arasında da belirli bir bağ ve uygunluk bulunur. Güneş ışınları ritmik ve periyodik bir şekilde güneşten ayrılırlar. Ritmin büyüğü bir gücü vardır ve bütün etrafımızda onu görürüz. Normal hayatımıza bakarsak, her iş ne kadar zor da olsa ritmik bir şekilde yapılırsa kolaylaşır. Buna “zor bir iş ritmik bir şekilde yapılırsa yormaz” sözü örnek gösterilebilir. Bu çok fazla deneyimle ispatlanmıştır.⁷⁹

Panevritmia'nın ikinci temel ilkesi ise Panevritmia'nın içerdiği hareketlerin belli bazı kozmik kanunlara bağlı olmasıdır. Bedenin hareketleri sadece basit mekanik hareketlerden ibaret değildir. İnsanın yaptığı her hareket, onu doğanın belli bazı güçleriyle birleştirir. Eğer hareketler doğa kanunlarının bilgileriyle yapılırsa insanı doğanın büyük ve yapıcı güçleriyle birleştirip onları içine çekmesini sağlar. Çünkü her hareketle bedene bir şey girer. Her güzel

⁷⁶ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 64.

⁷⁷ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 64.

⁷⁸ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 64.

⁷⁹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 65.

hareket yani insan organizması ve doğa kanunlarına uygun bir şekilde yapılan her hareket insana hayat getirir.⁸⁰

Dınov'a göre, hareketlerin bir kısmı anlamsızdır. Bu gibi hareketler insanı evrenle, Bütünle birleştirmez, onlar kendisine özel hareketlerdir. Diğer kısmı ise kozmik hareketin ve ritmin ifadesidir. Ona göre, hayatının temellerinde yatan belli başlı bazı kozmik hareket ve ritimler vardır. Onların varlığı hayatın her yerinde ifade edilmiştir: - Gök cisimlerinin hareketlerinde; - Işığın dalgalı hareketlerinde; - Elektromanyetik hareketlerin elektronik hatlarında; - Atom ve Elektronların hareketlerinde. Bu hareket ve ritimler yaratıcı elementler barındırır. Onlar her şeyi organize eder ve yaratır, doğadaki her şeyi yeniden yaratır ve inşa ederler. Etrafımızda bulunan binlerce form, onların etkisinde yaratılır. Onlar evrende sonsuz olan prensiplerdir. Eğer insanın yaptığı hareketler bu kozmik hareket ve ritimle harmonik ise o zaman insan, canlı doğanın güçleriyle bağ kurar ve içine kabul eder.

Panevritmik hareketlerin karakteri de böyledir. Doğada yaratan, inşa ve organize eden bu kozmik ve ritmik güçlerle harmonik olduğu için insan bedeninin üzerine güçlü etkileri vardır. Yani Panevritmia'daki hareketler rastgele yapılan hareketler değildir, onlar kozmik hayatın temelinde yatan ritimden alınmıştır. Bu hareketleri yapan insan, bütünsel varlıkla harmoni olur ve ondan kıymetli şeyleri alır. Bu yüzden Panevritmik hareketleri yaparken insan, dalmış olduğu ve ondan pak ve hayati bir şey aldığı güçler okyanusuna binlerce iplik ve binlerce anten yaydığı hissine kapılır. Dınov'a göre insan bazı hareketlerle içinde bulunan dünyevi manyetizmadan stoklama yapar. Ona göre insan periyodik bir şekilde dünya ve güneş güçleriyle bağlantı kurmalıdır. Uyanık bir halde elini yukarıya doğru uzattığı zaman güneş güçleriyle, aşağı uzattığı zaman ise dünya güçleriyle bağlantı kurar. Bu haldeyken insan güneşten olumlu enerjileri alıp olumsuz olanları dünyaya atar.⁸¹

Panevritmia'nın üçüncü temel ilkesi, ton, şekil, hareket, renk, sayı ve fikir arasında bir uygunluk ve bağ mevcut olmasıdır. Yani Dınov'a göre doğadaki "uygunluk" dediğimiz şeyi dikkate alırsak Panevritmia'nın anlamı daha netleşmiş olur. Bu da bütün varlığın temelinde yatan tekliğinden geçer. Mesela kimyasal elementlerin doğal sisteminde her yedi elementten sonra gelen elementler analogik özelliklere sahiptir. Bu, renklerin spektrumunda⁸² da müzik oktavlarında da görülür. Müzikte her ton, kendisinden sonraki sekizinci tonun benzeridir. Buna benzer oktavlar elektromanyetik basamaklarının titreşimlerinde de görülür. Ona göre, hareketler tam bir şekilde belli bazı fikirler, tonlar vb. şeylerle uyumlu olursa daha kuvvetli

⁸⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 65.

⁸¹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 66.

⁸² *Spektrum*: Almanca olan bu kelimenin Türkçe karşılığı *tayf*tır. Tayf renklerin, seslerin, elektromanyetik dalgaların ya da diğer fiziksel gerçeklerin, belli bir değer kümesi ile sınırlanmadan birbiri ardına süreklilik içinde sonsuz değişmesi durumudur. (<https://www.turkcebilgi.com/spektrum>, erişim tarihi: 02.04.2021)

olurlar. Böylece vücut, doğa güçlerine karşı daha kabul edici olup onları içine çeker ve onların yenileyici etkisini hisseder.

Panevritmia nasıl bir şeydir sorusuna Dınov şöyle cevap verir: “Panevritmia kısaca, ton, form, hareket, renk, sayı ve fikir arasındaki uyumdur.”⁸³ Dınov, kitabında Rus bilim kadını olan Unkovska’dan⁸⁴ bahseder. Unkovska, ses, renk ve sayı arasında doğada yasal bir bağlantı olduğunu kanıtlar. Ona göre her renk, belli bir sayı ve tonla uyumludur. Unkovska, herhangi bir resmi müziğe dönüştürüp onu çalabildiğini iddia eder. Hareket, ton ve formun arasındaki bağlantıyı açıklamak için Dınov ünlü Fransız bilim adamı Alexandre Saint-Yves d’Alveydre’nin (ö. 1909) *Arkeometri* adlı çalışmasında yaptığı açıklamaları örnek gösterir. Saint-Yves çalışmasında, *Eski Ahit*’in Mısırdan Çıkış bölümünün 25. babında geçen Antlaşma Sandığının ölçülerinin tesadüfi olmadığını, sandığın bütün genişlik, uzunluk, derinlik ve bazı farklı kısımları hakkında verilen bu ölçüler bir bütünlük olarak bir müzik senfonisi oluşturmaktadır. Ve Saint-Yves, kendi metodunu kullanarak Hz. Musa’nın Antlaşma Sandığında bulunan tonları ve müzik akortları analize edip belirler. O, aynı analizi Hezekiel kısmının 40-43.bablarında geçen Hz. Süleyman Mabedi’nin tanımına da uygundur. Aslında Saint-Yves, belli bir müziğin bir binada bir bardakta ya da herhangi bir eşyada hayat bulabilmesi metodunu göstermeye çalışır. Bütün bunlar aslında hayatımızda müziğin geniş etkisini gösterir.

Dınov’a göre, yukarıda da bahsedildiği gibi, insan bedeninin asıl mimarı, vücudun yaydığı bu radyasyon müziklerdir. Çünkü aslında müzik, beden yapıcısı olan Esir (ether, aether) yapıcı güçlerine aittir. Herhangi bir ağaç, çim veya çiçekte de olduğu gibi insan bedeni de bu dalgaların ritminden oluşur. Bu yüzden insan bu harmonik tonları ve müzik dalgalarını aldığı zaman bu müzik bedene sızar ve onun daha sağlam ve güzel bir şekil almasına yardımcı olur. Tam bu yüzden Panevritmia’nın güzel müzik hareketleri ve ritminin eşliğinde bedenin şekli değişir, o daha sağlam, daha zarif ve güzel olur. Sağlam bir bedenin yaydığı müzik dalgalar ve radyasyonlar, herhangi bir hastalık durumunda şekil değiştirir ve zayıflarlar. İnsanın sağlık durumunu şekillendiren de tam olarak budur. İnsan müzik çaldığı, söylediği ya da dinlediği zaman, bu müzik bedenine sızar ve bedenin harmonisine şekil verir. Bu harmoniyi biz sağlık olarak adlandırırız. Yani buradan da “müzik sağlıktır” ibaresini aslında gerçek anlamda söylediği anlaşılır. Dınov’a göre müziğin hareketsiz halinin de iyileştirme etkisi vardır ancak hareketler eşliğindeki etkisi çok daha fazladır. Hareketler, müziğin bedendeki bütün organlara ve hücrelere ulaşmasına kolaylık sağlar. İşte bu yüzden

⁸³ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 67.

⁸⁴ Dınov, konuşmalarında Unkovska’dan bahseder ancak yaptığımız tüm araştırmalara rağmen böyle birine rastlamadık.

Panевritmia'nın iyileştirme ve güzelleştirme etkisi her şeyden daha fazladır. Bu hareketleri sistematik bir şekilde gerçekleştiren kişi, bütün hastalıklardan kurtulabilir. Panевritmia, organizmanın sağlık durumunu korumasında güçlü bir araç olarak görülebilir. Sadece bu kadar da değildir. Müzik, ruhun materyalleştirilmiş hareketidir. O, insanın düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve bedendeki materyayı organize ve inşa etmesi için en doğru yoldur. Amerika, İngiltere, Almanya, Avusturya vb. ülkelerin ünlü bilim ve ilim insanları tarafından yapılan telepatik deneylerde insanın düşündüğü esnada, etrafına o anki düşünce ve duygu karakterine göre farklı karaktere sahip olan bir çeşit radyasyon dalgaları yaydığını ispatlarlar.⁸⁵ Bu düşünce dalgaları aynı zamanda müzikseldir. Bir düşünce ne kadar daha doğru, daha yüce ya da daha net olursa o kadar daha müzikseldir. Bu yüzden müzikle sadece fiziksel organlar oluşmaz, aynı anda bedenimizde bir ruhsal organizma da oluşur, onunla insanın ruhsal hayatına da bir şey eklenir. Bu yüzden denilebilir ki, müzik, gerçek hayatın iletkenidir. O, her kültürün başıdır.⁸⁶

Önemli hususlardan biri şudur ki, Panевritmia'da kullanılan müzik, sıradan çağdaş ruhlu müziklerden değil, içinde yeni ve özel bir şey taşımaktadır. O, daha derin bazı kanunlarla ilişkili olduğundan insan bedenindeki yüce kısmına hitap edip onu uyandırmaktadır. O, insanın kutsal anlarda özlemle beklediği ve gözlemlediği o yüce makamlara götürür. Bu müzik onu gerçek dünyaya bağlar.⁸⁷

Panевritmia'daki müzik keyfi değildir. O, kesin bir şekilde yapılan hareketlerindeki fikre tekabül eder. Ancak bu tekabül ettiği sürece bu hareketlerin güçlü, büyümlü bir etkisi olur ve hareketler gerçek fikrin taşıyıcıları olurlar. Hareketler ve fikrin arasındaki tekabülün sayesinde, hareketleri uygulayan kişinin içine sızan somutlaşan bir fikir oluşur. Panевritmik hareketleri uygularken bilincimizde belli başlı bazı fikirler olmalıdır. Ancak bu fikirler keyfi değil, hareketlere kesin bir şekilde tekabül eden fikirler olmalı ve hareket halindeyken bilinç onların üzerine yoğunlaşmalıdır. Bu yüzden Panевritmia'nın hareketleri aslında, bir fikrin dış ifadesi olarak da tanımlanabilir. Onların bir tür konuşma, hareketlerden oluşan özel bir dil, hareketlerle ifade edilen bir fikir oldukları söylenebilir. Bu özellik ise hareketlerin yaptırım gücünü kuvvetlendirip insanı doğanın daha güçlü enerjileriyle birleşmesine yardımcı olur. Hareketlere bir ana fikir eklenmezse onlar yenileyici değil normal mekanik birer hareket olurlar. Bu dil türüyle, içsel-dışsal hayat, ruhsal hayat ifade edilir. Hareket ve fikir arasındaki bu uyum olduğu sürece, her hareket mutluluk, neşe ve hayat getirir.⁸⁸

⁸⁵ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 69.

⁸⁶ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 69.

⁸⁷ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 69.

⁸⁸ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 69.

Dınov'un ruhsal ve eğitimsel bakımdan müziğe ve bilinçli yapılan Panevritmia egzersizlerine verdiği önemin bir benzerini Platon'un fikirlerinde de görmek mümkündür. Platon'un *Devlet* adlı eserinde jimnastiği ve müziği devlet modelinin içine alır. Tabii ki onun anlayışında jimnastik yalnızca bedeni değil aynı zamanda ruhu da besleyen ve eğiten hareketlerden ibarettir. Ona göre müzik eğitimi ise doğrudan ruhun terbiyesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Bu eğitimin iki ana gücü ise şarkıda birleşen ses ve sözdür. Platon'a göre müzik, jimnastikle birlikte kullanılmalıdır. Yani ses ve söz hareketlerle beraber olmalıdır. Eğer ruh, müziği tamamen ihmal ederek ömür boyu jimnastiğe adanmışsa veya tam tersi yalnızca müzikle uğraşmışsa normal davranışlardan uzaklaşmış olur. Bu hususta Platon şöyle der: "Kendilerini tam anlamıyla jimnastiğe adayanlar, olmaları gerekenden daha acımasız; müziğe adayanlarsa, kendileri için uygun olandan daha yumuşak huylu olurlar."⁸⁹

Bu bakımdan Panevritmia egzersizleri de belli bir bilinç süreciyle bağlı oldukları için, her biri insanın ruh güçlerinin bazılarına etki eder. Bundan dolayı bu egzersizler, insan ruhunun uyanışı, kurtuluşu ve yaratılışı ile bağlantılıdır. Bu süreçlerin hepsi içsel olmasına rağmen, iç ve psikolojik süreçlerine cevap veren bu hareketler, onların insanda oluşmasına yardımcı olurlar. Her fikir, her ruhsal hal belli bir harekete tekabül eder. İyiliğin hareketi vardır. Merhametin, adaletin de hareketi vardır. Güzelliğin olduğu gibi aşkın da belli çizgilerle belirlenen hareketleri vardır. Bütün erdemlerin belli hareket çizgileri vardır. İnsan da bunu öğrenip hangi hareket hangi erdeme tekabül ettiğini bulana kadar bir, iki, on, yüz gerekirse bin kere deneme yapmalıdır. Panevritmia bu temel üzerine inşa edilmiştir. Dınov'a göre, iyi bir hayat geçirmeyen yaşlıların kendileri gibi hareketleri de çirkinleşir. Kötü hayat onların yüzüne yansıdığı gibi hareketlerine de yansır. Gençler ise daha harmonik bir dünyadan geldikleri için yüzleri ve bedenleri güzel olduğu gibi hareketleri de gayet güzeldir.⁹⁰

Dınov, farklı hareketlerin belli bazı fiziki ve psişik olan enerjilerin alışverişlerindeki rolünü birkaç örnekle açıklamaya çalışır. İlk olarak Panevritmia'daki "İyi Gün" şarkısını örnek olarak gösterir. Bu şarkı belli bazı hareketler eşliğinde söylenir. Eğer hareketsiz söylenirse de aradaki fark kolay bir şekilde fark edilebilir. Ona göre, hareketler eşliğinde uygulandığı zaman hem söyleyenin hem de seyredeninin üzerinde büyük bir etki yaratır. Çünkü hareket halindeyken insanda var olan ve bütün doğasıyla alıp yaydığı enerjiler aktif bir hale gelirler. Bazı doğu okült öğretilerinde de bir kısım formüllerin etkisini artırmak için bu formüller müzik ve hareket eşliğinde uygulanır. Bu formül aynı anda bir harekete dönüşür. Bu

⁸⁹ Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüpoğlu-M. A. Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2010, s. 105.

⁹⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 70.

doğu öğretilerinde bilinen “*Mantralar*”⁹¹dır. Bu hareketler de keyfi değil, onlar da şarkının ana fikri ve müziği ile uyumlu olurlar.⁹²

Vücuttaki her organın bir ruhani tarafı vardır. Her bir organ belli bazı ruhani süreçlere bağlıdır. Onların her bir hareketi insanın zihinsel ve ruhsal gelişmesine bağlıdır. İnsanda fazla olan bilinç altlarıdır. Ancak Dınov’a göre, yeni bilinç insanın bilinçaltı hayatının belli bazı bölgelerine kademeli bir şekilde bilinç getirecek ve bilinçli hayatın çemberini genişletmeye çalışacaktır.⁹³

Panевritmia uygulanması esnasında yer alan alışveriş süreçlerinin kolaylaşması için bilinç, etkili bir şekilde yer almalıdır. İnsan ve doğa arasındaki takasın uygunluğu için bu gerekli bir şarttır. Çünkü insanın doğaya gönderdiği ve aldığı enerjilerin karakteri, uyanık bilince yani hareket esnasında bilinçte bulunan fikre bağlıdır. Panевritmia, mekanik jimnastik hareketler değil, o insanın doğasında olan fiziki, zihinsel, ruhsal, tanrısal gibi bütün güçlerin rol aldığı bir etkinliktir. Panевritmia esnasında bütün bu güçler uyanık, aktif, yaratıcı ve anlayış içerisinde bir hal alırlar. Bu yüzden egzersizler esnasında her hareket düşünerek, bilinçli bir şekilde yapılmalıdır. Bu şekilde yapılmadığı takdirde hareketlerin hiçbir anlamı kalmaz. Hareketler esnasında insanın gücü konsantrasyonun içinde yatmaktadır. Onları uygularken insanın yoğun bir iç konsantreye ihtiyacı vardır. İnsan o kadar konsantre olmalıdır ki, etraftan kopup tek başına olduğunu zannetmelidir. Dınov’a göre, bu şekilde uygulandığı zaman canlı olan doğa güçleri de hareketlere katılır. Doğa, ritim ve bilinç olup olmadığına bakar. Olmadığını fark ederse katılmaz. Katılmadığı zaman ise hareketler mekanikleşir yani boş birer harekete dönüşür ve insanın yaptığı boşa gider.⁹⁴ İnsan bedenindeki yapıcı doğa güçlerinin depolaması için zihin açıklığının ne kadar önem taşıdığını göstermek için Dınov İncil’den birkaç örnek verir. Mesela 12 sene boyunca bir türlü durdurulamayan ve kanaması devam eden kadının örneği gibi. Bu kadın Hz. İsa’nın arkasına yaklaşır da onun hırkasına dokunduğu anda iyileşmiştir. O anda Hz. İsa der: “Hırkama kim dokundu?” Öğrencileri: “Sen de görüyorsun ki etrafımız çok kalabalık ve herkes sana ulaşmaya çalışır, ama ona rağmen sana dokunanı soruyorsun?” derler. Ancak Hz. İsa kendisine dokunduğu o anda bedeninden bir güç ayrıldığını hissettiği için dokunanı merak eder. Yani herkes O’na mekanik bir şekilde

⁹¹ *Mantralar*: Hint felsefesinin gelişime dönemi dört safhaya ayrılır. Çok fazla tarihsel bilgiler mevcut olmasa da ilk safha olan Vedalar dönemi m.ö. 2500-600 yılları arasında olduğunu bilinir. Bu döneme “Felsefe Çağı” denilse de din, felsefe ve hurafeler gibi birbirlerine giren inançlara bakılarak “arayış dönemi” de denilebilir. Vedalar dönemine ait olan edebiyatlar, Mantralar, Brahmanalar, Aranyakalar ve upanişadlar olarak dörde bölünür. Mantralar, Hint felsefesinin gerçek başlangıcını oluşturur. Nesir veya manzum olarak kaleme alınmış bu metinler, ilk Vedalar dönemi politeizminden monoteizme veya monizme doğru gelişen düşünce yapılarıyla Upanişadlar’daki monistik görüşlere zemin hazırlamıştır. (S. Radhakrishnan, Charles A. Moore, çev. Ali İhsan Yitik, *Hint Düşüncesine Genel Bir Bakış*, Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, sy.16, yıl 2004, s. 1-13.)

⁹² Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 70.

⁹³ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 70.

⁹⁴ Dınov, *Panевritmia*, 1938, s. 70.

dokunur ancak bu kadın zihni açık, Hz. İsa'dan bir şey alma ümidiyle ve inancıyla yaklaşır ve sonuç olarak da amacına ulaşır. Hz. Musa ise savaş ve çarpışma esnalarında ellerini semaya kaldırdığı zamanlar İsrailoğulları hep kazanırlar. Buradan onun ellerinden bir güç çıktığı anlaşılır. Hz. İsa da hastaları iyileştirmek için onları yatırıp ellerini üzerinde gezdirmiştir.⁹⁵ Eller, canlı enerji geçiren güç hatlarıdır. Uyanık ve bilinçli olduğunda eller ve canlı doğa arasında bağ oluşur ve her parmakta pranata denilen canlı enerji akmaya başlar. Dınov'a göre, inanmazsan, bilinçlenmezsen hiçbir güç gelmez. İradeni ortaya koyduğün an ise elektrik akımları gelmeye başlar. Bilinçli, Tanrısal başlangıçla irtibata geçtiğin an O, bu güçlerle irtibata geçmene yardımcı olur.⁹⁶

2.1.2. Panevritmia'nın Faydaları ve Önemi

Panevritmia'nın amaçlarından biri insan doğasında yatan bu ruhsal güçleri uyandırmaktır. Beyinde, ayaklarda, ellerde vb. organlarımızı hareket ettirmek için hareket ve motor merkezleri olduğu bilinir. Bilinçli hareketten bahsedildiği için bu motorlar da ana beyinde yer almaktadırlar. Ayak ve el hareket merkezleri ana beynin üst kısmındandır. Bu organlar hareket edince de beynimizin bu kısmı aktif hale gelir. Bu, üç madde olarak ele alınabilir:

1. Beynin her merkezi kendisinde bulunan bir üst dünya ve varlığa bağlıdır. Bedende bazı hareketler uygulandığı zaman beynin belli merkezleri aktive edilir ve bu şekilde içinde bulunan üst dünya ve varlıklarla irtibata geçilir. Hareketler sayesinde bu varlıklarla irtibata geçilir ve bu onlardan destek ve güç alınmasına yardımcı olur.
2. Organlar hareket edip de beyindeki farklı merkezler aktif hale gelince beyne fazla kan pompalanmaya başlar ve bu onun gelişimini sağlar. Bu merkezler aynı anda merhamet, aşk, inanç, umut, müziğe eğilim, matematiğe, fiziğe vb. eğilim gibi belli bazı ruhsal becerilerle uyum sağlar. Hareketler doğru yapılırsa insan onlar sayesinde beyin merkezlerini geliştirip onları uyuyan durumdan çıkarıp aktif hale getirebilir ve onlara uyum sağlayan farklı ruhsal becerileri de geliştirebilir. Panevritmia hareketleri, uyum kurallarına uygun bir şekilde yapıldığı zaman sinir sistemine ulaşır ve onun yücelmiş olan tanrısal fikirleri ile harmoni içerisinde titremesini sağlarlar.
3. Beynin her bir merkezi bedenin bir organıyla bağlantılıdır. Yani her bir organın beyinde belli bir yeri vardır. İnsan, beyninin herhangi bir merkezini aktif hale getirdiği zaman onun sayesinde bedenin belli organları da yarar sağlar. Onlar doğru

⁹⁵ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 71.

⁹⁶ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 71.

bir şekilde gelişir, sağlamlaşır, hayata bağlanır, çalışkan olur ve onların fonksiyonları ayarlanır.⁹⁷

Dınov'a göre, biz her ne kadar hareketlerimizin rastgele olduklarını ve onların aslında büyük bir önemi olmadığını düşünsek de onların önemi çok büyüktür. Ona göre, her bir hareketin sinir sistemimiz ve bütün ruhani hayatımız üzerinde etkisi vardır. İnsan uygun olmayan, çirkin ve negatif bir hareket yaptığında bağlı olduğu beyin merkezi yanlış gelişimde bulunur, bu da hareketi yapan organın sağlıklı gelişmesine engel olmasının yanı sıra insanın ruhsal becerilerini bile etkiler. Bütün bu sebeplerden Panevritmia ruh sağlığına, yüce bir bilincin oluşmasına, hislerin ve karakterin olgunlaşmasına fayda sağladığı gibi aynı zamanda bedenin bütün organlarına hayat, sağlık ve güç akışı sağlamış olur. Panevritmia'nın gençleştirme gücü de buradan gelir. Panevritmia hareketlerini yaptıktan sonra insan dönüştürülmüş bir hal alır. Dınov'a göre Panevritmia sayesinde bedenin bütün organlarında bol hayat ve canlandırıcı akımların oluşmasının sebepleri yukarıda da belirtildiği gibi çok açık ve nettir. Bu hareketlerin psikolojik etkiye sahip oldukları da açıktır. Ona göre, her şeyden önce onlar insanda mutluluk, tazelik ve harmoni hissiyatını uyandırır. Hareketler sayesinde insan içine bir şey kattığını, bir şeye sahip olmaya başladığını algılar. Panevritmia'da hareket, müzik ve fikir arasında iç bir bağ olduğundan her yüce ve asil şey bu hareketlerden sonra açılır. Yaratıcı hisleri ve güçleri çoğalmaya başlar ve hareketlerden sonra bütün gün boyunca yapanın aklına yeni fikirler ve akımlar gelmeye devam eder.⁹⁸

Panevritmia sayesinde insan ruhunu iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe ve gerçekliğe açmaya daha hazır hale gelir. Panevritmia, hallerimizin transformasyon metodu olarak kabul edilebilir. İnsan, umutsuz, endişeli, inançsız, hüznü, hallerini Panevritmia sayesinde değiştirebilir ve aşabilir. Onun sayesinde insandaki estetik duyguları da gelişir. Her şeyden önce ritim ve müzik hisleri gelişir.

Panevritmik hareketlerin yanı sıra yapılan ortam da güzel olmalıdır. Yeni doğan güneş, güneşin ilk ışınlarıyla gözlerini açan dağlar, hareketleri yapanların üzerinde uçuşan ve şarkı söyleyen kuşlar, çim ve çiçeklerle dolu olan çevre, bütün bunlar insana mutluluk, neşe ve çalışmaya azim getirmektedir. Bu hareketler gerçekleşirken bütün çevre dönüşmüş gibi olur. İnsan kendini bir tapınaktaymış gibi hissetmeye başlar ve çevresinde gördüğü her şeyi bu tapınağın muazzam mimarisinin bir parçasıymış gibi algılamaya başlar. Gözünün önündeki perde açılır ve o artık bu oyunun iç kısımlarını görmeye hazır olur. Bu oyunlar ruhun bir çağrısıdır. Aydınlığa, sonsuz iyiliğe, aşka, gerçek olana bir çağrıdır. Bu anda insan, bu hareketlerin kutsal olduğunu anlar. Onların sayesinde insan doğasının özünün aslında müzik,

⁹⁷ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 72.

⁹⁸ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 72.

paklık ve aşk olduğunu sezer. Bu anlarda onu evrenle bağlayan o iplik bağlantılarını daha canlı bir şekilde hissetmeye başlar. Panevritmia'nın canlı halkasında, ruhların çağrısını uzaklara götüren ışınlar saçan bir ışımaya oluşur. Onların üstünde, sonsuza yükselen bir parlak halka oluşur. Ruhların bu samimi çağrısı bütün kalplere ulaşır ve onlara çok yakınına inen bu yeni hayatın güzelliğinden fısıldar. Bu çağrı da boşa gitmez. O, insanlık geleceğinin güzel binasının inşasında yer alır. Her ruhun yüce çağrısı uyanmış ruhlarda bir yankı bulur. Derin iç hayatın düşünceleri ve arzuları güzel hareketlere aktarıldığı an, evrene canlı ve çalışan güçler yayılır.⁹⁹

Canlı halka ruhları kaynaştırır ve birleştirir. Aralarındaki engeller yıkılır ve onları birleştiren bağları hissetmeye başlarlar. Dınov'a göre bu canlı halka aslında birliğin işaretidir.¹⁰⁰ Panevritmia esnasında yaşanan güzel anlar, insanın hayatına daha büyük bir dolgunluk getirir. Onun sayesinde insan, o ana kadar farkında olmadığı çevresindeki güzelliklerini daha kolay fark etmeyi öğrenir.¹⁰¹

Panevritmia'nın sonunda, bu amaca özel yapılmış müzik eşliğinde özel nefes çalışmaları da uygulanmaktadır. Bu çalışmalar esnasında herkes aynı anda şarkı söyler. Bu nefes çalışmalarının faydalarını onları hakkıyla yapan anlar. Aslında onlar her sabah işe gitmeden yapıldığında da faydaları görülebilir. Dınov'a göre, çalışmalar müzik eşliğinde yapılırsa etkisi çok daha kuvvetli ve derin olur.

Panevritmia'nın dış dünyaya etkisinden bahseden Dınov'a göre, fikir ve hareketler arasında bir harmoni olduğu zaman, hareketlerimizle bu fikirlerimizi dış dünyaya aktarmış oluruz. Yapılan bu hareketler sayesinde dünyaya onu yenileyen ve değiştiren yeni güç ve fikirler gönderilir. Bu hareketlerin içinde kültüre girmesi gereken bütün bu yeni fikirler, ona hayat verebilecek güce sahip olan prensipler ve insanlığı yeni bir kültüre götürebilecek güçler yer almaktadır.¹⁰² Dınov'a göre, Tanrısal güçlerin girip de dünyayı hareket ettirmesi onu yenilemesi ve yeniden şekillenmesi için bazı merkezi noktalara ihtiyaç vardır, bu noktalar da ona göre Panevritmia halkalarıdır.¹⁰³ Ona göre, Panevritmia, yeni fikirleri müzik, hareket ve söz eşliğinde, insan doğasına ve bütün hayata dağıtmaya uygun bir formdur. Yani, yeni kültürü oluşturan, inşa eden fikirler onun hareketlerinde tezahür eder.¹⁰⁴ Onun hareketlerinde, insan ruhunun yeni yaratıcı güçlerini uyandıracak olan yaylar saklıdır.

⁹⁹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 73.

¹⁰⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 73.

¹⁰¹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 73.

¹⁰² Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 74.

¹⁰³ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 74.

¹⁰⁴ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 74.

Evrensel kardeşlik, fikirle, duyguyla ve hareket gibi şeylerle dünyaya yeniyi getirmektedir. Bu duygu ve hareketlerle fikirler, hayata, evrene ve bütün uyanık ruhlara girip çalışmaya başlarlar. Bu yüzden Panevritmia, dünyaya yeniliği getiren metottur. Bu metodu oluşturmaya çalışan Dınov ise, onun sayesinde yenedünyanın yeni şeklini oluşturacağını savunur. Şimdiye kadar söylenenlere bakılırsa Panevritmia, yeni nesil ve tüm insanlığın gelişmesini sağlayan güçlü bir metot olabilir. Dınov, Panevritmia'nın büyük bir ölçekte gerçekleşirse etkisinin muazzam olacağını düşünmektedir. Ona göre, Panevritmia'nın topluma sızması, onun fiziki ve ruhsal yenilenmesine büyük katkıda bulunacaktır. Sağlam, dayanıklı, keskin hislere ve ruhsal gelişime sahip, güçlü iradeli ve kararlı ruhlara sahip olan yepyeni bir neslin hazırlanışı için bu hareketlerin okullara ve günlük hayata girmesi gereklidir. Panevritmia bütün köy ve şehir merkezlerine sızmalıdır. Toplum hayatına girebilmesi için de bütün uyanık ruhlar çok çalışmalıdır.¹⁰⁵

Dınov'un en büyük hayallerinden biri de Panevritmia'nın okullara girmesidir. Ona göre bu kaçınılmaz bir zorunluluktur. Her sabah bütün erkek ve kız öğrenciler hep beraber bu hareketleri yaptıktan sonra uyanmış, neşeli ve enerji dolu bir şekilde derslerine başlamalıdır. Aynı şekilde bütün şehir ve köy halkı her sabah güneşin doğumu sırasında doğaya çıkıp hep beraber bu hareketleri yapıp sonra da yenilenmiş, taptaze fikirlerle işlerine gitmelidir. Ona göre, insan kültürüne yeni hayati bir akış eklenmesi için güçlü bir itme gücüne ihtiyaç duyulur. Bunu da ancak Panevritmia başarabilir. Onun sayesinde toplumlar, milletler ve ırklar gençleşir, fiziksel ve ruhsal açıdan güçlenirler. Fiziken ve ruhen güçlenmiş, yetenekleri gelişmiş bir topluluk ya da ırkın oluşması için bu yeni bir metottur. Bu, daha yüce, daha yenilenmiş, daha uyumlu, mutlu ve aydınlık bir kültürün oluşmasını hazırlayacak şartlardan biridir.¹⁰⁶

Dınov, icat ettiği hareketleri üç kısma ayırır: Birinci kısım olan “Panevritmia” fiziksel dünyayı temsil eder, İkinci kısım olan “Güneş ışınları” manevi dünyanın yansımasıdır, Üçüncü kısım “Pentagram” ise İlahi dünyayı ortaya koyar. Bu şekilde bir kez daha pratik olarak bilimsel yöntemleri olan indüksiyon ve dedüksiyon eylemi gerçekleşir. Evrensel bir ölçütten bakıldığında, her üç kısımda da yer alan bütün katılımcıların genel birleşmesi, üç enerjik dünyanın ahenkli ve müziksel senkronizasyonunu gerçekleştirir. Aynı zamanda, arındırıcı olan müzikal-ritmik hareketleri uygulayanların her birinin mikrokosmos yapısına ulaşımı görülebilir. Tabii olarak, burada yine, üç dünyanın enerjisinin doğru bir şekilde harmanlanması yatmaktadır.

¹⁰⁵ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 75.

¹⁰⁶ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 75.

Bütün ilk kısım, “Tıkane” (dokuma) adlı egzersizin yapılışı esnasında partnerlerin yer değişikliği ve birkaç daha küçük değişiklikle beraber daire şeklinde oynanır. Bu değişiklikte bayan partner, müzisyenlerin yardımıyla doğrudan güneş enerjileri aldıktan sonra halkanın dış tarafına çıkar. Bu kısım, insan ruhunun geçtiği durumları ve katarsis¹⁰⁷ deneyimi yolunda çektiği güçlüklerini göstermeyi amaçlayan 28 panevritmik form içerir. Gelgitler, hayat ve ölüm, mevsimlerin değişimi gibi doğa ve kozmos fenomenlere benzeyen bu formlar insanın iç hallerinin analogunu temsil ederler.

Dinov, Panevritmia’nın içsel anlamını aşağıdaki gibi 28 formda açıklar.

2.1.3. Panevritmia’nın Formları

2.1.3.1. Uyanış

Hareketin anlamı: Bu hareketler, içine toplamayı ve dışa vermeyi ortaya çıkarır. Omuzların üzerinde duran eller yana doğru açılırlar. Yani insan ilk önce sunmakta bulunur. Bu, yaratılış başlangıcı olan erkek prensibidir. İçimizde olanları dışa vermek zorundayız. Bundan sonra eller tekrar omuzlara getirilir. Bu şekilde doğanın verdiği içe doğru kabul edilir. Bu da algılama başlangıcı olan kız prensibidir. Bu iki hal ise sürekli değişmektedir. Dışa doğru uzatılan eller, enerji alışverişleri gerçekleştirirler. Parmaklar, enerjiyi salan vericilerdir, parmak araları ise algılama uydularıdır.

Bu hareketleri uyanık bilinçle yapan bir insan, doğanın ona vermiş olduklarını algılama ve verme fikrine kapılır. Hareketlerle beraber bu kutsal fikir de dünyaya yayılmış olur. Bir insanda algıladığını dışa verme fikri doğduğu zaman bu onun bilincinin uyanmış olduğunun işaretidir. Bu yüzden de bu hareketlere “Uyanış” denir. Bu artık sınırlı şahsi hayatın çerçevesinden çıkıp toplumsal hayatın geniş sınırlarına girmektir. Bu, insan ruhunun aydınlanma başlangıcıdır. Ruh uyanıp tüm güzelliğini sergilemelidir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ *Katharsis* kavramının Türkçe’ye ‘arınma’ olarak çevrilmesi ve terimleşmesi aslına uygundur ve Grekçe’inde olduğu gibi temizleme/temizlenme, paklaşma, saflaşma anlamlarını içermektedir. Günlük dilde bir iyileşme deyimi olarak tıbbi içerikle stresten arınma, vücudun toksinlerden arınması gibi anlamlarla da karşılaşırız. Zihinsel ya da ruhsal arınma söz konusu olunca, haz veren her uğraş arınmaya yol açabilir. Terimin ilk kullanılışlarında, örneğin müzik, hem Platon’un hem Aristoteles’in önerdiği bir arınma yöntemidir. Sanat felsefesinin terimi olarak anlamı daraltırsak, ilk kullananın Aristoteles olduğunu söylenebilir. (Hülya Can, *Aristoteles’te Katharsis Kavramı. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, 64-70, s.63.)

¹⁰⁸ Dinov, *Panevritmia*, 1938, s. 74.

Първиятъ день на пролѣтъта.

Le premier jour du printemps.

1. ПРОБУЖДАНЕ. — RÉVEIL.

Allegro moderato (M. M. ♩ = 60)

Resim 2.1 Uyanış müziğinin notaları

Resim 2.2 Uyanış hareketi-1

Resim 2.3 Uyanış hareketi-2

Resim 2.4 Uyanış hareketi-3

2.1.3.2. Uysallık

Hareketin anlamı: Ellerin önden yana doğru ve tersi olan bu nazik ve zarif hareket çizgileri manyetiktir. Bu, yumuşaklık ve uysallık çizgileridir. Böylece bu yumuşak prensiple, hayattaki çatışmaları uysallaştırma öğrenilir. Bu hareketler, insanın bu ruh hallerine girmesini sağlar.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Dınov, *Panervritmia*, 1938, s. 76.

Resim 2.5 Uysallık müziğinin notaları

Resim 2.6 Uysallık hareketi-1

Resim 2.7 Uysallık hareketi-2

2.1.3.3. Verme

Hareketin anlamı: Bu egzersizde eller öne uzatılıp göğse doğru toplanır. Bu iç ve dış, bizim ve doğanın arasındaki doğru değişimin anlamıdır. İnsanın doğadan aldığı her şeyi işleyip geri göndermesi gerekir.

Bu hareketlerin, insanın kendi kendini eğitebilmesinde mucizevi bir etkileri vardır.

Resim 2.8 Verme müziğinin notaları

Resim 2.9 Verme hareketi-1

Resim 2.10 Verme hareketi-2

2.1.3.4. Yükselme

Hareketin anlamı: Sağ ve sol kollarımızı arka arkaya yukarıya doğru dik bir şekilde kaldırmak, hayatın sonsuz yolunu ifade eder. Bu, doğadaki sürekli değişen alçalma ve yükselme süreçlerini anlatır. Üzüntü bir vadidir, sevinç ise zirve. Fakirlik vadidir, zenginlik zirve. Bu süreç doğanın her yerindedir. Basit bir yürümede bile görülmektedir; ayaklar yerden yükselir, bu yükselmedir. Sonra tekrar yere basar, bu da alçalmadır.

İnsan bilmelidir ki, yükselme de alçalma da gidilmesi gereken yoldur. Hayatın yolu budur. İnsan inmezse yüксеlemez. İşte bu hareket insana, hayatın sonsuz yolunu anlamasını ve ona karşı doğru bir anlayış sergilemesine yardımcı olur.¹¹⁰

Resim 2.11 Yükselme hareketi

Resim 2.12 Yükselme müziğinin notaları

¹¹⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 77

2.1.3.5. Kaldırma

Hareketin anlamı: Bu, ruhtaki Yüceye olan özlemi uyandırmaktır. Bu hareket, bütün ruhların bu yolda ilerlemeleri için bir çağrıdır.

İki el aynı anda yukarıya kaldırıldıktan sonra aşağı indirilip geriye doğru çevrilir. Kolların kalkışı yeni olanın, yeniden doğuşun ve tanrısal hayatından gelenin kabulünü ifade ederken, elleri aşağı ve geriye çevirmek ise yeniyi aldıktan sonra eskisinin geçmişe bırakıldığını ifade eder. Kolların bu hareketi, insanı yaşam yoluna doğru iten güçlü akımı ifade eder. Tıpkı kayığın ilerlemesinde küreklerin kaldırılması ve tekrar suya indirilmesi gibidir.¹¹¹

Resim 2.13 Kaldırma hareketi-1

Resim 2.14 Kaldırma hareketi-2

¹¹¹ Dımov, *Panevritmia*, 1938, s. 77.

5. ДИГАНЕ. — ÉLÉVATION.

Resim 2.15 Kaldırma müziğinin notaları

2.1.3.6. Açma

Hareketin anlamı: Bedenin önünde önce sağ sonra sol elle yatay olarak gökkuşağının şekline benzeyen şekiller yapılır. Bu egzersiz, düşünce ve duygularımızdaki bazı çelişki ve çatışmaların giderilmesine yardımcı olur. Sağ kolun hareketi, düşüncelerdeki çatışmaları giderirken sol kolun hareketi ise duygulardaki çatışmaları giderir. Elleriyle insan, engelleri kaldıran bazı enerjiler saçar. Bu, ruhun yükselişe geçmesi için yolunu engelleyen sıkıntıları temizleyen bir harekettir.

Ellerin göğüs hizasından dışarıya doğru olan hareket, açmayı temsil ederken tersi kapamayı temsil eder. Doğaya girebilmek için ilk önce onu açmak lazımdır. Girince de onu kapatmak lazım, yani eskiye kapanmak lazımdır. Eskiye, geride bıraktığın şeyleri düşünmemek gereklidir. Geçmişin kapısı kapanmalı, geleceğin kapısı da açılmalıdır.

Bu hareketlere açma ve kapama metodu da denilebilir. Yani insan düşüncesi ve duyguları mantıklı ve doğru sonuçlar oluşturmalıdır.¹¹²

¹¹² Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 77

Resim 2.16 Açma hareketi-1

Resim 2.17 Açma hareketi-2

Resim 2.18 Açma hareketi-3

Resim 2.19 Açma hareketi-4

2.1.3.7. Kurtulma

Hareketin anlamı: Parmakları kapalı bir şekilde göğsün önünde toplanan eller, güçlü bir hareketle parmaklarla beraber yana doğru açılır. Bu, insanı engelleyen her şeyi yırtmak

anlamına gelir. Eskiden kurtulma, yeni kazanımdır ve özgürlüğe bir giriştir. Bu harekete, doğal olmayan bağlantıları koparan, bütün eskiyi koparan adını da verebiliriz.¹¹³

Resim 2.20 Kurtulma hareketi-1

Resim 2.21 Kurtulma hareketi-2

Resim 2.22 Kurtulma müziğinin notaları

¹¹³ Dinov, *Panervritmia*, 1938, s. 78.

2.1.3.8. El Çarpma

Hareketin anlamı: Bu özgürlük sevincidir. Bu hareketler insanı sıkan bütün bu doğal olmayan bağlardan kurtulmasını ifade eder. Onlar özgürlüğün sınırlarını çizip nereden başladığının göstergesidir. Aslında özgürlüğün başladığını söylerler. Çünkü deniz dalgaları sahile çarptıkları an artık özgürlüğe kavuşup yayılma vaktinin geldiğini anlarlar.

Bu hareketler, özgürlüğe kavuşan ruhun sevincidir. Bu, tırtıldan çıkan kelebeğin sevincidir. Bu, kara ve soğuk toprağı delip çıkan çim yaprağının sevincidir.¹¹⁴

Sağ ayakla öne doğru adım atıp, göğüs hizasında bulunan eller çarpılır. Sonra yüz hizasındayken eller yana doğru açılır. Sol ayakla da öne adım atılır ve kollar yana doğru yatay bir şekilde açılır. Bu hareket müziğin sonuna kadar tekrar edilir. En sonunda ise eller yüz önünde toplatılır.

Resim 2.23 El çarpma hareketi-1

Resim 2.24 El çarpma hareketi-2

Resim 2.25 El çarpma hareketi-3

2.1.3.9. Temizleme

Bir önceki hareketin kaldığı yerden devam edilir. Yüzün önünde bulunan eller dudaklara yaklaştırılır, her iki elin baş parmağı, işaret ve orta parmağı birleştirilir, diğer ikişer parmak serbest kalıp avuçlar öne doğru açık olacak şekilde tutulur. Sol ayakla öne doğru adım atılıp avuçlar aşağı bakacak şekilde kollar yana doğru açılır. Bu esnada ise üfleyerek nefes verilir. Sonra sağ ayakla adım atılır ve eller çıkış noktasına getirilir. Bu hareketler müziğin sonuna kadar devam ettirilir.

¹¹⁴ Petır Dınov, *Panevritmia*, Beyaz Kardeşlik Yay., Sofya 2013, s. 43.

Hareketin anlamı: Üflemek, Sözü¹¹⁵ ifade eder. Yana doğru açılan eller ise Sözü'nün tohumlamasını ifade eder. Elleri bu şekle dudakların önüne getirip sonra üfleyerek yana doğru açılması, Sözü'nün anlaşılıp sonra tohumunun dikilmesini ifade etmektedir. Bu hareketin anlatmak istediği şey şudur ki, dille ortaya çıkan bilinçli Sözü'nün tohumu mutlaka dikilmelidir. Başka bir deyişle bu hareket, pak Sözü'nün hayata sokulması veya temiz fikirleri, duyguları ve amelleri hayata sokan doğru yol olarak adlandırılır.¹¹⁶

Resim 2.26 Temizleme hareketi-1

Resim 2.27 Temizleme hareketi-2

2.1.3.10. Uçma

Sol ayakla öne doğru adım atılır. Eller aşağı doğru bakacak şekilde kollar yana açılır ve uçan kuşun kanatlarına benzeterek hafif hareketler yapılır. Sonra ellerin aynı hareketleri devam ederek sağ ayakla da adım atılır. Müzik bitene kadar bu hareketler devam eder.

Hareketin anlamı: Ellerin bu dalgalı hareketleri aydınlanma ve bilgi edinme kanunlarıdır. Bu hareketler, her şeyin büyümesi için yükseltmenin çabasını ifade eder. Bu hareketler başka bir ifadeyle hayatın içine Söz'ü yayma ve yükseltmenin doğru yolu olarak adlandırılabilir.¹¹⁷

¹¹⁵ Dınov burada *Söz* kelimesini kullanarak tam olarak neyi ifade etmek istediğini anlayamadık. Bulgar din dilinde *Söz* genel olarak Kutsal kitabı ifade eder. Yani Tanrı'nın Sözü olarak anlaşılmaktadır. Burada Dınov'un bu sözcüğü kullanırken büyük harfle yazması bizi, Tanrı'nın Sözü'nden bahsettiği fikrine yönlendiriyor.

¹¹⁶ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 45.

¹¹⁷ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 47.

Resim 2.28 Uçma hareketi-1

Resim 2.29 Uçma hareketi-2

2.1.3.11.Evera

Evera, Bulgarca bir kelime olmadığı için ne anlama geldiği hep merak konusu olmuştur. Dınov'a sorulduğunda ise, "Eve" Doğuşun prensibi demektir; "Ra" ise güneştir. Evera'nın anlamı "*Güneşten Doğmuş Olan*" demektir cevabını vermiştir.¹¹⁸

Herkesin yüzü çemberin ortasına doğru bakar. Bedenin ağırlığı sol ayağın üzerine verilir, sağ ayak ise parmak uçları yere değecek şekilde yana doğru uzatılır. Kollar sola doğru uzatılır. El avuçları yere bakacak şekilde sol kol yana doğru tamamen uzatılmışken sağ kol göğsün önünde kıvrılmış bir şekilde sola uzatılır. Hafif bir sallanmayla vücudun ağırlığı sağ ayağa kayar sol ayak ise sola doğru uzatılır. Kollar da aşağı doğru gökkuşağı çizecek şekilde bir hareketle sağa doğru uzatılır. Bu kez sağ kol yana doğru uzatılmışken sol kol göğsün önünde kıvrılır. Beden sağa doğru çevrilir, sol ayakla adım atılır, sağ ayak ise parmak uçlarına dokunacak şekilde kalır. Eller ise hafif bir hareketle, sol kol tamamen, sağ kol ise dirsekte hafifçe kıvrılmış ve avuçlar öne doğru bakacak şekilde kaldırılır. Bütün beden yükselmeyi amaçlar. Sonra sağa dönülür. Ağırlık sağ ayağa geçer, sol ayak ise parmak uçlarına değecek şekilde geriye uzatılır. Herkesin sırtı çemberin ortasına doğru dönüktür. Eller aşağı doğru gökkuşağı şeklini çizerek, sağ kol tamamen uzatılmış, sol ise göğsün önünde dirsekte kıvrılmış sağa uzatılır. Sonra ise bu hareket sola doğru yapılır. Bu hareketler "Evera" müziğinin sonuna kadar sırayla tekrarlanır.¹¹⁹

¹¹⁸ http://www.beinsadouno.com/wiki/index.php/Дванадесетте_врати_на_живота_са_отворени (erişim tarihi: 09.04.2021)

¹¹⁹ Dınov, *Panевritmia*, 2013, s. 49

Hareketin anlamı: Beden sağa ve sola dönerek öne doğru ilerler. Bunda dünyanın yükselişini sağlayan iki prensip görülür; aşkın ve bilgeliğin, erkek ve kadın prensibi. Sola dönüş, aşkın kabulü yani kadın prensibidir. Sağa dönüş ise bilgeliğin kabulü yani erkek prensibidir. Her iki dönüşten sonra gelen öne doğru ilerleme ise doğruluğa ve gerçeğe ilerlemedir. Yani aşkın ve bilgeliğin uygulanışı bizi doğruluğa, bütün hayatın temelinde yatan yüce gerçekliğe götürmektedir. Öne doğru adım atmak, büyümenin, aklen ve tamamen ilerlemenin dürtmesidir.¹²⁰

Resim 2.30 Evera hareketi-1

Resim 2.31 Evera hareketi-2

Resim 2.32 Evera hareketi-3

Resim 2.33 Evera hareketi-4

Resim 2.34 Evera hareketi-5

Resim 2.35 Evera hareketi-6

¹²⁰ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 49-50

2.1.3.12.Zıplama

Hareketin anlamı: Bu hareket, aşkın ve bilgeliğin hayata uygulanmasının kutlamasıdır. Zıplamadan önce aşağı eğilerek dünya hayatında etkin olan Yüceye, Sonsuza, Tanrısal olana saygı gösterilir. Onu takip eden zıplama ise evrendeki Yüce olana karşı sunulan sevinçtir.¹²¹

12. СКАЧАНИЕ. — SAUTER.

Resim 2.36 Zıplama müziğin notaları

Resim 2.37 Zıplama hareketi-1

Resim 2.38 Zıplama hareketi-2

Resim 2.39 Zıplama hareketi-3

2.1.3.13.Dokuma

Hareketin anlamı: Bu hareket, doğadaki organik ve kurucu süreci temsil eder. Dünyanın kuzey ve güney kutuplarının arasında elektriksel ve manyetik devrim oluşmaktadır. Elektriksel ve manyetik akımlar bu iki kutbun arasında dolaşmaktadır. İşte sağdan sola ve tersi olan bu çapraz hareketler tam da bunu ifade etmeye çalışır.

¹²¹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 79.

Her maddi parçacığın kendi kutupları vardır. Bu kutupların arasında da elektriksel ve manyetik enerjilerin akımları mevcuttur. Her insanın da kutupları olduğu için her bir insanda da bu güçlerden bulunur. Bu hareket bir yandan bizim evrendeki yaratıcı prensibin etkinliğinin farkına varmamızı sağlar diğer yandan ise o, bu sürece harmoni ve ritim getirmeye yardımcı olan doğru yoludur.¹²²

Herkes ikişer kişi ve sol omuz halkanın içine doğru bakacak şekilde sıralanır. Dış halkada olanlar, ayakları toplu, elleri göğüs hizasında, dirsekler kıvrılmış, avuçlar yere bakacak ve parmaklar birbirlerine dokunacak şekilde iken öne doğru iki adım atarlar.

İlk şekil, avuçlar yere bakacak şekilde iken eller yana doğru açılırken sağ ayakla öne doğru adım atılır. Sonra sol ayakla adım atılır ve eller yatay bir şekilde tekrar göğüs hizasına toplanırlar. Bu hareketler ileriye doğru 7. adım atılana kadar devam eder. Sekizinci adımda ise ayaklar birleşir.

İkinci şekil olan iç halkada sol ayakla sağa doğru adım atılır. Eller ise aynen ilk hareketteki gibi avuçlar yere bakacak şekilde yana doğru açılır. Sonra sağ ayakla sağa doğru adım atılırken eller kapanır. 7. adıma kadar bu şekilde devam edilirken 8. adımda ayaklar birleşir. Dış halkada sağ ayakla sola doğru adım atılır. Eller ise avuçlar yere bakacak şekilde yana doğru açılır. Sonra sol ayakla sola doğru adım atılırken eller kapanır. Aynen iç halkada olduğu gibi 8. adımda ayaklar birleşir. Bu şekilde dış halka iç halkanın önünden geçecek şekilde iki halka yer değişir. Adımlar hem yana hem de ileriye doğru da atılmış olur. Bu şekilde halkalar hem yana doğru hem de öne doğru hareket eder.¹²³

¹²² Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 79.

¹²³ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 55.

Resim 2.40 Dokuma hareketi-1

Resim 2.41 Dokuma hareketi-2

13. ГЪКАНЕ. -- TISSER.

Resim 2.42 Dokuma müziğinin notaları

2.1.3.14. Düşünceler

Hareketin anlamı: Eller hafifçe sağdan sola ve tersi hareket ettirilir. Sonra eller kepçe şeklinde bir hareketle bir şeyi desteklemiş gibi yana doğru uzatılırlar. Bu hareket insanı aklî dünyayla bağlar ve onun içine adım atmasını sağlar. Bu hareketle bedene, makul dünyanın bölgesinden, doğrunun ve yüce fikrin dünyasından bir ritim eklenir.

Sağa ve sola doğru olan ellerin ilk hareketi, aklî dünyadan gönderilenlerin algılamasıdır. İkinci hareketi ise algılananın hayata ve davranışlara aşılmasıdır.¹²⁴

¹²⁴ Dınov, *Panervritmia*, 1938, s. 79.

14. МИСЛИ — PENSEE

Resim 2.43 Düşünceler müziğinin notaları

Resim 2.44 Düşünceler
hareketi-1

Resim 2.45 Düşünceler hareketi-2

Resim 2.46 Düşünceler hareketi-3

Resim 2.47 Düşünceler
hareketi-4

Resim 2.48 Düşünceler hareketi-5

Resim 2.49 Düşünceler hareketi-6

2.1.3.15.Aum

Dinov'a göre, tüm zamanların en güçlü ve içerikli sözcüğü "Aum"dur. Hindular onu "Om" olarak kullanmaktadır. Om, Sanskritçe'den Bulgarca'ya Um-akıl olarak geçmektedir. Dinov'a göre Bulgarca'da akıl anlamına gelen Um kelimesi Om ve Aum ile aynı kökten gelir. Ona göre kutsal olan Om sözcüğü Hindulara daha yüce bir kültürden aktarılmıştır.¹²⁵

Hareketin anlamı: Bu hareket, doğayla bağlantı kurmanın ve onunla harmonik bir dokunuş sağlamanın en doğru yoludur.¹²⁶

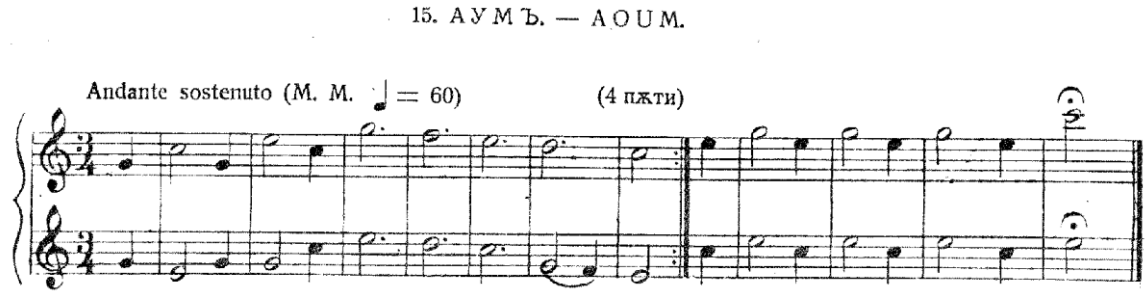
Halkada yer alan herkesin, sol omuz halkanın içine bakacak şekilde, elleri ve ayakları toplu bir halde durur. Sağ ayakla adım atılırken sağ kol 45 derece kadar, avuç öne doğru bakacak şekilde kaldırılır. Sol el ise arkaya ve avuç dışa doğru bakacak şekilde uzatılır. Bu şekilde eller bir çizgi çizer gibi şekil alırlar. Sol ayak ise yerden hafifçe kaldırılır. Daha sonra sol ayakla adım atılır ve eller değişir. Bu hareketler müziğin sonuna kadar devam eder.¹²⁷

Güneşten gelip dünyanın merkezinden geçen ve dünyadan çıkıp güneşin merkezinden geçen iki farklı akım mevcuttur. Kollar 45 derece açıyla kaldırıldığında tanrısal olan algılanır. Yere basan ayakla da yerin enerjileri algılanır. Yere doğru 45 derece bir açıyla uzatılan el ve ayakla da insanda biriken kirlili ve işlenmemiş enerjiler yere atılır. Öne ve yukarıya doğru eğilen beden, arka arkaya kaldırılan eller ve ayaklar, insan ruhunun uçması, yüksekliklere olan sonsuz çabasını temsil eder. İnsan dünyada çalışır ancak iç bakışı yıldızların dünyasıyla daim bir bağlantı içerisinde.

¹²⁵ <https://petardanov.com/topic/3695-aym/?tab=comments#comment-3704> (erişim tarihi: 10.04.2021)

¹²⁶ Dinov, *Panevritmia*, 1938, s. 80.

¹²⁷ Dinov, *Panevritmia*, 2013, s. 60.

Resim 2.50 Aum müziğinin notaları

Resim 2.51 Aum hareketi-1

Resim 2.52 Aum hareketi-2

Resim 2.53 Aum hareketi-3

2.1.3.16. Güneş Doğar

Hareketin anlamı: İlk kısım yeniliğin doğumunu temsil eder. İnsanın büyümesi ve gelişmesi için bütün güneş ışınları içine girer. İkinci kısım ise insanın içinden güçlü bir su akımı gibi geçen hayat enerjilerini temsil eder.¹²⁸

Halkada yer alan herkes, sol omuz halkanın içine bakacak şekilde, ayaklar toplu eller ise göğüs hizasında dirsekler kıvrılmış, avuçlar yere bakacak şekilde parmaklar ise hafifçe birbirine dokunacak şekilde durur.

İlk şekil: Güneş Doğar şarkısı söylenirken sağ ayakla yavaşça öne doğru adım atılır, bedenin ağırlığı kademeli bir şekilde ona geçer. Eller ise bu esnada yavaşça kaldırılır ve kafanın üstünde bir çelenk oluşturur gibi bağlanırlar. Kafa dik ve gözler semaya doğru bakar. Daha sonra Işık Gönderir şarkısı söylenir ve sol ayakla öne doğru adım atılırken sağ ayak arkada parmak uçlarında kalır. Beden ağırlığı sol ayağa geçer. Eller dışa bakar ve yana doğru omuz hizasına indirilir. “O Hayata Sevinç Getirir” şarkısı söylenir ve sağ ayakla öne doğru

¹²⁸ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 80

adım atılırken sol ayak geride parmak uçlarında kalır. Eller çok yavaş bir şekilde yana doğru uzatılır ve yarım küre çizerek göğüs hizasına getirilirler.

İkinci şekil: Sağ ayakla başlayarak toplam 6 adım atılır. Eller dirsekte kıvrılmış, avuçlar yukarıya doğru açık kalça hizasına indirilir. Sonra her adımla hafifçe kaldırılırlar. Bu hareketler 4 kere tekrarlanır.

Üçüncü şekil: Sağ ayakla adım atılırken avuçlar bedene doğru bakacak şekilde eller göğüs hizasına getirilir. Sonra sol ayakla adım atılırken eller ikramda bulunurmuşçasına öne doğru uzatılır. Müziğin sonuna kadar bu şekiller tekrarlanır.¹²⁹

**Resim 2.54 Güneş Doğar
hareketi-1**

**Resim 2.55 Güneş doğar
hareketi-2**

**Resim 2.56 Güneş doğar
hareketi-3**

¹²⁹ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 64

**Resim 2.57 Güneş doğar
hareketi-4**

**Resim 2.58 Güneş doğar hareketi-
5**

**Resim 2.59 Güneş doğar
hareketi-6**

Resim 2.60 Güneş doğar hareketi-7

Resim 2.61 Güneş doğar hareketi-8

16. НЭГРДБА СЛЭНЦЕТО — LE LEVER DU SOLEIL.

Resim 2.62 Güneş doğar müziğinin notaları

2.1.3.17.Kare

Hareketin anlamı: Bu hareketler bize, dünyadaki işlemleri ölçülen o doğru ölçüte sahip olmamız gerektiğini söyler. Hareket esnasında yüzler dünyanın Doğu, Batı, Kuzey ve Güney olan dört yöne doğru çevrilir. Bu hareket bu yönlerin güçlerine bağlanır. Doğu-gerçeği, Güney-iyiliği, Kuzey-doğruluğu, Batı-dünyadaki hayatı ifade eder.¹³⁰

Herkesin yüzü halkanın ortasına dönük, arka arkaya ikişer kişi olacak şekilde yer alır. Ayaklar toplu, eller göğüs hizasında parmaklar birbirlerine dokunacak şekilde yatay bir hale getirilir.

İlk şekil: Sağ ayak parmak ucunda sağa doğru uzatılırken sol ayak dizden hafifçe kırılır. Aynı zamanda eller, avuçlar yere bakacak şekilde omuz hizasında yana doğru açılır. Sonra sağ ayak geri getirilir ve eller ilk haline gelir. Daha sonra aynı hareket sol ayakla yapılır. Bu şekilde müzik bitene kadar bu hareketler tekrar edilir.

İkinci şekil: Sağ ayakla öne doğru yani halkanın ortasına doğru adım atılırken avuçlar öne bakacak şekilde eller yandan başın üstünde toplanır ve sonra omuz hizasından yana doğru uzatılırlar. Sol ayakla halkanın ortasına adım atılırken eller, parmaklar birbirlerine değecek şekilde göğüs hizasına getirilir. Bu şekilde ikili gruplar altı adım atar.

¹³⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 80.

Sola doğru çeyrek yuvarlak kadar dönerek sağ ayakla öne adım atılır. Bu anda sağ omuz halkanın ortasına bakacak şekildeyken ikililer yan yana gelir. Bu şekilde hareketler tekrarlanır. Bu hareketlerle her bir katılımcı birer kare çizmiş olur. Dönüşler hep sola doğru yapılır.¹³¹

Resim 2.63 Kare hareketi-1

Resim 2.64 Kare hareketi-2

Resim 2.65 Kare hareketi-3

Resim 2.66 Kare hareketi-4

¹³¹ Dınov, *Panervritmia*, 2013, s. 68.

Resim 2.67 Kare müziğinin notaları

2.1.3.18. Güzellik

Hareketin anlamı: Bu harekette kolların art arda öne ve yukarıya kaldırılması, aynı zamanda bedenin de sürekli iki ayağın üzerine sallanması, karenin güçlerinin işlenmesini ifade eder. Bu işleniş sanatsal bir iştir. Hareketteki çizgiler düz olduklarından dolayı, bu harekette kareyi işleyen erkek prensibi ifade edilmiştir.

Katılımcılar, sol omuz halkanın ortasına dönük, ayaklar toplu, eller de aşağı vücudun yanında olacak şekilde durur. Sağ ayakla adım atılır, vücudun ağırlığı sağ ayağa verilirken sol ayak parmak uçlarında kaldırılır. Sağ elin avucu dışa bakacak şekilde öne doğru 45 derecelik açıyla yukarıya kaldırılır. Sol elin de avucu vücuda dönük şekilde sağ elin uzantısı gibi arkaya doğru uzatılır. Bilekler ve dirsekler yumuşak kalır. Daha sonra sol ayakla arkaya adım atılır. Beden ağırlığı ona geçerken sağ ayak hafifçe kaldırılır. Eller ise aynı şekilde kalır. Bu hareketler tekrar edilir. Daha sonra ise ayaklar ve eller değişecek şekilde tekrarlanır.¹³²

¹³² Dınov, *Panervritmia*, 2013, s. 71.

Resim 2.68 Güzellik hareketi-1

Resim 2.69 Güzellik hareketi-3

18. КРАСОТА. — BEAUTÉ.
19. ПОДВИЖНОСТЬ. — MOBILITÉ.

Allegretto (M. M. ♩ = 68)

The musical score consists of six systems of piano accompaniment. Each system has a grand staff with a treble and bass clef. The music is in 3/4 time and features a variety of note values, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. The tempo is marked 'Allegretto' with a metronome marking of 68 beats per minute.

Resim 2.70 Güzellik müziğinin notaları

2.1.3.19.Hareketlilik

Katılımcılar, yüzleri halkanın ortasına dönük, arka arkaya ikişerli olarak yer alır. Ayaklar toplu, eller sola yatay, sağ kol dirsekte kıvrılmış ve avuçlar yere bakacak bir şekilde uzatılmıştır. Sağ ayakla adım atılırken eller yarım küre çizerek sağa doğru uzatılır.

Sırtlar halkaya ters dönecek şekilde sağa doğru dönülür. Sol ayakla sola doğru adım atılır ve vücudun ağırlığı ona verilir. Eller göğüs hizasında parmak uçları değecek şekilde getirildikten sonra yavaşça iki yana doğru uzatılırlar. Sağ ayak sol ayağın önünde çapraz bir şekilde adım atar. Eller aynı şekilde kalıp bilek ve dirseklerle dalgalanmaya başlar. Sonra sol ayakla parmak uçları yere değecek şekilde sola adım atılır. Sol el de aşağıdan yarım kürelik bir hareketle göğüs hizasına getirilir. Sonra 10 defa sağa ve sola sırayla bu şekildeki hareketler devam eder.

Hareketin anlamı: Halkanın ortasına bakarak ve sırt dönülmüş şekilde yapılan, ellerin ve ayakların bu pürüzsüz hareketleri bir önceki hareketin devamıdır. Ancak öncesine göre, bu hareketler daha yumuşak ve dalgalıdır. Bu hareketlerde, kareyi işleyen kız prensibi mevcuttur.¹³³

Resim 2.71 Hareketlilik hareketi-1

Resim 2.72 Hareketlilik hareketi-2

¹³³ Dınov, *Panervritmia*, 2013, s. 74.

Resim 2.73 Hareketlilik hareketi-3

Resim 2.74 Hareketlilik hareketi-4

18. КРАСОТА. — BEAUTÉ.
19. ПОДВИЖНОСТЬ. — MOBILITÉ.

Allegretto (M. M. ♩ = 68)

Resim 2.75 Hareketlilik müziğinin notaları

2.1.3.20. Yenme

Hareketin anlamı: Ellerin havayı itermişçesine ileri ve yukarıya doğru hareket etmesi, algıladıklarımıza sahip olup onlara makul bir şekilde hükmetmek için önemli olduğunu anlatır.¹³⁴

Katılımcılar, sol omuz halkaya doğru bakacak şekilde ikişer kişi sıralanırlar. Ayaklar toplu eller ise alt sağ tarafta bir araya toplanmıştır. Ayaklar hareket etmeden ellerin avuçları öne doğru bakarak öne ve yukarıya doğru yarım çember çizerek 45 dereceye kadar kaldırılır. Sağ ayakla öne adım atılırken sol ayak parmak uçlarında kalır. Eller havada bir şeyi destekler gibi durur.

Bu egzersizde beden, Evera'daki gibi yanlara dönmeyip hep öne doğru bakar. Hafif bir hareketle bedenin ağırlığı sol ayağa geçer. Sol ayak dizde kıvrılmış ve ayak parmakları yere doğru bakarak havaya kaldırılmıştır. Eller de gökkuşağı şeklini çizerek sol aşağı doğru götürülür. Daha sonra sağ ayakla öne adım atılır ve ağırlık ona geçer. Sol ayak ise parmak uçlarında durur, eller ise gökkuşağı şeklinde bir hareketle öne doğru getirilir. Sonra aynı şekilde sol ayakla adım atılırken sağ ayak parmak uçlarında kalır, eller ise paralel bir şekilde görülmeyen bir şeyi desteklermişçesine yukarıya ve öne doğru hareket ettirilir. Sonra tekrar hareketler müziğin sonuna kadar aynı şekilde tekrarlanır.¹³⁵

Resim 2.76 Yenme hareketi

Resim 2.77 Yenme müziğinin notaları

¹³⁴ Dinov, *Panervritmia*, 1938, s. 81.

¹³⁵ Dinov, *Panervritmia*, 2013, s. 76.

2.1.3.21. Dünyanın Sevinci

Hareketin anlamı: Halkanın merkezine bakarak, sırt dönülerek ve sallanarak yapılan bu hareketler, edinilen her şey için bir ödüllendirmedir. Dışarıdan edinilen her şeyi işlemek, kullanmak ve verdiği meyvelerine sevinmektir. Bu hareketler gökkuşağı şeklinde ve manyetiktir. Egzersiz süresince ellerin aynı anda ve paralel bir şekilde hareket etmesi, iç hayatımızda olması gereken birliği ve harmoniyi ifade eder.¹³⁶

Katılımcılar, yüzleri halkanın ortasına dönük arka arkaya ikişerli olarak yer alır. Bedenin ağırlığı sağ ayağın üstündedir. Sol ayak ise parmak uçlarında sola doğru uzatılır. Eller ise, sol olan dirsekte kıvrılmış, sağ ise düz bir şekilde göğüs hizasında sağa doğru uzatılmıştır.

Sol ayakla sola doğru adım atılırken sağ ayak yere basmadan sol ayağın yanına getirilir. Eller yere doğru gökkuşağı şekli çizerek sağ kol dirsekte kıvrılmış, sol ise düz avuçlar yere doğru bakacak bir şekilde sola doğru uzatılmıştır. Daha sonra aynı hareket sağ ayakla sağa doğru adım atarak tekrarlanır. Daha sonra halkanın merkezine sırtlar dönük bir şekilde aynı hareketler tekrarlanmaya başlanır.

Resim 2.78 Dünyanın sevinci hareketi-1

Resim 2.79 Dünyanın sevinci hareketi-2

¹³⁶ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 81.

Resim 2.80 Dünyanın sevinci-3

Resim 2.81 Dünyanın sevinci-4

21. РАДОСТЬТА НА ЗЕМЯТА. — LA JOIE DE LA TERRE.

Resim 2.82 Dünyanın sevinci müziğinin notaları

2.1.3.22. Tanışma

Hareketin anlamı: Eşlerin elleri birbirlerine bağlı bir şekilde yüz yüze durması daha sonra ise birbirlerine sırtlarını dönmesi, farkındalık kazanmasının organik şeklidir. Bu, insanın, başkalarının bilincinin ve içinde barındırdıklarının iyi taraflarının farkında olup onlara değer vermesi gerektiği anlamına gelir.

Eşlerin sırtlarının dönük olduğu zaman, solda bulunan iyiliği, sağda bulunan ise gerçeği işler. Aşkı temsil eden halka merkezi ise aralarında olur. İkisi yüz yüze bakarak merkeze yaklaştıklarında ise aslında aşka doğru yaklaşmış olurlar.

Birbirlerine baktıkları zaman elipsi, sırtlarını dönünce hiperbolü oluştururlar. Hiperbol, hayattaki büyük çatışmaları çözme metodudur. Onda iki kısım vardır, iki kutbu olan, yani erkek ve kız olarak ikiye ayrılmış olan insanın kutupları. Onların birleşmesiyle insan ortaya çıkar.¹³⁷

Katılımcılar yüz yüze bakarak ikiye ayrılmış bir halka oluşturur. İç halka ortaya sırtını dönmüş dış halka ise yüzünü ortaya dönmüş şekilde dururlar. Katılımcılar el ele tutuşup elleriyle bir çember oluştururlar.

İç halka: Bedenin ağırlığı sağ ayak üzerindeyken sol ayak yana ve parmak uçlarında olacak şekilde uzatılır. Sağ el, avuç yere doğru bakacak şekilde yüz hizasında dış halkada bulunan eşin sol elinin üzerine konulur. Sol el ise bel hizasında avuç yukarıya bakarak başparmak da üstte olacak şekilde eşin elini tutar. Hafif bir sallanmayla bedenin ağırlığı sol ayağa geçerek sağ ayak parmak uçlarında kalır. İki el zarifçe aşağı doğru gökkuşağı şekli çizerek hareket ettikten sonra yavaşça göğüs hizasına getirildikten sonra bırakılır. Daha sonra soldan yarım hareketlerle yüzler halkanın merkezine bakacak şekilde dönülür. Sağ ayak yana açılır ve ağırlık ona geçer. Eller ilk önce göğüs hizasına avuçlar yere bakacak ve orta parmaklar birbirlerine dokunacak şekilde getirilirken daha sonra yana doğru açılırlar.

Sonraki ritimle ağırlık sol ayağın üzerine geçerken sağ ayak parmak uçlarında kalır. Sağ elin avucu yere bakacak şekilde dirsek kırılır, sol elin avucu da yukarıya bakarak hafif bir hareketle sağ elin altına getirilerek avuçlar birbirine değeri. Bu hareket bedene hafif yan bir eğilim sağlar. Daha sonra sağ ayak üzerinde sağa doğru eşler yüz yüze bakacak şekilde dönülür. Sol ayak bedenin hareketini takip ederken eller birbirlerinden ayrılır. Sırt halka merkezine dönük sola doğru adım atılır. Sağ ayak parmak uçlarında kalır. Eller hafif bir hareketle, sol el yüz, sağ ise göğüs hizasında kaldırılır.¹³⁸ Daha sonra aynı hareketler sağa doğru yapılır.

¹³⁷ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 85.

¹³⁸ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 83.

Dış halka: Dış halkadaki katılımcıların yüzleri halkanın merkezine doğru bakacak şekilde dururlar. Onlar da iç halkadaki eşlerinin hareketlerinin aynısını ancak tersine uygulurlar. Burada önemli olan şey ise sağ elin hep üstte olmasıdır. Sağ el verendir ve aktiftir, sol el ise alandır ve pasiftir. Bu altı hareket müziğin bitimine kadar tekrarlanır.

22. ЗАПОЗНАВАЕ. — FAIRE CONNAISSANCE.

Resim 2.83 Tanışma müziği notaları

Resim 2.84 Tanışma hareketi-1

Resim 2.85 Tanışma hareketi-2

Resim 2.86 Tanışma hareketi-3

Resim 2.87 Tanışma hareketi-4

Resim 2.88 Tanışma hareketi-5

Resim 2.89 Tanışma hareketi-6

2.1.3.23. Güzel Gün

Hareketin anlamı: Bir ayak uzatılmış bir şekilde tek ayakta kalmak, aslında sinirsel enerjiyi kontrol edip iradeyi güçlendirmektir. İnsanın iradi eylemleri güçlenmiş olur. Bu şekilde insan daha güçlü bir sinir sistemine ve iradeye sahip olup bütün eylemlerini sentez ederek doğru ve yanlışlarını daha doğru ayırt ederek daha sağlıklı eylemlerde bulunmayı öğrenir.

Katılımcılar, sol omuzları halkanın merkezine doğru, elleri ise belde olacak şekilde dururlar.

Birinci şekil: Sağ ayak dümdüz ve parmaklar yere bakacak şekilde öne doğru uzatılır. Sol ayak ise hafifçe yay gibi aşağı yukarı hareket eder. Bu sırada sağ ayağın parmakları yere yaklaşıp uzaklaşırlar. Daha sonra sağ ayakla adım atılıp sol ayak öne getirilir ve bu kez aynı hareketler ters ayaklarla yapılır.

İkinci şekil: Ayaklar birinci şekildeki gibi hareket ederken sol el belde kalır, sağ elin avucu öne bakacak şekilde 45 derecelik açıyla havaya kaldırılır. Daha sonra eller değişir. Son harekete kadar bu şekilde devam eder. En sonunda eller tekrar belde kalır.

Üçüncü şekil: Bu şekilde de hareketler aynıdır. Ancak hareketin içinde partnerler birbirlerinin iç ellerini yüz hizasında tutarlar. Avucu yere bakan sağ el, avucu yukarıya bakan partnerin sol elinin üzerine konulur. Diğer eller belde kalır. Müziğin bitiminde kollar bedenine yanına salınır.

Dördüncü şekil: Ayak hareketleri aynı devam ederken bu sefer dış eller hafif bir gökkuşağı şekli çizerek alın hizasında üst üste gelir. Daha sonra tekrar gökkuşağı şekli çizerek inerler, iç eller birbirlerini tutar. Müziğin sonunda eller bedenine yanına doğru salınır.

Resim 2.90 Güzel gün hareketi-1

Resim 2.91 Güzel gün hareketi-2

Resim 2.92 Güzel gün müziğinin notaları

2.1.3.24. Ne Kadar Da Mutluyuz

Hareketin anlamı: İlk başta eller boştayken sonra tutuşmuş bir şekilde iki ayak üzerine sallanarak yapılan bu hareketlerin ilk kısmı hazırlanmadır. İkinci kısım ise, insana doğa güçlerinin kıymetini doğru bir şekilde anlama gücünü kazandırmaya çalışır.¹³⁹

Katılımcıların sol omuzu halkanın merkezine doğru, ayaklar toplu, eller belde, ikişerli bir şekilde beklerler. Bu egzersiz zıplamadan, hafif ve yavaş hareketlerle uygulanır.

Birinci şekil: İlk önce sağ ayakla öne doğru adım atılır. Daha sonra sol ve sonra tekrar sağ ayakla adım atılır. Hafif bir sallanmakla bedenin ağırlığı sağ ayağa geçerken sol ayak arkada kalır ve hafifçe kaldırılır. Hafif bir sallanmayla sol ayak yere basarak bedenin ağırlığı ona geçerken sağ ayak önde kalıp havaya kaldırılır. Bu dört hareket dörder kere tekrarlanır.

İkinci Şekil: Sağ ayakla öne adım atılırken bedenin ağırlığı ona geçer. Sol ayak ise arkada ve havada kalır. Katılımcılar iç elleriyle tutuşur ve hafif bir hareketle elleri öne ve

¹³⁹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 82.

yukarıya kaldırır. Dış elleri ise iç elleriyle aynı hareketi yaparak yukarıya kaldırılır. Sonra sol ayakla adım atılırken sağ ayak geride ve havada kalır. Tutuşan eller gökkuşağı şeklini çizerek daha da yukarıya kaldırılır. Daha sonra geriye adım atılarak eller tekrar aşağı doğru gökkuşağı şeklini çizerek bedenın arkasına götürülür. Bu şekil sekiz kere tekrarlanarak bütün hareketler müziğin bitimine kadar devam ettirilir.¹⁴⁰

Resim 2.93 Ne kadar da mutluyuz hareketi-1

Resim 2.94 Ne kadar da mutluyuz hareketi-2

Resim 2.95 Ne kadar da mutluyuz hareketi-3

¹⁴⁰ Dınov, *Panевritmia*, 2013, s. 91.

24. КОЛКО СМЕ ДОВОЛНИ. — QUE NOUS SOMMES CONTENTS.

Resim 2.96 Ne kadar da mutluyuz müziğinin notaları

2.1.3.25. Adım Adım

Hareketin anlamı: Ayaklardan biri diğerinden öne ya da yana ayrıldığı vakit, güneş enerjisi insana doğru iner. Ayaklar birleştiği vakit ise dünya enerjisi güneşe doğru gönderilir. Yani bu hareketlerle enerji devir daim olur. Açık ayakla insan pozitif iletken olup güneşten gelen enerjiyi dünyaya iletir. Kapalı ayakla da pozitif dünya enerjisini güneşe doğru iletir.

Bu hareketle insanın içinde bir sezgi oluşur. Bu sezgiyle güneşin ve dünyanın çalışmalarını rahatça sezmeye başlar.¹⁴¹

Katılımcılar, sol omuzları halkanın merkezine doğru, ayaklar toplu, eller belde, ikişerli bir şekilde beklerler. Sağ ayağın parmakları yere değecek şekilde sağa doğru uzatılıp tekrar sol ayağın yanına toplanır. Bu hareket iki kere tekrarladıktan sonra sağ ayak parmakları yere değecek şekilde ayak öne uzatılıp geri çekilir. Bu hareket de iki kere tekrarlanır. Bu şekilde müziğin bitimine kadar bir sağ bir sol ayakla öne doğru adım atılır.

Resim 2.97 Adım adım hareketi-1

Resim 2.98 Adım adım hareketi-2

¹⁴¹ Dınov, *Panervritmia*, 1938, s. 82.

25. СТѢПКА ПО СТѢПКѢ. — PAS À PAS.

Resim 2.99 Adım adım müziğinin notaları

2.1.3.26. Sabah Vakti

Hareketin anlamı: İlk şekildeki hareketlerle insan organizmasındaki güçler harmonize edilir. İkinci şekilde sırayla parmakların ve topukların üzerine basılır. Burada topuk fiziksel dünyayı, parmaklar ise zihinsel dünyayı temsil eder. Topukların üzerine basıldığı zaman fiziksel dünyadan güç alınırken parmakların uçlarına basıldığı zaman ise zihinsel dünyadan güç alınır. Her ikisinde de var olan çatışmalar halledilmeye çalışılır.

Üç şekilde doğa tarafından verilen güzellik ve iyilikleri doğru kullanmayı hedefler.¹⁴²

Katılımcıların sol omzu halkanın merkezine doğru, ayaklar toplu, eller belde, ikişerli bir şekilde beklerler.

Birinci şekil: Sağ ayak iyice gerilmiş bir şekilde yarım küreli bir şekil çizerek sol ayağın önüne getirilir. Sonra aynı ayak aynı şekilde parmak uçları yere değecek şekilde yana

¹⁴² Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 82.

götürülür. Sonra tekrar sol ayağın yanına götürülür. Sonra sağ ayakla adım atılır. Sonra sol ayakla adım atılır. Tekrar sağ ayakla adım atıldıktan sonra sol ayak yarım adım atarak sağ ayağın yanına getirilir. Bu hareketlerle ters ayakla başlayarak tekrarlanır.

İkinci Şekil: Katılımcılar iç ellerini tutup kafa hizasına kadar kaldırdıktan sonra sağ ayakla öne doğru adım atarlar. Sonra sol ayakla ve tekrar sağ ayakla adım atılır. Sol ayak öndeyken iki ayağın parmak uçlarında durduktan sonra hafif bir sallanmayla bedenin ağırlığı ayakların topuklarına geçer, parmaklar ise havada kalır. Bu esnada eller bağlı kalır ancak aşağı indirirler. Hafif sallanmayla topuklar kaldırılarak parmak uçlarına basılır. Tutuşulan eller öne ve yukarıya kaldırılır. Müziğin sonuna kadar da bu hareketler tekrarlanır.

Üçüncü Şekil: Sağ ayakla öne adım atılırken eller bele bağlanır. Sonra sol ayakla adım atılır ve tekrar sağ ve sol ayak sağ ayağın yanına getirilir. Sağ ayak yana uzatılırken aynı anda eller de yatay bir şekilde yana uzatılır. Daha sonra sağ ayak tekrar solun yanına getirilip eller bele konulur.

İyice gerilmiş olan sağ ayağın parmak uçları yere dokunacakmış gibi öne uzatılırken ellerin avuçları aşağı bakacak şekilde yukarıya kaldırılır. Bunu takiben sağ ayak solun yanına getirilip eller tekrar bele getirilir. Bu şekilde hareketler tekrarlanır.

Resim 2.100 Sabah vakti müziğinin notaları

**Resim 2.101 Sabah vakti
hareketi-1**

**Resim 2.102 Sabah vakti
hareketi-2**

**Resim 2.103 Sabah vakti
hareketi-3**

Resim 2.104 Sabah vakti hareketi-4

Resim 2.105 Sabah vakti hareketi-5

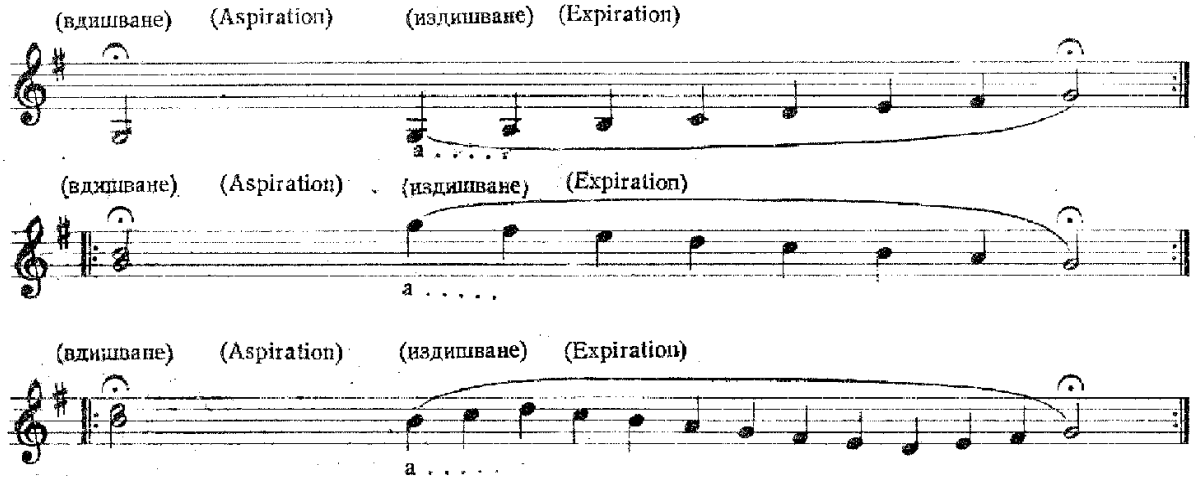
2.1.3.27. Nefes Alma

Hareketin anlamı: Bu müziksel nefes almalarla insan, hayatında kullanması gerekli olan müziksel metodu öğrenir. Onunla insan, doğayla bir harmoniye girer.¹⁴³

Katılımcılar, ayakları toplu, eller göğüs hizasında, avuçlar göğse bakacak ve orta parmaklar birbirlerine dokunacak şekilde halkanın merkezine bakarlar. Eller yana doğru açılırken burundan nefes alınır. Nefes verirken de notalarda verilen şekilde “a” sesi söylenir. Bu, üç defa tekrarlanır.

¹⁴³ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 82

27. ДИШАНЕ — RESPIRATION

Resim 2.106 Nefes alma müziğinin notaları

Resim 2.107 Nefes alma hareketi-1

Resim 2.108 Nefes alma hareketi-2

2.1.3.28. İhtiyat

Hareketin anlamı: Bu hareket, Tanrı'dan gelen bütün nimetleri özgürce kabullenmenin gerekliliğini temsil eder. Eller başın üstünde kaldırılıp birleştikleri zaman, yüce barışın enerjileriyle irtibata geçilip onlar fiziki dünyaya taşınır. Yani fiziki dünyada kutuplaşma mevcuttur. İnsan fiziki sahada olduğu zaman, varlığın temelinde bulunan gerçekten uzakta olur. Bu hareket “Mükemmel hayata girme metodu” olarak da adlandırılabilir.¹⁴⁴

Formül: “Ve Tanrı'nın barışı olsun ve Tanrı'nın sevinci ortaya çıksın ve kalbimizde Tanrı'nın neşesi olsun.” (3 defa)

¹⁴⁴ Dınov, *Panervritmia*, 2013, s. 91.

Katılımcılar, halkanın merkezine doğru bakar. Ayaklar toplu, eller bedenin yanına indirilmiş ve konsantre bir düşünceyle beklerler.

“Ve Tanrının barışı olsun” sözü söylenirken kollar vücudun yanından yavaşça kaldırılmaya başlanır. Ellerin avuçları birbirlerine bakacak, parmak uçları da hafifçe birbirlerine dokunacak ve iki el dar bir açı oluşturacak şekle getirilir. Formülün kalan kısmı söylenirken, eller hafif bir hareketle ve başın üst kısmına dokunarak yüzün iki yanından indirilirler. Bu üç kere tekrarlanır.

2.2. Güneş Işınları

Baharın gelişiyle dünyaya yeni bir hayat gelir. Her şey tekrar canlanır ve bununla beraber insanın kalbinde bir canlanma bir hayat isteği oluşur. Dınov’a göre, insanlık da aynı süreçten geçmektedir. Birçok şey gösterir ki, dünyaya yeni bir kozmik bahar gelmekte ve yeni bir dalgayla gelen bu yeni düzen isteği insanların ruhlarında işlenmektedir. Kalplerde yeni bir düzen isteği doğar ve mevcut olan bütün kötülöklere rağmen ruhlar, yeni gelen düzenin ışınlarını yakalayabilir. “Güneş Işınları” ismi boşuna değildir. Tam tersi o, çok anlamlı ve tam da bu yeni düzenin habercisidir. Bu hareketlerin temelinde yeni ve daha güzel bir dünya düzeni fikri yatmaktadır.

Hareket, hayat ifadesidir. Su aktığı zaman berraklığını koruyup işlevini yerine getirir. Her hareket doğadaki bir gücü ifade ettiği için, bilinçli yapılan hareketler insanı canlı, etkin ve aktif kılar. Güneş ışınlarının hareketleri de doğadan alınmıştır. Bu hareketler, yüce makamlardan, adanmışların kutsal alanlarından indirilip alınmıştır.¹⁴⁵

Bu egzersizde katılımcılardan bazıları güneşin ışınları temsil eden on iki ışın çizgisi oluştururken kalanlar bu ışınlar etrafında bir çember oluşturur. Bu on iki ışın, hayatın insanlara geldiği on iki hayat kapısını temsil eder. Bu kapılar, on iki burç veya İncil’de bahsedilen on iki kapı gibi farklı şekilde de hayatın içerisinde ifade edilmiştir.

Güneş ışınları, dünyanın güneş etrafındaki hareketini sembolize eder. Bu hareketler, müzisyenleri dış daireyle birleştiren 12’şer çiftten oluşan daireye 12 ışın eklerler. Bu durumda dış daire, dünyanın yörüngesini temsil eder. 12 ışının hareketi, güneşten dünyaya gelen ve giden elektromanyetik akıntıyı temsil eder. Güneşten dünyaya gelen ilk akıntıya “arterik” (arter) denilebilir ve elektromanyetik güneş enerjileri taşır. İkinciye “intravenöz” (damar) denilebilir ve dünyada kendi birincil ritmini kaybeden elektromanyetik enerjileri taşır. Onlar dünya merkezinden geçip birincil ritimleri yeniden alabilmeleri için güneşe dönerler.

¹⁴⁵ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 103.

Hayatta iki akım mevcuttur der Dınov. Bunlardan biri, hayatın İlahi Kaynağından gelen enerji akımı bir diğeri ise bu enerjileri tekrar merkeze döndüren akımdır. İkinci akım, ilahi gücünü alıp sonra tekrar halkaya getirmek için gidip gelir. Dış halka ise hayatın çarkını temsil etmektedir. Bu süreç, bütün hayat sahasında yansımaktadır. Mesela insan vücudunda iki akım vardır; kalpten bedene temiz kan götüren aort akımı ile bedenden kalbe kirli kanı getiren toplardamar akımı. Bu kozmik süreç güneş sisteminde ve bütün evrende de görülebilir. Çünkü bu süreç hayat çarkını ayakta tutan yüce hayat ritmidir.

Dınov'a göre, bu kozmik süreç sayesinde insanlık örgütlenmemişten örgütlenmiş bir hayata ilerler. İnsanlık gelişimi dikkatlice incelenirse görülecektir ki, insanlık bilinci gittikçe materyalizme doğru kaymaktadır. Manevi değerlerini kaybedip materyal kültüre yaklaşmaktadır. İnsanlık bir çemberin içine sıkışmıştır. Burada da halkanın dönmesi ortaya çıkar. İnsan bireysel olarak bu dünyada bir döngü içerisinde olduğu gibi aynı zamanda toplum da aynı durumdadır. İnsan hayatında sürekli bir sıkıntı ve bıkkınlık hisseder ve bundan kurtulma isteği ile yaşar. Tıpkı bir dönme dolap atı gibi. Bu durumdan kurtulmak için de bir çıkış kapısı bulunca mutlu olur.

Kapalı çemberden çıkmak bir ruh uyanışıdır, bir kurtuluştur der, Dınov. Uyanık insan, evrendeki misyonunu, işini, doğasını, var olma amacını anlamış olur. Zorlukların, acıların, sınırların ve gözyaşların dünyasından kurtulup neşeli, müzikle dolu bir hayata girer ve şarkı söylemeye başlar (Güneşin Işınları egzersizlerinin yapıldığı esnada söylenen şarkılardan bahseder).¹⁴⁶ Bu kutlayış, Beethoven'in 9. senfonisindeki ile aynıdır.

Güneşin Işınları, insanın ve insanlığın yol ilerleyişindeki büyük dramı temsil eder. Bu ritmik egzersizler içinde, bu süreci ileriye doğru itme gücü ve kapalı çemberin içindeki sürecinden kurtuluş sevinci sürecine geçme potansiyelini barındırır. İnsan, içinde aşkın ilk ışını yanınca o artık çemberin zincirini kırma noktasına gelmiş olur. Bu da açık bir şekilde Güneşin Işınları şarkısının içinde anlatılır. Bu şarkıda anadan da bahsedilir. Burada, insan hayatının kaynağı olan yüce evrensel anadan, bilinçli doğadan bahseder.

Hareketler sırasında yapılan el çırpımları ise dünyada doğan yeni düzenin sevincini ifade eder. Bu, cennet hayatına dönüştür, cennet hayatı ise aşka ulaşmaktır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 105.

¹⁴⁷ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 106.

Resim 2.109 Güneş ışınları hareketi

Resim 2.110 Güneş ışınları-1

Elleri üst üste koymak ise sıcak ve soğuk, manyetik ve elektrik gibi olan iki akımın harmonize edilişidir. Alttaki el sıcak akımı yani kalbi temsil ederken üstteki el soğuk akımı yani zihni temsil eder. Eller iki akımı harmonize ettikten sonra bir çiçek gibi yana açılırlar. Bu kabul etmeye hazır olmaktır. Ruh açılır ve yükselmek için ihtiyacı olan gücü kabul etmeye hazır olur. Tıpkı güneş ışınlarını kabul etmek için çiçeklerin açılması gibi.¹⁴⁸

Resim 2.111 Güneş ışınları-2

Resim 2.112 Güneş ışınları-3

Daha sonra eller uçma hareketine benzeyen bir hareket yapar. Bu, olgunlaşmayı sembolize eden ışığın yoludur. İnsan, başarmak için bütün engellerden kurtulmuş bir şekilde tüm olasılıkların yoluna girer. Uçmayı sembolize eden şey tam olarak budur. Bu, gölgelerin yaşamından çıkıp yüce gerçeğin yaşamına girmektir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 106.

¹⁴⁹ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 106.

Resim 2.113 Güneş ışınları hareketi-2

Resim 2.114 Güneş ışınları-4

Dınov der ki, her doğru fikirde, his ya da harekette insan bir şeyler edinmelidir. Tek kıymetli olan şey, getirisi olandır. Bir hareketin doğruluğunun, güzelliğinin ve uyumluluğunun ölççeği, o hareketi yaptığı esnada hissettiği mutluluktur. Bu hareketleri uygulayan insan, mutluluk, ferahlık, fiziki ve ruhsal olan bütün güçlerde genel bir artış hisseder.¹⁵⁰ İki sebepten dolayı bu hareketlerin tedavi edici etkisi vardır: 1. Vücudun uyumuş olan güçlerini uyandırmış olurlar. 2. İnsanı doğanın canlı güçleriyle birleştirirler. Bu hareketlerle beraber insanın ihtiyaç duyduğu şeyleri ona vermesi için ve doğanın ihtiyaçlarının da insan tarafından temin edilmesi için doğa kanunlarıyla bir uyum içerisinde olunmalıdır.

Bu hareketlerin yenileme ve gençleştirme güçlerine sahip olduğunu savunan Dınov'a göre, onlar aynı zamanda hem bedensel hem de ruhsal hastalıklara iyi gelir. Bütün beden müziksel bir titreşim içerisinde olduğundan bu hareketlerle insan, rahatsızlıkların, hayal kırıklıklarının, memnuniyetsizliklerin ve endişelerin dünyasından çıkıp harmonik bir dünyaya girer. Bu hareketlerin amacı bedendeki bütün kasları tek dış hareketle değil aynı zamanda müzik titreşimleriyle de harekete geçirmektir. Bu müzik, vücut materyasını çalıştırarak elektromanyetik güçlerin kolayca geçmesini sağlar ve bu şekilde iyileştirir ve yeniler.

Dınov der ki, titreşimin uzunluğu ve hızı belli olan bazı dalgaların algılama gücünün kanunu bellidir. Bir anten, uzunluğu belli olan dalgaları algılamak için ayarlanırsa ancak, onları algılar. İşte bu hareketler organizma ve bilinci insanlığın yükselişi için gerekli olan bütün bu yüce güneş enerjilerinin birer alıcısına dönüştürmektedir.

¹⁵⁰ Dınov, *Panevritmia*, 2013, s. 106.

Bu hareketlerle insan, her türlü prangadan ve geçmişin katmanlı fikirlerinden kurtulur ve gerçeğin dünyasına giriş yapıp özgürlüğüne kavuşmuş olur.

Bu hareketler dünyaya barış getirir. Doğa nimetlerle doludur ancak insanlar onların kullanma kurallarını bilmedikleri için bütün nimetler boşa gider. Bütün bu nimetlere rağmen dünya ağlama vadisi gibidir. Bu da insanların uygun olmayan metotları kullanmalarındandır. Bu hareketler, ruh ve bedeni yeni bir kültüre hazırlarlar.

Dinov'a göre, bu hareketler 22 Mart'tan sonra bütün köy ve şehirlerde daha doğrusu insanların yaşadığı her yerde uygulanmalıdır. Bu hareketler insanlığa yeni bir element gelmesini sağlayacaktır. Bugünkü hayatın parlak bir ışını, toplumun fiziki hayatına bir iyileştirme sebebi olur ve yükselişin güçlü güçlerini uyandırmış olurlar. Toplumun iyiliğini isteyenler bu hareketlerin okul ve özel hayatta uygulanmasını sağlamalıdır. Böylece her zaman çalışmaya hazır olan sağlıklı ve sağlam bir topluma sahip olunur.

2.3. Pentagram

Üçüncü küçük kısmın adı “pentagram”dır. Burada artık çiftlerden pentagram formunda oluşan karmaşık bir kompozisyon gerçekleşir. Pentagram şekli, derin ruhsal güçlerin sembolü olarak birçok antik okul tarafından kullanılmıştır. Dinov da bu bilgilere dayanarak, derslerinde Pentagram'ın zararlarını ve faydalarını anlatmak için epey zaman ayırır.

Dinov pentagram şeklinin yanı sıra birçok Hristiyan ve ezoterik semboller çizerek bu resmi Hz. İsa'nın resminin yanına asmaya başlar. Burada en çok dikkat çeken şey ise çizdiği resmin etrafındaki *“Tanrı'nın iradesinin gerçekleşmesinde insan ruhunun gücü yatar”* cümlesidir. Ona göre pentagram, bu antik kardeşliğin eskiden beri kullandığı kutsal bir semboldür.¹⁵¹

¹⁵¹ <https://bb.beinsadouno.org/the-pentagram-symbols-and-meaning/> (erişim tarihi: 09.04.2021)

Resim 2.115 Petır Dınovun çizdiği Pentagram

Panevritmia uygulamasındaki zorluk ise, bütün pentagramların hareketleri dairelerle sınırlanması şartından çıkmaktadır. Pentagram, kozmik insanı sembolize eder. O, sonsuzluğun sembolü olan daire şeklinde oynanır. Yani Pentagram dansını uygularken, aslında kozmik insanın kendi sonsuzluğundaki gelişimi gösterilir.¹⁵²

Şu ana kadar vermiş olduğumuz bilgilere bakıldığında Panevritmia'nın dil-şiir, müzik, dans ve aşk kavramları merkeze aldığını görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında İslâm kültüründe önemli bir yer tutan Mevleviliğin semâ'sı ile oldukça benzer noktaları olduğu kanaatine vardık. Çalışmanın son bölümünde de Panevritmia ile semâ'nın dil-şiir, müzik, dans ve aşk konuları üzerinden mukayesesini yapmaya gayret edeceğiz.

¹⁵² Dinov, *Panevritmia*, 2013, s. 126-127

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN-ESTETİK İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE PANEVRİTMİA VE SEMÂ'NIN MUKAYESESİ

Bu bölümde Dınov'un Panevritmia'sı ve Mevleviliğin semâ'sı mukayesesini daha anlaşılır bir biçimde yapabilmek için öncelikle Din ve İslâm estetiği, daha sonra İslâm kültüründe oldukça tanınan semâ hakkında kısa bir bilgi vermenin uygun olacağını düşündük. Vereceğimiz bu bilgilerden sonra da bu iki düşüncenin mukayesesini yapmaya çalışacağız.

3.1. Din ve İslâm Estetiği

Estetik terimi Grekçe *duyum*, *duyular yoluyla algılama* ve *hissetme* anlamına gelen “*aisthesis*” kelimesinden türetilmiştir. Grekçe aynı kökten gelen diğer kavramlar ise “*aisthanomai*”, “*aistho*”, “*aisthesis koine*”, ve “*aistheton*”dur. “*Aisthanomai*” duyularla algılamak veya kavramak, duyarlı olmak, fark etmek ve dikkat etmek anlamına gelir. “*Aisthesis koine*” ortak *duyum* ya da *hiss-i müşterek* anlamına gelir. “*Aistho*” da Latince “*expiro*” kelimesine benzer bir kullanımla *nefes vermek*, *soluğunu dışarıya bırakmak* anlamına gelir.¹⁵³ Bu da bazı teistik dinlerin yaratmayı “Tanrı'nın insana ruhundan üflemesi” ya da “Ol” demesi tarzında ortaya koyması yaratmanın gerisinde de estetik bir yapı olduğunu çağrıştırır niteliktedir.

Estetik, bu anlamda *duyulur algının*, *duyusallığın sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim* olarak düşünülmektedir. Sözcüğün kökeninde bulunan bu *duyusallık*, estetik dediğimiz bilimin adının dışında da bu sözcüğün yaşadığını gösterir. Bugün de tıp terminolojisinde gördüğümüz “*genel anestezi*” ya da “*lokal anestezi*” terimleri bunun bir örneğidir. İlki, ameliyatta tüm algılarımız ve duyularımızın kalkması, öteki ise ameliyat edilecek yerin duyarlılığının kalkması demektir. Düşünürlerin bir kısmı bu estetik sözcüğünün her iki anlamda da kullanmışlardır. Örneğin, Kant (ö. 1804) estetik sözcüğünü hem *duyusallık* anlamında hem de bugünkü estetik bilimi anlamında kullanır.¹⁵⁴

“*Aisthesis*”den türetilen estetik kavramının özellikle değer felsefesi içerisinde ayrı bir disiplin olan estetik ve onun konularıyla neredeyse yok denilebilecek derecede bir bağıntısının olduğu görülmektedir. Mesela Platon, bugün estetiğin temel konusu olan “*güzelliği*” asla olumsuz ve önemsiz bir kavram olarak görmemiş; hatta onu doğruluk ve iyilikle özdeşleştirmiştir. Bu karışıklığın nedeni estetik felsefesini kuran ya da felsefî bir disiplin

¹⁵³ Aydın Işık, *Din ve Estetik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, s. 27.

¹⁵⁴ İsmail Tunalı, *Estetik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1989, s. 13.

olarak estetiği diğer alanlardan ayıran Baumgarten'ın (ö. 1762) kendi felsefi anlayışı bağlamında bu ilme, Grekçe bir kelime olan “estetik” adını vermesinden kaynaklanmaktadır. Kelimeler, sözcükler ve kavramların insan varlığında yaşadığını düşünürsek, her kelime ve kavram, insan hayatında anlam değişikliklerine uğrayabilmekte; hatta ölebilmektedir. Kısacası estetiğin konusu olan güzel, çirkin, yüce, dehâ vb. konular estetiğin Grekçe “eisthesis” kökünden türetildiği için Grek filozoflarının bu konularla ilgilenmediği ve estetiğe olumsuz baktığı anlamına gelmez. Mesela “estetiğin babası” olarak görülen Platon'un neredeyse bütün felsefesi estetik, başka bir ifadeyle metafizik bir estetik temel üzerine kuruludur.¹⁵⁵ Yani anlaşılacağı gibi estetiği bir felsefe disiplini olarak ilk kuran Baumgarten'dir diyebiliriz. O, estetiği “açık seçik şeylerin ötesinde bulunan tasavvurlar bütünü” olarak tanımlar ve estetiği ile mantığı yan yana tutar. Ona göre estetik, duysal bilginin mantığı olup ikisi de bilgiye ve hakikate ulaşmaya çalışır. Mantık zihni bilginin yetkinliğini, estetik ise duyulur bilginin yetkinliğini gaye edinir. Bunun için estetik, bir gnoseologia inferior'dur; buna karşılık mantık, bir gnoseologia superior'dur. Bunu başka türlü söylersek: Estetik'in ödevi, duyarlılığı, *facultas cognoscitiva inferior*'u, aşağı bilgi yetisini incelemektir; tıpkı mantığın ödevinin zihin etkinliğini, *facultas cognoscitiva superior*'u, yukarı bilgi yetisini araştırmak ve onun kurallarını belirlemek olması gibi. O halde, estetik ile mantık arasında tam bir karşılıklı ilişki vardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, estetik, mantıktan özce farklı değildir, onun “küçük kız kardeşi”dir. Her ikisi de yetkin (perfect) bilgiyi, hakikatı bulmak ister.¹⁵⁶

Baumgarten ve özellikle Kant'la ayrı bir felsefe disiplini haline gelen estetiği, -şayet bir tanımı mümkünse (başka konuları olmakla birlikte)- güzeli sorgulayan, bir şeyin niçin güzel olduğunu araştıran, bu bağlamda güzelin öğelerini ayıran, onun iç ve dış yasalarını belirlemeye çalışan değerler bilimi şeklinde tanımlayabiliriz. Kısacası estetik, güzel üzerine düşünür ve onun ne olduğunu araştırır; o güzel üzerine düşünme sanatıdır.¹⁵⁷

Estetiğin yalnızca güzellik değeri inceleyen bir bilim olduğunu söylersek şüphesiz estetik bilimin alanına çok daraltmış oluruz. Nitekim estetik, sadece bir değer felsefesi veya değer bilimi olarak anlaşılsa da onun sınırları içine güzellik değeri gibi birçok farklı değerler de, sözgelişi, yüce, trajik, komik, zarif, ilginç ve hatta çirkin değeri de girer. Bu değerlerin hepsi, en az güzellik kadar estetik ile ilgisi olduğu gibi, onların estetik birer anlamı da vardır. Bunları göz önüne bulundurursak estetiği yalnızca güzelliğe bağlayarak açıklamaya çalışırsak onu gerçek bir anlamda sınırlandırmış oluruz. Bunu daha Kant'tan, Fr. Schiller'den (ö. 1805),

¹⁵⁵ Işık, *Din ve Estetik*, s. 28-29.

¹⁵⁶ Tunali, *Estetik*, s.14

¹⁵⁷ Işık, *Din ve Estetik*, s. 30.

K. Rosenkranz'tan (ö. 1879) günümüze kadar pek çok düşünür görmüştür diyebiliriz. Sözcüğü, Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde güzelliği olduğu gibi yüceyi de inceler, Schiller, güzelin yanında Anmut'u (hoş-çekici), Würde'yi (soyluluk) estetik kategoriler olarak anladığı gibi, duygusalı (sentimental) ve çocuksuyu da (naiv) yine estetik değerler olarak anlar. Bir Hegel öğrencisi olan Kari Rosenkranz, çirkinliği bir estetik kategorisi olarak düşünür. Son yüzyılda da Ludwig Wittgenstein (ö. 1951) estetik'i "bir güzellik bilimi" olarak anlamaya karşı çıkar. Ona göre estetik çok geniş bir alan kapsar ve sadece güzel kelimesi olarak kullanılırsa büyük yanlışlıklara yol açabilir. Wittgenstein'a göre, estetik gibi geniş bir alanı bulunan bir bilimin tek başına konusunu oluşturamaz.¹⁵⁸

Güzel ise insan ve onun insanî tarafıyla ilgilidir. Ruhsallığı bozulmayan her insan az yâda çok güzelle ilgilenmektedir. Durumu veya mevkisi ne olursa olsun her insan güzelle ilgilenir. Felsefe veya bilim her insanı ilgilendirmeyebilir ancak güzelle ilgilenmeyen ona yönelmeyen yoktur. Her insan tıraş olurken, yeni elbise alırken ya da evden dışarıya çıkarken aynada kendine bakar. Güzelin genel bir tanıma ulaşmak mümkün olmasa da ve yapılan tanımlamalar ne kadar farklı olsa da ya da birinin güzel bulunduğunu bir başkası bulmayabilirse de bilincinde olan her insan için kendine göre muhakkak bir "güzelin varlığı" söz konusudur.

Grek filozofları rölâivist bir anlayıştan kurtulabilmek ve kesin bir yargıya ulaşabilmek adına estetik olanı, kavranabilir bir şey olarak düşünmüş ve kavranabilir estetik objeye de "güzel" demişlerdir. Buna göre kavrama gücümüzü aşan bir şeye güzel dememiz pek mümkün gibi görünmemektedir. Onlar belki buna inanmaktaydılar ancak bizim kanaatimizce kavrama gücümüzü aşan bir şeyin güzel olamayacağını kabulü onun estetik bir obje olmadığı anlamına gelmez.¹⁵⁹

Her estetik olayı ister istemez bir süje ile ilgilidir. Bu süje, bir estetik hâl alma, bir estetik anlama olarak estetik olayının birliğine, estetik varlığa katılır. Süjenin, estetik varlık için vazgeçilemez bir durumu, bir zorunluluğu vardır. Çünkü güzel dediğimiz şey veya herhangi bir sanat yapısının, yalnız bir süje için, bir süjenin estetik tavrı ve algısı için bir sanat yapısı veya güzel bir şeydir. Her ne kadar estetik fenomen için süjenin varlığı zorunlu olsa da estetik fenomenin tek taşıyıcısı ve belirleyicisi değildir. Ancak, psikoloji eğilimli estetikçiler, süjenin önemini mutlaklaştırarak estetik fenomeni ona indirgemek isterler. Daha da açık söylemek gerekirse, süjeyi, süjenin estetik tavrını ve estetik algıyı, özdeşleyen akım, estetik algıyı ve estetik beğeniyi incelemekle estetik fenomeni belirlediklerini sanırlar. Böyle naif bir tavırla estetik fenomeni araştırmak, kuşkusuz eksik ve tek yanlı bir araştırma olur. Böyle bir araştırma, süjenin estetik durum ve yaşantılarını haklı olarak ruhsal olaylar gibi ele

¹⁵⁸ Tunalı, *Estetik*, s.15-16.

¹⁵⁹ Işık, *Din ve Estetik*, s. 32.

aldığından, estetik fenomeni de sırf ruhsal bir olay olarak belirleyecektir. Böyle bir estetik görüş için, süjenin estetik algısının, özdeşleyiminin, estetik beğenisi ve hazzının dışında artık bir başka estetik fenomen yoktur. Gerçi modern ontolojik estetik için de süje, estetik fenomen için varlığı zorunlu olan bir şeydir. Ama, ona göre estetik fenomen, yalnız süjeye dayanmaz ve süjede meydana gelen ruhsal olaylardan ve yaşantılardan ibaret değildir. Oysa, psikolojik eğilimli estetikçiler, süjenin estetik fenomen için olan önemini mutlaklaştırarak sonunda psikologist-monist ve sübjektivist bir estetik anlayışına vardılar. Bu estetiğe göre, süjede meydana gelen estetik yaşantıları psişik özde bir doğa bilimi inceleyecektir, bu bilim psikolojidir. Şu hâlde estetik, psikolojinin bir dalı, bir disiplini olacaktır.¹⁶⁰

Daha bu yüzyılın başlarında W. Worringer (ö. 1965) “estetik objektivizm'den estetik sübjektivizm'e en kesin adımı atmış olan, yani araştırmalarında artık estetik objenin biçiminden değil de estetik objeye bakan süjenin davranışından hareket eden modern estetik” diyerek estetik'i değerlendirirken, kuşkusuz burada doğrudan doğruya psikolojik estetik'i kastetmekte ve böyle bir estetik'in başına da özdeşleyim teorisiyle Theodor Lipps'i koymaktadır. Gerçekten de Lipps, haklı olarak modern psikolojik estetik'in kurucusu olarak düşünülebilir. Lipps, estetik'i şöyle temellendirmek ister:

“Estetik, güzelin bilimidir; bu, çirkinin bilimini de içerir. Bir obje, bende özel bir duygu, güzellik duygusu diyebileceğimiz bir duygu uyandırdığı ya da uyandırmaya yetili olduğu için 'güzel'dir. Herhalde 'güzellik' bir obje'nin bende belli bir etki uyandırma yetisine verilen bir addır. Bu etki, bende meydana gelen bir etki olarak psikolojik bir olgudur. Estetik, bu etkinin özünü saptamak, çözümlemek, nitelendirmek ve sınırlamak ister... Bu ödev bir psikolojik ödevdir. Buna göre, estetik de bir psikoloji disiplini dir.”¹⁶¹

Estetiği psikolojik bir tavır olarak kabul eden Theodor Lipps, estetik beğeni için obje üzerinde gerçekleşmesi gereken koşulları psikolojinin oluşturduğu düşüncesindedir. Wittgenstein ise psikolojinin deneysel yolla sonuç elde etmeyi amaçlamasından dolayı nesneler dünyası içinde bulunan estetiğin felsefe yönüyle örtüşmediğini vurgulamaktadır. Wittgenstein, estetik süreç içinde kendini gösteren “Ah!”, “Harika!” gibi kullanılan sözcükleri psikolojik yönden incelemenin estetik yönden bir değer belirttiği anlamına gelmediğini ancak sürece bir açıklama getirdiğinin muhakkak olduğu görüşündedir. Bu sözler kişinin estetik yargısını ortaya koymasını sağlayan bir araçtır. Bu tepki sözcükleri sanatın farklı ürünlerine göre değişiklik gösterdiğinden estetikte bir ölçütleri yoktur. Farklı dönem ve kültürlerde bu sözcükler değişiklik gösterebilir. “Hoş”, “Sevimli”, “Moda”, “Eski moda” sözcükleri bu

¹⁶⁰ Tunalı, *Estetik*, s.18

¹⁶¹ Tunalı, *Estetik*, s.18-19.

nedenle nesnel, genel ölçütler değildirler. Bunlar sadece dönemin ve toplumların şekillendirdiği semboller olarak düşünülmelidir.¹⁶²

Croce’a (ö. 1952) göre bir sezgiyi başka bir sezgiden ayıran şey maddedir, içeriktir. Biçim değişmezdir, ruhsal bir etkinliktir. Madde ise değişkendir. Ruhsal etkinlik madde olmadan soyutluğundan kurtulamaz, somut ve gerçek etkinlik, belirli bir ruhsal içerik, belirli bir sezgi haline gelemaz. Burada sezginin yalın bir duyum değil duyumlar çağrışımı olduğu ileri sürülmektedir. Çağrışımın ya bellek, belleksel çağrışım, bilinçli anımsama, ya da bilinçsiz öğelerin çağrışımı olarak anlaşılabileceği vurgulanmaktadır. Bir madde ve olay ile karşılaşıldığında hissedilen aşinalık ya da yakınlık sezgiler yoluyla biçimi anlamlandırmaktır. Biçimi anlamlandırmak kişinin o ana kadar zihninde biriken hislerin somut dışavurumudur.¹⁶³

Şeriatî (ö. 1977), bu durumla ilgili edebiyatta insanı etkileyen duyguların yaşantılarıyla ilişkisini açıklayan bir örnek sunmaktadır: “Bugünlerde her şeye insanın bu dünyada hissettiği eksiklik açısından bakıyorum. İnsanın dünyadaki bu eksiklik hissi onda birkaç duygu meydana getirir. Bunlardan birisi gurbet duygusudur. Gurbet duygusu ıstıraba neden olur. Ruhların ıstırap ve rahatsızlığının iyilik ve yücelikleri ölçüsünde arttığını görürüz. Edebiyatta acı, ıstırap ve kederi işleyen tüm edebi eserler el üstünde tutulurken neşe ve sevinci konu edinen eserler fazla rağbet görmez.”¹⁶⁴ Burada bir ürünün biçimsel özelliğinin dışında kişiye verdiği duygu ya da kişinin eserde kendine yakın bulduğu hissiyatın beğeni ya da etkilenmeyi oluşturduğu vurgulanmaktadır. Sadece edebiyatta değil sanatın her alanındaki ürünlerde bu durum etkin görünmektedir. Estetik anlayış sadece bir eserin deneysel yani görsel ilke ve elemanlara dayalı nitelikler bakımından yeterli olma şartına bağlı olamamaktadır. Eserin konusu ya da eserde görünen bir sembol, bireyin zihninde hatırlama, özlem duyma, üzüntü duyma gibi duygular oluşturmaktadır. Bu oluşumun sonunda ortaya çıkan tepki ise etkilenme veya beğeni olarak kendini göstermektedir.¹⁶⁵

Bolla, tepkinin sanat yapıtının maddeselliğiyle eşdeğer olduğunu düşünmektedir. Bir sanat yapıtına verilebilecek tepkinin aynı zamanda o yapının maddeselliğinin diğer bileşenleriyle de örneğin politik ya da ideolojik motivasyonu, anlamı veya etkileriyle de ilintili olabileceği gerçeğini kabul etmektedir. Bu nedenle sanat yapıtı olarak adlandırılan nesnelerin, uyum, bütünlük, yoğunluk gibi niteliklerini “estetik” nitelikler olarak tanımlama girişimlerini yararsız bulmaktadır. Çünkü bu tür girişimler kişinin dikkatinin, sanat yapıtının yarattığı deneyimden çok yapıtın kendisine yönelmesi gerektiğini öne sürmektedir. Sanat

¹⁶² Tunalı, *Estetik*, s.266-267.

¹⁶³ Tunalı, *Estetik*, s.17.

¹⁶⁴ Ali Şeriatî, *Sanat*, çev: Ejder Okumuş, Şura Yay., İstanbul 1997.

¹⁶⁵ Kübra Özalp, “Güzelin Bilinçli Algısı ve Estetik Eğitimi,” *İdil Dergisi Yayınları*, Cilt:5, Sayı: 21, Yıl: 2016, 491-504, s. 495.

nesnenin içinde yer alan bir şey değil, estetik deneyimin eşsiz biçimde bir özelliğidir. Bu deneyimi anlamak için kullandığımız araçlar her ne kadar izleyiciye o nesnenin içindeymiş gibi görünse de, bu görüntü bizim duygulanım tepkimizin ürünü olan bir yanılsamadır.¹⁶⁶

Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde yeniden tanımlanan 'yargı gücü', 'hoşlanma', 'güzel', 'yüce', 'deha' gibi kavramlar etrafında, yeni bir öznellik rejimi altında, öznenin en ele avuca sığmaz yönlerini, duyguya ve hayal gücüne bağlı işlevlerini belli bir disipline sokacak anlaşılması pek de kolay olmayan muazzam bir şebeke kurar. 'Güzel' kavramına bakacak olursak Kant'a göre, tıpkı Hume'daki gibi, bir şeyden 'güzel' o şeyin bir niteliği olduğu için hoşlanma duymayız, tersine hoşlanma duymamızın bir vesilesi olduğu için bir şeye 'güzel' deriz, ama yine de Hume'dan farklı olarak, yargımızı adeta şeyin niteliğine ilişkin nesnel, tümel ve zorunlu bir bilgi yargısının gücüyle donatırız. Böylelikle duyu-üstü özgür özneliğimizi doğanın duyulur nesneleri üzerinde deneyimleme fırsatı yakalarız, her ne kadar bu deneyim salt duygu atmosferi içerisinde kalsa da.¹⁶⁷

Buradan, 'bu güzeldir' şeklindeki estetik bir yargı tipinde Kant'ın sistemi açısından son derece önemli bir sonuç çıkar: 'zorunluluk' kavramına göre işleyen Doğa alanından 'özgürlük' kavramına göre işleyen Ahlâk alanına içsel bir geçiş imkânı. Bu imkân, estetik yargı gücü sadece öznenin özgür hoşlanmasından hareketle bir nesneyi adeta yasaya uygunluk formuna göre, yani anlama yetisinin yasa koyuculuğuna göre yargılıyormuşçasına yargılandığında gerçekleşir. "Güzel" ile ilgili olduğu ölçüde estetik yargı gücü şunu gösterir ki, doğanın kaskatı zorunluluğu, genelde duyu-üstü öznenin amaçlarının ve özelde özgürlük kavramının gerçek kılınmasını öngören ahlâkî 'nihaî amaç'ın bu dünyada gerçekleştirilmesini engelleyecek kadar geçirimsiz değildir. Estetik anlamı içerisinde yargı gücü, diye belirtmektedir Kant.¹⁶⁸ Ona göre, hem güzel hem de ahlaki iyi hoş gider. Yalnız şu farkla ki, güzelden duyulan hoşlanma salt seyretmeden duyulan bir hoşlanmadır, buna karşılık iyiden duyulan hoşlanma kavrama dayalı bir hoşlanmadır. Kant açısından estetik deneyim, nesne seyredilirken hayal gücü ve anlama yetisi arasında meydana gelen uyumdan doğan bir hoşlanmanın hissedilmesidir. Doğada güzelin var olmasından ötürü, doğa bizde bir ilgi uyandırır. Çünkü güzelin doğada her ortaya çıkışı, bizim doğanın akılsallıkla uyuma girebileceğini varsaymamız için bir neden verir. Kısacası, yetilerimizin özgür uyumu, doğa için bir amaç olarak alındığında doğada güzelin deneyimi, doğa ile insanın akıl yetileri arasından beklenmedik bir uyum ortaya çıkarır. Doğa güzelliği, böyle bir anlam taşıyabildiğinden dolayı, bize ahlak yasasının eylemlerimizde gerçekleşme imkânını sunar. Bu

¹⁶⁶ Peter de Bolla, *Sanat ve Estetik*, çev. Kubilay Koş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012, s. 27.

¹⁶⁷ Hakkı Hünler, *Estetik'in Kısa Tarihi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011, s. 365.

¹⁶⁸ Hünler, *Estetik'in Kısa Tarihi*, s. 365

yüzden, doğal ve nedensel olarak belirlenmiş bir dünya ya da ahlakî amaçlarımızın gerçekleşme imkânını açığa vuran doğa içindeki insan, güzelin varoluşuna asla ilgisiz kalmaz.¹⁶⁹

Şimdiye kadar söylediklerimize göre güzeli, en geniş anlamıyla hem tabiatta, hem de sanatta ahenkle ifadenin mükemmel bir buluşması şeklinde tanımlayabiliriz. Böyle bir buluşmanın duyu, duygu ve düşünme yetelerimizi birlikte etkilemek gibi bir gücü vardır. Güzeli, bizim duyuşsal algılayış, zihnî kavrayış, ulvî temayül ve duyarlılıklarımızı tatmin eden bir şeydir. Yani denilebilir ki, bir şey ne kadar çok hayal gücümüzü, zevk duygumuzu ve yüksek heyecanımızı uyandırıyorsa bu şey o kadar güzeldir.

İslâm'ın güzellik anlayışı ise kendisinde değer koyucu bir yön barındırır. Başka şekilde ifadeyle ifade edecek olursak, bir şeyi övmekle ona güzel demek aynı anlama gelir. Dilimizde yaygın olarak kullanılan, “Güzel Allah’ım...” ibaresi veya Yunus Emre’nin, “Adı güzel, kendi güzel Muhammed” dizesi bunun açık bir ifadesi olarak görülebilir.¹⁷⁰ Güzellik, İslâm'ın özünde yatan bir değerdir ve bu bakımdan da son derece önemlidir. Gazzâlî ve İbn Sînâ’ya göre, güzelliğin özü mükemmelliğin kabul ve teslimidir ve her şeyin kendine göre bir mükemmellik şekli ya da tarzı vardır. Güzellik sevgisi ise, güzelliği idrakin peşinden alınan hazdan dolayı değil, güzelliğin bizâtihi kendisinden dolayı olduğu zaman büyük bir anlam ifade eder. Zira bir şeyin kendisi verdiği hazla özdeşdir. Kısacası, güzelliğin mahiyeti gereği sevimli olduğu açıkça ortada olan bir şeydir. Allah güzel ve gerçek olduğuna göre, O da sevimli ve sevgilidir. Doğrusu, “hüsün” ve “cema” hem dış hem de iç güzelliği içine almakla birlikte, asıl önemli olan iç, yani bâtını güzelliği idrak etmektir. Beş duyunun kapsamı dışındaki şeylerin idrakine açılmak bizim mükemmel bir insan olmamızın da gerekli şartlarından biridir.¹⁷¹ Ancak Kur’an’da sadece doğal güzellikten değil, aynı zamanda insanın yaptığı sanat eserlerinin güzelliklerinden de bahsedilir. Örnek olarak “Mescide giderken güzel olan şeylerinizi alın” (A’raf 7/31) veya “güzel sabrı”, güzel ecir” (karşılık), “güzel ve temiz hayat” gibi şeyleri de eklenebilir. Kur’an’a göre, güzellik salt görsel ya da duygusal olanla sınırlı değildir. Burada güzellik güzellik dış dünyadaki güzellikler yanında duygu, davranış ve düşünce güzelliğini de içine alan bir bütünlük içinde değerlendirilir. Yani Kur’an güzelliği hayatın içinde bir olgu-değer bütünlüğü içinde önümüze sunar, iyi ve güzeli arasında bir ayırım yapmamaktadır.

İslâmî estetik anlayışında, güzel sadece göze hitap eden veya salt duyuşsal şeylerle sınırlı kalan bir husus değildir. Herhangi bir tutum, davranış veya bütün bir hayat hikâyesi, bir

¹⁶⁹ Işık, *Din ve Estetik*, s. 214-215.

¹⁷⁰ Turhan Koç, *İslâm Estetiği*, İSAM Yayınları, İstanbul 2014, s. 78.

¹⁷¹ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 79.

duygu, bir fikir de güzel olarak değerlendirilir ve sevilir. Nitekim Hucurat sûresinde, “Allah size imanı sevdirdi ve kalplerinizi onunla süsledi.” (49/7) denilmektedir. Bu âyet, Gazzâlî’nin, idrak edilen her türlü “hüsün” ve “cemal”ın bize zevk vereceği ve sevimli olacağı şeklindeki görüşünün açık bir delilidir. Dış görünüşle ilgili güzellik gözle görülen bir niteliktir. Biçim, tenasüp ve şekil güzelliği güzelliğin sadece bir bölümünü oluşturur. Bu bakımdan, basiretle idrak edilen güzelliğe çok büyük bir önem verilmiştir. Celâl, azamet, ululuk, yücelik, manevi meziyetler ve ahlâkî olgunluk gibi güzellikler bu “basiret” veya “kalp gözü” denen ve daha derinlere nüfuz eden bir idrak yetisiyle müşahade edilen güzelliklerdir.¹⁷²

İslâm’da iyi olanı ve güzel olanı ayırt etmek biraz güç olabilir. Çünkü İslâmî anlayışta güzel, iyi, bilgi ve hakikat arasında çok sıkı bir bağ vardır. Başka bir ifade ile güzellik değerini vâkıya uygun düşmek anlamında hak ve hakikat olmaktan ve bütün var olanların özünde yatan hayırla buluşmaktan alır. Hak ve hayır varlığın özünü oluşturur ve başlı başına bir değer ifade eder. Kaldı ki Kur’an’dan, bunların birbirinden bağımsız değerler olduğunu çıkarmak da mümkün değildir. Kur’an’ın birçok ayetinde “hayır” kelimesi ile “hasen” kelimesi birbiriyle örtüşen anlamlarda kullanılır. Bu bilinçte olan Müslümanlar da hayır ile haseni, yani iyilikle güzelliği hiçbir zaman birbirinden ayırmamışlardır. Aynı şekilde Kur’an’ın güzel olan ile yararlı olan arasında da herhangi bir ayırım yapmadığını görülmektedir. Kur’an, güzelliğin bütün hayatımızda sinmesini öğütlemektedir. Bu anlayışa uygun olarak, İslâm sanatında maharet belli bir problemin teknik çözümüyle estetik çözümünü birlikte gerçekleştirmekte yatar.

Gazzâlî’nin, bir şeyin iyiliğinden veya işe yaramasından dolayı değil, başlı başına güzel olabileceği, dolayısıyla her şeyden bağımsız olarak sevebileceği, gerçek sevginin işte bu “hüsün” ve “cemal” sevgisi olduğu şeklindeki yaklaşımı İslâm estetiğinin genel tutumu adına burada serdedilen görüşlerle çelişmez. Her şeyden önce, o hüsün ve cemalle doğrudan doğruya nihaî anlamda cemil olana atıfta bulunmaktadır.¹⁷³

İslâm estetiğinin kelâmî ve teolojik boyutları da vardır. Asırlarca devam eden kelâmî tartışmaların sonucunda Allah’ın varlığı ve birliğinin kanıtlanabilmesi için ortaya konulan delillerden biri de estetik delilidir, diğer adıyla “nizam ve gaye delili”.

Bu delilin aklî ya da kavramsal boyutu yanında çok önemli bir özelliği de dinî tecrübeyle âdetâ “içten” diyebileceğimiz bir bağlantısı olan ahlâkî ve estetik tecrübeye öncelikli bir yer vermesidir. Tabiatdaki olgu ve olayların akışında, olanca karmaşaya rağmen, yine de bir düzene tanık oluyoruz. Bilim açısından önemli olan anlaşılabilirlik, ahlâkî yatkınlığın gelişme imkânı ve estetik duygunun tatmini bu düzen ve ahenk sayesinde mümkün

¹⁷² Koç, *İslâm Estetiği*, s. 81.

¹⁷³ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 82.

olmaktadır. Öyle ki bilgi ve ahlâkı mümkün kılan bu yapı insanda bunlardan önce estetik bir duygu uyandırır.¹⁷⁴ Buradan sonuç olarak anlayabiliriz ki, estetik tecrübe ahlâk ve iman tecrübesinin ayrılmaz bir parçasıdır. En belirgin İslâm anlayışlarından biri de varlığın mutlak ve nesnel anlamda güzel bir biçim ve görüntüye sahip olmasıdır. Güzellik varlığın özünde olan bir şeydir. Zira “Allah yarattığı her şeyi güzel kılmıştır” (Secde 32/7). Yani varlık, bu mümkün yapısı içinde hem mükemmel hem de güzeldir ve bu güzellik insanı mutlak celâl ve cemal sahibi olan Allah’a götürmenin vesilesi olabilecek niteliktedir. Bunun en önemli şartı da sûret ve mâna güzelliğini bir bütünlük içinde görmektir. Başta sûfiler olmak üzere, bütün Müslüman düşünür, şair ve sanatçılar tarafından güzellik bu dünyada ilâhî olanı izhar eden ve gaybî dünyaya ilişkin farkında oluşa doğrudan aracılık eden bir nitelik olarak görülmüştür. Yani Allah’ın lütuf ve inayetinin doğrudan ve açık bir tezahürü olan güzellik O’nun varlığının âdeta en dolaysız bir kanıtı durumundadır.¹⁷⁵

Öte yandan, genel olarak tasavvufî bakış açısına göre, bütün âlem ilâhî güzelliğin bir sûretidir veya Allah’ın cemalinin mazharı, yani görünme yeri olmaktan başka bir şey değildir. Bu bakış açısı sık sık, “Ben bir gizli hazine idim; bilinmeyi arzu ettim.” hadisine atıfta bulunularak ifade edilir. Tasavvufî bakış açısına göre, Allah güzeldir ve mutlak güzellik O’na aittir. Allah’ın “güzel isimleri” o En Güzel ve Mükemmel olana veya bu anlamda mânevî güzelliğe delalet eder. Âlemdeki güzellik ise sûrî, yani biçime bürünmüş güzelliiktir. Dolayısıyla, bütün olarak âlem ilâhî bir güzelliğe sahiptir; başka bir ifadeyle, dünyadaki güzellik ilâhî güzelliğin tecellisinden başka bir şey değildir. Kısaca, varlık ontolojik olarak cemal ve kemalin sergilenmesi olduğundan, âlemdeki hiçbir şey özü itibarıyla çirkin değildir.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere, İslâm akla büyük önem vermekle birlikte, insanın duygu ve tecrübelerine de aynı ölçüde değer verir. Kur’an, tekrar tekrar bildirdiği hakikatin akılla kavranabileceğini söyler. Öyle ki, eğer dinler akla gösterdikleri saygı bakımından sıralanacak olsa İslâm en başta yer alır. En güzel bir şekilde yaratılmış insanın önemli özelliklerinden biri de onun bedî (estetik) bir duyarlılığa sahip olmasıdır. Bu yüzdendir ki İslâm sanatın ve estetiğin gelişmesine büyük imkânlar sunar.

İslâm sanat ve estetiğini İslâm’ın varlık, insan, âlem ve hayat telakkisinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, İslâm sanatı İslâm ilkeleri ve inançları üstünde yükselen bir medeniyetin ifadesidir.¹⁷⁶ Elbette din sanatı değildir, ama duyarak, düşünerek ve zevk alarak yaşamak bir sanattır. Bu da İslâm’ın “ihşan” boyutunu, yani imanın güzellik, incelik ve derin algılayışla ilgili yönünü bütün boyutlarıyla hayata geçirerek

¹⁷⁴ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 109.

¹⁷⁵ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 110.

¹⁷⁶ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 13.

“muhsinlerden” biri olmakla mümkündür. Bu bağlamda İslâm estetiğini, metafizikle ilgisini asla kesmeyen bir estetik olarak görmek durumundayız. Bu estetiğin derinliği, ruha işleyen gücü ve modern estetiklerden farklı, dolayısıyla önemi onun bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. İslâm estetiği “mâna” ile “sûret”in mükemmel bir uyumunu sergiler, bu uyuma yaslanır ve bunu duyurmaya çalışır.¹⁷⁷

Bütün dinlerde iman, ahlâk, sanat ve düşünce birlikte yürümüştür. İslâm’da da estetik ve sanatla ilgili görüş ve yaklaşımlar henüz bütün ayrıntılarıyla ortaya konmamış olmakla birlikte; şiir, mimari, hüsn-i hat ve tezhipte ilgili sanat eserlerini, büyük metafizikçi ve düşünürlerin çetin metafiziksel konuları anlatırken mecazî ya da şiirsel bir dil kullandıklarını ve hatta şiir yazdıklarını göz önünde bulunduracak olursak, durumun İslâm açısından da farklı olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Din ve estetiğe dair bu kısa girişten sonra, karşılaştırma ve mukayese kısmına girmeden önce Semâ’nın yapısı, önemi ve yapılışı hakkında da kısa bir bilgi vermeye çalışacağız. Bu bağlamda, Panevritmia hakkında ikinci bölümde verilen bilgiler ile Semâ’nın ve Panevritmia’nın mukayesesinin daha kolay anlaşılacağı kanaatindeyiz.

3.2. Semâ

Sözlükte “işitmek, duymak, dinlemek; işitilen söz, güzel ses, iyi şöhret” anlamlarındaki semâ kelimesi genellikle “şarkı, nağme, mûsiki, raks” mânalarını çağrıştıracak biçimde kullanılmaktadır. İlk sûfî müelliflerin eserlerinde semâ “sûfinin kendisine gelen vâridi işitmesi ve işittiğini kalbe aktarması” anlamına gelmektedir.¹⁷⁸ Hücvirî’ye göre, ilmin husûle gelmesinin ve elde edilmesinin sebep ve vasıtaları beş duyu organıdır. Birincisi kulak, ikincisi göz, üçüncüsü tatma, dördüncüsü koklama ve beşincisi dokunmadır. Allah bu beş şeyi kalp için kapı olarak yaratmış ve ilim nevilerinin tümünü bunlardan her birine bağlamıştır.¹⁷⁹

Hücvirî’ye göre, şeriâtı ve dini vacip ve zarurî kılan sem’dir. Bundan dolayı Ehl-i sünnet, mükellefiyetler âlemi olan bu dünyada sem’in basardan, (kulağın gözden, işitmenin görmekten) üstün olduğunu söylemişlerdir. Hücvirî der ki: “Hata üzerine olan biri diyebilir ki Sem’ ve kulak haber mahallidir, basar ve göz ise nazar yeridir. Allah’ı görmek, O’nun kelâmını ve hitabını işitmekten daha üstündür. Şu halde gözün ve görmenin kulaktan ve işitmekten daha üstün olması lazım gelir. Buna cevaben denilir ki, biz Cennette rû’yetin olacağını (ve Allah’ın temaşa edileceğini) sem’ ve kulak ile öğreniyoruz. Çünkü aklî cevaz ve imkân bakımından hicap keşiften, (Allah’ı görmek O’nu görmemekten) daha evlâ ve daha

¹⁷⁷ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 15-16.

¹⁷⁸ Semih Ceyhan, “Semâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. XXXVI, s. 455.

¹⁷⁹ Hücvirî, *Keşfu’l Mahcûb*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul 2016, s. 448.

doğru değildir. Haberle öğrendik ki, Allah müminleri mükâşefe durumuna getirecek, sırlarından hicabı ve perdeyi kaldıracak, bu suretle onlar da İzzet ve Celâl sahibi olan Allah'ı göreceklerdir. Şu halde sem' ve kulak, basar ve gözden daha faziletlidir.”¹⁸⁰ Ayrıca ona göre, bütün şer'î hükümler sem' ve işitme üzerine bina kılınmıştır. Çünkü sem' olmasa, bu hükümlerin ispatı, kabulü ve sübutu imkânsız olur. Gelmiş olan peygamberler de önce konuşmuşlar, bunun neticesinde onları dinleyen, sözlerine kulak verenler iman etmişler, bundan sonra da (göze hitap eden) mucizeler göstermişlerdir. Bütün bunlardan da semâ fiilinin diğer bütün tasavvufî fiil ve hallerden önce geldiğini anlaşılmaktadır.

Hücvirî duyulan şeyin çeşidine göre semâ'yı üçe ayırır. Bu üç çeşit semâ da Kur'an'ın, şiirin ve nağmelerin semâ'sıdır. Ancak Kur'an'ın semâ'yı diğerlerine göre daha üstündür. Ona göre, Kur'an'ın mucizelerinden biri, onu dinlemekten ve okumaktan tabiatın nefret etmemesi ve hoşnutsuz olmamasıdır. Bunun sebebi, onda muazzam bir rikkatin (inceliğin ve dokunaklı olma halinin) mevcut olmasıdır.¹⁸¹ Öyle ki, Kureyş kâfirleri bile gece gizlice gelip Peygamberimizin namazdayken okuduğu Kur'an'ı dinlerler. Öteki tarafta da Allah Teâlâ cinleri göndermiş, onlar da bölük bölük gelerek Hz. Peygamber'den Hak Teâlâ'nın kelâmını dinler. Yalnızca Kur'an-ı Kerim dinlemeyi tercih eden sûfilerin yanı sıra şiir, kaside ve mûsiki dinlemek isteyenler de olmuştur muhakkak.

Hicri III. asrın ilk yarısında görülen hızlı ve köklü değişimleri konu alan en önemli mesele de şüphesiz ki, dini müziktir (semâ). Hususî bir tabir olarak tasavvufta semâ adını alan dini müzik, genel hatlarıyla ilk defa bu şekilde ortaya çıkmış olur. Onun için kuruluş halinde bulunan dini müzik daimi olarak fıkıh ve hadis âlimlerin tenkidine maruz kaldığı gibi, bütün zahitlerin ve hatta bazı sûfilerin hücumuna hedef olmaktan da kurtulamaz. Ayrıca semâ'yı caiz gören sûfiler de bunu muayyen kimseler için ve belli bir dereceye kadar caiz görmekte, bunun dışında kalan müziği tenkit etmekte.¹⁸² İlk sûfiler mûsiki (gınâ, tegannî, elhan, telhin) yerine semâ terimini tercih ederler. Nefsin isteklerine düşkün olanlar karıştırılmaktan sakınmak istemeleri, semâ'da musikin aksine ölçüsüz seslerin hatta sessizliğin işitilmesi, semâ'nın Allah, melek ve peygamberden dinlemeyi içerecek kadar geniş kapsamlı olması, gınâ, elhan ve musiki kelimelerini dini bozmak ve bid'atlar uydurmakta suçlayan zâhir ulemâsının hücumlarına hedef olmaktan korunmaya çalışmaları, semâ'yı oyun ve eğlence şeklinde algılamamaları bu tercihin sebepleri arasında sayılır. Semâ terimi sonraki

¹⁸⁰ Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 448.

¹⁸¹ Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 449.

¹⁸² Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, Kabala Yay., İstanbul 2012, s. 168.

dönemlerde daha çok ritimli ve âhenkli seslerin, mûsiki nağmelerinin dinlenmesine hasredilmiş, sûfilerin tertip ettiği mûsiki ve zikir meclislerine semâ meclisi denilir.¹⁸³

Semâ'yı uygulayanlar genelde mânâyı dinleyenler ve sesi dinleyenler olarak iki farklı grupta tetkik edilebilir. Sûfilere göre semâ'da önemli olan şey mânâyı dinlemek ve anlamaktır. Bunu yapanlar, neye bakarsa baksın mutlaka orada Allah'ın gücünü, kudretini görmüş olurlar. Onların kulağına gelen her bir sesi, ya Allah'tan dinler veya onun içinde Allah'ın kuvvet ve kudreti vardır, bilirler. Böyle kimseler için dinlemek, şevkini hareketlendirir, aşkını ve sevgisini kuvvetleştirir. Kalbinin ateşini yakar.¹⁸⁴ Gazâli *İhyâu Ulûmi'd-Din* eserinde der ki, bu halleri ancak tadan anlar. Bu halleri zevk edemeyecek kadar hissi yorgunlaşmış bir kimse onları inkâr eder. Bu anlama ve yorumlamadan sonra vecde kapılmak makamıdır. Gazâli *İhyâu Ulûmi'd Din*'de vecd'i açıklarken bazı sufilerin görüşlerini nakleder. Bu görüşlerden birkaçı şu şekildedir:

“**Zünnûn-i Mısırî**, Semâ hakkında şöyle buyurdu: Semâ, Hakkın bir elçisidir. Kalpleri Hakk'a doğru sevk etmek için gelmiştir. Binâenaleyh ona hakkıyla kulak kabartan ve dinleyen bir kimse hedefe varır. Nefis ve tabiatla onu dinleyen bir kimse zındılaşır!

Sanki **Zünnûn-i Mısırî**, vecdi kalpleri Hakk'a doğru tahrik etmekten ibaret olarak tabir eder. Zira dinlemenin elçisi geldiği zaman, Zünnûn bunu görmüştür. Zira dinlemeye ‘Hakkın elçisi’ demesi de böyle görmesini ifade eder.

Ebû Hüseyin ed-Derrac, Semâ'da gördüğü hakikatten haber vererek dedi ki:

- Vecd, dinlemek anında mevcut olandan ibarettir.

Ve devamla:

- Dinlemek beni hal ve heybet veya Allah'ın azameti meydanlarında gezdirip atâ nezdinde bana Hakk'ın varlığını gösterdi. O da safâ kadehiyle bana içirdi. Onunla rıza konaklarına vardım. Vecd beni tenezzüh ve genişlik bahçesine çıkardı.

Şiblî (bazı nüshalarda Sa'lebî) buyurdu: Teganninin zâhiri, fitne ve denemedir. İçi ise ibrettir. Binâenaleyh işareti bilen bir kimse için ibareyi dinlemek helal olur. Aksi takdirde ibareyi dinlemek fitneyi çağırır ve insanı belaya maruz bırakır.

Ebû Said İbni Arabî buyurdu: Vecd, perdenin kaldırılması, rakibin müşahedesi, anlayışın huzuru, gaybın mülâhaza ve gözetmesi, sırrın konuşması, gaybın ünsiyetidir. Sen sen olduğun için vecd senin faniliğindir.

Yine buyurdu: Vecd, Allah ma'rifetinde ihtisas sâhibi kılınanların derecelerinin evvelidir. Gaybı tasdik etmek mirasıdır. Onlar vecdi zevk edip vecdin nûru kalplerinde parladığı zaman her şek ve şüphe kalplerinden söküldü.”¹⁸⁵

¹⁸³ Ceyhan, “*Semâ*”, c. 36, s. 455.

¹⁸⁴ İmâm-ı Gazâli, *İhyâu Ulûmi'd Din*, çev. Ali Arslan, Akît Yay., c. 4, s. 260.

¹⁸⁵ Gazâli, *İhyâu Ulûmi'd Din*, c. 4, s. 260.

Kur'an, şiir, kaside veya mûsiki nağmelerinin sâikiyle meydana gelen vecd halinin insanın organlarına yayılması raks diye nitelenen hareketli semâ'yı doğurur. İlk sûfiler tarafından eksik bir mertebe olarak tanımlanan hareketli semâ sülûkun başlangıcında ve ortasında onlar için caiz kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber mescidde rakseden Hebeşlileri gördüğünde onları bundan sakındırmamıştır. Sülûkun nihayetine ermiş kâmiller ise tabiat, nefis ve beşerî sıfatlarını terbiye ettikleri, güzel ses ve hoş nağmelerden haz alacak duyuları kalmadığı, himmetlerini Hakk'a yöneltip daima huzurda bulundukları için hareketsiz semâ'da bulunmuşlardır.¹⁸⁶

Daha önce de belirttiğimiz için sûfilere göre bâtının semâ'yı sesin değil ilâhi mananın dinlenmesi ve idrak edilmesidir. Zira âriflere göre marifet halden üstündür. Bununla birlikte kâmil şeyhler, mûsikili ve hareketli semâ meclislerine oradakilere ilimleriyle faydalı olmak, semâ'nın şartlarını ve âdâbını öğretmek gibi maksatlarla katılmışlardır.

Gazzâlî *İhyâ*'da, tarikatlar öncesi tasavvuf hayatında semâ meclislerinin âdâb ve erkânından geniş şekilde bahseder. Gazzâlî semâ'nın edep kurallarından bahsederken beş kuralı olduğunu söyler. Birinci edep: Cüneyd-i Bağdâdî'nin, "Semâ üç şeye muhtaçtır. Eğer bu üç şey mevcut değilse dinleme! O şeyler de: Zaman, mekân ve arkadaşdır" sözüne dayanır. Yemek esnasında, kırgınlık ve husumet anında, namazda veya kalp huzuruna engel bir şey bulunduğu (zaman); pis sokak kenarlarında, çirkin manzaralı veya kalbi meşgul eden yerlerde (mekân); aralarında hemcinsleri olmayıp şeklen zahid görünen, kalp inceliklerinden nasip olmayan ve semâ'yı inkâr edenlerin yanında (arkadaş) semâ etmekten kaçınılmalıdır. İkinci edep: Mecliste bulunanların haline bakmaktır. Etrafta semâ'nın kendisine zarar vereceği müritler varsa şeyhin onların yanında semâ etmesi uygun değildir. Eğer ille de dinlemek isteyen varsa, onları başka bir meşguliyetle vazifelendirilir. Üçüncü edep: Söylenenin, söylediklerine kalbi hazır, iltifatı sağa sola az olduğu halde, dinleyenlerin yüzlerine ve onlardan sâdır olan vecd hallerine bakmaktan çekindiği, nefsiyle meşgul olduğu, kalbini gözetdiği, Allah Teâlâ tarafından sırrından açılan rahmetini murakabe ettiği, arkadaşlarının kalbini teşvik edici hareketlerden korunduğu halde kulak vermesidir. Dördüncü edep: Semâ sırasında kendisini zaptedebilecek güçte olanın ayağa kalkmaması, yüksek sesle ağlamaması, bağırıp çağırmaması. Beşinci edep: Cemaatin içinden birisi riyasız ve tekellüfsüz, dosdoğru bir vecde ayağa kalktığı zamanda cemaat ayağa kalkarsa, ayağa kalkıp onlara uymaktır. Gazzâlî bu davranış arkadaşlığın adabındandır olduğundan söyler.¹⁸⁷

Hücvirî semâ'nın adabından bahsederken ilk olarak içtenliği şart koşar. İçten gelmeden semâ yapılmamalı, semâ adet haline getirilmemeli, kalpteki ta'zimin gönülden

¹⁸⁶ Ceyhan, *Semâ*, c. 36, s. 456.

¹⁸⁷ Gazzâlî, *İhyâü Ulûmî'd Din*, c. 4, s. 310.

gitmemesi için uzak fasılalarla semâ yapılmalıdır. *Keşfu'l Mahcûb*'da Hücvirî der ki, semâ yapılan yerde bir pirin hazır bulunması, bu yerin halktan hâlî olması, kavvalın¹⁸⁸ muhterem bir kişi olması, kalbin meşguliyetlerden tahliye edilmesi, tab'ın eğlenceden kaçınması ve külfetin ortadan kalkması lazım.¹⁸⁹

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, kendisinden önceki sahv ve kemal ehli sûfilerin semâa dair düşüncelerini derinleştirerek semâ'yı mutlak (tahkiki) ve sınırlı (taklidi) olmak üzere ikiye, bir başka bağlamda ise ilâhî (aklın semâ'sı), ruhanî (nefsin) ve tabîî (tabiatın semâ'sı) şeklinde üçe ayırmıştır. İlâhî semâ, Hakk'ın mutlak varlığının zuhur etmesinin başlangıcı olan “kün” (ol hitabının) varlıkların mahiyetleri olan a'yân-ı sâbiteleri tarafından işitilmesi ve Hakk'ın ulûhiyyetinin bütün varlıklar tarafından tasdik edilmesidir. İlâhî semâ ilâhî sırların keşfedilmesine dayalı işitmekten ibaret mutlak semâ'dır ve diğerlerinden üstündür. Zira bu semâ'da her şeyin Hak'tan ve Hak ile işitilmesi söz konusudur. Allah'ın semi isminin sırrına eren ârifin işitmesi Allah'ın işitmesi gibidir. İlâhî semâ, muhakkık sufilerin ve maneviyat alanında en üst mertebede bulunan Melâmîler'in işitmesidir. Ruhânî semâ bütün varlıkların Allah'ı tesbih ettiğini ruh vasıtasıyla işitmektir. Üçüncü ve en düşük seviyedeki semâ tabîî semâ'dır. Sınırlı semâ da denilen bu semâ mûsiki nağmelerinin ve güzel seslerin insan tabiatında meydana getirdiği tesirle nefsin ve bedenin harekete geçmesine sebep olur. Tabîî semâ hal ve vecd ehlinin semâ'sıdır. İlâhî ve ruhanî semâ'da tam bir sükûnet vardır. Çünkü bu semâ mertebelerinde insanın ruh ve idraki tabîî varlık kaydından kurtulmuştur. İlâhî semâ sahibine kuvvetli bir vâridât geldiğinde yapması gereken şey sırt üstü yere yatmaktır. Nitekim Hz. Peygamber kendisine vahiy gelince böyle yapmıştır.¹⁹⁰

Bazı hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in bu şekildeki mûsikî ile karışık raksları yalnız müsamaha ile değil tahsinle karşıladığına dair rivayetler görülmektedir. Esasen hicret esnasında Medine kadın ve çocuklarının deflerin refakatinde söyledikleri sevinç şarkılarını geniş bir tebessümle karşılayan Hz. Peygamber'in Ashab-ı Suffa'nın semâlarını da hoş göreceği pek tabîî idi. Bununla beraber bu hadislerin kuvvetli hadisler olmadığı savunulmaktadır. Çünkü semâ, Ehl-i Sünnet ulemasının birçoğu tarafından da haram sayılmaktadır. Mutasavvıflara karşı muarız bulunan ulemanın onların bir nevi ibadet manası vermek istedikleri semâ'ya bu şekilde hücum ederler.

¹⁸⁸ *Kavval*: Mevleviyye tarikatında toplu zikir olarak bilinen semâ yapıldığı sırada âyîn-i şerif okuyanlara verilen isimdir. Bu kişiler semâhanenin biraz yüksekte olan bir yerde oturup sazlarla beraber âin okurlar. Bir diğer adı *Âyinhan* olan bu kişilere diğer tarikatlarda *Zâkir*, Arabistan'daki tekkelerde *Münşid*, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî zamanında *Gûyande* veya *Kavval* denirdi. (Cinuçen Tanrıkörür, “Âyinhan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, s. 252-253.)

¹⁸⁹ Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 472.

¹⁹⁰ Ceyhan, *Semâ*, c. 36, s. 456.

Sultan Veled'in anlattığına göre semâ'yı Mevlânâ'ya ilk öğreten kayınvalidesi büyük Kerrâ Hâtun'dur. Bu tarihte Mevlânâ babasıyla beraber Lârende'de olur ve henüz on sekiz yaşında ve evli bulunur. Büyük ihtimalle babasından aldığı ilmî terbiyenin sıkılığı bunu devam ettirememiş olacak ki 15 sene sonra Konya'da Şems'le karşılaşınca kadar semâ ettiğine dair bir kayda tesadüf edilmemektedir. Ancak Asaf Hâlet Çelebi'ye göre Mevlânâ'nın semâ'yı bugünkü Mevlevîlerin semâ şekline benzer. Çünkü Şems ona çarh atmayı öğretir. Çarh atmak demek sol bacağın başparmağının mihveri üzerinde sağ ayağı kaldırarak tam 180 derecelik bir dönüş yapmaktır ki Mevlevîler bu şekilde semâ etmektedirler.¹⁹¹ Otuz sekiz yaşında semâ'yı tekrar öğrenen Mevlânâ, çoktan derslerini ihmal etmeye başlar; gerek Şems'in Konya'da fasılalarla kalışından, gerek kat'î surette kayboluşundan sonra ney ve rübâb gibi sazlar çaldırarak semâ'ya kalkmaktan ve bu sırada da meşhur şiirlerini inşâd etmekten zevk alır. Başta Konyalı Şeyh Sadrüddî, Siraceddîn Ermevî ve daha birçokları olmak üzere Mevlânâ'ya şiddetle hücum ederler. Şeyh Sadrüddîn gibi tasavvufla meşgul olmuş kimseler bile semâ'yı kabul etmekle beraber bunun rebâb seslerine uyularak yapılmasına itiraz ederler. Fakat bu itirazlar çok uzun sürmez. Mevlânâ'nın büyük şahsiyeti ve harikulâde vecdi karşısına erir. Mu'terizlerinin çoğu onunla dost ve mürit olurlar. Onun semâlarını hürmetle, zevkle seyretmeye başlarlar, hükümetin yüksek şahsiyetleri ve hanımları Mevlânâ'yı davet fırsatını bulabilmek için hususî semâ âlemleri tertib ederler

Semâ meşk (eğitim)i, "Meşk Tahtası"da denen, bir kenarının uzunluğu yaklaşık bir arşın olan, kare şeklinde bir tahta (Semâ Tahtası) üzerinde yapılan egzersizlerle başlar. Ceviz veya ıhlamur ağacından yapılan bu tahtanın orta kısmında başparmak tırnağı büyüklüğünde bakır veya pirinçten mamûl, yuvarlak bir kabara çivisi vardır. Bugünlerde ancak müzelerde görebileceğimiz bu tahtalarında çivinin etrafı, egzersizler sırasındaki ayak hareketlerine bağlı olarak aşınmaya uğrar. Semazen olmak isteyen derviş, sağ avucuna bir miktar tuz koyarak bu tahtanın yanına gelir, sol dizini yere dayar, sağ dizini bükerek yere çöker. Çiviye öptükten sonra, avucundaki tuzu çivinin etrafına serper. Tuz meşk esnasında ayağın rahatça kaymasını sağladığı gibi, ayakta bül gelişip yara olmasını da engeller.¹⁹² Bundan sonra derviş tekrar ayağa kalkar ve tahtaya çıkar. Sol ayağının başparmağı ile ikinci parmağı arasına çiviye alır. Sağ kolu üstte olacak şekilde kollarını göğsünün üstünde çaprazvari bağlar. Avuçlarını omuz başına koyar, sağ ayağını, sol ayağına dik vaziyette ve biraz açıkta tutar. Sol ayağın topuğunu kaldırmadan sağa doğru çevirir. Topuğunu mümkün olduğu kadar sağa çevirdikten sonra, sağ ayağını yerden kaldırır. Sol ayağının dizi hizasından, buna dik şekilde yere basar. Burada

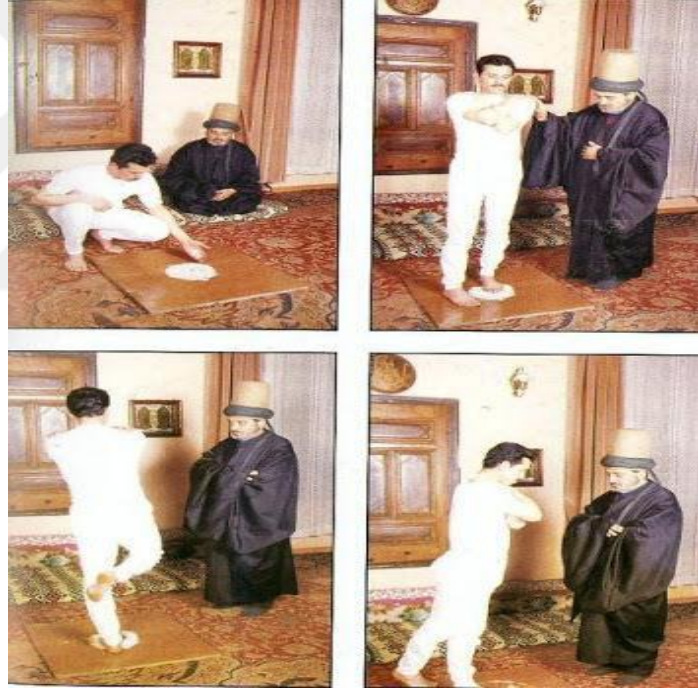
¹⁹¹ Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 130.

¹⁹² Fuat Yöndemli, *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 11.

dikkat edilecek nokta, sol ayak ve dizin hiç bükülmemesidir. Sağ ayak itici motor fonksiyonu görür. Onun itişisi sayesinde bütün vücut bir dönüş yapar.¹⁹³

Resim 3.1 Semâ eğitimi için kullanılan tuzlu meşk tahtası

Resim 3.2 Meşk tahtasında Semâ eğitimi

Semazenlikte sağ ayağa “Çarh (çark)”, sol ayağa ise “Direk” adı verilir. Bu şekilde dönmeye “Çark Atma” denir. Çark atmak, sağ ayağı bulunduğu yerden alıp, sağdan sola dönerek, yine aynı noktaya bırakmak suretiyle yapılır. Bu sırada direk ayağın topuğu tahtadan hiç kaldırılmadan, soldan sağa doğru çevrilerek eski pozisyonuna getirilir. Yapılan bu harekete “Tam Çark Atış” denir. Bir müddet de çivisiz olarak çark attırıldıktan sonra, semâzen olacak dervişe sırayla “Kol Açma”sı, “Direk Tutma”sı (yanı olduğu yerde 360

¹⁹³ Yöndemli, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, s. 11.

derece dönmesi), çark atarak yürümesi ve düz hat boyunca sağ-sola sapmadan ilerlemesi öğretilir.¹⁹⁴

Resim 3.3 Semâ eğitimi 1

Resim 3.4 Semâ eğitimi 2

Resim 3.5 Semâ eğitimi 3

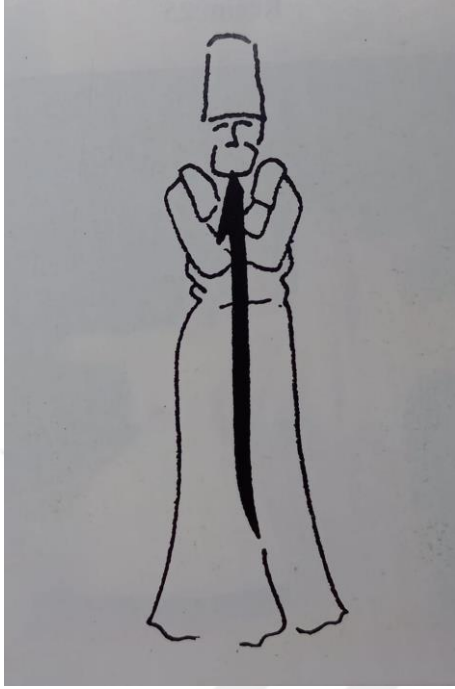

Resim 3.6 Semâ eğitimi 4

Mukabele denilen Mevlevî âyini, tasavvufî manada ilâhî aşk Hakk’a vuslat yolunun derecelerini, kısacası insanın miracını sembolize eden, en küçük teferruatına kadar tespit ve tayin edilmiş usûl ve erkânla yapılır. Semâzen niyaz duruşunda, ellerini çapraz olarak omuz başlarına koyarken, sağ ayağının başparmağını da sol ayağının başparmağı üstüne getirir. Kolları, kalbini korumak ister gibi göğsü üstündedir. Bu pozisyonuyla sanki kalbinde geçen bir kasırgayı, girdabı kucaklamak, hapsedmek ister gibidir. Bu safha, semâ’nın ilk safhası olan

¹⁹⁴ Yöndemli, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, s. 11.

kontraksiyon (kabz) safhasıdır. Semâzenin bu pozisyonu, “Allah” özel isminin inişiyle olan “Elif’e veya doğrudan Allah’ı hatırlatan 1 (Bir)’e işarettir.¹⁹⁵

Resim 3.7 Niyaz duruşu-1

Resim 3.8 Niyaz duruşu-2

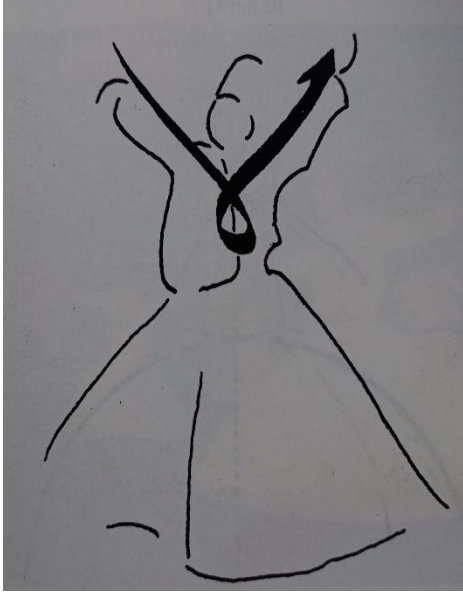
Semâzenin semâ’ya başlarken siyah hırkasını çıkararak beyaz tennûreyle görülmesi, onun hakikat âlemine doğmasını, yani mânevî yolculuğa başlamasını temsil etmektedir. Dönüş hareketlerinin sağdan sola doğru yapılması, sol tarafta bulunan kalpteki tecellinin etrafında dönmeyi, onu tâzimi ifade eder.

Şeyh ise, bütün ilâhî sıfatlara mazhar ve postu üzerinde Mevlânâ’yı temsil eden kişi olup, Hak ilminin, Hakikat-ı Muhammedîye’nin temsilcisidir. Kırmızı renkli post, en yüksek mânevî mertebeyi sembolize eder.

Semâ’ya başlarken kol açan semâzenin sağ eli dua eder gibi yukarıya, sol eli ise aşağıya açıktır. Bu pozisyon, “Hak’tan alır, halka saçar hiçbir şeyi kendimize mâl etmeyiz. Görünüşte var olan, vasıtalık eden bir suretten başka bir şey değiliz.” manasına gelmektedir. Bir başka ifade ile de “Göge ağarız, yere yağarız. Varlığımız Hakk’ın rahmetine yok olmuştur.” demektir. Semâzenler hem kendi etrafında dönerler hem de meydana devrederler. Dünya ve gezegenlerin, güneşin cazibesiyle hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında döndükleri gibi.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Yöndemli, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, s. 12.

¹⁹⁶ Yöndemli, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, s. 15.

Resim 3.9 Kollarını açmış semazen-1

Resim 3.10 Kollarını açmış semazen-2

Mevlânâ'nın vefatıyla semâ da Mevlevîlikte güzel bir hatıra olarak kalır. Onun namına Mevlevî Tarikatı'nı kuran oğlu Sultan Veled, mukâbele denilen ayinlerde semâ ihyâ eder. Ancak tekrar vurgu yapılmalı ki semâ, o günden bugünlere uzanan tarihî perspektifte düşünüldüğünde sadece Mevlevîlikte de özgü değildir. Diğer tarikatlarda da rastlanmaktadır. Şiirin, musikinin, zikrin hep birlikte onları icra eden tasavvufî ekollerin neşvesine göre sentezlenip kullanıldığını Türk tarihinden bilinmektedir. Semâ daha ziyade Mevlânâ ile özdeşleşmiştir ancak doğrusu bugün izlediğimiz formatıyla olmasa bile ondan önce de vardır. Semâ genel manasıyla duyguların coşup kişinin sürur, vecd veya istiğrak halinde o bast halini vücut diliyle ifade etmesiyle kökenlerini Asr-ı Saadet'e değin takip etmek mümkündür.

Mevlânâ aslında kendinden evvelki sûfilere nazaran semâ konusunda hiçbir yenilik yapmaz. Onun yaptığı şey, daha evvel muhtelif sûfiler tarafından çeşitli şekillerde ifade edilen fikir ve inançları kendisine has bir üslûpla ifade etmekten ibarettir. Mevlânâ ile selefi olan sûfilerin semâ meclisleri arasında da hiçbir fark yoktur. Ancak Mevlevîliğin daha sonraları aldığı şekil içinde semâ bu tarikatın esasî haline getirilmiş olduğundan, semâ ayinin bu tarikata mahsus olduğu zannedilmekte ve münakaşalar da bu noktada yoğunlaştırılmaktadır. Bir yandan Mevlânâ'nın hiç semâ yapmadığı kuru kuruya iddia edilirken, diğer taraftan da Mevlevîlikte sonradan ortaya konmuş olan semâ ayininin aynen Mevlânâ zamanında mevcut olduğu ileri sürülmektedir.¹⁹⁷

Estetik ve semâ ile ilgili bütün söylediklerimizin bağlamında, tezimizin konusu olan semâ ve Panevritmia'yı karşılaştırmaya çalışacağız. Konu çok geniş olduğundan biz

¹⁹⁷ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 254.

mukayese noktalarını sınırlandırıp bunları dört temel başlık altına toplamaya çalıştık. Şimdi ikisinin “Dil-Şiir”, “Müzik”, “Dans” ve “Aşk” yapılarını mukayese etmeye çalışacağız.

3.3. Dınov ve Mevlânâ’ya Göre Dil-Şiir

Bir kültürü, bir uygarlığı anlamamanın en kısa ve kolay yolu sanattan geçer. Hakikat anlayışının ve bununla sıkı bağlantısı bulunan estetik duyarlılığın dışı vurumu olarak sanat bu konuda büyük imkânlar sunar.¹⁹⁸

Sanat sözcüğünün dilimizdeki karşılığı “yapmak”tır. Sözcük Arapçada “yaptı” anlamına gelen “sa-ne-‘a” fiilinden türetilmiştir. Kavram olarak pek çok tarifi yapılmaktadır. Bir tanıma göre sanat: “İnsanın varlığın içinden aldığı uyarıları, duygulu, etkili ve güzel bir biçimde ortaya koymasıdır.” denilmektedir. Biraz genelleştirilmiş bir tanımla sanat; bireyin duygu, düşünce, örf-âdet, inanış ve tasavvurlarını, başka bir ifadeyle deruni âlemini, çeşitli malzeme, araç, teknik ve yöntemleri kullanarak gören ve işitenlerde hayranlık uyandıracak bir ahenkle ortaya koymasıdır. Bir eserin sanat eseri olabilmesi için o eseri, insan tabiatında mevcut güzeli fark edebilme ve güzellikten haz duyma melekesini ortaya çıkartıp harekete girmesi gerekir.¹⁹⁹

Sanatın dili evrensel olduğundan, çoğu kez bir sanat eserin tanımak, ondaki güzelliği keşfetmek, onun mesajını okumak için onu meydana getiren toplumun dilini bilmeye gerek yoktur. Bu sebeple sanat, kendini ifade edebilmenin, kendini tanıtabilmenin, başkalarıyla diyaloga geçebilmenin en kolay ve en etkili yoludur. İletişim ile ulaşım imkânlarının artması sonucu günümüz dünyasında bireyler ve toplumlar arası etkileşimde sanatın rolü daha da artmıştır.²⁰⁰

Panevritmia ve Semâ’nın da evrensel bir dile sahip oldukları rahatça söylenebilir. Ortaya çıkış sebepleri farklı olsa da tarihsel süreçlerinde insanlara sanat diliyle hitap ettikleri görülmektedir. Müzik, dans, şiir, kıyafet gibi dışsal estetik sanatıyla insanlara hitap ettikleri gibi aynı zamanda ruhsal ve içsel bir estetikle de bağlantı kurmaya çalışmışlardır. İkisinde de evrensel bir öğreti ve kurtuluşun amaçlandığını sezilmekle beraber, Panevritmia’da yeni bir dünya düzeni ve kurtuluş yolu peşinde olunduğu, semâ’da ise var olan ancak insanın kaybettiği kurtuluş yolunu gösterip tekrar bir kemâle erme noktasına götürmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir.

Yaşamın anlamına dair değerlerin, sanat eserine yansması bir yorum ifadesiyle gerçekleşir. Sanatı orijinal kılan da asıl bu özel yaklaşımdır. Hissedilen ancak anlatılamayan

¹⁹⁸ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 13.

¹⁹⁹ Yılmaz Can, Recep Gün, *İslam Sanatına Giriş*, DEM Yayınları, İstanbul 2012, s. 5.

²⁰⁰ Can, *İslam Sanatına Giriş*, s. 11.

manın sanat diliyle tarif edilmesi, sanatın özel bir alan olduğunu gösterir ve bu olgu insanın öğrenme ve tatmin duygusunu doyuran tek araçtır. Sanat dilinin yaratıcı düzeye çıkması yaşamın gizine bir adım daha yaklaşmak anlamı taşır, bu yüzden sanat çalışmasında duyarlılığının üst seviyede olması istenir. Sadece nesnenin maddi varlığı yaşama dair manayı tekil olarak anlatamaz. Bu yüzden Panevritmia'yı da semâ'yı da birer maddi varlık olarak kitaplardan okuyup anlamak imkânsızdır.

Biliyoruz ki, sanat eserinin izleyici ile kuracağı dil birliği, özdeklik açısından önemlidir. Bu duyarlılık sayesinde sanatın orijinal olanında saklı olan gerçek görebilecektir. Sanat dilinde, özgünlük aranmasındaki ısrarın sebebi, o eserin gerçeği daha iyi aktarabilme yeteneği olduğudur.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, sanatın ve estetiğin dili evrenseldir. Dağın tepelerinde bulunan muazzam görünümlü göllerin yanında estetiğin en güzel örneğiyle yapılan bir Panevritmia dansını izleyip etkilenmek için o esnada söylenen şarkıların dilini bilmek şart değildir. Doğa eserinin estetiği ile katılımcıların oluşturduğu sanatsal hareketleri bir arada gören insan zaten etkilenmektedir.

Aynı şekilde, dervişlerin huzur ve kalbe hitap eden ney seslerin eşliğinde zarif semâ hareketlerinden etkilenmek için bu hareketleri yapanların dilini anlamaya gerek yok. Benzer bir örneği mevlit kandilinde de görmek mümkündür. Okunan Arapça ilahiler ve Kur'an-ı Kerim karşısında kendisini tutamayıp ağlayan cezbeye kapılıp bir an bile olsa şuurundan uzaklaşan kişilerin varlığına tanık olmamız gayet normaldir. İlahiler ya da kutsal dini metinler de aynı şekilde kendine has bir sanatsal özelliğe sahiptir. Musiki ile kendinden geçmek de denilir, bu belli birkaç müzik aletine bağlı olmayan bir durumdur. İster Panevritmia'da kullanılan keman olsun ister semâ'daki ney olsun.

Günümüzde sanatsal uğraşlar ve sanat eserleri giderek artan bir seyir içinde ait oldukları toplumlar için önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamıştır. Bugün dünyamızda pek çok ülke, sahip olduğu sanat eserlerini göstermek için gelen turistlerin o ülkede bıraktıkları önemli miktarda döviz girdisine sahiptirler. Bu bağlamda ülkemiz de sahip olduğu seçkin sanat eserleri sayesinde her geçen gün turizmden daha çok gelir temin etmektedir.²⁰¹ Buna istinaden ülkemize gelen hemen hemen bütün turist gruplarına "Türk Gecesi" adı altında sanatsal dans ve şarkılarımız gösterilmektedir. Ama kuşkusuz bu gecelerde en çok ilgi çeken ve turistleri etkileyen şey semâ'dır. Anlaşılabileceği üzere bugünlerde gerçek semâ uygulamaların yanında bir de turistlere özel veya düğün gibi organizasyonlarda da semâ gösterileri yapılmaktadır. Yaptığımız araştırmanın neticesinde Panevritmia'nın uygulaması bu tür yerler

²⁰¹ Can, *İslam Sanatına Giriş*, s. 12.

ve amaçlar için kullanılmadığının sonucuna vardık. Ancak gerçek uygulamalarda ziyaretçiler gidip rahatça Panevritmia ayinleri seyredebilmektedirler.

Semâ'da da Panevritmia'da da asıl olan beden ve ruh dilidir. Hücvirî'ye göre sûfilerden her birinin semada bir mertebesi vardır. Onların zevkleri de mertebeleri miktarıncadır. Meselâ işittiği her şey, tevbekârın (içindeki hisler olan) hasret ve nedameti için bir medet, iştihak sahibinin şevki ve rü'yeti için bir maya, müminin yakîni için bir te'kid, müridin beyanı için bir tahkik, alâkalardan kesilmesi için sevenin bir saiki, her şeyden ümit kesmesi için fakirin bir esası haline gelir.²⁰² Yani, semâ tevbekârda, müminde, müridde, muhibte ve fakirde, hal ve hislerine uygun farklı sonuçlar meydana getirmektedir.

Hücvirî'ye göre aslı itibarıyla semâ'nın misali güneştir. Güneş her şey üzerine düşer ve mertebesindeki miktara göre her şey ondan bir zevk, bir meşrep ve bir nasip alır. Bunun sonucu olarak güneş bir şeyi yakar, diğer bir şeyi aydınlatır, başka bir şeyi okşar ve diğer bir şeyi de eritir.²⁰³ Buna benzer bir yorum da Dınov'un "Güneş Işınları" hareketlerinde görülmektedir. Panevritmia'nın da ana mesajlarında güneş enerjilerinden esintilerinin yanında "Güneş Işınları" kısmı tamamen güneşe bağlıdır. Burada güneşin on iki ışınlarından ve güneşin dünya etrafındaki hareketle saçtığı enerjiden bahsedilerek hareketleri uygulayanları da ona göre bir vaziyet almaktadırlar.

Panevritmia ve semâ'nın başka bir güçlü dili ise şiir sanatıdır. Rahatlıkla söyleyebiliriz ki tasavvufi aşkı dile getirmenin ve başkasına aktarmanın en kestirme yolu musiki ve şiirdir. Dünyadaki İslâm sanatına yüzeysel bir bakış bile, bu sanatın derin birliğini apaçık gösterir. Günümüze kadar her şeyden önce şiirden oluşmuş İslâm edebiyatı, özü itibarıyla peygamberî, Kur'anî bir şiirdir.²⁰⁴ Elbette bu edebiyatın İslâm öncesinin Arabistan bedevilerinin yedinci yüzyıla kadarki şiirinde, özellikle de yazılı olmayıp sözlü olan şiirde, çoğunlukla daha sonraki İslâm şiirinin konuları ve üslûbu bulunabilir.

Kur'an-ı Kerim'de şairler aleyhinde bazı ayetler bulunduğu zaman zaman bu ayetlerden hareketle İslâm'ın şiiri yasakladığı, dolayısıyla şairlerin, söyledikleri ne olursa olsun, İslâm'a ters düştükleri öne sürülmüştür. Hz. Peygamber'in şiir sevdiği, bazı şairleri koruduğu ve yaklaşık bin beş yüz yıllık bir şiir birikimi göz ardı edilerek verilmiş bir hükümdür bu. Peygamber, bir kasidesi dolayısıyla Ka'b b. Zühre'ye hırkasını hediye ettiği için söz konusu kaside *Kasidetü'l-Bürde* adıyla şöhret kazanmıştır. Dolayısıyla, bu ayetler dikkatli okunduğu zaman anlaşılır ki, aslında şiir yasaklanmamakta, fakat sınırları çizilmektedir. Böylece şiirle vahiy birbirinden ayrıldığı gibi, rahmanî şiir de farklı bir yere

²⁰² Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 462-463.

²⁰³ Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 462-463.

²⁰⁴ Roger Garaudy, *Geleceğimizde İslâm Var*, çev. Cemal Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 197.

konulmuş olmaktadır. İlk bakışta kesin hükümler taşıdığı izlenimi uyandıran ayetlerin, İslâm'ın her devrinde şairler yetiştigiğine göre, hiçbir zaman yasak olarak anlaşılmadığı söylenebilir.²⁰⁵

Bir söz sanatı olarak şiir söz konusu olduğunda, Kur'an'ın açtığı dünya yeni bir estetik duyarlılık ve yeni bir poetika anlamına gelir. Kur'an ile birlikte, bütün İslâm toplumlarında edebî zevk, edebî eleştiri anlayışı ve genel olarak yazı çok farklı bir mecrağa girmiştir. Bu bağlamda gazel ve kaside, anlamı kalbe indirme yolunda Kur'an'ın belagatini ilke edinen en başarılı edebî örnekler olmuştur. Bunun için derin bir kültür ya da bilgiye sahip olmak en başta gözetilen bir ilke haline gelmiştir. Şairler Kur'an'dan aldıkları ilhamla yeni ve benzeri görülmemiş gazel ya da kasideler söyleme konusunda birbirleriyle âdeta yarışmışlardır. Bu şiirlerde bir buluş ve bulunuş neşesi, Allah'a ve kâinata mensup olma duygu ve anlayışı çok çarpıcı ifadelerle dile getirilmiştir.²⁰⁶ İşte bu şiirlerin ve anlamlarını kalbe indirme yollarından biri de semâ'dır. Şiirin dili semâ'dır, semâ'nın dili ise şiirdir. İkisini birbirinden ayırmak imkânsızdır hakeza onlar bir bütündür. Semâ'nın hareketleri zarif ve şiirseldir. Semazen de şiirde ifade edilen ve kalbinde taşıdığı bu ilâhi aşkı semâ yardımıyla ifade etmektedir.

Gerçekten, bütün İslâm dünyasında söz, yani kelâmın her zaman çok önemli ve öncelikli bir yeri olmuştur. Bunun kelâm-ı kadîm olan Kur'an ile doğrudan bir ilgisi vardır. Öyle ki şairler Kur'an'ın dil ve üslûbunu, Kur'an'ı sanat için salt bir model yerine koymamakla birlikte, ideal bir ifade biçimi olarak görmüşlerdir. Zira Kur'an'ın dil açısından temel özelliği, eşi benzeri olmayan ifade tarzıdır.²⁰⁷

Cahiliye dönemi şiiri bilineni genellikle yeni bir şekilde ifade eden şifahî özellikte bir şiir, bir okuyuş ya da şarkı idi. Burada şiirin ne söylediğinden çok nasıl söylendiği önemli görülürdü. Bu dönemdeki şiir sevgisi de özü itibarıyla seküler olana duyulan bir sevgiydi. Oysa İslâm, en özlü ifadesiyle, hakikatin tebliği demektir. Kur'an'ın kendine özgü ve olağanüstü güzellikteki dil ve üslûbu bu anlamda hem yepyeni bir okuyuş hem de yeni bir yazım olarak bambaşka bir dünya açtı. Bu bakımdan, Kur'an mucizevî dil ve üslûbuyla, Câhiliye şiirinden muazzam bir kopuşu ve farklılığı ifade eder.²⁰⁸

Gerek Arap gerek İran şiiri, dünya edebiyatının tanıdığı en büyük şiirleri olduğunu bilinen bir gerçektir. Şiir, Müslüman edebiyatlarında, tasavvufi cereyanlar yaygınlaştıktan sonra nesrin önüne geçmiştir.²⁰⁹ Zamanla şiir, İslâm kültüründe bilgiye ulaştırmanın en iyi vasıtalarından biri olmuştur. Şiirin terkip edici gücünün derin kavrayışların, aslî düzeyde

²⁰⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 169-170.

²⁰⁶ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 179.

²⁰⁷ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 180.

²⁰⁸ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 180.

²⁰⁹ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 170.

yaşanmış tecrübelerin açığa vurulması ve başkalarına ulaştırılması işinde düz yazıya göre daha ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu çok iyi görülmüş, bu yüzden de geleneksel edebiyatımızda en saygın yeri o almıştır. Gazeller, kasideler, ilâhi ve na'tlar Müslümanların var oluş âyinine katılmalarını sağlayan, onlara yeni yeni ufuklar açan ve ruhanî âlemin aydınlığını gösteren pencereler olmuştur. Bu şiirdeki ses, müzikalite ve ritim hakikatin dilinden bir yankı getirir gibidir. Bu şiir insanın mânevî yönden gelişmesi, kendini gerçekleştirme ve aydınlık, anlamlı ve tatmin edici bir hayat yaşaması doğrultusunda âdeta tükenmez bir kaynak olmuştur.²¹⁰

İslâm şiirinin 9. yüzyıldan 15. yüzyıla kadarki klasik çağında, esas itibarıyla, tasavvuftur İslâm'ın şiiri. Bu şiirin kaynağı ise, kendisi zaten mucizevî bir şiir olan Kur'an'dır. Mana, görünür görünüşlerin görünmez hakikatidir ve sûfî şair, bunlarda görüntünün ötesindeki görünüşleri, işaretleri/ayetleri, sembolleri ve tecellileri görerek, her şiirinde İslâm'ın tevhid inancını dillendirir. Aslında tasavvufî şairlerin birinci vazifesi de bu kutsal haberi yaymaktır:

Bizler ney gibiyiz, musikimiz Senden gelir...
Parıldayan sancaklara nakşedilmiş aslanlarız.
Yeryüzünde Senin görünmez nefesinle dalgalanırız.
Mevlânâ Celâleddin Rûmî²¹¹

Şair, sûfî olsun olmasın, bütün zıtlıkların ortadan kalktığı varlık alanına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan kendi “ben”iyle varlıkların objektif görünüşlerini paranteze almak zorundadır; kelimelerin işaret ettikleri varlıklarla ve kavramlarla mutabakatlarını en aza indirerek sınıflarını sonsuzluğa doğru genişletmeyi dener. Bir bakıma, mecaz yoluyla ve mecazî varlık alanının sırrını keşfetmek, görünen varlıkta içkin olan aşkın'ı yakalamak gayesindedir. Kelimeler, şairin istediği şekle girebilen bir çeşit plastiktir artık, istediği gibi oynayabilir.²¹²

Şiir, bütün İslâm sanatlarında olduğu gibi, özü itibarıyla için dışa yansıması veya mânânın surete bürünmesi olarak telakki edilir ve bu özelliği ile önem kazanır. Kısaca, şiir bir mâna ifade etme işidir. Zaten Arapça bir kelime olan “şiir”, “şuur”la aynı köktendir ve “bilincine varmak, derinden kavramak, hissetmek ve sezmek” gibi anlamlara gelir. Başka bir açıdan, şiir bâtına hayatın özüne ve fizik ötesine işaret etmenin ayrıcalıklı bir dilidir. Şiiri nihaî anlamda derinliğini ve büyüklüğünü hakikatle olan ilişkisinden elde eder ve bu da

²¹⁰ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 183.

²¹¹ Mevlânâ Celâleddin, *Mesnevi*, çev. Veled Çelebi İzbudak, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., c. I, 595, Konya 2018, s. 23.

²¹² Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 171.

mecazi bir yoldan gerçekleşir. Şiirde mecaz, bilgi verici bir özelliğe sahip olarak, hakikatle buluşturan veya en azından ona işaret eden bir köprü görevi görür. Bu yüzden mecaza “hakikatin köprüsü” denmiştir.²¹³ Şiir, bütün İslâm kültür ve düşüncesinde bir “hakikat” ve “bilgi” hazinesi olarak görülmüş ve öyle değerlendirilmiştir. Şiir salt ezgilerden ya da bireysel duygulanışları yansıtan ifadelerden oluşan bir antoloji değil, bir “doğru-yanlış” cetveli, “başvurulması gereken bir kaynak”, “yol gösterici kılavuz” ve bir şeyleri kalıcı kılmanın en güzel ve güvenilir yollardan biri olarak görülmüştür.²¹⁴

Tasavvufî aşkı dile getirmenin en kestirme yolu musiki ve şiirdir. Bilindiği gibi, bu iki sanatta ritim son derece büyük rol oynamaktadır. Şiirde belli ölçüler içinde kendini gösteren ritim, bir şekilde, âlemdeki ritim ve ahengi yakalamaya çalışır. Mevlânâ aşkını ifade ederken ikisini de en üst seviyede kullanarak onları semâ’da birleştirir. Dilin ifadesi olan şiiri ve ruhu besleyen musikînin birleşmesi sonucunda beden ve ruh semâ’da birleşerek aşkı ifade eder. Bu bağlamda Mevlânâ ve diğer tasavvufçuların anlayışı Dınov’unki ile aynı noktada kesişmektedir.

Şiirin Hristiyanlıktaki yeri de İslâm’dakinden çok farklı değildir. Avrupâî kültürün egemen dini ile onun etkisinde gelişen şiir arasında herhangi bir etkileşim düşüncesi haklı olarak Kutsal Kitabın metinsel mirası ile başlayacaktır. Çünkü İncil’de, belirli bir eser, mahiyeti itibarıyla açık bir biçimde ister dinî (ya da dindarlığa ilişkin) özel bir eser veya o, ister sadece Hristiyanî yorumlayıcı bir bağlamda muhtemel olsun fark etmez, yüzyıllarca Batı şiiri için güçlü bir kaynak olarak hizmet gören imajlar, anlatı atfı, retorik formüller ve mistik örnekler vardır.

Hristiyanî şiirin en eski örneği ilâhi de doğrudan doğruya öğreti ve geleneğin dile getiricisidir. Onun İncil’e ait işaretleri, İbranice mezmurlar ile Luka ilâhilerine (örneğin, Meryem Ana’nın Hamd İlâhisi ve Simeon’un İlâhileri / *Magnificat and Nunc dimittis*), ayrıca hem Pavlus mektupları (örneğin, Eph. [Efeslilere Mektup] 5: 19, 2 Tm. [Timoteos’a İkinci Mektup] 2: 15) hem de Vahiy Kitabı (5: 13-14)’da bulunan on iki havariden birine / Papa’ya ait ilâhi parçalarına kadar uzanır. Bizzat Hristiyan liturjisi gibi Hristiyanî şiir, ilkin Yunanistan’da oluşur / yazılır. Bununla beraber, on dördüncü yüzyılın ortalarına kadar, orada, metinleri liturjik kullanım için yazılan Poitiers’li Hilary (ö. 367) ile Milan’lı Ambrose’nin Latin mezmurlarını derlemeleri vardır.²¹⁵

Orta çağlarda ise, İngiltere’de anadilde Hristiyanî şiir Caedmon (ö. 680 civarı) tarafından resmen başlatılmıştır. Onun Yaratıcı (olan) Tanrı’ya Anglo-Saxon ilâhisi de

²¹³ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 185.

²¹⁴ Koç, *İslâm Estetiği*, s. 190.

²¹⁵ Peter S. Hawkins, Hristiyanî Şiir, çev. Âdem Çalışkan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III (2003), Sayı: 1, s. 233.

dilimizde ilk mevcut şiirdir. Onunla beraber İngiltere’de Hıristiyânî Orta çağ şiirinin gelişip olgunlaşması on dördüncü yüzyılın son yarısında olmuştur.²¹⁶ Bir bütün olarak eser, Piores ve Second Nun tarafından nakledildiği gibi geleneksel aziz destanlarını içeren, Knight ve Squire tarafından anlatıldığı gibi, romanslar gibi ve Miller ile Bath’lı Wife tarafından kullanıldığı gibi müstehcen, kutsal ile din-dışının ilgi çekici bir karışımıdır. Daha sonra dünyanın yollarında deneyimli olandan kaçan bir hedef elde eden masumiyet ve inanç sorumluluğu sayesinde Chrétien’in ‘saf ahmak kimse’ hikâyesini inşa ederken, Parzival, çoğu Hıristiyânî özel erdemlerden, alçakgönüllülüktan kaçınmak için hata, gurur, umutsuzluk, pişmanlık, sorumluluk yoluyla yarı alegorik bir haccı tasvir eder.²¹⁷

Hıristiyânî şiirinden bahsedilince Dante’nin adını zikretmeden geçmek mümkün değildir. Dante’nin 1302’de Floransa’dan sürgün ediliş zamanı ile 1321’de ölümü arasında yazılan *Commedia*, içinde ilâhî ve alegorinin, epik ve romance’ın, manevî hac ve kişisel Bildungsromanın²¹⁸ engin dinî derinliğinki gibi sürekli bir yakarış anlatısıyla hep beraber getirildiği teolojik düşünce ile edebî biçimin emsalsiz bir sentezidir. 1300 yıl içinde İyi Cuma (Good Friday) akşamı ile Paskalya Haftası Çarşamba’sı (Wednesday of Easter Week) arasında hikâyenin izahıyla çoğaltılan Çıkış (Exodus) ve Kurtuluş (Deliverance) tipolojisini karşılaştıran şiir, onu Cehennem’den Araf yoluyla Cennet’e alan ve takdis eden vizyonla sona eren (tasvir edilmeden, elbette, son kantonun / nağmenin kapanışında bırakan) bir yolculukta öldükten sonra ruhun durumunu Dante’nin araştırmasını hikâye eder.²¹⁹

Şiir ile inanç arasındaki bağı zorunlu açıklama isteği olan Dante, Chaucer ya da Milton’un her bir değerli çalışması kadar on yedinci yüzyıla kadar yükselen Avrupâî şiir kumaşını birlikte dokuyan Hıristiyanlık’tır.²²⁰

Dinov’a göre ise nesrin ve şiirin nedenleri farklıdır. Nesir, yakın olan şeylerle uğraşan nesnel zihinle alakalıdır. Şiir ise, insanın aşkın zihni ve kabiliyetiyle, sürgün edilmiş uzak şeylerle alakalıdır. Ona göre, şairin kalbiyle bakılmadığı sürece şiir her zaman abartı olarak gelir insana. Normal insan için yılan soğuk ve itici bir varlık iken şair onun hareketlerinde güzellik görür, kıvrak, zarif bir varlık görür. Şair, normal insanın göremediklerini görür. Şiir insanı aşkın dünyalarla tanıştırır, farklı semalara götürür. Müzik kişiye içsel bir zevk verir ve onu tonlandırır. İnsan hangi işe başlarsa başlasın -bir sorunu düşünmeye, okumaya, yazmaya

²¹⁶ Hawkins, *Hıristiyânî Şiir*, s. 234.

²¹⁷ Hawkins, *Hıristiyânî Şiir*, s. 235.

²¹⁸ Bildungsroman, bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişi, onun yaşadığı çağ ve toplumun istediği biçime girmesini; bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları, sonunda ulaştığı kişiliği konu alır. (Aytaç Gürsel, *Modern Alman Edebiyatında Bildungsroman*, Edebiyat Yazıları, C.I, Gündoğan Yay., Ankara 1990, s.276-282.)

²¹⁹ Hawkins, *Hıristiyânî Şiir*, s. 237.

²²⁰ Hawkins, *Hıristiyânî Şiir*, s. 241.

ya da çalışmaya- ilk önce müzikle başlamalıdır. Dınov'a göre müzik tonlandırmanın anahtarıdır. Müziği sevmeyen onu hissedemeyen Tanrı'nın Krallığına giremez.²²¹ Dınov da tıpkı Mevlânâ gibi şiiri müzikten ayırmamaktadır. Panevritmia'nın temelinde de bu iki olgu yatar. Şiir ve müzikle insan o yüce ruhla birleşip O'nun krallığına girme hakkını yakalar. Şiir ve müzik Panevritmia'nın saf, pak ve aşkın dilidir.

Dınov'a göre şiir, bir iç halidir. Bu iç hale ulaşamayan, hiç bir şey elde edemez, ruhun şiirsiz hali mutsuz, hüznü olur. Şiirsel hale sahip olanlar ise hayat dolu olup içinde düşünür, yazar, üretir. Daha sonra da dışa doğru ifade etmeye başlar. Şiiri içinde yaşamayanın dış hali de cansız olur. Yazdıklarını hisseden ve yaşayanlar, gerçek şairdirler.²²²

İslâm ve Hristiyanlıkta, hakeza tasavvufta da şiirin yeri tartışılmazdır. Bütün büyük düşünürler elini uzatıp şiire dokunmuşlardır. Şiiri bir varoluş, bir yaşam ve ifade etme şekli olarak görmüşlerdir. Semâ'da da Panevritmia'da da bu böyledir. İkisinin temelinde şiir ve müzik dili yatar.

3.4. Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Müzik

Müziğin tarihte ilk nasıl ve nerede ortaya çıktığı ve ne amaçla kullanıldığı konusu uzun yıllar süresince müzik araştırmacısı ve teorisyenlerinin üzerinde düşündükleri bir soru olagelmıştır. Ancak rahatlıkla söyleyebiliriz ki müzik, en eski sanat dallarından biridir. Müzik ve gürültü kavramları kişiden kişiye değiştiği için müziğin tanımı yapmak oldukça zordur. Ünlü müzikolog Károlyi'ye (ö. 2016) göre dünyanın ya da evrenin oluşumunun başlangıcında sessizlik olduğu varsayılabilir. Sessizlik vardı, çünkü hareket yoktu. Dolayısıyla, havayı harekete geçirebilecek bir titreşim de yoktu. Dünya nasıl yaratılmış olursa olsun, bu yaratılışa, hareket eşlik etmiş olmalıdır. Müziğin ilkel toplumlar için, çoğunlukla yaşam ve ölümü gösteren büyü bir etki taşıması belki de bundandır.²²³ Müzik, türlü biçimleriyle, tarih boyunca soyut anlamını yitirmemiştir. İtalyan müzikolog Fubini'ye göre de asırlar boyu sürüp giden müzik düşüncesinin tümü kaçınılmaz olarak bir taraftan geniş anlamıyla müzik tarihinin kendisiyle, diğer taraftan kimi biçimlerde müziği ilgi nesnesi haline getirmiş olan diğer disiplinlerle iç içe geçmiştir: matematik, psikoloji, akustik fizik, felsefi ve estetik spekülasyon, müzik sosyolojisi, dilbilim, vb. Bu nedenle böylesi bir labirente kaybolmak kolaydır; gene de hiç şüphesiz, eğer müzik bir ilgiyi canlandırmışsa ve farklı düşünürlerin ilgisini çekmişse, bu, müziğin çok biçimli ve çok cepheli bir gerçeklik olduğu ve de oldukça farklı açılardan görülebileceği anlamına gelir. Müzik sözel dille karşılaştırıldığında, müzikal

²²¹ Petır Dınov, *Kniga Za Poeziyata*, Logos Yay., Varna 2013, s. 28

²²² Dınov, *Kniga Za Poeziyata*, s. 35.

²²³ Otto Károlyi, *Müziğe Giriş*, çev. Mehmet Nemutlu, Pan Yay., İstanbul 1999, s. 9.

dilin en önemli karakteristik özelliklerinden biri olup tercümesi yapılamaz. Notalar, sesler sözcük değildir; bu yüzden ne başka bir dile ne de başka müzikal bir dile tercüme edilebilirler. Herkesin anlayabildiği eşsiz bir dildir.²²⁴

Şüphesiz ki, insanı diğer varlıklardan ayıran yegâne hususiyet düşünme vasfı değildir. Yüksek hisler adı verilen estetik ve din hissi gibi duygular da sadece insana mahsus olan, ona hususiyet ve imtiyaz veren vasıflardır. Din hissi gibi güzellik hissi de insanın yaratılışında ve fitratında mevcuttur. İnsan bu hislere doğuştan sahip bulunmaktadır.²²⁵

Dinlerin kendilerini ifade etmek ve bireyin konumunu ihmal etmemekle birlikte toplumsal bir boyut kazanmak üzere başvurdukları en önemli vasıflarından biri de müziktir. Toplumsal yaşamın bütünleştirici bir ögesi olarak müzik, özellikle ritüeller bağlamında oynadığı dramatisasyon veya duygusal yoğunlaşmayı sağlama gibi nitelikleri ile dinin ve dinî hayatın vazgeçilmezlerin arasındadır. Bazı teolog ve din adamları tarafından eğlence ve dünya zevkleri ile ilişkilendirilmesi dolayısıyla şüpheyile karşılanmasına; hatta tamamen yasaklanmasına günümüzde ise birçok kişi tarafından boş zaman etkinliği şeklinde değerlendirilmesine rağmen, dinlerin belirli formlarda da olsa mutlaka müziği bünyesinde barındırdığı, özellikle bazı dinler için müziğin merkezî bir ehemmiyet arz ettiği görülmektedir.²²⁶

İslâm dini de bir din olarak ne kadar fıtrî ise İslâm'a göre müzik de o kadar tabii ve fitridir. Müziğin temel maddesi olan ses ve ölçü Allah tarafından yaratılmış ve bunlardan zevk alma hissi ruhuna yerleştirmiştir. Allah tarafından insan ruhuna yerleştirilen bu duyguyu söküp atmak mümkün değildir. Bundan dolayı İslâm dini ile müzik arasında bir uygunluğun bulunacağı, bunların birbirine zıt düşmeyeceği pek tabiidir.²²⁷

İslâmiyet doğduğu zaman, güzel sanatlar ve müzik ilkel dinlerin yayılma vasıtası durumundadır. Uzun bir geçmişleri bulunan bu din mensuplarının, dinle ilgili beste ve nağmeleri büyük bir yekûn teşkil etmektedir. Buna karşılık ilk zamanlarda Müslümanların dini besteleri mevcut değildir. Resim ve heykeltıraşlık gibi sanatlar hakkında İslâmiyet'in görünüş itibarıyla aleyhte olan tutumu bundan ileri gelir. Aynı durum edebiyat ve şiir için de geçerlidir. Güzel sanatlar her türlü ideolojik ve dini tesirden tecrit edilerek, sırf sanat olmaları itibarıyla ele alınır ve o maksat için kullanılırsa, bu takdirde İslâmiyet'in aleyhte bir tutuma sahip olmayacağı tereddütsüz söylenebilir. Fakat bu bakımdan İslâmî nasslar incelendiğinde, İslâmiyet'in estetik sanatların kendi tabii sınırları içinde kalmalarını normal karşılamakla

²²⁴ Enrico Fubini, *Müzikte Estetik*, çev. Fırat Genç, Dost Kitabevi Yay, Ankara 2006, s. 20.

²²⁵ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 11.

²²⁶ Işık, *Din ve Estetik*, s. 300.

²²⁷ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 11.

beraber, aynı zamanda bunları kendi gayesi için bir vasıta olarak kullanmak istediği de görülür.²²⁸

İslâm tarihi boyunca müziğin yeri hep tartışılmıştır. Müzik anlamında ilk bestelerin Hz. Peygamberimizin ölümünden çok daha sonra ortaya çıkmasından dolayı radyoda Kur'an-ı Kerim okunmasının dini hükmünün ayet ve hadislerde açık bir şekilde ifade edilmeyişi ne kadar normal ise, müziğin dini hükmünün Kitap ve sünnette açıkça bir şekilde belirtilmemiş olması da o kadar tabiidir. Kur'an-ı Kerim'de, bugünkü anlamda bir müzik anlayışını ifade eden ne bir ayet ne de bir tabir veya kelime mevcuttur. Musiki lehinde ve aleyhinde olduğu öne sürülen bütün ayetleri, hadisleri, fakihlerin ve sûfîlerin görüşlerini tek tek gözden geçiren değerli bir araştırmacı, Uludağ, İslâm'da musiki yasağından söz edilmeyeceğini bütün açıklığıyla *İslâm Açısından Müzik ve Semâ* kitabında ortaya koymuştur. Uludağ'ın vardığı sonuçlar kısaca şöyle özetlenebilir: Kur'an-ı Kerim'de, musiki ve raks aleyhinde ve lehinde tek bir ayet bile yoktur. Hadisler, Hz. Peygamberin ve sahabenin tatbikatı, raks ve musikinin de bir dünya nimeti olarak kabul edildiğini ve bu nimetlerden zevk alıp istifade etmenin mubah olduğunu gösterir. Fakat hadislerdeki ve uygulamadaki hoşgörü, uydurma hadislerle ve bazı içtihatlarla fark edilemez hale getirilmiştir. Ancak Hicrî 2. asırdan itibaren "semâ" adıyla tasavvufî hayata da giren musiki, insanı Allah'a yaklaştıran ve ruhu yükselten bir vasıta olarak kabul edilmiştir.²²⁹

Hücvirî, Hz. Peygamber'in "Davud'un sesini dinlemek isteyen, Ebu Musa el-Eş'arî'nin sesini dinlesin" hadisini nakleder ve Cennet ehli için Cennette sema olacağının meşhur bir haber olduğunu der. Şöyle ki, her ağaçtan başka bir ses ve değişik bir nağme meydana gelecektir. Bu sesler yekdiğeri ile birleşince, tabiatlar için muazzam bir haz hâsıl olacaktır. Ruhu latif oluşunun hükmü ve gereği olarak, bu nevi semâ, mahlûkattan insanoğlu ile diğer canlılar arasında müşterek olan umumi bir semadır. Çünkü ruh latiftir, seslerde de bir letafet mevcuttur. Semâ yapılırca, cins cinsine meyleder.²³⁰

Hicri ikinci asrın sonlarına doğru tasavvufî hayat doğmadan evvel, İslâm ruhani hayatına âbid ve zahitler hâkimdir. Tasavvufî hayat doğduktan sonra da zühdi hayat, gerek sûfîyane hayata giriş için bir hazırlık devresi şeklinde, gerekse tasavvuftan tamamen müstakil bir tarzda varlığını devam ettirmiştir. Bu türden bir züht hayatı yaşayanlar, raks ve semâ gibi şeyleri en ağır şekilde tenkit etmişlerdir.²³¹ Ancak züht hayatı, tasavvuf hayatına dönüşürken, devamlı ve ısrarlı mukavemetlere rağmen semâ, mistik hayatta yaygın hale gelir. Tasavvuf

²²⁸ Uludağ, *İslâm Açısından Müzik ve Semâ*, s. 14-15.

²²⁹ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 187.

²³⁰ Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, s. 455.

²³¹ Uludağ, *İslâm Açısından Müzik ve Semâ*, s. 163.

zamanla kendi taraftarlarına ve mensuplarına hüviyetine uygun kanaati benimsetir ve diğer zahitleri kendi sistemine çekmeye başlar. Artık inkişaf eden tasavvuf içinde semâ, tarikatların ve tarikat ayinlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Önceleri zühdiyat denilen ilahilerin ve tasavvufi şiirlerin melodili bir şekilde okunması tasavvufta görülmüş, daha sonra ney ve kudüm gibi müzik aletleri de buna eklenmiştir. Fakat tasavvufun teorik ve teozofik bir karakter almasına karşı gelerek, züht ve amel yoluna sınıksız bağlı kalan Horasan zahitlerinin tuttuğu yol olan Melâmet ve Nakşîlik gibi bazı tarikatlar, müziğin insanı Allah'a yaklaştıracı ve yüceltici özelliğini hiçbir zaman inkâr etmemiş olmakla beraber, tarikat ve meşreplerinde semâ'ya yer vermemişlerdir.²³²

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Hicri II. asrın sonuna doğru züht devri olgunlaşıp tasavvuf gelince, sûfiyane hayatta çok önemli gelişmeler ve yenilikler görülür. Melâmet ve fütüvvet gibi zühdi ve mistik hareketler de ilk defa bu asırda çıkar. Tarikat ve tekkelerin doğuşu da yine bu çağa rastlamaktadır. Hicri III. asrın ilk yarısında görülen hızlı ve köklü değişimleri konu olan en önemli mesele de şüphesiz ki, dini müziktir (semâ). Hususî bir tabir olarak tasavvufta semâ adını alan dini müzik, genel hatlarıyla ilk defa bu şekilde ortaya çıkmış olur.

Tasavvufta “dini müzik” yerine ısrarla, semâ tabiri kullanılmıştır. Bunun çeşitli sebepleri vardır:

a) Öncelikle sûfiler, müzik (gınâ) kelimesi yerine semâ sözünü kullanmakla o devirde yaygın bulunan keyif ve nefis ehli ile karıştırılmaktan sakınmak isterler. Çünkü dünyaya dalan kimseler müziği nefsanî zevk ve keyif için dinledikleri, bu işi yaparken dinin emir ve yasaklarına riayet etmedikleri halde mutasavvıflar müziği tamamen bundan başka bir gaye için ve apayrı bir şekilde dinlerler. Bu nedenle sûfiler, zevk ve keyfine düşkün insanların müziği ifade için kullandıkları gınâ, teganni, elhân gibi kelimeler yerine semâ kavramını kullanmaya bilhassa dikkat etmişlerdir.²³³

b) Sûfiler semâ deyimini ekseriya ölçülü ses ve hoş sadâ mânâsına gelen müzik yerinde kullanmakla beraber, bu kelime ile zaman zaman daha şümüllü kavramlar kastetmişler ve semâ tabirini ölçülü ve hoş olmayan basit sesleri de kapsayacak kadar geniş bir anlamda kullanmışlardır. Kâinatı, Allah Teâlâ'nın bir tecellisi olarak gören mutasavvıfların, bütün seslerde bir müzik ahengi görmeleri şaşılacak bir şey değildir; mistisizmin mantığına göre bu çok tabidir. Onun için tasavvufta semâ demek, kulak vasıtasıyla işitilen bütün sesler demektir. Müzik sadece semâ'nın özel bir bölümüdür. Hatta tasavvufta; sesle hiçbir ilgisi bulunmayan manevî hakikatler, sırlar, hikmetler, niyetler ve

²³² Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 166.

²³³ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 168.

müşahedeler de bir müziktir, semâ'dır. Daha da ileri giderek, tasavvufta sessizlik de bir müziktir diyebiliriz.²³⁴

c) Sûfiler nazarındaki semâ fizik ve fizyolojik bakımdan birtakım özellikler gösteren müzisyenlerin anladıkları müzik değildir. Onlar tamamen ruhani sırlara, manevi gerçeklere ve iç âlemlerinde duydukları ulvi seslere de semâ adını vermişlerdir. Hafiften semâ, vicdanın sesini, ruhun sedasını dinleme, manasına gelir. Fakat şu husus bir gerçektir ki, sûfiler müzik dinlemekle Kur'an dinlemeyi semâ ismi altında toplamakla ikisinin de aynı hükümde bulunduğunu dolaylı olarak anlatmaya çalışmışlar; bazen daha açık konuşarak müziğin de ibadet olduğunu ifade etmişlerdir.²³⁵

d) Sûfiler; gınâ, elhân ve müzik kavramlarını kullanmamak suretiyle, kendilerini dini bozmak ve yeni ibadetler uydurmakla suçlayan zahiri ulehasının hücumlarına hedef olmaktan korunmaya çalışmışlardır. Kur'an dinlemekle müzik dinlemeyi aynı isim altında toplamakla, hem müziğe dinî bir renk verip, onu Kur'an dinlemekle bir tutmuşlar, hem de muhaliflerinin yerme ve kötülerlerinden kurtulmaya gayret etmişlerdir. Tenkit edildiklerinde "Bizim semâ'mız Allah ve Resulü'ndendir. Sahabe de böyle semâ ederdi," demek suretiyle hem kendilerini savunmuş hem de muhaliflerini şaşırtmış olurlardı. Fakat bu, sadece bir demagoji değildir. Mistik muhayyile her nevi sesleri Allah'tan duymaya ve dinlemeye elverişlidir. Onun için sûfiler bunda samimidirler. Lâkin muhatapları tarafından anlaşılamamanın sıkıntısı ve güçlüğü içindedirler.²³⁶

e) Bu devrede sûfiler, adına kavvâl denilen sohbet meclislerinde ilahi söylemek için hususi surette toplantılara getirilen kimselerden de faydalanmışlardır. Kavvâl sadece ilahi söylemezdi. O, icap ederse şiir de okurdu. Güzel sesli olup müzik ve makam da bilir. Böylece Kur'an okuyanların meclislerine ilaveten bir de ilahi okuma meclisleri ve kurrânın yanı sıra bir de kavvâllar ortaya çıkmış bulunmaktaydı. Fakat bu devrede, sonradan tekkelerde kullanılan ney ve kudüm gibi müzik aletlerinin özel olarak kullanıldığı bilinmemektedir.²³⁷

f) Sufiler, meclislerinde önemli bir yer tutan müzik ve raksa (semâ ve vecd) eğlence ve oyun nazarıyla bakılmaması için büyük bir hassasiyet göstermişlerdir. Tasavvuf ve semâ'nın serapâ ciddiyet olduğunu, eğlence ve oyunla en küçük bir ilgisinin bulunmadığını ısrarla belirtmişlerdir. Kısacası, ehl-i semâ asla ehl-i lehv değildir. Bu noktada aşırı bir hassasiyet

²³⁴ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 169.

²³⁵ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 171.

²³⁶ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 171.

²³⁷ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 171.

gösteren sûfiler bazen semâ'nın dışında kalan bütün müzik nevilerini haram sayacak kadar ifrata gitmişlerdir.²³⁸

g) Buna rağmen mistisizmin genel temayülüne uyarak sûfiler, din dışı müzik, şarkı, şiir ve nağmeleri de kendi meşrep ve hallerine göre anlamışlar, bu gibi şeylerden rahatlıkla faydalanmasını bilmişler, daha doğrusu bu gibi şeyleri kendi gayeleri için istismar etmişlerdir. Böylece kapılarını dini-lâdîni müziğin tesirine açmış bulunmaktadır. Sûfiler, muganni ve muganniyelerin seslerinin tesiriyle vecde gelmişler, hatta bu gibi lâ-dini seslerin tesiriyle hayatlarından olmuşlardır. Daha da ileri giderek kilise çanlarını bile, Allah'ı tesbih ediyor gibi görmüşlerdir. Böyle bir havaya giren sûfilerin, şairlerin şiirlerinde kastettikleri manalar umurunda bile değildir.²³⁹

Mutasavvıflar, müziğin meşruiyetini ve insanların neden müzikten zevk aldığını göstermek için çeşitli görüşler ortaya atmışlardır. En sık gösterilen sebep ise şüphesiz Bezm-i Elest kuramıdır. Büyük Sufî Ahmed Rufai'ye (ö. 1182) göre Kur'an-ı Kerim'de Araf Suresinde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da "Evet, Rabbimizsin" (Elestu bi-Rabbikum. Kalu-bela) şeklinde ifade edilen ilahi "Elest" hitabının işitmenin zevki kalplerde yer tuttuğundan, Hz. Âdem'in yaratılmasından ve zürriyetinin dünyaya gelmesinden sonra, bu gizli sırlar zuhur eden hal den dolayı bir nağme veyahut güzel bir kelime işittikçe o eski ahitteki zevkli dinlemenin sebebiyle kalp, uçacak hale gelir. Şüphesiz ki Elest hitabını işitmiş olma sırrı, bütün canlıların tabiatında mevcuttur. Onun için her cins kendi tabiatına uygun bir şekilde sema eder, ondan kendi himmeti nispetinde hisse alır.²⁴⁰

Mevlânâ'dan çok evvel yaşamış olan Ahmed Rufai, daha sonra Mevlânâ tarafından sık sık tekrarlanacak olan fikirleri aynen söylemiş; müzik ve raksın ilahi, semavi, melekî, kudsî ve ulvî bir kaynağa sahip olduğunu en açık bir şekilde ifade eder. Esasen aynı hususlara ondan çok daha önce, bütün sûfilerin büyük bir evliya olarak gördükleri Cüneydi Bağdadi ile Ruveym de temas ederler.²⁴¹

Mevlânâ aynı fikirleri *Mesnevî*'de İbrahim b. Edhem'den (ö. 777) bahsederken şöyle ifade eder: "Padişahın rebâb sesini dinlemesinden maksadı, iştîyak içinde bulunan kimseler gibi ilahi hitabı hayal etmekteydi, âşıklar gibi ruhani âlemdeki ilahi hitabı tahayyül etmekteydi."²⁴²

İsmâi Rusuhî Ankaravî (ö. 1631) *Mesnevî* beyitlerinin izahlarını yaparken der ki, sûfî şeyhlerinin ittifakı bunun üzerindedir ki, "Hak Teâlâ âlem-i ervahta bütün ruhlara en leziz bir

²³⁸ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 172.

²³⁹ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 172.

²⁴⁰ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 237.

²⁴¹ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 238.

²⁴² Celâleddin, *Mesnevi*, c. IV, 730, s. 541.

hitap, en latif bir kelâm-ı ilahi ile “Elesstü bir’Rabbi’küm” deyû hitap eyledi. O zevk onların ekserisinin ruhlarında kaldı.” O aşinalık akıllarında da gizli ve saklı bir şekilde var olmakta devam etti. Çünkü bu madde âlemine gelip beşerî bir varlık olarak mevcut oldular. “Kaçan bir kimseden bir latif hitap ve leziz bir âvâz işitseler onların ruhları, ol hitabı-ı latifin ve ol âvâz-ı lezizin eseri olduğunu bilir ve eserden müessirin letâfet ve lezâzetine intikal eder.”²⁴³

Mevlânâ öğretisinde, fakat hep aynı gaye için muhtelif vesilelerle çeşitli şekillerde tasvir edilen müziğin, evvel ve sonra izahı özet olarak şöyledir: Allah’tan başka hiçbir şeyin hakiki bir varlığı yoktur. Eşyadaki varlık, rüzgârın esmesi nedeniyle denizde hâsıl olan dalgaların varlığı gibi, muvakkat bir zaman içindir. Rüzgâr esmediği zaman dalgalardan eser kalmaz. Güneşin hareketinin etkisiyle denizden uçan buharlar, havada bulut olur. Sonra dağlara ve ovalara yağmur halinde düşer. Bundan çaylar, çağlayanlar, dereler, ırmaklar ve nehirler meydana gelir. Fakat hepsi oradan buradan, yakından ve uzaktan toplanıp çıktıkları yer olan denize kavuşurlar. Dalgalar, rüzgâr geçinceye kadar nasıl inliyorsa, çaylar ve nehirler de öylece taşarak ve coşarak denize kavuşuncaya kadar dert ve hicranla feryat eder dururlar.²⁴⁴

Müziğin izah için ileri sürülen bu nazariye karamsardır. Bunu savunanlara göre insanlar, bu âleme ruhlar âleminden gelmişlerdir. Bu nedenle devamlı olarak o âlemin özlemi ve hasreti içindedirler. Asli vatana karşı duyulan bu iştiyak tahassürü dile getirmek zaruretinden müzik doğmuştur. Bu aslında suların esas vatanı olan denize varmak için ve oraya varıncaya kadar çıkardıkları yanık seslerle feryat ve figan etmeleri gibidir. Bu feryat sadece insan veya suya mahsus değildir. Aslından ve esas yurdundan ayrılan her şey, ana vatanına dönmek için âhü zarlar içinde sızlanır dururlar.

“Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:”²⁴⁵ diye *Mesnevî*’sine başlayan Mevlânâ’ya göre, neydeki ahenkli ve yanık nağmelerin zuhura gelmesi, neyin esas vatanı olan kamışlığa dönmek için duyduğu derin özleminden ve bu özlemin ifadesi olan feryadındandır. Allah-Mâsivâ itibari ikiliğinden, ahenkli sesler doğar. Feryat ve figanlar bu itibari ikiliği ortadan kaldırmak için kopar.²⁴⁶

Genel olarak müzik konusuyla ilgili olarak genellikle ileri sürülen teorilerin hepsi de müziği insani, beşerî, zaruri, lüzumlu, faydalı, melekî, semavi ve ilahi göstermektedir. Böyle düşünen ve düşündüklerine sarsılmaz bir imanla itikat eden sûfiler, müziği akide, din, vicdan ve mistik tecrübeleriyle birleştirmişlerdir. Onun için semâ adı verilen tasavvufi müziği tenkit

²⁴³ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 239.

²⁴⁴ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 242.

²⁴⁵ Celâleddin, *Mesnevi*, s. 3

²⁴⁶ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 243.

edenleri; tasavvufî imanı, sûfilerin akide ve vicdanlarını tenkit eden kimseler olarak görmüşlerdir. Bundan dolayıdır ki, mutasavvıflar semâ adı altında, kendi iman ve din anlayışlarını tenkit edenleri, en ağır bir şekilde tenkit etmekten hiç çekinmemişler, hatta denilebilir ki, bu bakımdan hasımlarından hiç de geri kalmamışlardır. Müzik muhaliflerini hissiz, zevksiz, düşüncesiz, mizacı bozuk, hayvan, eşek ve sığır olmakla itham etmek, hatta hemen hemen bütün hayvanların müzikten zevk aldıklarını ileri sürerek müzik aleyhtarlarını hayvanlardan da aşağı olmakla suçlamak sûfilerin alışkanlıkları arasına yer almış.²⁴⁷

Anlaşılabacağı üzere Mevlânâ, şeriatçıların mühim bir kısmının haram saymasına rağmen müziği ve raksı da benimsemiştir. Divan’ında müziği çok övmeye ve onu, yüksek bir sanat olarak görmektedir. Gerçekten de mananın harflere, söze, vezne ve kafiye sığmadığını söyleyen Mevlânâ, hiç şüphe yok ki şiirden fazla müziği sevmeye ve belki de ondan üstün bir sevdiği yok ki “Rebabın dili, Türk olsun, Rum olsun, Arap olsun, âşıkların dili” demeye ve insanlardaki birliğin müzikle meydana geldiğini söylemektedir. Onca mestane bir nâra, insanların arasında aykırılıklar doğuran ilmî bir probleminden çok üstündür. Müziği bu kadar seven Mevlânâ’nın sevgisi, karşıdan bir sevgi olamaz. O, mutlaka müzikle kaynaşmıştır. Onun şiirindeki müzik de mutlaka vurduğu tellerle çektiği yayda bir ifade kudreti bulur. Hâsılı ondaki bu müzik zevki dinleyip coşmaktan ibaret değildir.²⁴⁸

Sultan Veled, “*Rebâb-nâme*”sinin önsözünde, rebabı, Mevlânâ’ya mensup bir çalgı olarak över. Rebaba çok düşkün olan Mevlânâ da birçok gazelinde rebabın sesini över, rebab çalanlar için medresesinde ayrı odalar hazırlar.²⁴⁹

Semâ’yı müzikten bağımsız düşünmek mümkün değildir. Çünkü semâ, müzikle icra edilir. Dolayısıyla müziksiz semâ düşünülemez. Mevlânâ’nın müziğe düşkünlüğü, Konya’ya müzikle doldurur adeta. Hocaların, abdest alırken bile kulaklarına rebab sesi gelir. Onlarca artık, dinde olmayan bir şey, sünnet yerine geçer. Konya bilginleri, bu halden şikâyet ederler, fakat halk tarafından kucaklanan Mevlânâ’ya bir şey yapamazlar.

Dinov’un müzik anlayışı da Mevlânâ’ninkinden çok farklı değildir. Dinov, bir müzik aşığıdır. Evrendeki maddi manevi ne varsa her şeyin müziğe bağlı olduğunu düşünür. Müzik hakkındaki fikirleri ve kitapları oldukça çoktur.

Ona göre müzik, ilahi dünyada bilgeliğin bir tezahürüdür. İlahi dünyanın mutlak uyumunda var olan makul birleşim, bilgeliğin ifadesidir. Ondaki, İlahi fikirlerini tüm evrene taşıyan ışıklar akar. Bu ışık ile Tanrı dünyaya hayat göndermektedir. Müzik, insanın zihnini

²⁴⁷ Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, s. 250.

²⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Varlık Yay., İstanbul 2012, s. 33.

²⁴⁹ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s. 33.

etkiler ve dürter. İlahi dünya, yüce bir armoni ve uyum dünyasıdır. O, yaşam için çok önemlidir.²⁵⁰

Dinov der ki, İlahi dünya bir armoni dünyasıdır. Işık ise onun dış yüzüdür. Her bir ışın yedi renkten oluşur. Bu ışıında da müzik vardır. İnsan bu İlahi ışıkların, bu yüce bilgeliğin mertebesine ulaştığı vakit evrendeki armoniyi, ses uyumu ve senkronu sezmeye başlar. O, müziği modern, klasik ve okült olarak üçe ayırır. Ona göre, tüm modern kültür, optimizmi, pesimizmi, materyalizmi ile mevcut olan müziğin armonisinde ifade edilmiştir ve şu anda evrimleşmektedir. Onda modern insanlığın ilerleme çabası görülür. Modern müzik, saf-ilâhi müziğin öncüsüdür. Modern insanın müziği, derin karanlığın içinde ufak bir ışık gibidir. Bu ışık küçük olsa bile, bir gün büyüyecektir, çünkü o, geleceğin müziğidir. Onun önemi çok büyüktür, çünkü onsuz yeni kültür dünyaya ulaşamaz.²⁵¹

Klasik müzik ise, bir kişinin durumunu değiştirebilen, kederini neşeye dönüştürebilen müziktir. İnsanların üzerinde eğitimsel bir etki göstermektedir. Klasik müzik, yumuşaklığı getirmek için gelmiştir. O olmasaydı insanlar bugün sahip oldukları kültürlerine ulaşamazlardı. Saf müziğin ilk itici gücü klasik müzikten gelir. İçinde daha yüce bir şeyden dikte edilmiş bir fikir bulunur.

Okült müzik ise, bütün evren ve doğada hüküm süren yüce bir ilahi yasadır. Bu müzik, aşırı yumuşaklığı, netliği, pitoreskliği ve doğal görüntüleriyle ayırt edilir. Okült müziğin iki niteliği onu normal müzikten ayırmaktadır. Dinov'a göre, okült müziğe ilk önce temel özellikler verilir. Yani onu resim sanatına benzetebiliriz. Bir ressam ilk önce gözü, kaşı, burnu, kulakları gibi temel unsurları çizdikten sonra resim oluşmaya başlar. İkinci fark ise, okült müzikte iki anlam taşıyan kelimelere veya tonlara asla izin verilmemesidir. Onda her bir kelime tek anlam taşır. Ekleme yok, rotasyon yok, her kelime, her hece çok net alınır.²⁵²

Okült müzikte sessizlik yoktur, onda şarkı söyleme süreklidir, kesintisizdir. Duraklamanın olmadığı yerde işitilen müzik daha yumuşak ve daha yüksektir. Bu müzikte her ton canlıdır ve şarkı söyleme işi bittikten sonra bile işitmeye devam edilir. Dinov'a göre, okült müzik, temelinde çok basit ancak dışında çok karmaşıktır. Okült müzik sadece zihni açık olanlar içindir, zihin açıklığı ise bir üst haldir. Bu müzik, birçok insana ulaşılmaz olduğu için bütün insanlığın önüne sergilenemez. Bütün insanlık müzikal olarak geliştiği zaman ancak okült müzik de herkese ulaşacak şekilde ortaya çıkabilir. O, insanın içine bazı yüce

²⁵⁰ Dinov, *Sila Jiva, Novo Razbirane Za Muzikata*, Sila i Jivot Yay., Sofia 1993, s. 8.

²⁵¹ Dinov, *Sila Jiva*, s. 9.

²⁵² Dinov, *Sila Jiva*, s. 9.

duyguları uyandırabilir. Onun temel amacı insanın yücelmesi ve eğitmesidir. Dınov'a göre o, kutsal bir müziktir.²⁵³

Dınov'a göre ses, faal aklın harmonik titreşim şeklidir. Müzik aletleri sadece birer iletkenidir ve ses onlardan çıkmaz. O, farklı yerden gelir. Hava da sesi taşır ancak o da sadece bir iletkenidir, havadan daha yüce bir şey vardır. Ona göre, sesler canlıdır ve her ses, okunabilen ve çevrilebilen birer kelime koleksiyonudur. Eğer insanda iç müzik veya bilinç müziği gelişirse, duyduğu tüm seslerin anlamını kavramaya başlayacaktır.

Yüksek sesler, düşünceye yoğunluk ve hareket getirir. Onlar ruhun sesleri olduklarından Tanrısal dünyaya aittirler. Alçak sesler ise karaktere sağlamlık, istikrar, hislere ise derinlik ve dayanıklılık getirir. Duyguların belirleyicisi olan bu sesler alçaktır çünkü insan onların kaybolduklarını zannediyor olsa da onlar ancak yavaşça uzaklaşırlar. Alçak sesler yavaşça uzaklaşan geçişimiz olup yüksek sesler, yaklaşmakta olan geleceğimizdir. Doğadaki seslerin yüksek veya alçak olmalarında belli bir anlam vardır. Yüksek sesler materyaldir, onlar aşkın sesi olmazlar. Aşkın sesi ise alçaktır ve alçak sesler her şeyin uzaktan geldiğinin göstergesidir. Onlarla yüce şeyler ifade edilir. Yüksek sesler ise yakından, fiziksel dünyadan geldiğini ifade eder. Doğadaki sesler canlı, sürekli ve yenilenendir. Kendi genine ve dalgasına sahip olan bu sesler belli bazı dalgalı hareketlerle iletilirler. İnsan kulağının bu sesleri uzaktan algılayabilmesi için çok çalışması gerekir. İnsanlara anlaşılmaz olan bu sesler melekler için güzel melekî bir dil ifade ederler.²⁵⁴

Dınov'a göre makul insan, doğadaki ritmine uyum sağlayan insandır. Onun fikir ve hislerinde ritim olduğu için diğer insanlara göre daha beceriklidir. Böyle insanların işleri hep zamanında ve yerinde olur. Ritimden yoksun olan kişinin fikirleri ve hisleri çok değişken olur ve hiçbir şeyden memnun olmaz. Ama en önemlisi insanın ritmi harekete çevirebilmesidir. Nasıl mı olur? Dınov buna şu örneği verir: yukarıdan inen aşkın ritmi bir uyarıcı olarak insan zihnine aktarılır. Zihin uyanırsa, aşkın bu dürtülerini kabul eder ve onları rasyonel hareketlere dönüştürür.²⁵⁵

Her harekette müziğe ait içsel ifadeler bulunur. Her şeyden önce kişi ritmik olarak yürümeyi öğrenmelidir, çünkü ritim hayata uyum sağlar. Ritimden yoksun olan her şey teselli edilemez bir üzüntü getirir. Doğru ve uyumlu ritim kişiyi uyumsuzluktan ve içindeki gereksiz yabancı maddelerinden kurtarır. Kalp de bir ritimle atar. Kalp alçalan ve yükselen bir ritme sahiptir. Kişi üzgün olduğunda nabızı da değişir. Müzik, ritmi ile kalp atış hızını etkileyebilir.

²⁵³ Dınov, *Sila Jiva*, s. 9.

²⁵⁴ Dınov, *Sila Jiva*, s. 10.

²⁵⁵ Dınov, *Sila Jiva*, s. 19.

Dinov'a göre müzik, hayatla paralel bir Şekilde yrr. MziĒe baĒlı olarak iki yaŒam yolu belirlenir-yükselen ve alĒalan. Yükselen yaŒam yolu kendi iĒinde tüm yükselen gĒleri iĒerir-bir formu vardır, iĒeriĒi vardır ve bir anlam iĒeriĒine sahiptir. Buna "İlk yol" denir. AlĒalan yol ise iĒinde tüm alĒalan formları taŒır. Ona "Sol yol" denir. Müzik, ilk yolun, yükselen yolun araĒlarından biridir-yükselen düz yaŒam yolunun harika araĒlarından biridir. İnsanın hayatı anlayabilmesi iĒin ilk önce mziĒi anlamalıdır. Onu gerĒek yaŒamdan ayırmamalı, onun titreŒimlerinin hayata, duygulara, dŒncelere ve konuŒulan dile nasıl girdiĒini gözlemlemelidir. Şüphesiz müzik her yere girer ve onsuz hayat tezahür edemez.

İyi yaŒam bir müziktir ve her tezahürün insanın gözlemlemesini gerektiren kendine özgü bir tonu vardır. YaŒam yükselen bir gamadır ve iyi yaŒamayanlar müzikten hiĒbir Şey anlamayanlardır, o yüzden de uyumsuz durumlara yani uyumsuz gamalara dŒerler. EĒer biri müziksiz yaŒayabileceĒini dŒnyorsa yanılır. Kim iyi yaŒamak istiyorsa yani tonları doĒru kavramak istiyorsa, ĒokĒa sevmeli, barıŒ ve huzur iĒinde yaŒamalı ve dili müzikal olmalıdır. Bu Şekilde iĒinde müzik olacak ve sorunlarını kolayĒa Ēzebilecektir Ēnk müzik ona yardımcı olacaktır. Hayatını güzel yaŒayabilmesi iĒin, iĒinde müzik olması iĒin kiŒi hayatı yaŒamalı ve onu iyice kavramalıdır. Sadece mziĒi sevenler doĒru bir yaŒam sürer. Ēnk o her Őeyini yüce harmoninin yasalarına göre düzenler. O, Tanrı'dan akan yaŒam mziĒini algılar.²⁵⁶

Dinov'a göre, mziĒin en önemli kısımları Œarkı söyleme ve enstrüman Ēalmadır. Ona göre, Ēalmak zordur ve kiŒinin Ēalabilmesi iĒin zihninin oldukĒa iyi ĒalıŒır durumda olması gerekir. Fiziksel yaŒamı geĒip manevi olana girmiŒ olmalıdır. Herkesin yaŒamına yn ve anlam verebilecek bir yay ve kemanı vardır. Kalp kemanı, akıl yayı, irade ise hayatına yön veren Ēalmayı temsil eder. YaŒam müziktir. KiŒi hayatının tellerini ayarlamasını yani akıl ve kalbiyle harmonik bir Şekilde ayarlamasını bilmiyorsa mziĒi doĒru Ēalamaz, yani hayatını doĒru yaŒayamaz. Bugün hayat, herkesin kendi üzerinde sıkı ve bilinĒli ĒalıŒmasını gerektirir. Herkes kendi Ēalmalı kendi ĒalıŒmalıdır. Kimse kimseye ĒalıŒamaz. KiŒi baŒkasının mziĒi nasıl Ēaldıklarını dinleyebilir ama kendi mziĒini kendi Ēalar. İnsanın ĒalabileceĒi en iyi enstrüman hayattır, hayat ise müziktir ve insan güzel yaŒıyorsa bu demektir ki o yaptıĒı sanatı anlamıŒtır.²⁵⁷

Dinov'a göre keman, daha yüce bir dünyadan indirilmiŒ bir enstrümandır. Onunla Ēalabilmesi ve konuŒabilmesi iĒin insan onu bu dünyada var olan materyallerle yüce dünyanın kine benzetmiŒtir. Kemanın enstrümanları yöneten kurallara pek uymadıĒı da görülmektedir. Genelde enstrümanları ne kadar Ēok Ēalarsanız o kadar Ēok gĒlerini

²⁵⁶ Dinov, *Sila Jiva*, s. 23-24.

²⁵⁷ Dinov, *Sila Jiva*, s. 43.

kaybederler. Keman için bu tam tersidir, o ne kadar çok çalınırsa o kadar çok güçlenir ve daha verimli olur. Bu ise, kemanın canlı ve hayatta olduğunun kanıtıdır. Keman insan ruhuna itaat ettiğinde, kemancı ruhunun titreşimine uygun olan tonları çıkarır. Kişi asil bir ruha sahip olduğunda çalmakla beraber onun kemanı da asil olur, eğer asil olmayan bir ruha sahip ise kemanı delirir.²⁵⁸

İnsan beş telli yani beş duyu organına sahip olan bir kemandır. Keman, mizaçlara göre yapıldığı için üzerinde dört teli vardır. Kemanın çalıştığı dört tane mizaç vardır: Sanguine, Kolerik, Flegmatik ve Melankolik.²⁵⁹ Dört tel, dünyada insanı sıkıştıran dört engeli göstermektedir. Üstteki yay ise uygulanması gereken gücü ve zaferi gösterir. Kişi yayını tellerin üzerinde düzgün kullanmasını biliyorsa bu güzeldir ancak bilmiyorsa kötü sonuçlar ortaya çıkacaktır. Her düşünce, her duygu, her eylem insan karakterinin belirlendiği kemanın tonlarını temsil eder.²⁶⁰

Her kişinin kendi içinde, nasıl başa çıkacağını bilmesi gereken bir enstrümanı, bir kemanı vardır. Bu, insanın makul başlangıcıdır. Kendi içinde bu başlangıca yön veren kişi, kemanı hem kendi iyiliği hem de yakınlarının iyiliği için uygulamaya başlar. Makul başlangıcı ihmal edenler de bunu uygulayamaz. Onun kemanı bir tavan aralığına atılmış, toz içinde yatar. Zihin ve ruh, keman benzeri enstrümanlardır ve gelişmelidirler. Ruh insanın kemanıdır. İnsanın ruhu beynine girdiği zaman, kolları ve ayakları aracılığıyla doğru ve harmonik tonları üretebilir.²⁶¹

Müzik, insan ile ilahi dünya arasında bağlantı kuran bir bağlantı ipidir. O, fiziksel dünyaya ait değildir ve insanlar tarafından yaratılmaz. O, sadece görünmez dünyanın yasalarına göre yansıtılır. Tüm organik dünya müzik yasaları üzerine kuruludur. Dünya, tezahürü olmamış bir müziktir. Doğada ilahi enerjinin gelgitlerinde ifade edilen doğru bir ritim mevcuttur. Doğada kişinin anlayamadığı müzikal dalgalar vardır. Bunlar ilahi dünyadan inen, maddeyi organize eden, doğada tüm formları yaratan yüce titreşimlerdir. Dünya müziğin ritmiyle oluşur. Müzik doğa hayatında insanların düşündüğünden çok daha büyük bir rol oynar. O olmadan hayat ifade edilemez, anlamsız ve eksik kalır.²⁶²

²⁵⁸ Dınov, *Sila Jiva*, s. 43.

²⁵⁹ Bu dört mizaç Astroloji biliminde kullanılmaktadır. Hipokrat, Empedokles'in kuramından yola çıkarak bu dört mizaç kuramını geliştirmiştir. Dört temel element, kişiliğe ait unsurlardan mizacın sınıflandırmasında etkin rol oynar. Hipokrat, insan vücudunun dört elementten oluştuğunu söyler, bu element vücudun dört sıvasına tekabül eder. Bunun için kanı ayırıştırır ve bunları adlandırır. Bunlar melankolik (toprak), flegmatik (su), sanguine (hava) ve kolerik (ateş). Hipokrat'a göre bu dört mizaç dengede olduğu zaman kişi mükemmel olur. (<https://www.paakademisi.com/astrolojik-acidan-mizac-ve-psikolojik-tipler/> erişim tarihi: 01.05.2021)

²⁶⁰ Dınov, *Sila Jiva*, s. 43.

²⁶¹ Dınov, *Sila Jiva*, s. 43.

²⁶² Dınov, *Sila Jiva*, s. 58.

Dinov'a göre, müzik gerçek hayatın rehberi olduğu için ondan ayrılmamalıdır. Onun titreşimleri hayata girer, duygulara girer, konuşmalara bile girer. Kısacası müzik, hayatın her yerine girer. İnsan, gelişiminde ona mutlak bir ihtiyaç duyar, çünkü o her şeyin bağlantısıdır. Hayattaki her şeyin, her tezahürün kendine özgü bir tonu vardır. Varlığın başlangıcını temsil eden ilkel yaşamın da kendine özgü temel bir tonu vardır. İnsanın yaşadığı makul ve iyi yaşamın da temel bir tonu vardır. Genel olarak tüm süreç müziğin tonları üzerine kuruludur. Müziğin içindeki her ton, okunması ve çevrilmesi gereken bir kelime koleksiyonu olup sadece müziği anlayan yaşamdaki her şeyin içinde bulunan tanrısal olguyu fark edebilir.

Dinov'un görüşüne göre, bütün evren şarkı söyler. Güneş, dünya, yıldızlar, bütün gezegenler şarkı söyler. İnsan gözlerini gökyüzüne kaldırdığında, onun müzikal bir piyes olduğunu ve tüm yıldızların da tanrısal harmoninin birer notası olduğunu görecektir. Ona göre, Do notasına ayarlanmış bazı gezegenler olduğu gibi bazı Güneşler de Sol notasına göre ayarlanmış, diğer gezegenler de kalan notalara göre ayarlanmıştır.²⁶³

Dinov'a göre, müzikte çok büyük bir güç yatar. Kullandığı kendi yasaları ve ilkeleri vardır. Müziğin gücü, güçlü ancak kısa dalgalı olan titreşimlerinden gelir. Müzik dalgaları uzun olunca bu titreşimlerde ses dolu olmaz. Bir tonun gücü, insanın onun içine makul bir şey getirip getiremediğine bağlıdır. Ancak o zaman bu ton dinamik bir kuvvete sahip olur. Eğer biri bir şelalenin yanında şarkı söylerse ondan daha fazla su gelmesine sebep olur. Yahut biri bir kiraz fidanı dikerse ve her sabah ona aşkla şarkı söylerse o çok güzel meyveler verir. Bu müziğin dinamik gücüdür. Şarkı söyleyen veya çalan herkes, kendi içinde ya da yakınlarında bu dinamik güçlerden üretmelidir. Eğer tonlarına mantıklı ve yüce bir şey getirdiyse, etrafında insanları iyiliğe yönlendiren bir aura oluşur. İçinde bir yumuşaklık oluşur ancak aynı zamanda da iyiliklerini gösterme arzusu içinde bir aktiflik oluşur. İnsanın içindeki dinamik kuvveti onu mutlu ve neşeli kılar ve aynı zamanda evrendeki yüceliği için tüm fedakârlıklara hazır hale getirir. Müzik insanları dışsal olarak değiştirebildiği gibi içsel olarak da değiştirip onları içindeki iyiliklerin peşinde koşmalarını sağlayabilir. Müziğin içinde, akıllıca kullanılması gereken büyümlü bir güç saklıdır.²⁶⁴

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Dinov'a göre, insan bedeninin asıl mimarı, vücudun yaydığı radyasyon müzikleridir. Şekilleri kuran ve koyan onlardır. Çünkü aslında müzik, beden yapıcısı olan esir/eter (ether, aether) yapıcı güçlerine aittir. Herhangi bir ağaç, çim veya çiçekte olduğu gibi insan bedeni de bu dalgaların ritminde oluşur. Bu yüzden insan bu harmonik tonları ve müzik dalgalarını aldığı zaman bu müzik bedene sızar ve onun daha sağlam ve güzel bir şekilde şekil almasına yardımcı olur. Tam bu yüzden Panevritmia'nın

²⁶³ Dinov, *Sila Jiva*, s. 59.

²⁶⁴ Dinov, *Sila Jiva*, s. 61.

güzel müzik hareketleri ve ritmin eşliğinde bedenın şekli değışir, o daha sağlam, daha zarif ve güzel olur. Sağlam bir bedenın yaydığı müzik dalgaları ve radyasyonlar, herhangi bir hastalık durumunda şekil değıştirir ve zayıflarlar. İnsanın sağlık durumunu şekillendiren de tam olarak budur. İnsan müzik çaldığı, söylediğı ya da dinlediğı zaman, bu müzik bedenine sızar ve bedenın harmonisine şekil verir. Bu harmoniyi biz sağlık olarak adlandırırız. Yani buradan da “müzik sağlıktır” ibaresini aslında gerçek anlamda söylendiğini anlaşılr. Dınov’a göre müziğin hareketsiz hali de iyileştirme etkisi vardır ancak hareketler eşliğindeki etkisi çok daha fazladır. Hareketler, müziğin bedendeki bütün organlarına ve bütün hücrelerine ulaşmasına kolaylık sağlar. İşte bu yüzden Panevritmia’nın iyileştirme ve güzelleştirme etkisi her şeyden daha fazladır. Bu hareketleri sistematik bir şekilde gerçekleştiren kişi, bütün hastalıklardan kurtulabilir. Panevritmia, organizmanın sağlık durumunu korumasında güçlü bir araç olarak görülebilir.²⁶⁵

Müzik evrensel bir olgu olduğundan bir millete bağlanamadığı gibi belli bir dine de bağlanamaz. İlkel dinlerde, Şamanizm’de, bütün doğu dinlerinde ve mevcut olan semavi dinlerde müzik yoğun bir şekilde vardır. Kilisede Roma döneminden bugüne kadar ve dönem içerisinde farklı mezheplerin oluşumuyla farklılıklar göstererek varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmiştir. Müziğı farklı milletlerde, farklı şekillerde görebiliriz. Her milletin müziğı, o milletin ruhundan, kolektif vicdanından, sanat kavrayışından ve güzellik anlayışından doğar. O milletin yaşadığı fiziki ve sosyal çevrenin kuvvetli bir şekilde tesiri altında kalır. Müzik anlayışı, milletten millete değışebildiğı gibi, bireyler arasında da farklılıklar gösterebilmektedir. Müzikteki söz konusu izafilik ve sübjektiflik, bu hususta verilen hükümlerin de genellikle izafi ve sübjektif olmasına sebep olmaktadır. Esas vasfı evrensellik olan bir din ile temel vasfı millilik olan müziğin hükmünü saptamak ve uzlaştırmak oldukça güç bir sorundur. Dolayısıyla bu konuda yerine göre birbirini tutmayan hükümler verilebilir; bir müzik çeşidi belli bir yerde günah sayılırken, başka bir yerde helal sayılabilir.

Daha önce de ifade edildiğı gibi, asıl manası bir soyutlama olan musikiye gelirsek eğer, musiki gerçekte hisleri ifade etmez, sadece insanlarda bir takım, hissî tepki yaratır. Ton, melodi, makam, armoni gibi kelimelerle ifade edilebilecek durumları dile getirmez. Böyle bir çaba, musikiyi kendi alanı dışına çıkarır. Musikinın asıl etkisini bir tür hipnotizma olarak tarif edebiliriz. Maddi varlığı bulunmayan, zihnî ve soyut bir gerçekleşme olarak musiki, ritmik bir varlık halinde belirli bir süre yaşar ve yeniden icra edilinceye kadar yok olur. Sözüünü ettiğimiz hipnotizma karakterinin asıl kaynağı belki de ritimdir. Kozmik ahenge katılma arzusunun bir neticesi olarak karşımıza çıkan ritim, Türk musikisinde de esastır. “Usul”

²⁶⁵ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 69.

denilen, icra esnasında, düm-tek'lerin sürekli tekrarıyla dinleyicileri ısrarlı bir şekilde “mutlak vakt”e devam eder.²⁶⁶

Buraya kadar yazdıklarımıza bakarak diyebiliriz ki müzik, mistisizmin dolayısıyla tasavvufun ayrılmaz bir parçasıdır. Mevlânâ'nın rebâb sesini en latif ve özlenen olan kelâm-ı ilahi “Elestü bi'Rabbiküm” sesine benzetmesi ve yüceltmesi, Dınov'un da kemanın yüce bir dünyadan geldiğini ve sesi Tanrısal bir ses olduğunu söylemesi aslında ikisinin de kullandıkları bu enstrümanlarına verdikleri önemi açıkça ifade etmektedir. Ayrıca semâ müziksiz düşünülemediği gibi Panevritmia'yı da müziksiz, kemansız düşünmek mümkün değildir.

3.5. Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Dans (Raks)

Dansın nerede ve ne zaman doğduğu konusu açıklığa kavuşmamıştır. Tespit edilen kaya üstü resimlerine dayanarak yapılan bazı belirlemeler olmakla birlikte, araştırmacılar dansın insanın varlığıyla birlikte hayat bulduğunu ifade ederler. Çünkü insan bir “Homo Ludens”tir, yani oyuncudur. Oyunculuk dürtüsüyle dünyaya gelir. Bir oyun türü olan dans da insanın fitrî (doğuştan-biyolojik) yapısının ürünüdür. İnsanların doğada bulunan varlıkların hareketlerini taklit etmesiyle başladığı kabul edilen dans, giderek ayinlerde tanrılara yakarma ve dua aracı olarak kullanılmıştır. Zaman içinde sosyo-kültürel bir olgu olarak bir görev veya ödev olmuştur. Dansın bir görev veya ödev olduğu toplumlarda ise herkes dans ettiği için, dansçılık diye bir meslek de yoktur. Bu toplumlar için dans sıradandır. Zaman içinde kültürle şekillenen dans, seyirci için yapılmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak da bir sanat dalı olarak gelişmiştir.

İnsanın uygarlaşma sürecinde sanatın en eski belirtisi olarak kabul edilen dans önemli bir yer tutar. Kullanılan ilk araç olarak varsayılan beden yoluyla anlatım olanağına yani dansa kavuşan insan, bu yolla ruhsal durumlarını ve gerilimlerini devinime dönüştürerek boşaltma şansına sahip olmuştur. Başlangıçta bireysel ve gündelik bir gereksinimden doğan dans, zamanla toplumsal ve dinsel bir karaktere dönüşmüştür.

Soyların tarihi bireysellikten ilk toplumsal ve dinsel birliğin olduğu klanlara geçişle başlar. Türk soyunda bilinen en eski toplumsal birimlerin Çin belgelerine dayanılarak, Orta Asya'da M.Ö. IV. yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. İlk Türk dinsel dansları da Şamanizm denen çok tanrılı din sistemi içinde, bu tarihlerde görülür.²⁶⁷

²⁶⁶ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 193.

²⁶⁷ Erkan Ergin, *Türklerde Dini danslar*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/118316> , erişim tarihi: 05.08.2020, s. 111.

Özü "insanın doğa karşısındaki güçsüzlüğü" olan Şamanizm, önemli ölçüde orta Asya bozkırının coğrafyası ve iklimiyle biçimlenmiştir. İnsanın doğa güçleri karşısında pek çok olguya egemen olamayışının, aksine bu güçler karşısındaki yetersizliğinin inanç sistemine yansımalarıdır. Doğa karşısındaki çaresizlik insanı mümkün olguları önceden sezip önlem alma çabası içine sokmuş, böylece Şamanizm'in iki temel unsuru olan falcılık ve büyücülük doğmuştur. Şaman tanrı ve tanrılaşmış güçlerle insanlar arasında "aracı" gücüne sahip kişidir. Falcılık, büyücülük, tanrılar ve ruhlar için törenler, adak, sağaltım ve bolluk törenleri gibi çeşitli görevleri vardır. Şamanın yaptığı ve yönettiği törenlerde en önemli öğeler dans ve şiirdir. Bu nedenle Şamanın hem iyi bir ozan, hem müzisyen, hem dansçı ve hem de iyi bir taklitçi olması gerekir. Şamanın eğitimi bir ustanın yanında geçirdiği çıraklık evresiyle başlar. Genellikle çocuk yaşta başlayan bu eğitimin ardından, Şaman adayı bir gece düşünde tanrılardan Şamanlık yeteneğini aldığına inanır ve böylece Şaman olur. Şamanların törenleri sırasında kendi çaldıkları davulun da etkisiyle ve trans yoluyla ettikleri dualarla tanrılar ve ruhlarla iletişim kurduklarına inanılır. Şamanın tören sırasında yaptığı dans da doğaçlamadır ve ne dua-şiirin, ne de dansın belirli kalıpları yoktur. Her tören Şamanın yaratıcılığıyla yeniden oluşur.²⁶⁸

Türklerin Orta Asya'dan göçleri X. yüzyıla kadar sürmüş ve İslam etkisine girmeleri bu dönemde olmuştur. VII. yüzyılda başlayan İslam yayılımı, Şamanizm'i bir din olarak yok etmekle birlikte etkilerini silememiştir. İslam yayılımının ilk dönemlerinde Arap komutan Emir Kuteybe'nin Türkçe kitapları yaktırması, Şamanları öldürtmesi gibi baskıcı yaklaşımlar Türklerin İslâm öncesi kültürle olan bağlarını koparmayı amaçlayan girişimlerdir. Ancak bu çaba halkın 13 asırlık kültürünü kimi zaman gizlemesi, kimi zaman da İslamlaştırması ile atlatılmış ve sonuçsuz kalmıştır. Dans, Şamanizm'de olduğu gibi tüm ilkel din ve din ritüellerinde görülmektedir. Dans, insanlık tarihinde çok önemli rol oynar, çünkü ondan bir bedensel aktivite olarak fiziksel rahatlama ve fiziksel gelişime, fiziksel terbiyeye katkı sağlamaktadır.²⁶⁹

Dansın ilk zamanlarda Tanrı'ya yakarış-dua için yapıldığını söylemiştik. Doğal toplumların bazılarında dans doğrudan arınma ve ibadet anlamı taşır. Ritüellerde yer almasıyla dansı Tanrı karşısına çıkmış gibi arınma sağlamaktadır. Bu durumun günümüz dansçılarında da olduğunu söyleyebiliriz. Bugünün dansçıların ibadet yapar gibi transa geçmelerinin kökeninde bu tanrısal boyutu aramak mümkündür. Dansçı dans

²⁶⁸ Ergin, *Türklerde Dini danslar*, s. 112.

²⁶⁹ Ergin, *Türklerde Dini danslar*, s. 112.

konsantrasyonuna girdiğinde ibadet eder gibidir. Bu durum dansçada kötülüklerden, fenalıklardan arınma duygusunu doğurur.²⁷⁰

İslâm dinine baktığımızda, genelde “raks” kelimesiyle ifade edilen dans tıpkı müzik gibi hep tartışılan konu olmuştur. İbnü'l-Cevzî (ö. 1201), İbn Teymiye (ö. 1328) gibi reformcular ve meşhur âlimler, İslâm'da bid'atleri ortadan kaldırmakla meşgul olurken semâ ve raks (dervişlerin müzik ve dansı), İslâmî törenlerin ibadetle ilgili yönüne bir katkı olarak önemli rol oynamaya çoktan başlamıştır. İnsan aklının duygusal yönünü bilimsel olarak analiz eden büyük düşünür Gazâlî, dervişlerin müzik ve raksını belirli sınırlar içinde kalmak kaydıyla teşvik eder, Kur'ân ve sünnetten deliller getirerek onların meşruluğunu ispatlamaya çalışır. Fakat yukarıda adı zikredilen iki âlim ve onların görüşlerini takip edenler, dervişlerin raks ve müziklerini reddederler ve zaman zaman uygulamanın aleyhine kitaplar ve risâleler yazmışlardır.²⁷¹

Raks, dans manasına gelir fakat burada genel olarak dans anlamına gelmez. O, dervişlerin sözde duygusal dansı manasındadır. Semâ'nın sonucu olan raksın hükmü, helal ve haramlık tartışması da Semâ'nıkinden farklı değildir. Zaten ikisini ayrı düşünmek doğru olmaz. Mevlâna'yı vecde ulaştıran, bu âlemden alıp ötelerin ötesi âleme götüren semâ'dır. Bundan dolayı semâ, Mevlâna için yemekten ve içmekten daha önemlidir. Semâ esnasında kudümler, katılanların nabzını da ritmik bir şekilde yavaş yavaş hızlandırır. Semâ edenler, kendilerinden geçerler, varlıklarından sıyrılırlar. Onlar için dönüşlerde yönler kaybolur ve yok olur. Bunun sonucunda insan, mekân âleminden mekânsızlık âlemine ulaşır; artık en, boy ve vecdin anlatılamaz kıvamını elde eder ve o anın lezzetini doya doya tadar. Def, ney ve semâzenlerin hareketlerinin anlattıkları, özeldir ve derinliktir. Özellikle dönme fikrinden çok etkilenen Mevlâna, semâ'nın ilhamı altında dönen menziller ve gezegenler, değirmen taşı ve çarkına ilişkin mükemmel bir sembolizm ortaya koymaktadır. Ona göre semâ, ancak bir “Sevgili” olunca anlam taşır. Zira güneş olmadan zereler nasıl harekete geçirilip raksettirilebilir? Aksi halde zereler yalnızlaşıp donarlar, hareketsiz kalır ve kaybolurlar.²⁷²

Celâleddin Rumî'de ilâhî aşkla dile gelen coşkun gazeller, harekete geçen semâ raksları, dinamik bir ruhun kendiliğinden bir yansımasıdır. Mevlâna'nın bütün eserleri Allah'ın, sevgilinin ve aşkın sırrı etrafında daimî bir dönüştür, bir deverândır, anlatılamayana kelimelerle ifade etme çabasıdır. Rûmî'ye aşkın sırrını az da olsa anlatacak yegane çare:

²⁷⁰ Türker Eroğlu, Dans Kavramı ve Dansın İşlevi, *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:60, 2017, s. 215-226. https://www.researchgate.net/publication/321148418_dans_kavrami_ve_dansin_islevi (erişim tarihi: 25.08.2020)

²⁷¹ Sırajul Haq, *Dervişlerin Semâ ve Raksı*, çev. Hüseyin Akpınar, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 7, 2006, sayı: 16, s. 373-393.

²⁷² Bayram Ali Çetinkaya, *Aşkların (Mevlâna ve Şems'in) Aşkın Raksı/Devranı Semâ*, Sümam Yay., Bildiriler Serisi:1, 2007, s. 438.

“Müzik ve semâ” dır. Mevlâna için yaratılış ilâhî müziğin ilk sesi ve melodisidir; zirâ ilâhî sesle hayat bulan yaratıklar, âlemin raksına katılmak için birbirini etkiler ve harekete geçirirler.²⁷³

Mevlâna’ya göre ruh mekânsızlık mekânında teskin olunca, semâ meydanındaki beden, yerinde duramaz, rakseder, oynar ve çırpınır. Çünkü azâlar, hareket eder, dile gelir. Coşan ve taşan gönül ve onu taşıyan beden hareketlerini kontrol edemez ve kendini ahenkli bir devranın seline kaptırır. O sel ki dalgalanır, köpürür, coşkunluk sınırlarını zorlar; o anda tespihler ve zikirlerin sesi işitilmez. Zira bunları duymak için baş kulağı yetersizdir. Onları işitecek yegâne şey (enstrüman) can ve gönül kulağıdır. Can şehrini görmek için, can gözü ve gönül gözü gerekir:

“Ey harîs kişi! Varlığını, benliğini kırıp yok et de, öyle sevin, oyna; oyna da, bir an önce kapanması için şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek çıkar!

Hakk yolunun yolcuları, raksı, oynamayı, nefis savaşı meydanında kanlara bulanarak yaparlar. Yani, onlar nefislerini yendikleri için kendilerinden geçerler de, ruhânî oyun, gönül oyunu, aşk oyunu oynarlar. Nefis zindanında kalan dünyalık âşıkları ise, nefislerinin hevâsına uyarak, sadece kendilerini göstermek için, bedenleri ile oynarlar. Bu yüzdendir ki semâ, iyi kişilerin manevî ve ruhânî oyunu, kötü kişilerin de sırf tenlerine, bedenlerine ait bir oyundan ibarettir.

Varlıklarının ellerinden yani, benliklerinden kurtulunca el çırpırlar; kendi noksanlarından, hatalarından sıyrılınca manevî bir neşe duyarlar da oynamaya başlarlar.

Onların mutripleri, yani çılgınları, gönüllerinden def çalarlar. Denizler bile onların coşkunluğunu görüp dalgalanır, köpürür, coşar.

Ey gafil! Sen görmüyorsun ama Hakk âşıklarının coşkunluğu yüzünden dallar üstündeki yapraklar bile el çırpmakta, oynamaktadır.

Sen yaprakların el çırpıdığını göremezsin. Onların çıkardıkları neşe seslerini, zikirlerini, tesbihlerini duyamazsın; bunları duymak için can kulağı, gönül kulağı gerek, baş kulağı değil!

Aklını başına al da, baş kulağını yalana, faydasız sözlere tıka; tıka da “can şehrini” aydınlanmış olarak gör!”²⁷⁴

Canla ve gönülle katılan semâ’lar, can sahiplerini yerinden oynattığı gibi, cansız zerrelere bile tazyike getirir. O zerreler ki, bütün kâinatı raksın içine dâhil eder. “Aşkın lezzetinden ve hazzından kaybolan can için, bütün âlemleri yaratan Hallâk’ı temeşâ etmek nihaî amaçtır, gayedir, hedeftir. Asıl olan zâhirî raks değildir,” diyen Mevlâna, bâtinî raksı da yetinmez.²⁷⁵ Çünkü ona göre her şey Ma’şûk içindir:

²⁷³ Çetinkaya, *Âşıkların (Mevlâna ve Şems’in) Aşkın Raksı/Devranı Semâ*, s.439.

²⁷⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, çev. Şefik Can, 4. baskı, İstanbul 2002, c. 3, s. 95-101.

²⁷⁵ Çetinkaya, *Âşıkların (Mevlâna ve Şems’in) Aşkın Raksı/Devranı Semâ*, s. 452.

“Bil ki beden toza-toprağa benzer, cansa onu tozutan yeldir; fakat canı bildiren, gene de toza benzeyen beden hareketidir.

Can da bir toz sayılsa bu sefer o tozun içine bir başka can gelir, hem öylesine bir can ki sesinden, zerre-zerre bütün âlem raksa girer.

Cihan bir tandır, orda renk-renk ekmekler var; fakat ekmekçiyi gören, ne yapsın tandırı, neylesin ekmeği?

Gönlün raksı, içten de değildir, dış âlemden de değil; canım feda olsun sana, nerde olursa olsun, nerede olursa olsun okşa onu, lütfet ona.”²⁷⁶

Semâ, bir ibadettir, bir zikirdir. Nitekim Mevlâna için “semâ, âşıkların gıdasıdır. Çünkü onda sevgili ile buluşmanın zevki, heyecanı var”. Dolayısıyla semâ danstan da öte bir şey, bir tür kulluktur, yakarıştır. Onda mûsikî, raks ve zikir mükemmel bir şekilde harmanlanmıştır.²⁷⁷

Nasıl raksı semâ’dan ayıramıyorsak aynı şekilde dansı da Panevritmia’dan ayıramayız. Zaten ikisi de müzik ve hareketten oluşmaktadır. Panevritmia’nın yapısından bahsederken hareketlerin öneminden de bahsetmiştik.

Dınov’a göre hareketler, tıpkı tonların bir yasaya bağlı oldukları gibi bir yasaya bağlıdırlar. Her bir hareket, bir müzikal tonu ifade eder. Hareket, karşılığı olan tonla örtüştüğü vakit büyük bir güç olur. Bir kişinin iradesinin yok olmasının en büyük nedeni yanlış hareketlerde bulunmasıdır. Peki, hangi hareketler doğrudur sorusuna ise Dınov’un cevabı “Doğa ile eşgüdümlü olanlar” olmuştur. Ona göre insanın, bir jesti bir hareketi yaparken nasıl yapması gerektiğini iyi bilmesi gerekir. İnsanın hareketlerinde esneklik ve hareketlilik, her hareketin içinde de düşünce ve duygu olmalıdır. Panevritmia’nın aslı, bu düşüncenin içerisinde bulunur.²⁷⁸

Ancak Panevritmia’da da görüldüğü gibi Dınov’a göre hareketler müziğin eşliğinde yapılmalıdır. Ona göre, müziğin hareketlerde kendi içsel ifadeleri vardır. Her harmonik hareket bir müziktir aslında. İnsanın başarıları, onun harmonik hareketlerine bağlıdır. Ancak insanlar henüz yaşayan doğanın Büyük Uyumuna ulaşmamışlardır. Hareketlerin çoğu içgüdüsel oldukları için ne ifade ettikleri hakkında hiç fikirleri yoktur. İnsanın yüksek bilinci uyandığında, hareketlerini anlamaya ve anlamlandırmaya başlayacaktır. Müzik çalmak ve şarkı söylemek de hareketlerle ilgilidir. Eğer kişi şarkı söyler ve ritmik hareketler yaparsa, içini kaplayan hoş bir duygu hisseder. Ancak hareketleri yaptığı sırada onlara eleştirel bir şekilde yaklaşırsa hemen tökezlemeye başlar. Her tonun bir hareketi olduğu için, kişi hareketi

²⁷⁶ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., c. 2, Ş - CXLII, s. 163.

²⁷⁷ Çetinkaya, *Âşıkların (Mevlâna ve Şems’in) Aşkın Raksı/Devranı Semâ*, s. 459.

²⁷⁸ Dınov, *Novoto Razbirane Za Muzikata*, s. 35

doğru ifade edemezse, şarkının tonunu da doğru alamaz.²⁷⁹ Bu açıklamalarına bakıldığı zaman Panevritmia'daki hareketleri doğru kavrayıp ve doğru ifade etmenin önemi anlaşılır. Bu hareketler Dınov için basit bir danstan ibaret olmadığı, tam tersi her bir hareketin insanın yaşamı için çok önemli olduğu görülür.

Birinci bölümünde Panevritmia'yı açıklarken de belirtildiği üzere Dınov'a göre, biz ne kadar hareketlerimizin rastgele olduklarını ve onların aslında büyük bir öneminin olmadığını düşünsek de aslında onların önemi çok büyüktür. Ona göre, her bir hareketin sinir sistemimizin ve bütün ruhani hayatımızın üzerinde etkisi vardır. İnsan uygun olmayan, çirkin ve negatif bir hareket yaptığında bağlı olduğu beyin merkezi yanlış gelişimde bulunur, bu da hareketi yapan organın sağlıklı gelişmesine engel olmasının yanında insanın ruhsal becerilerini dahi etkiler. Bütün bu sebeplerden Panevritmia sayesinde ruh sağlığının, yüce bir bilincin oluşmasının, hislerin ve karakterin olgunlaşmasının sağlandığı gibi aynı zamanda bedenin bütün organlarına hayat, sağlık ve güç akışı oluşur. Panevritmia'nın gençleştirme gücü de buradan gelir. Panevritmia hareketleri yaptıktan sonra insan dönüştürülmüş bir hal alır. Dınov'a göre Panevritmia sayesinde bedenin bütün organlarında bol hayat ve canlandırıcı akımların oluşmasının sebepleri yukarıda da belirtildiği gibi çok açık ve nettir. Bu hareketlerin psikolojik etkiye sahip oldukları da açıktır. Ona göre, her şeyden önce onlar insanda mutluluk, tazelik ve harmoni hissiyatını uyandırır. Hareketler sayesinde insan içine bir şey kattığını, bir şeye sahip olmaya başladığını algılar. Panevritmia'da hareket, müzik ve fikir arasında bir iç bağ olduğundan her yüce ve asil şey bu hareketlerden sonra açılır. Yaratıcı hisleri ve güçleri çoğalmaya başlar ve hareketlerden sonra bütün gün boyunca yapanın aklına yeni fikirler ve akımlar gelmeye devam eder.²⁸⁰

Panevritmik hareketlerin karakteri de böyledir. Doğada yaratan, inşa ve organize eden bu kozmik ve ritmik güçlerle harmonik olduğu için insan bedeninin üzerine güçlü etkileri vardır. Yani Panevritmia'daki hareketler rastgele yapılan hareketler değildir. Onlar kozmik hayatın temelinde yatan ritimden alınmıştır. Bu hareketleri yapan insan, bütünsel varlıkla uyum içinde olur ve ondan kıymetli şeyleri alır. Bu yüzden Panevritmik hareketleri yaparken insan, dalmış olduğu ve ondan pak ve hayati bir şey aldığı güçler okyanusuna binlerce iplik ve binlerce anten yaydığı hissine kapılır. Dınov'a göre insan bazı hareketlerle içinde bulunan dünyevi manyetizmadan stoklama yapar. Ona göre insan periyodik bir şekilde dünya ve güneş güçleriyle bağlantı kurmalıdır. Uyanık bir halde elini yukarıya doğru uzattığı zaman insan,

²⁷⁹ Dınov, *Novoto Razbirane Za Muzikata*, s. 35

²⁸⁰ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 72.

güneş güçleriyle, aşağı uzattığı zaman ise dünya güçleriyle bağlantı kurar. Bu haldeyken insan güneşten olumlu enerjileri alıp olumsuz olanları dünyaya atar.²⁸¹

Semâ ve Panevritmia'nın harmonik ve estetik bir şekilde yapılan hareketlerinin içinde birçok benzerlik açıkça görülmektedir. Her ikisinde de güneş sistemini sembolize eden yuvarlak halkalar oluşur. Her ne kadar farklı bir şeyi sembolize etse de semâ'da da kolların açılışını aynı şekilde görüyoruz. Semâ töreninde kollarını yana açmak, En Mükemmel'e yönelik bir acziyettir. Semâ'da sağ elin yukarı, sol elin ise aşağı doğru kollar açık bir hale gelmesi, sağ elle Tanrı'dan feyiz alıp O'ndan başkasına yüz çevirmek ve sol elle bu feyzin dağıtılması anlamına gelmektedir. Panevritmia'daki 15. Aum hareketinde de bunu görebiliriz. Dınov'a göre, güneşten gelip dünyanın merkezinden geçen ve dünyadan çıkıp güneşin merkezinden geçen iki farklı akım mevcuttur. Kolumuz 45 derece açıyla kaldırıldığında tanrısal olanı algılar. Yere basan ayakla da yerin enerjileri algılanır. Yere doğru 45 derece bir açıyla uzatılan el ve ayakla da insanda biriken kirlî ve işlenmemiş enerjiler yere atılır. Öne ve yukarıya doğru eğilen beden, arka arkaya kaldırılan eller ve ayaklar, insan ruhunun uçması, yüksekliklere olan sonsuz çabasını temsil eder. İnsan dünyada çalışır ancak iç bakışı yıldızların dünyasıyla daima bir bağlantı içerisinde.

Resim 3.11 Semâ'da kollar

Resim 3.12 Panevritmia'da kollar

3.6. Dınov ve Mevlânâ'ya Göre Aşk

İnsan tabiatının ve hayatının vazgeçilmez fonksiyonlarından biri olan cinsî içgüdü ve buna bağlı sevgi-sevmek ve birleşmek ihtiyacının belirtilerinden sadece biri olmakla beraber -

²⁸¹ Dınov, *Panevritmia*, 1938, s. 66.

insanları insan olduklarının şuuruna vardıkları andan itibaren düşündürmeye başlamıştır. Bu bakımdan, sevgiyle ilgili ilk tasavvurların mitolojilere yansımamış olması düşünülemez. Yunan mitolojisinde Eros'un varoluş hiyerarşisinde Khaos'tan hemen sonra gelmesi ilgi çekicidir. Theogonia'da Eros'un doğuşuyla ilgili bölüm, aynı zamanda aşk duygusuyla ilgili ilk çözümlemelerden biri olduğu için dikkate değerdir.²⁸²

Antik çağ şair filozoflarından Empedokles ise, aşkı Afrodite'ye nispet eder ve dört unsur (anasır-ı erbaa: Toprak, su, ateş, hava) üzerinde etkili olan iki zıt unsurdan biri olarak felsefenin temeline yerleştirir. "Aşk" birleşme prensibidir; "nefret" ise ayrılık... Dört unsurun, bu iki zıt kuvvetin etkisiyle birleşip ayrılması âlemin meydana gelmesini sağlamıştır. Müslüman filozofların "kevn ü fesad" dedikleri bu oluş ve bozulma süreci, evrenin bütün tabakalarında işlemektedir. Daha açık bir deyişle, sevgiden barışa kadar bütün birleşmeler "aşk"ın; öfkeden, kinden, savaşa kadar bütün ayrılıklar "nefret"in eseridir.²⁸³

Sevgi duygusunu ciddi bir biçimde çözümlemeyi ilk deneyen filozof, Platon olmuştur. *Şölen* ve *Phaidros* diyaloglarında, sevgi tanrısı Eros'u, onun insanlar arasında doğurduğu sevgiyi ve aşkı ele alır. Ne var ki *Şölen*'de irdelenen sevgi, İlkçağ Atina'sında kadın ve erkek dünyalarının birbirinden kesin bir biçimde ayrılmış olması dolayısıyla yaygınlaşan çarpıklığı da yansıtmaktadır. Platon bu çarpıklığa net bir şekilde karşı çıkarak Aşkı yüceltir. Öyle ki onu tanrılaştırdığını bile görürüz. *Şölen*'de der ki "En eski tanrılardan olan Aşk, bize en güzel hediyeleri de verir. İnsanın genç yaşlardan itibaren erdemli bir âşığa sahip olması, âşığın da bu özelliği taşıması çok önemlidir. Bir insan yaşamını iyi bir şekilde yaşamak üzerine kurduysa, onu tüm yaşamı boyunca akrabalık, ün, şeref, zenginlik ya da başka bir duygu değil aşk yönlendirir."²⁸⁴ Ona göre içimizden gelen ve erdemli davranışlarda bulunma çabamız aslında aşktan gelir. Güzele olan bağlılığımız bizi doğruya götürür. Platon'a göre bir insan âşıkse ve kötü bir davranışta bulunursa, her şeyden önce ailesi ya da dostları tarafından değil âşığı tarafından eleştirilmekten korkar. Bu düşünce daha sonra İslâm âlimlerinde de fazlaca görülecektir.

Platon'a göre, güzel bedenler hep birbirine benzemektedir. İnsan bu gerçeğin farkına vardı mı, tek bir bedene düşkünlüğü küçümsemeye ve can güzelliğini, oradan hareketle de bütün güzelliklerin asıl kaynağını aramaya başlayacaktır. Ona göre güzellik, doğumsuz, ölümsüz, artmaz bir güzelliiktir; bir bakıma güzel, bir bakıma çirkin, bugün güzel, yarın çirkin, kiminin gözüne güzel, kiminin gözünde çirkin bir güzellik değildir. Bir güzellik ki, kendini bir yüzle, elle ayakla, bedene bağlı hiçbir şeyle gösteremeyecek ne bir söz olacak ne bir bilgi;

²⁸² Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 49.

²⁸³ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 50.

²⁸⁴ Platon, *Şölen*, Eski Yunancadan çev. Furkan Akderin, Say Yay., İstanbul 2015, s. 51.

bir canlıda, belli bir varlıkta bulunmayacak, ne canlıda ne yerde ne gökte, hiçbir yerde, kendi var, kendinden var, kendisi ile hep bir örnek. Bütün güzellikler ondan pay alır; onların parlayıp sönmesiyle ne artar ne eksilir ne de bir değişikliğe uğrar.²⁸⁵

Literatürde “Platonik (Eflâtunî) Aşk” adıyla geçen bu anlayış geçici güzelliklere değil, güzellik ideasına, salt güzelliğe duyulan aşkın ifadesidir. Orta Çağ’da Hristiyan ve Müslüman filozoflar, Platon’un birçok görüşü gibi, aşkla ilgili görüşlerini de kendi inançlarının ve dünya görüşlerinin süzgecinden geçirerek benimsemişlerdir. Müslüman filozoflar ve sûfiler Platon’un bu fikirlerden oldukça etkilenirler. O, aşkı bir çeşit ruh hastalığı, delilik (cünûn) olarak görür ve bu deliliği cismanî ve ilâhî olarak ikiye ayırır. Tasavvufî metinlerde sık sık karşımıza çıkan Allah dostu meczuplardan, Harunü’r-Reşid’in (ö. 809) kardeşi olduğu söylenen Behlül Dâna’ya (ö. 806) ünlü aşk hikâyesinin kahramanı Mecnûn’a kadar birçok âşık tipinin arkasında Platon’un bu yaklaşımı ve bunu yüzyıllar boyunca işleyerek derinleştiren sûfî şairlerin yorumları ve aşk anlayışları vardır. “Cünûn”, “aklın yitirilmesi, yerine “aşk”ın ikame edilmesidir. Bu düşüncenin yerini vecdın alması mânâsına gelir ve tasavvufî yaşantının en önemli hususiyeti ve “marifet”e erişmenin yegâne yoludur.²⁸⁶

Mevlânâ sevgi ve aşkı anlatırken binlerce tasvir yapar. Bu tasvirlerde; bazen aşkı yere göğe sığdıramaz, övdükçe över, bazen de ondan sitem eder. Ona göre sevgi, bilhassa aşk, söylenmez yaşanır, yani sübjektif bir tecrübedir. *Mesnevî* eserinde der ki:

“Ey beni kınayan, sen sağ esen ol. Ey selamet arayan, sen beni bırak!
Benim canım ocaktır, ateşten hoşlanır, ocağa ateş yurdu olmak yeter.
Bana ocak gibi aşka yanmak düştü. Bundan kör olansa zaten ocak değildir.
Azıksızlık azığı sana azık olursa baki olan canı buldun, ölümden kurtuldun demektir.
Gamdan neşe artmaya başladı mı, can bahçen güllerle, süsenlerle dolar.
Başkasının korktuğu şeyler sana emniyet verir. Su kuşu, denizden kuvvet bulur,
ev kuşuysa perişan olur.
Ey tabip, ben yine divane oldum. Sevgili, ben yine kara sevdalara uğradım...”²⁸⁷

Gölpınarlı’ya göre Mevlânâ, bazı sûfiler gibi kerametlerden, melekler ve ruh âleminden, göklerden bahsetmez. Mevlânâ, yeryüzüne basmıştır, ayakları yerdedir ve gözleri açıktır. Devrinden önceki bütün bilgilere sahip olan Mevlânâ, devrindeki olayları da görür ve zamanındaki bütün kötülükleri şiddetle tenkit eder.²⁸⁸

²⁸⁵ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 51.

²⁸⁶ Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s. 51.

²⁸⁷ Celâleddin, *Mesnevî*, II, 1375-1380, s. 211.

²⁸⁸ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s.27.

Mevlânâ'nın tasavvufu, hiçbir zaman bir bilgi sistemi veya hayalî bir idealizm olarak algılanmamalıdır. Onun tasavvufu irfan, tahakkuk, aşk ve cezbe âleminde olgunlaşmaktır. Zannedildiğinin aksine Mevlânâ, dinamik bir hayat tarzını benimsemiş, hayatın içinde yaşamış bir mutasavvıftır. Bu bakımdan, toplumdan el etek çekerek uzaklaşmayı, kendi halinde yaşamayı reddeder. Onun tasavvuf anlayışında gaye, kulluk ve yokluk şeklinde özetlenebilir. Dolayısıyla gerçek padişahlık, hakikî varlık makamına erişmektir. Mevlânâ'nın tasavvufu, aşk temeli üzerine oturmaktadır. Ona göre varlığın, yaradılışın, hayatın mânâsı aşktır. Aşk ise, kimseye niyâzı, ihtiyacı olmayan Allah'ın vasıflarındandır.²⁸⁹

Mevlânâ'nın din felsefesi aşk üzerinden kurulduğunu söylesek abartılı olmaz. Bunu eserlerini inceledikten sonra daha da kolay söyleyebiliriz. *Mesnevî*'nin “aşk” kavramı üzerine oturan bir eser olduğunu söyleyebiliriz. Bu aşk, kuşkusuz ilâhî aşktır ve *Mesnevî*, bu aşkın detaylı bir anlatımı gibidir âdetâ. Dolayısıyla, *Mesnevî*'den hareketle ve ondan ilham alınarak vücuda getirilen her şeyin “aşk”ın bir ifâdesi olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Özellikle de Mevlevî mûsikîsi için, tam anlamıyla bir aşk mûsikîsidir” demek de yanlış olmayacaktır. Çünkü *Mesnevî* “aşk”tır... İlhamını aşktan alan da ancak âşık kimsedir. Âşık kimsenin vücuda getirdiği her şey, “aşk”la ilgilidir, ilişkilidir, “aşk”a aittir veya “aşk”ın bir ifadesidir. Bunu müzik tekniği olarak örneklendirmek kolay olmayabilir. Ama belki müzikte, seslerin birbiriyle ilişkisi esnasında aşkı ifade ederken bir tür “aşk aralığı”nın tabii olarak kullanıldığından söz etmek de mümkün olabilir.²⁹⁰

Buradan yola çıkarak semâ'nın çıkış noktasının da “aşk” olduğu aşıkârdır. Semâ'nın ortaya çıkışıyla ilgili birçok menkıbe olmasına rağmen aralarından en meşhuru Eflâkî'nin *Menâkib* eserinde de anlattığı olanıdır. Ona göre bir keresinde Mevlâna, kuyumcular civarından geçerken, çekiçlerden çıkan tak tak sesleri kulağına erişince, o seslerin güzelliğinden, Mevlâna'da bir hal tecelli eder ve dönmeye başlar. Kuyumcu Şeyh Selâhaddin'e gayb âleminden: “Dışarı çık, Mevlâna dönmededir, halk etrafında toplanmıştır” diye ilham gelmesiyle, o feryat ve figan ile dükkândan dışarı çıkar, Mevlâna'nın ayaklarına kapanıp kendinden geçer. Hz. Mevlâna semâ'da olduğu halde ona iltifatlarda bulunur. Şeyh Selâhaddin riyazet ve mücahededden, Mevlâna'ya: “Benim Mevlâna ile semâ etmeye gücüm yetmez” der. O anda çıraklarına: “Mevlâna semâ'dan çekilinceye kadar altın varakları parça parça ve lime lime olsa da hiç durmadan çekiç vurun” diye emreder. Bu sanat öyledir ki altın varaklar üzerine vurulan çekiç adedi sayılıdır, fazla çekiç darbesi olursa parça parça olur, bir şeye yaramaz. Böylece Mevlâna bir süre semâ'ya ara vermez. O sırada gazel okuyanlar şu

²⁸⁹ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s.26.

²⁹⁰ Yalçın Çetinkaya, “Müzik, Sema ve Sufizm”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, Sayı 17, 2018, s. 36.

sözleri terennüm ederler: “Bu zerkupluk dükkânında bir hazine çıktı. Bu ne güzel suret, bu ne güzel mânâ, ne güzel! Ne güzel!..” Ancak şaşılacak bir hal gerçekleşir: Şeyh, bir yaprak altının parçalanmadan ve bir şey telef olmadan, bütün dükkânın altın yapraklarla dolduğunu ve çekiç vuranların bütün aletlerinin altına dönüştüğünü söyler. İki âlemin madenini kendi dükkânında gören Şeyh, üzerindeki elbiselerini yırtıp dükkânı yağma etmelerini emreder. Hemen dünya ve ahiret dükkânının sevdasından vazgeçip Hüdâvendigâr’ın sohbetine dâhil olur.²⁹¹

Aslına bakılırsa altın dövücülerin çıkardıkları ses, değirmenin çarkına dökülen suyun sesi tüm bunlar sadece bir bahanedir. Mevlânâ her daim vecd halinin kıyısında, Allah’a en yakın olmanın noktasındadır. O’na âşık olan O’nunla bir olma meselesindedir. Semâ da birleşme anıdır. Semâ, vecd halidir, vecd ise âşık ile maşukun buluşma anıdır. Hücvirî, *Keşfu’l Mahcub* adlı eserinde vecd hakkında şunları söyler: “Vecd ve vücud birer mastardır. Biri hüznün, diğeri bulmak mânasına gelir. Her ikisinin fâili (de fiili de) bir gibidir. Masterları olmasa, aralarındaki farkı görmek mümkün olmaz. Nitekim bir kimse bir şey bulduğu zaman, ‘vecde, yecidü, vücûden ve vîcdânen’; üzgün olduğu vakit: ‘vecde, yecidü, vecden’; zengin olduğu vakit: ‘vecde, yecidü, cîdeten’; kızdığı zaman: ‘vecde, yecidü, mevcîdeten’ derler. Bütün bu kelimeler arasındaki fark fiillerle değil, masterla bilinir.”²⁹²

Hücvirî’ye göre sûfiler vecd ve vücuddan maksatları, semâ’da kendleri için peyda olan ve zuhur eden iki halin varlığını kabul etmektir. Ona göre vecdin keyfiyeti, ibarenin altına girmez, ifadeye sığmaz. Çünkü o, mugayebedeki (sevgiliden uzak kalma) elemidir, elemin kalemle beyan edilmesi ise mümkün değildir. Yani vecd, tâlib ile matlûb arasındaki bir sır olup, onun beyan edilmesi o gaybetin keşfedilmesiyle olur.²⁹³

Mevlâna’yı bu dünyadan alıp öteki âleme götüren ve vecde ulaştıran şey şüphesiz semâ’dır. Bu yüzden semâ, Mevlâna için her şeyden, yemekten ve içmekten bile daha önemlidir. Semâ’ya başlandığında her şey yok olur, açlıktan susuzluktan bayılacak gibi olsa dahi. Bazen bu akşamdan başlayıp hiç yorulmadan sabah ezanına kadar devam eder. Semâ esnasında kudümler, katılanların nabzını da ritmik bir şekilde yavaş yavaş hızlandırır. Sonrasında ise semâ nabzın atışıyla kudüme vurulan darbelerin sesi aynîleşir. Semâ yapanlar, kendilerinden geçerler, varlıklarından kurtulup öyle bir şekle girerler ki, bugünkülerin cismi mi, dünkülerin ruhu mu; belli olamaz. Bu yüzden dönmelerde yönler kaybolup yok olur.

²⁹¹ Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yay., İstanbul 1973, c. I, 3/379-380, s. 403.

²⁹² Hücvirî, *Keşfu’l Mahcub*, s. 467.

²⁹³ Hücvirî, *Keşfu’l Mahcub*, s. 467.

Bunun sonucunda insan, mekân âleminden mekânsızlık âlemine ulaşır. Ondan sonra onun için artık en, boy ve vecdin anlatıl(a)maz kıvâmını elde eder ve o anın lezzetini doya doya tadar.²⁹⁴

Semâ ancak bir “Sevgili” olunca anlam taşır. Zira güneş olmadan zerreler nasıl harekete geçirilip raksettirilebilir? Aksi halde zerreler yalnızlaşıp donarlar, hareketsiz kalır ve kaybolurlar. Sevgili’ye olan sınırsız aşkı ifade eden semâ niçin yapılır? Bunun cevabını Mevlâna şu şekilde açıklar: “Dervişler vecde kapılırlar da Tanrı’yı özleyişleri artsın, ahirete inanış sevgileri çoğalsın, gönüllerinden dünya sevgileri dağılsın, dünyaya gönülleri yabancı olsun diye semâ ederler.”²⁹⁵

Âşıkların ruhları semâ’da dinlenmiş olurlar. “Onu ancak cânının içinde başka bir cânı olan kimse bilir” der Mevlânâ. Başka bir yerde de: “Öyleyse semâ âşıkların gıdasıdır, çünkü onda sevgili ile birleşmenin hayali vardır.” der. Ancak semâ’ın üsikî ile yapıldığı için Konya halkı ve özellikle halkın başında bulunan ulemâ önderleri bu durumdan hiç hoşlanmazlar. Buna çirkin bir bid’at olarak baktıkları gibi bunları Mevlânâ’ya öğrettiği için Şems’ten de nefret etmeye başlarlar. Konyalı Şeyh Sadrüddîn başta olmak üzere, Siraceddîn Ermevî ve daha niceleri olmak üzere Mevlânâ’ya ciddi bir şekilde hücum etmeye başlarlar. Şeyh Sadrüddîn gibi tasavvufla meşgul olmuş kimseler bile semâ’yı kabul etmekle beraber bunun rebâb seslerine uyularak yapılmasına itiraz eder. Ancak bu karşı durmalar çok fazla sürmezler. Mevlânâ’nın büyük şahsiyeti ve harikulâde vecdi karşısında erir. Mu’terizlerinin çoğu onunla dost ve mürid olur. Onun semâ’larını hürmetle, zevkle seyrederek, hükümetin yüksek şahsiyetleri ve kibar hanımları Mevlânâ’yı davet fırsatını bulabilmek için hususi semâ âlemleri tertib ederler. Mevlânâ ekseriya şiirlerini bu âlemlerde semâ ederken söyler ve etrafındakiler kaydederler.²⁹⁶

Semâ, Mevlâna için, varlığından, benliğinden, hâsılı tüm zahirî kayıt ve takıntılardan azât olma halidir. Zira o, her ne zaman semâ’nın coşkunluğuna dalsa, hakikat âleminin sâkinleri arasında, fâniliğini unutup kaybolmaktadır. Semâ’nın mistik işaretlerini çözemeyen ve algılayamayanların, âşıkların raksına müdahil olmalarına müspet bakmaz ve taraftar da değildir: “Evvelâ semâ yeteneğini elde et, ondan sonra semâ yap. Nitekim ben, dün şekeri burnuma tuttum, burnum şekerden bir şey anlamadı; çünkü o anlamaya hazırlıklı değildi”²⁹⁷

Mevlâna’nın içinde bulunduğu semâ, nihayetinde zikirdir ve içinde Âşıkların Sultanı’na dua ve selam vardır. Maddenin içindeki hareket gibi, semâzenler de coşkun raksın girdabında yok olurlar. Ancak onlar, ötelerin ötesine vâsıl olmanın sonucu olarak yaptıklarını

²⁹⁴ Çetinkaya, *Âşıkların (Mevlânâ ve Şems’in) Aşkın Raksı/Deveranı Semâ*, s. 4.

²⁹⁵ Çetinkaya, *Âşıkların (Mevlânâ ve Şems’in) Aşkın Raksı/Deveranı Semâ*, s. 5.

²⁹⁶ Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, s. 131-132.

²⁹⁷ Eflakî, *Ariflerin Menkıbeleri I*, s. 300.

sınırsız bir ruhsal hazla yaşamamanın keyfini tadarlar: “Mevlâna hazretleri semâ’da mest olduğu vakit kavvalleri yakalayıp rakederek ayakları ile tepinerek: “Ya Rabbi! Muhammed ve onun ailesi üzerine salat olsun” diye salavat getirir ve tekrar semâ’ya başladılar.”²⁹⁸

Âşıkların yaşadığı hal, öyle bir manevî lezzet anıdır ki, kendilerine isabet eden her türlü eza ve cefa, tıpkı ateşin hârî içindeki Hz. İbrahim’in serinliği gibi, yerini bir ruh dinginliğine terk eder. Mevlâna’nın başından geçtiği bildirilen menkıbede olduğu gibi:

“Mevlâna Bahâüddin-i Bahri hazretleri şöyle anlattı ki: Sonbaharın sonları ve kışın başlarında idi. Bir gün Mevlâna hazretleri benim bostan dolabına teşrif etmişlerdi. O günlerde sular donmaya başlamıştı. Mevlâna hazretleri çıkarıp havuza girdi ve orada bir hayli gecikti. Huzurum kaçtı, onun arkasından dışarı çıktım; onun havuza girip oluğun altında oturduğunu, mübarek başına suyun aktığını ve gırtlığına kadar soğuk suya gömüldüğünü gördüm. Böylece üç gün üç gece orada kaldı. Kimsenin ‘Niçin ve nasıl böyle yapıyorsun’ demeye cesareti yoktu. Zavallı ben, (bu hali görünce) kendimden geçtiğimden ve kalbim parça parça olduğundan feryat edip elbiselerimi yırttım ve ona: ‘Aman! Bu mevsimde soğuk su zararlıdır. Mübarek vücudunuz çok zayıf ve nazik olduğu için, soğukun tesir etmesinden korkuyorum’ dedim. Mevlâna: ‘Soğuk, kalbi donmuş insanlara tesir eder. Tanrı erlerine değil’ buyurdu ve hemen dışarı çıkıp semâ’ya başladı. Dokuz gün ve gece bir an bile durup dinlenmedi ve uyumadı. Daima sırlar ve gazeller söyledi.”²⁹⁹

Mevlânâ’ya göre aşk, yaratıcının vasıflarındandır. İnsan neyi ve kimi severse sevsin; bu sevgi, gerçek varlıktır. Bu bakımdan o, insanı gerçek aşka götüreceği için geçici aşkı da hoş görmekte ve beşerî zaafı unutmamaktadır. Zaten ona göre hiçbir şey mutlak olarak hayır olmadığı gibi, mutlak olarak şer de değildir. Her birinin, yerinde faydası vardır, yerinde de zararı ve bilgi bu bakımdan gereklidir. Adalet, her şeyi lâıyk olduğu yere koymak, zulüm de lâıyk olmadığı yere koymaktır. Yalnız Mevlânâ, gayrı tabii sevginin şiddetle aleyhindedir ve tasavvufun teviline kapılarak bu zevki hoş görenleri de kınar.³⁰⁰ Bu düşüncelerini daha iyi anlayabilmemiz için Mevlânâ’ya göre insanın ne olduğunu bilmemiz lazım.

İnsanı önce ruh ve beden bütünlüğü açısından ele alan Mevlânâ, onun asıl yönünün manevi veçhesi olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre insanla hayvan arasındaki farkların ilki ‘akıl’ diğeri ise ‘ruh’tur. “İnsan ruhu tek bir cevherdir, hayvan ruhu ise kırık çanaklar gibidir.”³⁰¹

Mevlânâ burada ruhun sadece bir cevher oluşunu değil aynı zamanda nötrale edilmesini de söz konusu etmektedir. Mevlânâ’ya göre, ruhun cinsiyeti yoktur. Ruh girdiği bedene göre fonksiyonlarını icra eder. Bir kadın bedeninde kadınlık eğilimlerini, bir erkek

²⁹⁸ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri I*, s. 391.

²⁹⁹ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri I*, s. 443.

³⁰⁰ Çetinkaya, *Müzik, Sema ve Sufizm*, s. 36.

³⁰¹ Celâleddin, *Mesnevi*, II, 190, s., 173.

bedeninde ise, erkeklik tezahürlerini ortaya çıkarır. Yani ona göre ruh ruhta değil bedendedir.³⁰²

Fihi Mafih eserinde “Akli şehvetine galip kimse, meleklerden daha yüksek, şehveti aklına üstün olan kimse hayvanlardan daha aşağıdır” hadisi-i şerifini kaydederek: “Meleğin bilgisi ile hayvanın bilgisizliği ile, insanoğlunun da bu ikisi arasında keşmekeş kaldığını söyler.

Bu ifadeleriyle Mevlânâ insanı fizik âlemle metafizik âlem arasına yerleştiriyor ve insanda iki yönün bulunduğunu belirtiyor. İnsanın fizik âlemle irtibatlı yönü hayvanlık yönüdür. Gıdası, şehveti ve arzuları bu yönüyle tatmin bulur. İnsanın gerçek yönü, özü veya insanlık cephesi ise onun manevî yönüdür ve onu metafizik âlemle irtibatlandırır. Gıdası; ilim, hikmet, Tanrı tecellisi ve aşktır. Eserlerinde insanın bu hususiyetlerine sık sık vurgu yapan Mevlânâ, kişinin kendi ideal mahiyetini manevi yönünde bulacağını ve onu araması gerektiğini söyler. İnsan ideal mahiyetini ve evrensel yönünü “can” adını verdiği ruh ve kalpte bulunmaktadır. O, insanı anlatırken, on bu açıdan ele alır, ona kozmik bir varlık olarak bakar ve onun insanlık cevherini kâinatın odak noktası olarak görür.³⁰³

Mevlânâ, insanı idealize ederken ve ona evrensel anlamlar yüklerken kullandığı kavram, İslâm tasavvuf literatürünün kullandığı “insan-ı kâmil” kavramıdır. Bu kavram, başta Hz. Peygamber olmak üzere, büyük velilere verilen bir mertebedir. Mevlânâ’ya göre her insan potansiyel olarak, insan-ı kâmil olmaya layıktır. Ancak bu yolda çok gayretli olması gerekir.³⁰⁴

Mevlânâ’daki gerçek aşk, insân-ı kâmil’e karşı duyulan bağlılık veya kendi olgunluğunu onda görüşür ki cezbe hâli geçince bu sevgi dünyaya yayılır; bütün insanlara, hatta bütün canlılara taallûk eder, hayrı, güzeli, iyiyi, doğruluğu ve birliği hedef tutar ki Mevlânâ, hayatının her safhasında daima bu yüksek ve âlem-şümûl neşeye sahip olmuştur. Bu neşe, bazen merhamet, bazen bir görüş, bazen bütün bağlardan hür oluş, bazen ileri bir düşünce tarzında tecelli ettiği gibi bazen de kötüyü ve kötülüğü şiddetle tenkit mâhiyetini alır ve Mevlânâ’ya göre her şey sevgiliden ibarettir; aşk, bir perdedir. Yaşayan, ancak sevgilidir. Âşıksa, bir ölü. Aşka düşmeyen kişi, kanatsız kuşa benzer ve bu sevgi insanı insan eden, hırstan, kibirden, varlıktan ve benlikten kurtaracak tek ilaçtır; insan onunla ferdiyetten kurtulur.³⁰⁵

³⁰² İsmail Yakıt, *Mevlânâ’da Aşk Felsefesi*, Ötüken Yay., İstanbul 2013, s. 33

³⁰³ Yakıt, *Mevlânâ’da Aşk Felsefesi*, s., 33-34.

³⁰⁴ Yakıt, *Mevlânâ’da Aşk Felsefesi*, s., 33-35.

³⁰⁵ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s., 31.

Mevlânâ der ki, “Aşkta diri olmak gerek”. “Ölüden hiçbir şey olmaz. Diri kimdir bilir misin? Aşkta doğan kişi.” Bizi aşkta ara, aşkı bizde. Gâh ben onu överim, gâh o beni över. / O sedef gibi denizler içinde bir ağzını açtı mı ben ve biz denizini bir katre gibi içer, siler süpürür.”³⁰⁶

Mevlânâ’ya göre kemâle ermenin en önemli yol aşktır. Aşk insanı başka hiç bir yerde ulaşamayacağı bilgilere ve yerlere ulaştırır. Can, aşktan binlerde edep öğrenmede; öylesine edepler ki, mekteplerde öğrenilmesine imkân yok der Mevlânâ ve devam eder: Âşık, yüzlerce kişi arasında, gökte yıldızların arasında parlak ay, nasıl görünürse, öyle görünür. Akıl, bütün gidecek yolları bilse bile, yine aşk yolunu bilmez, şaşırır kalır. Aşk âb-ı hayatını içen Hızır kesilen gönül sahibine bütün kaynaklar, kesat olur gider, artık hiçbirine aldırış etmez o.³⁰⁷ Âşıkların gönlünde, ne yapıyınız kalanlar gibi bir ürkeklik vardır, ne birçok şeylerden bir araya gelip var olanlar gibi onlardan kesilip ayrılma korkusu. Aşkı, yüzbinlerce dille övsen yine de onun yüzünün güzelliği, bütün bu güzelliklerden, bütün bu övüşlerden üstündür.³⁰⁸

Mevlânâ, başta *Mesnevî* olmak üzere, *Divan-ı Kebir* ve *Rubâiler* adlı eserlerinde, aşk yönü kendinde ağır basan evrensel insanı işler ve onu, yaratıcısıyla kurduğu psikolojik birliğin bilinci içine, tamamen ruhanî boyutun zirvesine ulaşmış bir insan-ı kâmil olarak görür. Bu, uzaklarda aranan değil, bilakis insanın kendi ruhî derinliğinde bulabileceği gerçek öz varlığında saklıdır. Bu öz varlık, sanki şehvanî varlığın harabelerinde gömülü bir hazine gibidir ve her zaman keşfedilmeyi beklemektedir. Mevlânâ ise gerek bu hazinenin keşfinde ve gerekse Tanrı’ya ulaşma yolunda olsun, her şey “aşk”ta odaklanmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bütün bedî zevkler; sanat, estetik, psikoloji ve hayatı yaşamaktan tutun da ibadete kadar hepsi aşk adlı sihirli sözcükte toplanmıştır. Ona göre, metafizik bir kavram olan aşk, her şeyde, her fizik varlıkta tecelli etmektedir. İnsan, mikro kozmik addedildiğinden, evrende tecelli eden bütün değerlerin hepsine câmidir. Şu halde Mevlânâ, insanda bilkuvve var olan kemâlatı gün yüzüne çıkarmaktadır. Hatta bu tecelliler bağlamında ilahî sıfatların yansıdığı ulûhiyet aynası, insanda bilhassa insan-ı kâmildedir.³⁰⁹

Mevlânâ’ya göre insan, yaratılma amacını anlayıp kavradıysa, iyice idrak ettiyse hem âşık hem maşuk olur. Yani Allah’ı seven hem de Allah tarafından sevilen olur. Bu düşüncüyü birçok mutasavvıf ve düşünürde de görülür. Örnek verecek olursak Lübnan asıllı Amerikalı ressam, şair ve filozof olan Halil Cibran’ın başyapıtlarından olan *Ermîş* eserinde aşkı

³⁰⁶ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s., 109-110.

³⁰⁷ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s., 109.

³⁰⁸ Gölpınarlı, *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, s., 110.

³⁰⁹ Yakıt, *Mevlânâ’da Aşk Felsefesi*, s. 36

anlatırken der ki: “Sevdiğiniz zaman ‘Tanrı benim kalbimdedir’ demeyin, ‘ben Tanrı’nın kalbindeyim’ deyin.”³¹⁰

Görüldüğü üzere, aşk, sevgi, semâ ve vecd gibi durumlar Mevlânâ’nın tasavvuf anlayışının temelini oluşturan en önemli hallerdir. Sûfîler için aşk temel haldir ve bu hal ile arası iyi olmayanlara ağır ithamlarda bulunurlar. *Mesnevî*’de ise, aşk ile alışverişi olmayanların kanatsız kuşa benzeterek böylelerin hakikat semâlarında uçmalarının imkânsız olduğunu söyler. Çünkü hakikat semâlarında uçabilmek için aşk şarttır. Toprakten yaratılan insan aşk ile yükselir. Yine topraktan ibaret olan dağa aşk sirâyet edince dağ cezbeye gelerek raks eder. Cemâlullah’ı görmek isteyen Musa, Allah’ın bakışı ile nûra gark olan Tûr’a bakınca bir de ne görsün, Tûr Dağı paramparça olmuştur. O zaman Mûsa aşkın bu şiddetine dayanamayarak düşmüş ve bayılmıştır. Aşkın ulaştırdığı vecd uykusundan uyanan sûfî bakar ki, ortada ne âşık var, ne de aşk, yalnız mâşuk var. Seven ölmüş, sevilen yaşıyor ve ruh, murada ermiştir. Kendisi ebedîleşmiş, ulûhiyet varlık halinde gözükten perdeyi üzerinden atmış, yalnız O var. Fânî olan bütün hayaller, Allah’tan gayri bütün ruh hezeyanları ortadan kalkmıştır. Bir şey, yalnız bir şey var: O... Aşkın kanadında uçtuğu zaman onun dünyası bambaşka olur. Mevlânâ her insanda aşkı görür ve Allah huzurundaymış gibi secdeye kapanır. Aşk anında büyük-küçük, yüksek düşük, Müslüman-Mecusi hiçbir insanı birbirinden ayırmaz. Çünkü hepsinde Allah’ı görüyor.³¹¹

Tıpkı Kur’an ve Sünnetteki gibi Hristiyanların kutsal kitaplarında da aşkı ve sevgiyi her yerde görebiliriz. İncil’in Korintlilere mektup kısmında şöyle deniliyor:

“İnsanların ve meleklerin dilleriyle konuşsam ama sevgim olmasa, ses veren bir pirinç çalgı ya da gürültü oluşturan bir zil durumuna düşerim. Peygamberlik etme yeteneğim olsa, tüm gizleri ve bilgileri bilsem, üstelik dağları yerinden oynatabilecek iman bütünlüğüne sahip olsam, ama sevgim olmasa bir hiçim. Sahip olduğum her şeyi yardım niteliğinde sunsam, bedenimi de yakılan sunu kılsam, ama sevgim olmasa bana hiçbir yararı olmaz. Sevgi katlanır, iyilikle davranır, kıskançlık bilmez. Sevgi büyüklenmez, böbürlenmez, utandırıcı bir şey yapmaz, kendi çıkarını kovalamaz, içerlemez, kötülüğün hesabını tutmaz. Haksızlık karşısında sevinmez, gerçek karşısında sevinir. Sevgi her güçlüğü dayanır, her şeye inanır, her şeyden umutlanır, her duruma sabreder. Sevgi yozlaşmaz. Peygamberliklere gelince geçip gidecekler. Diller susacak, bilgi de yok olacak. Çünkü bilgimiz de, peygamberliğimiz de tam değil, sınırlıdır. Ama Yetkin Olan geldiğinde, sınırlı olan ortadan kalkacak. Çocukken çocuk gibi konuşur, çocuk gibi düşünür, çocuk gibi kafa yorardım. Olgunluk döneminde çocukluğa özgü davranışları geride bıraktım. Çünkü şimdi aynada bir bilmeceye bakarcasına görüyoruz; ama o zaman yüz yüze göreceğiz. Şimdi kısıtlı kapsamda biliyorum; ama Tanrı’nın beni tam olarak bildiği gibi o

³¹⁰ Halil Djubran, *Prorokut*, Kibea Yay., Sofia 2009, s. 20.

³¹¹ Çetinkaya, *Müzik, Sema ve Sufizm*, s. 37.

zaman ben de tam olarak bileceğim. Şimdi kalıcı olan iman, umut ve sevgidir; bunların üçü. İçlerinden en üstünüyse sevgidir. Tanrı aşktır.”³¹²

İman, umut ve sevgi kavramları Dınov’un anlayışındaki üç temel kavramdır. Oldukça fazla söylemiş ve yazmış olsa da Dınov için kutsal kitapta da söylendiği gibi bunlardan en üstünü sevgidir, yani aşktır. Ona göre, ruh, kalp ve akıl hakkında ne kadar sık konuşulsa da hiç kimse onu net bir şekilde tanımlayamaz. Onlar hakkında net bir şey söylenebilir ki o da “aşk”tır.

“Tanrı aşktır” ifadesi yani “aşk”, Dınov’un düşüncelerinde Tanrı’yı tanımada ve ona yaklaşmada temel prensip olarak ortaya çıkar. Ona göre aşkın dışında Tanrı’yı tanımak imkânsızdır. Aşk, tüm varlıklar için kolay ulaşılabilir. Dünyadaki her organik varlık ve her canlı materyal, onunla bir bağ içerisindedir ve ondan etkilenmektedir. Bundan dolayı insan tek onunla Tanrı’yı tanıyabilir. Ve bu aşkı, yalnız dış dünyada değil kendi içimizde de aramamız gerekir.³¹³

Dınov, aşkı dört farklı bakış açısından değerlendirmeye çalışır. Aşk, heves olarak kalpte, duygu olarak canda, güç olarak akılda ve prensip olarak da ruhta hareket eder. Bu ise tüm insanlığın gelişme döngüsüdür. Dınov’a göre, hayatın anlamını idrak etmek isteyen herkes, ondan kaçmamalı, onun tüm aşamalarından geçmeli, yani köklerden, dallardan, aşkın gücü olan çiçeklerden geçip aşkın prensibi olan meyvesinden tatmalıdır. Bütün bu aşamaları tek tek geçince ve meyveye ulaştınca o sana hayatın anlamını ve prensibini sunacaktır. Bu şekilde ölümsüzlüğe ulaşmış olursun, ölümün bulunmadığı bir dünyada dirilmiş olursun. Kutsal kitapta bu aşk, kemale ulaşma noktası olarak ifade edilir.³¹⁴ Dınov da tıpkı Mevlânâ gibi kemale ulaşmak için aşk yolunu takip eder.

Dınov konuşmalarından birinde şöyle der: “Kalbinizi, içinizdeki elementleri ve güçleri anlamadan, aşkı anlayamazsınız.” Bir başka konuşmasında ise şu şekilde konuşur: “Aklınızın elementlerini, kabiliyetlerini ve hislerini anlamadan aşkı anlayamazsınız. Ruhunuzun heveslerini, çabalarını ve güçlerini anlamadan aşkı anlayamazsınız.” Ona göre aşkı öğrenmek, yüce bir ilmin peşinden gitmek demektir. Çünkü aşk, Tanrı’nın tezahürü için kullandığı ilk ve en yüce prensiptir. İsa, bu yüce aşkın tezahürüdür. Dınov, İsa’yı kaçırılmış bir ilke olarak değil, aşkın vücuda reel olan bir tezahürü olarak görür.³¹⁵ Aşk, alınmış, kaçırılmış yâda çalınmış bir şey değildir; ona göre aşk, reel bir şeydir. Onun bir formu, içeriği ve anlamı

³¹² I. Korintliler, bab 13.

³¹³ Petir Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, Hermes Yay., Sofya 2015, s. 11.

³¹⁴ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 12-13.

³¹⁵ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 13.

vardır. Aşkı tanıyan dünyayı tanır. İnsan dünyayı ve hayatı aşk sayesinde tanır. Aşkın olduğu yerde hareket olur, her şey hayat bulur.

Dınov'a göre, insanın içine aşkın gücü geldiği an, aklında ve düşüncelerinde netlik hâkim olacaktır. Böylece üzgün olduğu zaman içi sevinçle dolar, kayıplarına ve onu üzen şeylere karşı hazır olur. Bunun için insan, kalbinde aşkın hırsını ve gücünü bulundurmmalıdır. Ona göre aşkıta iki kutuplaşma mevcuttur: biri fiziki dünyada tezahür olan hırs ve his, diğeri ise Tanrısal dünyada prensip ve güç olarak ortaya çıkan tarafıdır. Bu, aşkın iki yüce tezahürüdür.³¹⁶

Harmoniden uzak kalpte bulunan her uyumsuzluk, aslında aşkıta uyumsuzluğu oluşturur. Yani dolaylı olarak duygularda, hırsta, amaçta ve güçte uyumsuzluğa neden olur. Eğer insan hırsında bir uyumsuzluk görürse onun sebebini kalbinde arar. Hislerinde uyumsuzluk görürse sebebini ruhunda arar. Gücünde uyumsuzluk görürse sebebini aklında arar. Yani herkes uyumsuzluğunu kalbinde, ruhunda ve aklında olan bu üç bölgede arar.

Dınov, bütün insanlara Tanrı'yı aşk olarak anlamalarını tavsiye eder. Bu şekilde anlaşıldığı zaman gerçek imana ve bilgeliğe ulaşılır. İman, aşk ile olur. Teozoflar bu prensibe "budhi" derler. Yani bu, hayat şartlarını oluşturan ikinci Logos'un yayılmasıdır. Dınov'a göre akıllı ve entelektüel insan doğru bir şekilde gelişebilir. O der ki:

"Şimdi bazılarınız diyecek ki, bilgelik insanı gururlu yapar. Hayır, sadece aşksız bilgi insanı gururlu kılar. Aşklı bilgi yüceltir. Yani aşkınızı kalbinizden canınıza, canınızdan aklınıza, aklınızdan ise ruhunuza taşıyın ve Tanrı ile birleşin. Bu, dört kutsal dünyadır. Kalp, astral dünyasıdır; ruh, Hristiyan cennetidir, teosoficiler ona "devakan" ismini verir. Aşk gücü ise mental dünyasıdır. Akılsal dünyaya girdiğiniz zaman orada Aşkı bir güç olarak gören ve onunla bu şekilde ilgilenen varlıklara rastlayacaksınız. Aşkı bir prensip olarak gören dünya ise ruhun dünyasıdır, yani Tanrısal dünya. Bu dünyaya girdiğinizde Tanrı'nın yanına varırsınız ve yalnızca orada herkesin kendi tecrübesine göre bütün acılarını ve sıkıntılarını çözebilecek. Şu anda olan her şeyin derin sebeplerine ulaşabilecek. Bir şeyi görmek için dışarıya bakmayı bırakın. Dışarıda hiçbir şey göremezsiniz, aklınızı ve düşüncelerinizi ruhunuza yönlendirin."³¹⁷

Dınov'a göre, kalbin ritmi dolaylı olarak nefes alışverişler ile bağlantılıdır. Nefes alışverişler ise dolaylı olarak kan dolaşımı ve kan temizlenmesi ile irtibatlıdır. Bu yüzden bütün hastalıklar genel olarak yanlış nefes alışlar ve yanlış aşk anlayışlarından doğar. Ruhun temizliği için bütün bunlara çok dikkat edilmelidir. Hristiyanlıkta tövbenin gerekliliğinden bahsedilir. Dınov'a göre bu tövbe, aşka olan ilerlemesine bağlıdır. Ondan sonra doğuş ve

³¹⁶ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 14.

³¹⁷ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 15.

yeniden doğuş gelir. Tövbe, aşk hislerine, ruha, akla ve özveriye bağlı olup en sonunda diriliş gerçekleşir. O da ruhun gücüne yani aşkın bir prensip olarak kavranmasına bağlıdır.³¹⁸

Dınov'un görüşüne göre aşkın iki süreci vardır. Kalp ve canda, akıl ve ruhta. Bu süreçlerden geçerken insan, gelişimin tüm aşamalarından geçmiş olur. İnsan kalbini, aklını ve ruhunu aynı anda ve senkronize bir şekilde geliştirmeye çalışmalıdır. Sufilerde de olduğu gibi, Dınov'a göre de Tanrı, insanı kendi suretine benzeterek yarattığını söylerken bu demek olur ki, kendi aşkına göre yaratmıştır, çünkü Tanrı'nın ilk sureti aşktır. Yani "kendi sureti" derken "kendi aşkı" anlamak gerekir. En güzel suret, O'nun aşkıdır der Dınov. Aşkı tanıyan Tanrı'nın suretini tanımış olur.³¹⁹

Gördüğümüz gibi Dınov için insanın, maddi ve manevi, iç ve dış yapısının bir bütün olarak algılayıp gelişmesi için en üstün nokta olan "aşk"a ulaştırmaya çalışır. Buna ulaşmak için insanın her hareketini, her nefes alışverişini ve her düşüncesini bilinçli bir şekilde yapması şarttır. Tam bu noktada önümüze Panevritmia çıkar. Daha önce de söylediğimiz gibi onun hiçbir hareketi, egzersizi kendiliğinden ve gelişigüzel değildir. Her hareketin belli bir zamanda ve belli bir şekilde bilinçli bir şekilde yapılması amaçlanmıştır. Aşk olan Tanrı'ya ulaşmak, kemale ermek aşka ulaşmaksa, aşka ulaşmak Panevritmia yapmaktır. Dınov'un temel olan amacı, Panevritmia sayesinde aşka ulaşarak yeni bir doğuş, yeni bir dünya düzeni sağlamaktır.

Hız. İsa'nın "Yeninin insanı, yeniden doğmadıkça yeni hayata giremez," sözünü yorumlarken Dınov şöyle bir örnek verir:

"Doğan insan susmaz. Doğan doğmaz şarkı söylemeye başlar ve herkes onu dinler. Doğan her zaman şarkıyla başlar hayata. Ve herkes onu dinler; anne ve baba bu şarkı için özel hatıralar hazırlar. Bana da bu bebek ne güzel şarkı söylüyor dediklerinde derim ki, Tanrısal dünyadan geliyor nasıl söylemesin. Meleklerin güzel şarkıları dinleyip geliyor tabii ki söyleyecek. Biz bebeklere melek deriz bu yüzden. Anne ve baba için bu bir şiir, bir sanat gibidir. Anne ve baba olmayanlara sadece bir çılgılık gibi gelir ve buna nasıl dayanıyorlar diye sorarlar."³²⁰

Dınov bu örneği vererek aşksız ve sevgisiz hayatın anlaşılamayacağını anlatmaya çalışır. Ona göre hayatı aşksız anlamaya çalışanların kulağına her insan, her konuşma çılgılık gibi gelir. Ona göre herkes yeniden doğmalıdır. Bunun nasıl olacağı konusunda ise herkesin bilmesi gereken üç temel şey olduğunu söyler. Bunlar; doğru hareket, eğitim ve iştir. Bunları doğru yapan insan amacına ulaşmış olur çünkü Tanrı'dan yeniden doğan insan doğru düşünür, doğru hisseder ve doğru iş yapar. Dünyadaki bütün hayatımız hareket ederek, öğrenerek ve

³¹⁸ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 16-17.

³¹⁹ Dınov, *Vyara, Nadejda, Lyubov*, s. 17.

³²⁰ Petir Dınov, *Utrinno Slovo (1941-1942)*, Byalo Bratstvo Yay., Sofya 2015, s. 406.

çalışarak geçer. Doğru hareket edemeyen doğru bilgiye ulaşamaz, doğru bilgiye ulaşamayan ise doğru iş yapamaz. Dınov'a göre bunları becerebilmek için ise hem akıl hem kalp hem de ruh sürekli beslenmelidir. Aklını beslemeyen kişi aydınlanmaya ulaşamaz; kalbini beslemeyen, yücelemez ve ruhunu beslemeyen kimse güçlü olamaz. Yani ruh beslendiğinde insan güçlüdür, kalp beslendiğinde asildir, aklını beslediğinde ise aydınlanmıştır.³²¹ Yani aydınlanmak için çok fazla kitap okumak şart değildir. İnsan zaten bu yetilerle dünyaya gelir. Onları doğru bir şekilde kullanmalı çünkü ancak bu şekilde aşka ulaşır ve yeniden doğar. Bu doğum, tanrısal bir doğumdur ona göre. Bu doğuma ulaşanlar, aşkı sezen ve kavrayanlar ölümsüzleşir. Ona göre varlık, dünyada insandan başka her şey yok olmaya mahkûmdur. Aşka ulaşamayanlar da dâhil. "Her devlet her beden fanidir." der Dınov. Tek ölmeyen şey, insandır. İnsandaki hayvan ölür, insan ise kalır. Hayvanî olan insanlar ise ölecektir, onlar iade ve yok olmaya mahkûmdur. Ancak kendilerinde ilâhi olanın farkına varanların, insan olanların üzerinde ölümün hükmü yoktur. Tanrı'ya inanan, ona bağlanan, onunla aşta birleşenlerin üzerlerinde ölüm gücünü yitirir.

Mevlânâ ise ölümü doğal ve iradî olmak üzere ikiye ayırır. Doğal ölüm, herkesin bildiği bedeninin insanın isteği dışındaki ölümdür. İradî ölüm ise kişinin kendi isteği ile bedenini şehvî duygulardan arındırması, yani ölmeden önce ölmesi veya nefsin ölmesidir. Mevlânâ, iradî ölüme insanın kendi iradesiyle karar verdiğini, dünyadan ayrılışın ise doğal ölümle gerçekleştiğini söyler. O, Platon'da olduğu gibi, doğal ölümle insanın beden hapsinden kurtulup Tanrı'ya kavuştuğunu savunmaktadır. Mevlânâ, iradî ölümü şu sözleriyle ifade eder:

"Riyazette tenin ölümü diriliktir. Bu bedeninin eziyet çekmesi ruha ebedîlik verir."³²²

"Ne mutlu o kişiye ki ölümden önce öldü; yani bu üzümün aslından bir koku elde etti!"³²³

Mevlânâ'ya göre, insanda varlık ve yokluk olmak üzere iki farklı öge mevcuttur. İnsanın yokluk ögesi kaldırıp tüm varlık olması ve Tanrı'ya ulaşması kendi elindedir. Bunun için insan kendini tanıyıp kendi yeteneklerinin farkına varması ve nefsinin terbiye etmesi gerekmektedir. Mevlânâ da Dınov gibi bunları başaranların nefsinin ölümsüzlüğe ulaştırdığını belirtmektedir.

Dınov'a göre, Tanrı'nın bildiğimiz ilk aşktır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere ona göre Tanrı aşktır. Tanrı'nın aşkı, yıldızlardan, güneşten, meyvelerden gelir bize. Aşk; havanın, suyun, ekmeğin, armudun, elmanın ve her şeyin arkasında saklıdır. Ona göre insanın

³²¹ Dınov, *Utrinno Slovo (1941-1942)*, s. 407

³²² Celâleddin, *Mesnevi*, c. III, 3365, s. 441.

³²³ Celâleddin, *Mesnevi*, c. IV, 1370, s. 564.

gördüğü her biçimi, onun arkasında saklı olan Tanrı aşkına ulaşmak için bir bağlantı olarak kavraması gerekir Bu yüzden havayı, suyu, elmayı, armudu, ekmeği algıladığı zaman, yıldızları, taşları, çiçekleri izlediği zaman iletken oldukları şeye bağlanması gerekir. Tanrı aşkı ile bağlantı kurarak yemek yenirse güzel beslenmiş olunur. İnsan nefes alırken Tanrı aşkına dokunabilirse, onu algılayabilirse işte o zaman güzel nefes almış olur. Doğaya baktığı zaman, onun formlarının arkasında bulunan aşka dokunabilirse ancak o zaman güzel bakmış olur.

Dınov'a göre, insanın en üst noktasında Tanrı'ya karşı duyulan aşk bulunur. İnsan beynindeki en yüksek tepede Tanrı'ya olan aşk duygusu bulunur. Eğer insan tek kendini seviyorsa o zaman o en alçak yerdedir. Çünkü kişilik merkezi, Tanrı aşkının merkezinden daha geride ve alttadır. Her insanın ruhunda aşk duygusu en üst yerdedir.³²⁴ İnsanda 120 adet aşk tepesi olduğunu savunan Dınov'a göre en üstte bulunan Tanrı aşkına ulaşabilmek için çok fazla çabalamak lazımdır. Ancak ona göre Tanrı aşkının büyük bir itici gücü olduğu için ona karşı duyulan istek bile insanı oraya götürmeye yardımcı olur. Tanrı, bütün akımların yöneldiği en yüksek tepe noktasıdır. İnsan, doğada bulunan makul şeylere dönmek zorundadır ancak bunu yapabilmesi için ona doğru yolu gösteren rehberlere ihtiyacı vardır. En üst tepeye ulaşmak isteyenler, oraya daha önce ulaşmış birinden yardım almalıdır.³²⁵

Dınov, her insanın Tanrı ile direkt iletişime geçmesi gerektiğini savunur. Her insan öylesine Tanrı'yı sevmeli ve ona karşı olan bu sevgisinden öylesine hayatla dolmalı ki başka hiç kimseden aşk ve sevgi aramaya ihtiyaç duymamalıdır. Tanrı'yı seven, herkesi ve her şeyi sever. Bu aşkla öylesine dolmuş olur ki içindeki boşluğu dolduracak birine ihtiyacı kalmaz. İnsandan daha yüce bir şeyin varlığı sezildiği an onu sevmemek veya ona bağlanmamak mümkün değildir. Onu sevmek en büyük ayrımcılıktır. Yazdığı bir kitap için, çizdiği bir resim için ya da çaldığı bir şarkı için övünmenin geçici bir şey olduğunu söyleyen Dınov, en büyük mutluluk ve övülme sebebinin Tanrı'yı sevmek olduğunu savunur. İnsan, güneşi görüp ve onun ışınlarından faydalanmaya başladığı an başkalarının yakacağı mumlara ihtiyaç duymaz. Tanrı'yı sevmek, doğru istikameti bulmak için sahip olunması gereken tek düşüncedir.³²⁶ İnsan, her şeyden önce Tanrı'yı sevmeyi öğrenirse ve bunu başarırsa her şeyi sevmeye başlar. Çünkü Tanrı'yı sevdiği an onun sevgisini hissetmeye başlar ve böylece kendisi de her şeyi sevmeye başlar. İnsanlardan sevgi bekleyen kişi, Tanrı'dan uzaklaşmış olur. Dınov'a göre sevilme kötü bir şey olmasa da insanın tek amacı Tanrı sevgisi olmalıdır.

³²⁴ Petır Dınov, *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, Byalo Bratstvo Yay., Sofya 2007, s. 106.

³²⁵ Dınov, *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, s. 107.

³²⁶ Dınov, *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, s. 107.

İnsan, aşk üzerine düşünmeye başladığı zaman tüm bilincini değiştirmelidir. Dınov için bu çok önemli bir kısımdır çünkü insan ancak dünya ile bütün bağlantılarını kopardığı zaman ruhu yücelebilir. Bu yalnız Tanrı'yı ve aşkı düşünerek elde edilebilir. Yani ona göre insan, ilk önce Tanrı'yı sevmeli, sonra yakınlarını ve en son kendini. Ancak Dınov, şu anda dünyanın tam tersine döndüğünü ve bir an önce bu yanlış yoldan çıkmamız gerektiğini söyler. İnsan Tanrı'yı sevdikçe onu tanımış olur. Bununla ilgili Dınov şöyle der:

“Bütün akılcı ruhları, hayata anlam veren ve birleştiren şeye geçirmeliyiz; bu Tanrı'dır. Gün gelecek insanlar Tanrı'yı gerektiği gibi tanıyacaklar. Hayatın anlamı yani Tanrı'yı anlamının aracı aşktır. Bir şeyi sevmeyen onu tanıyamazsın. Bir varlığı sevmeyen onu nasıl tanıyabilirsin ki? O da seni sevmeyen nasıl tanıyacak seni? Tanrı'yı tanırsak sonsuz hayata sahip oluruz, çünkü sonsuz hayat ondan çıkar. Kutsal kitapta da söylendiği gibi 'Beni bütün kalbinizle aradığınızda bulacaksınız.' Buradaki bütün kalbiniz ifadesi, Tanrı'yı sevdiğiniz ona âşık olduğunuz zaman olarak anlaşılır. Çünkü Tanrı'yı tanımak için ona âşık olman lazım. Onu tanıdığın zaman insanları da tanımış olursun. İnsanları tanıdığında onları sevmeye başlarsın.”³²⁷

Dınov'a göre aşk; insana hayat, aydınlık, sıcaklık, özgürlük, güç, güzellik, sağlık, asalet getirir. En kötü ise bereket getirir. Aşk, bilgelik ve hakikat getirir. Dınov Şöyle der: “Bilgeliği ve hakikati bulundurmayan aşk, aşk değildir.” Aşk düşüncüyü uyandırır, düşünce ise aşkı uyandırır. Aşk, bütün engel ve zorlukları ortadan kaldırır ve bütün fırsatları sunar. Dınov'a göre aşk, insana bütün bunları sunar çünkü insan âşık olduğunda bütün kozmos ile harmoni içerisine girer, Bütünün enerjileri içine girip insana yükseliş ve yenileme getirir.³²⁸

Dınov'un aşk felsefesinin Mevlânâ'nınkinden çok farklı olmadığı rahatça görülmektedir. İkisinin de asıl amacı insanı yüceltip en üst seviyeye, kemâle erdirip Tanrı ile birleştirmektir. Tanrı'nın tanınması yani marifetullah ve ona varmanın yolu ikisine göre de aşktır. Dınov, en üst tepe olarak ifade ettiği Tanrı aşkına ulaşmanın ne kadar zor ama aynı zamanda da ne kadar önemli olduğundan neredeyse bütün eserlerinde bahseder. Ortaya çıkardığı Panevritmia ritüelini de bu amaca ulaşmanın yolu olarak görür. Mevlânâ'daki semâ'nın amacı da birebir olmamak suretiyle aslında vecd halinde âşık ile maşukun buluşmasıdır, diyebiliriz.

³²⁷ Dınov, *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, s. 110.

³²⁸ Dınov, *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, s. 124.

SONUÇ

Mistisizm, tarih boyunca en çok öne çıkan dinî tecrübelerden biridir. Eski Yunan'ın pagan halkında oldukça popüler olan mistisizmin hemen yanı başında Hristiyanlığın yayılması da normal bir durum olarak kabul edilebilir. Mistisizm kelimesi, Grekçede sır anlamına gelen *musterion* kelimesinden ortaya çıkıp paganizmde gizli ve gizemli törenler için kullanıldıysa da Hristiyan din adamları ve düşünörlere göre mistisizm, insanın sahip olduğu ruhun vasıtasız bir şekilde kendisinden daha büyük ve kutsal olan şey ile yani Tanrı'yla birleşmesidir. Mistisizm, genel anlayışa göre spritüel bir aktivitedir. İlgilendiğı alanın ise maddi dünyanın görünüşleri değil, tamamen transandantal olduğunu söyleyebiliriz. Ondaki esas şey sevgide ve ibadette sezgisel bilgi yoluyla Bir'e ulaşmaktır. Tasavvuf, mistisizmden farklı bir dinî kökene ve görüşe sahip olsa da ikisi için de yapılan farklı tanımların çoğuna bakıldığında aynı şey anlaşılmaktadır. İç tecrübe, vuslat-Tanrı'ya ulaşmak, Bir ile bir olmak gibi problemler, Tasavvufun olduğu gibi mistisizmin de temel problemlerindendir.

Bulgar Ortodoks Kilisesi ne kadar kabul etmek istemese de ve onu aforoz etse de Dınov'un Bulgaristan'ın en önemli düşünörllerinden ve din adamlarından biri ve aynı zamanda ülkenin en fenomen mistiğı olması, herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Dınov'un hayatı ve Panevritmia ile ilgili yazdığı kaynaklar okunup değerlendirildiğı zaman, onun amacının insanlığın iyiliğı ve kurtuluşu için, aslında var olan ancak zamanla tahrif edilmiş yeni bir düzen ortaya çıkarmak, her insanın aşkla olan birleşmesini sağlamak olduğu kolayca anlaşılır. Ona göre Panevritmia, dünyaya yeniliğı getiren metottur. O, bu sayede yeni dünyanın yeni şeklinin oluşturulabileceğini savunur. Yani Panevritmia'nın yeni neslin ve tüm insanlığın gelişmesini sağlayan güçlü bir metot olduğunu söyler. Bunun gerçekleşmesi için de ilk adım Panevritia'nın okullarda okutulması ve öğretilmesidir.

Panevritmia'ya genel olarak bakıldığında onun hareketleri kontrol etme ve harmonize etme sistemi olduğu da söylenebilir. Dınov için insanın hareketleri büyük önem taşır. Hiçbir hareket boş değildir. Olumsuz ve uygun olmayan hareketler insanın beynine çirkin sinyaller verdikleri için hem beyin hem de hareketleri uygulayan organlar zarar görmektedir. Harmonik ve bilinçli hareketler hem bedenin sağlıklı ve güçlü olmasını sağlar hem de kişinin ruhunu besler, yüceltir ve bilinçlendirir. Dınov'un Panevritmia hakkında söylediklerine göre ondaki hareket, müzik ve fikir arasında bir iç bağ olduğundan her yüce ve asil şey bu hareketlerden sonra açılır. Yani onun sayesinde insan, ruhunu iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe, gerçekliğe açmak için hazır bir hale gelir.

Bu açıdan Mevlânâ ve onun semâ hakkında söylediklerine bakıldığında bir benzerlik söz konusudur. *Mesnevî*'de olduğu gibi *Divan-ı Kebir*'de bulunan birçok gazele baktığımızda da Mevlânâ, semâ sayesinde diri olan insanın ruhunun huzura erdiğini, bilinç kazandığını ve mutlu olduğunu söylemektedir.

Din - estetik çerçevesinde yapılan okumaların sonucunda rastlanan bulgulardan biri de hem Panevritmia'da hem de semâ'da estetiğe çok önem verildiğidir. Her ikisinde de ilk bakışta göze çarpan şey zariflik, harmoni ve güzelliştir. Panevritmia'nın sabahın ilk güneş ışınlarının eşliğinde düzgün halkalar oluşturarak kuşların ve zarif keman seslerinin eşliğinde yapılan harmonik hareketleri, estetiğin benzersiz bir örneği olarak gösterilebilir. Yani bu hareketlerle insanın estetik duygularının da geliştiğini söylenebilir. Bu güzel ortamda yapılan Panevritmia hareketleri insana mutluluk, canlılık ve çalışma azmi getirir. Dınov'a göre, Panevritmia esnasında insan kendini bir tapınaktaymış gibi hissetmeye başlar ve çevresinde gördüğü her şeyi bu tapınağın muazzam mimarisinin bir parçasıymış gibi algılamaya başlar. Gözünün önündeki perde açılır ve o artık bu oyunun iç kısımlarını görmeye hazır olur. Bu oyunlar, ruhun bir çağrısıdır. Aydınlığa, sonsuz iyiliğe, aşka ve gerçek olana bir çağrıdır. Bu andan itibaren insan, bu hareketlerin sakramental olduğunu anlar ve onların sayesinde insan aslında doğasının özünün müzik, paklık ve aşk olduğunu sezer. Bu anlarda onu evrenle bağlayan bağlantıları daha canlı bir şekilde hissetmeye başlar.

Mevlânâ'daki durum da farklı değildir. Genelde estetiğe ve özelde de güzelliğe oldukça önem veren Mevlânâ, *Divan-ı Kebir* eserinde güzellik ve estetik kavramlarından oldukça fazla bahsetmektedir. Semâ'daki huzur verici ney sesinin eşliğindeki narin hareketler, semazenlerin kabz safhasından çıkıp siyah hırkayı atması ve beyaz tennûreyle manevi yolculuğa başlamaları, evrendeki düzene benzer bir şekilde uyum içinde hem kendi etraflarında dönmeleri hem de meydanı devretmeleri sayesinde estetiğin dünyadaki temsilcileri gibi olurlar.

Yaptığımız okumaların ve incelemelerin sonucunda, semâ ve Panevritmia'nın ana felsefelerinde oldukça büyük benzeşmeler olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, fazla geniş olmaması amacıyla "Dil-Şiir", "Müzik", "Dans" ve "Aşk" anlayışları çerçevesinde yapılsa da bu ikisinin genel mukayesesi için oldukça yeterli olduğu tespit edilmiştir. Buradaki benzeşme; kullandıkları dil, müzik, enstrümanlar ve yaptıkları hareket şekillerinden ziyade onlara verdikleri önemdedir. Farklı zaman diliminde yaşayan, farklı din ve kültürlerle sahip olan bu iki kişinin kullandıkları dil veya müzik aletlerinin farklı olmasından daha doğal bir şey yoktur. Ancak onların düşünce ve amaçlarının içeriğinde ortak noktaların bulunduğu bariz bir şekilde göz önüne çıkmaktadır. En belli olan benzerlik ise onların felsefelerinin temelini

oluşturan “Aşk”tır. Semâ’nın olduğu gibi Panevritmia’nın da temeli “aşk” ve “Aşka ulaşmak”tır. Hem Dınov hem de Mevlânâ’nın aşk hakkında yazdıkları eser ve söyledikleri sözlerin çokluğuna ve içeriğine bakıldığında ikisinin de semâ ve Panevritmia ile ortaya koymak istedikleri şeyin ne olduğunu açıkça anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın Türkiye’deki araştırma alanına oldukça faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu alanda çalışanların Dınov’u tanıması ve Panevritmia ile ilgili daha geniş ve verimli çalışmalar yapması gerektiği kanaatindeyiz. Bütün dünyada tanınan ve takipçisi olan bu düşünürün fikirlerinin daha detaylı bir şekilde araştırılarak akademik sahaya sunulmasının faydalı ve gerekli olacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Atay, R., “Peygamber Varisi Mevlânâ”, *Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, 17 (2007), 113-122.
- Ayvazoglu, B., *Aşk Estetiği*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.
- Belçeva, E., “Pitevoditel Po Fondovete Na Stroitelnite Voyski V Dirjaven Voennostoričeski Arhiv-Veliko Tırnovo 1920-2020”, *Dirjavna Agenstia Arhivi*, (2014), ss. 5-161.
- Berk, F. M., “Düalist Bir Öğreti Olarak Orfizim”, *Tarih Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (2010), ss. 107-188
- Boev, B., *Akordirane Na Çovečeskata Duşa*, Byalo Bratstvo Yayınları, Sofia 1999, c. I.
- Bolla, P., *Sanat ve Estetik*, çev. Kubilay Koş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.
- Can, H., "Aristoteles'te Katharsis Kavramı", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2006), ss. 63-70.
- Can, Y. - Gün, R., *İslam Sanatına Giriş*, DEM Yayınları, İstanbul 2012.
- Celâleddin, M., *Mesnevi.*, çev. Veled Ç. İzbudak, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2018.
- Ceyhan, S., “Semâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVI, 455-457.
- Çelebi, A. H., *Mevlânâ ve Mevlevilik*, Hece Yayınları, Ankara 2018.
- Çetinkaya, B. A., “Âşıkların (Mevlânâ ve Şems'in) Aşkın Raksı/Devranı Semâ”, *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik-Bildiriler*, Sümam Yayınları, Konya 1 (2007), ss. 435-476.
- Çetinkaya, Y., “Müzik, Semâ ve Sûfizim”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/17 (2018), ss. 27-42.
- Dede, S. A., *Mevlevîlerin Tarihi*, haz. Cem Zorlu, İnsan Yayınları, İstanbul 2011.
- Devletşah, *Şair Tezkireleri*, çev. N. Lugal, Pinhan Yayınları, İstanbul 2011.
- Dilmaç, S., *Etik ve Estetik Düşünce Bağlamında Değerler Eğitimi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2015.
- Dinov, P., *Panevritmia*, Byalo Bratstvo Yayınları, Sofia 1938.
- Dinov, P., *Razgovori Pri Sedemte Rilski Ezera*, PK Yayınları, Sofia 1948.
- Dinov, P., *Sila Jiva, Novo Razbirane Za Muzikata*, Sila i Jivot Yayınları, Sofia 1993.
- Dinov, P., *Akordirane Na Choveshkata Dusha*, Byalo Bratstvo Yayınları, Sofia 2007.
- Dinov, P., *Migratsia Ĭ Hristianizirane Na Germanskite Plemena (The Migration of the Teutonic Tribes and their Conversion to Cristianity)*, Byalo Bratstvo Yayınları, Sofia 2007.
- Dinov, P., *Kniga Za Poeziyata*, Logos Yayınları, Varna 2013.

- Dinov, P., *Panevritmia*, Beyaz Kardeşlik Yayınları, Sofia 2013.
- Dinov, P., *Melekût*, çev. Renan Seçkin, Mavi Kalem Yayınları, İstanbul 2015.
- Dinov, P., *Utrinno Slovo (1941-1942)*, Byalo Bratstvo Yayınları, Sofia 2015.
- Dinov, P., *Vyara, Nadejda, Lyubov*, Hermes Yayınları, Sofia 2015.
- Djubran, H., *Prorokıt*, Kibea Yayınları, Sofia 2009.
- Eflâkî, A., *Âriflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, c. I.
- Ergin, E., “Türklerde Dini Danslar”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12 (1995), ss. 111-121
- Eroğlu, T., “Dans Kavramı ve Dansın İşlevi”, *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 60 (2017), ss. 215-226
- Fubini, E., *Müzikte Estetik*, çev. Fırat Genç, Dost Kitabevi, Ankara 2006.
- Garaudy, R., *Geleceğimizde İslâm Var*, çev. Cemal AYDIN, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.
- Gazâlî, (1985). *İhyâu Ulûmi'd Din*, çev. Ali Arslan, Akit Yayınları, İstanbul 1985, c. IV.
- Gölpınarlı, A., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1983.
- Gölpınarlı, A., *Mevlânâ Celâleddin Hayatı, Eserleri, Felsefesi*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1999.
- Gölpınarlı, A., *Mevlânâ, Hayatı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Varlık Yayınları, İstanbul 2012
- Gürsel, A., “Modern Alman Edebiyatında Bildingsroman”, *Edebiyat Yazıları*, 1 (1990), ss. 276-282.
- Haq, S., “Dervişlerin Semâ ve Raksı”, çev. Hüseyin Akpınar, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 7/16 (2006), ss. 373-393.
- Hawkins, P., “Hıristiyânî Şiir”, çev. Âdem Çalışkan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1 (2003), ss. 233-242, c. III.
- Hristov, G., *Mladia Petır Dinov*, Sdrujenie Slinçogledi Yayınları, Burgas 2012.
- Hücvirî, *Keşfu'l Mahcûb*, çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016.
- Hünler, H., *Estetik'in Kısa Tarihi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2011.
- Işık, A., *Din ve Estetik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013.
- Karolyi, O., *Müziğe Giriş*, çev. Mehmet Nemutlu, Pan Yayınları, İstanbul 1999.
- Koç, T., *İslâm Estetiği*, İSAM Yayınları, İstanbul 2014.
- Konstantinov, A., *Do Çigago İ Na Zad*, Pan Yayınları, Sofia 2005.
- Kurtsan, M., *Türkiye'de Hemeopatinin Uygulanabilmesi İçin Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019

- Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- Onan, B., “Beynin Bilişsel İşlevleri Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Ana Dili Eğitime Yansımaları”, *Türk Bilimi Araştırmaları*, 27 (2010), ss. 521-561.
- Özalp, K., “Güzelin Bilinçli Algısı ve Esterik Eğitimi”, *İdil Dergisi*, 5/21 (2016), ss. 491-504.
- Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüpoğlu - M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.
- Platon, *Şölen*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul 2015.
- Polat, B., *Evanjellik Bir Hareket Metodist Kilisesi*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Polat, B., “Evanjellik Bir Hareket: Metodist Kilisesi”, düz. Sami Erdem, *Genç Akademisyenler İlahyat Araştırmaları Sempozyumu*, M. Ü. İlâhyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss. 575-592.
- Radhakrishnan, S. - Moore, C. A., “Hint Düşüncesine Genel Bir Bakış”, çev. Ali İhsan Yitik, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 16 (2004), ss. 1-13.
- Russell, B., *Din İle Bilim*, çev. Akşit Göktürk, Bilgi Yayınları, Ankara 1972.
- Salman, H., *Petr Dınov i Metodizm*. Universitet Sveti Kliment Ohridski Yayınları, Sofia 2007.
- Şeriatı, A., *Sanat*, çev. Ejder Okumuş – Şamil Öcal – Said Okumuş, Şura Yayınları, İstanbul 1997.
- Tanrıkorur, C., “Âyinhan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, ss. 252-253.
- Tunalı, İ., *Estetik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1998.
- Uludağ, S., *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, Kabala Yayınları, İstanbul 2012.
- Visarion, *Otvukıt*, Hram Sv. Kiril i Metodiy Yayınları, Sofia 2011.
- Yakıt, İ., *Mevlânâ'da Aşk Felsefesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013.
- Yılmaz, F. B., “Carl Gustav Jung’un Arketipleri Bağlamında “Persil, Magnum ve Eti Canga” Reklam Filmlerinin Çözümlemeleri”, *Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi*, 1/1 (2018), ss. 88-114.
- Yöndemli, F., *Mevlevîlikte Semâ Eğitimi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997.

İnternet Kaynakları

- http://dosyalar.semazen.net/IBTIDANAME_SULTAN_VELED.pdf, (erişim tarihi: 19 Eylül 2019).
- http://www.beinsadouno.com/wiki/index.php/Дванадесетте_врати_на_живота_са_отворен_и, (erişim tarihi: 04 Nisan 2021).

<https://bb.beinsadouno.org/the-pentagram-symbols-and-meaning/>, (erişim tarihi: 09 Nisan 2021).

<https://petardanov.com/files/file/844>, (erişim tarihi: 28 Ağustos 2014).

<https://petardanov.com/topic/11410-i->, (erişim tarihi: 04 Nisan 2021).

<https://petardanov.com/topic/3695-aym/?tab=comments#comment-3704>, (erişim tarihi: 10. Nisan 2021).

<https://www.paakademisi.com/astrolojik-acidan-mizac-ve-psikolojik-tipler/>, (erişim tarihi: 01 Mayıs 2021).

<https://www.turkcebilgi.com/spektrum>, (erişim tarihi: 02. Nisan 2021).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve Soyadı	Süleyman PİNGOV
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Bozyazı Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans Diploması	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yabancı Dil	Bulgarca
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Atay R., Pingov S., "Kâhin Vanga'nın Din Felsefesi Üzerine", Türk Akademik Araştırmalar Dergisi [TARR], vol.4, pp.167-194, 2019	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Özel Sektör Eğitim Kurumları
E-Posta	